

ముకుందవిలాసము

కాణాదం పెద్దన సోమయాజి

Aec. No. 24198

సంపాదకుడు :

డా. ఆర్. శ్రీహరి, ఎమ్.ఎ; పిహెచ్.డి.

రీడర్; తెలుగుశాఖ

హైదరాబాదు విశ్వవిద్యాలయం

ప్రచురణ :

తెలుగు విజ్ఞానపీఠం

“కళాభవనం”, నైఫాబాదు, హైదరాబాదు-500 004.

MUKUNDA VILASAMU - Telugu classic by Kanadam Peddana
Somayaji of 18th Century A. D.

Edited by Dr. R. SRI HARI, M.A;Ph.D. Reader, Dept of Telugu,
University of Hyderabad, Hyderabad, Andhra Pradesh.

తెలుగు విజ్ఞాన పీఠం
హైదరాబాదు - 500004.

ప్రచురణ : 368

ప్రథమముద్రణ 1985

ప్రతులు 2000

వెల రూ. 10-00

ప్రతులకు :
తెలుగు విజ్ఞాన పీఠం
కళాభవనం, సైఫాబాదు,
హైదరాబాదు - 500 004.

ముద్రణ :
చార్మినార్ ఆర్ట్స్ ప్రింటర్స్,
సికిందరాబాదు - 500 003.

భూ మి క

జాతి సాంస్కృతిక జీవనానికి లలితకళలు దర్పణం వంటివి. అటువంటి లలితకళలలో సాహిత్యం ప్రధానమైనది. సాహిత్యం రసప్రదాయిని, సౌందర్య దర్శిని కావడంతోపాటు సామాజిక ప్రయోజనకారి కావడమే ఇందుకు కారణం. వర్తమానం భూతభవిషత్తులకు వారది. కనుక గతకాలం సాధించిన సత్ఫలితాలను పదిలపరిచి, వాటిని మరింత సుసంపన్నంచేసి భావితరాలకు అందజేసే బాధ్యత నెరవేర్చాలి.

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ ఈ బాధ్యతను నిర్వర్తించడంలో ప్రాచీన కావ్యాలను పదిమందికి అందుబాటుచేసే నిమిత్తం వాటిని ముద్రించే, పునర్ముద్రించే పథకం చేపట్టింది. వింధ్యాంసులచేత చక్కగా అధ్యయనం చేయించి, కవి, కావ్యాలగూర్చి విపులమైన పీఠికలు రాయించి, అట్టి ముద్రణలో పొందుపరుస్తూ వచ్చింది. అదే విధంగా సంకలనాలు, ఆసక్తికరమైన అధ్యయనాలు కూడా ప్రకటిస్తూ వచ్చింది.

ఒక సాహిత్య రంగంలోనేగాక, తెలుగువారి సాంస్కృతిక వైభవాన్ని చాటిచెప్పే ఇతర రంగాలలోకూడా జరుగుతూఉన్న కృషిని మరింత ముమ్మరం చేసి, ఏకీకృతంచేసి ఉదాత్త స్థాయికి కొనితెచ్చే సదుద్దేశంతో మాన్యశ్రీ నందమూరి తారక రామారావుగారి నేతృత్వంలోని రాష్ట్రప్రభుత్వం ఇటీవల తెలుగు విజ్ఞానపీఠం నెలకొల్పింది. తెలుగు సాంస్కృతిక సంబంధించిన వివిధ రంగాలలో కృషిచేస్తూఉన్న భిన్న ప్రభుత్వ పోషిత సంస్థలను ప్రస్తుత రూపాల్లో ఉపసంహరించి, అవి చేస్తూ వచ్చిన కృషినీ, లక్ష్యించిన ధ్యేయాలనూ విస్తృతంగా, పటిష్ఠంగా కొనసాగించవలసిన బాధ్యత తెలుగు విజ్ఞాన పీఠానికి అప్పగించారు. ఈ పరిణామ కాలంలో, ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ ఇదివరకే ప్రారంభించిన ప్రచురణలను తెలుగు విజ్ఞానపీఠం స్వీకరించి ప్రకటిస్తున్నది. ప్రస్తుత గ్రంథం ఆ కోవలోనిదే.

“ముకుంద విలాసము” అనే ఈ ప్రబంధం పద్దెనిమిదో శతాబ్ది ఉత్తరార్ధానికి చెందిన పండితకవి కాణాదం పెద్దన సోమయాజి విరచితం. అష్ట

మహిషులలో ఒకరైన భద్రాదేవితో శ్రీకృష్ణునికి వివాహం జరగడం దీనిలోని ప్రధానేతివృత్తం. తన ప్రతిభా వ్యుత్పత్తులను జోడించి ఈ ప్రబంధాన్ని ససమందరంగా బంధకవితా బంధురంగా తీర్చిదిద్దాడు పెద్దన.

హైదరాబాదు విశ్వవిద్యాలయం తెలుగు శాఖలో రీడరుగా పనిచేస్తున్న డాక్టర్ రవ్వా శ్రీహరిగారు ఈ గ్రంథాన్ని సంపాదించి, సమగ్రమైన పీఠికను రూపొందించారు.

ఈ ప్రచురణ పాఠకుల ఆదరణకు నోచుకోగలదని మా విశ్వాసం.

తేది. 4-11-1985,
హైదరాబాదు.

తూమాటి దొణప్ప
ప్రత్యేకాధికారి

విషయ సూచిక

అముఖం	పుట 1
ప్రథమాశ్వాసము	
అవతారిక	1
ద్వారకా వర్ణన	26
శ్రీకృష్ణుని వర్ణన	34
శ్రీకృష్ణుడు ఇంద్రవ్రష్ఠ పురమునకు వెళ్ళి తిరిగి ద్వారకకు వచ్చుట	40
మయుడు శ్రీకృష్ణునికి రైవతక పర్వతముపై క్రీడారామమును నిర్మించి యిచ్చుట	45
క్రీడారామ వర్ణన	48
మయుడు నిర్మించిన క్రీడారామమున ఇంద్రుడు హరిచందనాది వస్తు సమితిని ఏర్పఱచుట	49
గదుడు కేకయ పురమునకు వెళ్ళి తిరిగి వచ్చుట	51
గదుడు భద్రా సౌందర్యమును శ్రీకృష్ణునికి తెలుపుట	52
వసంత వర్ణన	56
వనపాలకులు శ్రీకృష్ణునికి రైవతక పర్వతమందలి క్రీడారామ శోభను వివరించుట	62
శ్రీకృష్ణుడు రైవతక పర్వతమునకు వెళ్ళుట	64
వనపాలకులు శ్రీకృష్ణునికి రైవతక శోభను వివరించుట	64
కృష్ణుడు రైవతక పర్వతమందలి క్రీడావనమున విహరించుట	67

ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీకృష్ణుడు క్రీడావనమున విహరించుచు ఒక సురసాలముపై రాచిలుకను చూచి దానిని పట్టుకొనుట	73
చిలుక మనుజు భాషణములతో శ్రీకృష్ణునితో వలుకుట	77
చిలుక శ్రీకృష్ణుని స్తుతించుట	79
చిలుక భద్రా వృత్తాంతమును శ్రీకృష్ణునికి తెలుపుట	82
చిలుక భద్రాదేవి సౌందర్యమును శ్రీకృష్ణునికి వివరించుట	92
చిలుక తెచ్చిన భద్ర చిత్రపటమును చూచి శ్రీకృష్ణు డామె సౌందర్యమును వర్ణించుట	116
చిలుక కృష్ణుని అంశపురమునకు వెళ్ళి హరి పట్టపు రాండ్రకు తన విద్యా మహత్త్వమును తెలిపి కేకయనగరమునకు తిరిగి పోవుట	124
కృష్ణుడు భద్రకై పరితపించుట	128

తృతీయాశ్వాసము

చిలుక కేకయ పురమునకు తిరిగివచ్చి భద్రకు శ్రీకృష్ణు డిచ్చిన పుష్పహారము నిచ్చుట	136
చిలుక భద్రకు శ్రీకృష్ణుని సౌందర్యమును వివరించుట	137
సాయంకాల వర్ణన	142
చంద్రోదయ వర్ణన	144
మన్మథాద్యుపాలంభము	147
భద్రాదేవి విరహతాపము	153
ప్రాతఃకాల వర్ణన	156
చెలికత్తెలు భద్రను ఉవవనమునకు తీసికొనిపోవుట	158
ఉవవన వర్ణన	158

జలక్రీడా వర్ణనము	160
కేకయరాజు భద్రకు స్వయంవరమును చాటుట	165
స్వయంవరమునకు వచ్చిన వివిధ రాజులను చిలుక భద్రకు పరిచయము చేయుట	172
భద్ర శ్రీకృష్ణుని వరించుట	178
తనపై కవిసిన రాజులను శ్రీకృష్ణుడెదుర్కొనుట	179
భద్రా శ్రీకృష్ణుల వివాహము	183
శ్రుతకీర్తి భద్రకు బుద్ధులు చెప్పుట	192
భద్రా శ్రీకృష్ణులు ద్వారకకు తిరిగివచ్చి సుఖసంతోషాలలో ఓలలాడుట	198

ఆ ము ఖ ం

గద్వాలనంపావం

విద్యక్ష్కవిపోషణకూ, సాహిత్యవ్యాప్తికి విశేషఖ్యాతిగాంచిన గద్వాల సంస్థానం తెలంగాణంలోని సంస్థానాలలోకెల్లా అగ్రగణ్యమై 'విద్యర్థద్యాల'గా ప్రసిద్ధి పొందింది. "మా గద్వాలకు రాకయున్నఁ గలదే మాన్యత్వ మీనాటికిన్" అని ఒక కవి గర్వంగా చెప్పుకోదగ్గ గొప్పకీర్తికి పాత్రమైనది. గద్వాల ప్రభువులు పాకనాటిరెడ్లు. ఇంటిపేరు ముష్టిపల్లి పారు¹. మి (డి)నిమిళ్ళగోత్రీయులు.² వీరి వంశానికి పెద్దారెడ్డి మూల పురుషుడు.³ ఇతడు మొదట ఐజ, కందనూలు (కర్నూలు) సీమలపై నాడగొడరికాన్ని సంపాదించినాడు. పూడూరుసీమకు నాడగొడుగానుండిన వీరారెడ్డి కూతురైన బక్కమాంబికను వివాహమాడి ఆసీమకుకూడా అధిపతి ఐనాడు, ఇతనికి బక్కమాంబిక యందు పెదసోమ భూపాలుడు, సిరిగాధిపుడు అనే ఇద్దరు కుమారులు జన్మించినారు. పెద్దారెడ్డి తరువాత ఆతని పెద్దకుమారుడైన పెదసోమభూపాలుడు నాడగొడరికాన్ని సంపాదించినాడు.⁴ ఇతనికి శోభనాద్రి, సోమనాద్రి, సల సోమనాద్రి అని నామాంతరాలు. ఇతడు గొప్ప పరాక్రమవంతుడై యవనుల నోడించి ఎన్నోపరగణాలను ఆక్రమించి తన సామ్రాజ్యాన్ని విస్తృతిగావించి నట్లుగా యథాశ్లోకతాత్పర్యరామాయణంలోని కిందిపద్యం వల్ల తెలుస్తుంది.

ఐజ దరూరుల కధిపుడై విలసిల్లి
బన్గానిపల్లె దోర్బలతఁజెంది
సిరువెళ్ళ నంద్యాల సిద్ధాపురంబులు
భండాత్మకూరహోబలపు సీమ
సాధించి తురుకల సంహార మొనరించి
కందనూలుమ్రట్టడిగా నమర్చి

1. ము. వి 1-36, 37   2. య, తా, రా; అవతారిక

3. ము. వి. 1-36.   4. అందే. 1-38, 42, 48

దుర్గంబు సాధించి తొలగగ.....

న్పురమాత్మవశత పెంపొందజేసి

విక్రమంబున సకలభూచక్రమెల్ల

నాక్రమించి దిగంతంబులందుగీర్తి

నించి గద్వాలపురమధిష్ఠించి వెలసె

నృపతిమాత్రుండె సోమావసీవిభుండు. (పుట. 8)

క్రీ. శ. 1698-1705 మధ్య ప్రాంతంలో పూడూరుకు ఐదుమైళ్ళ దూరంలో ఉన్న విశాలమైన మైదానంలో 'గద్వాల' నగరాన్ని నిర్మించి అక్కడికి తన రాజధానిని మార్చుకున్నాడు. గొప్ప భగవద్భక్తుడు. గద్వాలలో చెన్నకేశవస్వామి ఆలయాన్ని నిర్మించి పూడూరు కేశవస్వామిని అందు ప్రతిష్ఠించినాడు. తన సర్వస్వాన్ని ఆ కేశవస్వామికే అప్పించి స్వామి ప్రతినిధిగా తాను రాజకార్యాలను నిర్వహించినాడు.¹ ప్రతినవత్సరం శరత్పూర్ణి మోత్సవాలను, శిశిరపూర్ణి మోత్సవాలను నిర్వహించి విద్యత్కవిగాయకులను సంభావించినాడు.² ఇతడు కవివండిత పోషకుడే కాక స్వయంగా కవికూడా. జయదేవుడు రచించిన సంస్కృత గీతగోవింద కావ్యాన్ని తెలుగులో అనువదించినాడు.³ సోదరుడైన సిరిగాధిపుడు యవనరాజుల నందరినీ సరిగావులుగా చేసి అన్నకు ఎంతో అండగా నిలిచినాడు.⁴ పెదసోమభూపాలునికి అమ్మ మాంబ, లింగాంబ, రామాంబ అని ముగ్గురు భార్యలు. వీరిలో లింగాంబవల్ల తిరుమలరాయలు, రామరాయలు అనే ఇద్దరు కుమారులు జన్మించినారు.⁵ పెదసోమ భూపాలుని అధీనంలో ఉన్న కర్నూలు దుర్గాన్ని స్వాధీనం చేసుకోవటానికి నైజాముల్ముల్క్ పంపిన దిలీల్ ఖాన్ అనే సర్దారుతో నిడుదూరు మిట్టల దగ్గర యుద్ధంచేసి పెదసోమ భూపాలుడు క్రీ. శ. 1712 (నందన సంవత్సర జ్యేష్ఠ శుద్ధ అష్టమినాడు)లో మరణించినాడు. క్రీ. శ. 1663-1712 మధ్యకాలం ఈతని పరిపాలనాకాలం.⁶ పెదసోమభూపాలుని మరణానంతరం, ఆతని కుమారులైన తిరుమలరాయలు, రామరాయలు బాలురు కావటంవల్ల వెంకయ్య, రమణయ్య అనే ఉద్యోగులు, ఆ తరువాత సోమ భూపాలుని

1. ము. వి. 1-48, 49, 52. 2. అందే. 1-48. 3. కా. సం. 263 పు.

4. ము. వి. 1-54.

5. అందే 1-56, 57, 6. కా. సం. 263 పు.

భార్యలైన అమ్మంబ, లింగాంబ రాజ్యకార్యాలను నిర్వహించినట్లుగ చాిత్ర కుల కథనం¹. ఆ తరువాత తిరుమలరాయలు, రామరాయలు క్రమంగా రాజ్యాధికారాన్ని పొందినారు. క్రీ.శ. 1761లో రామరాయలు మరణించగా అతని సోదరుడైన తిరుమలరాయలకు మంగాంబయందు జన్మించిన చినసోమభూపాలుడు అధికారానికి వచ్చినాడు.² ఆంధ్రవాఙ్మయాభివృద్ధికి చినసోమభూపాలుని రాజ్యకాలం స్వర్ణయుగమని చెప్పవచ్చు. సమకాలికులచే ఇతడు అభినవ భోజుడుగా ప్రశంసించబడినాడు. కవిపండిత పోషకుడే కాక స్వయంగా కవి. హరిభట్టు సంస్కృతంలో రచించిన రతిరహస్యాన్ని ఆంధ్రీకరించినాడు.³ సోమభూపాలుని తెనుగు కృతికే హరిభట్టు రచన సంస్కృతీకరణమని గోలకొండ కవుల సంచిక తెలుపుతుంది కాని ఇది ప్రామాదికమని డా. దేవళ్ళ చిన్ని కృష్ణయ్యగారి అభిప్రాయం.⁴ సుప్రసిద్ధులైన కాణాదం పెద్దన సోమయాజి, కిరీటి వేంకటాచార్యులు, కొత్తసల్లి రామాచార్యులు, గార్గ్యపురం సుబ్బశాస్త్రి, కామ సముద్రం అప్పలాచార్యులు, తిరుమల కృష్ణమాచార్యులు, బోరవెల్లి శేషాచార్యులు, సోమనాథశాస్త్రి- అనే ఎనమండుగురు విద్వత్కవులు ఈతని ఆస్థానాన్ని అలంకరించిన వాల్లలో మూర్తన్యులు.

ముకుందవిలాసంలోని కింది పద్యాలవల్ల ఈతని కవిపండితపోషణ, దాతృత్వగుణం ఎట్టివో తెలుసుకోవచ్చు.

సుకవులకొకరొక్కరి కొసంగె నే ఘనం
డలరి వేనూటపదార్లు గాఁగ
బహుభక్త్య సత్రముల్ పరగించె నే దాత
ద్విజులకర్థము పదివేలు గాఁగ
మాఘకార్తిక పూర్ణిమల నిచ్చె నే రాజు
విప్రకోటికి బహువేలు గాఁగ (1-74)
దయ పర్వ లీలచేదనరి విద్వత్కండ
లమునకుఁ జంద్రహారము లొసంగె
శ్రుతిహితస్థితి సుదృక్తతికి రసికతాప్తి
మణికుండలాదిభూషణములిడియె

1. కా. సం. 268 పు

2. అం. 264 పు.

3. అం. 265 పు.

4. వ. పు. పీఠిక. 11 ఖ.

మతి మెచ్చి వరదుడై హితవండితాళికి
భూరికాంచీయుక్తి బొసగజేసె
సవరించెదగు నభిజ్ఞత సహృతి స్ఫూర్తి
కవిగాయకుల కలంకారపుష్టి (1-75)

1, కాణాదం పెద్దన :- ఇతడు వేదశాస్త్ర పురాణమర్మధురీణుడు. ఆశు, చిత్ర, బంధ, గర్భకవితా నిర్మాణదక్షుడు. సురపుర సంస్థాన ప్రభువైన రాజాబహిరి పామనాయకుని (ఇతని పేరు రాఘవభూపాలుడు) పోషణలో చంపూ రామాయణానికి వ్యాఖ్యను, ఆంధ్రమత్స్య పురాణాన్ని, శేషశైలేశ లీల ప్రబంధాన్ని రచించినాడు. తరువాత గద్వాల ప్రభువైన చినసోమ భూపాలుని పోషణలో ముకుందవిలాసం (భద్రాపరిణయం) అధ్యాత్మ రామాయణం, యథాశ్లోక తాత్పర్య రామాయణంలో బాలకాండ అనే కృతులను రచించి గద్వాల కేశవస్వామికి అంకితం చేసినాడు.

కిరీటి వెంకటాచార్యులు :- ఈతడు సర్వతంత్ర స్వతంత్ర, రాజాధి రాజగురు సార్వభౌమ, తర్కాలంకారవాచస్పతి, శ్లేషయమక చక్రవర్తి, ప్రతిదినప్రబంధ పరమేశ్వరేశత్యాది బిరుద విరాజితుడు. తిరుమల బుక్క పట్టణ వంశీయుడు. కాళి మొదలై నచోట్ల శాస్త్రవాదాల్లో పాల్గొని విద్వాంసులను గెలిచి ద్వైతాద్వైతమతాలనే పాదుకలను, స్వమతస్థావన-పరమత ఖండనలనే చామరాలను, విశిష్టాద్వైతమనే కిరీటాన్ని ధరించటంవల్ల ఈ కవికి 'కిరీటి' అన్న బిరుదం వచ్చింది. వీరి అలంకారకౌస్తుభం, ఝంఝూ మారుతం (గదాధరీయఖండనం), శృంగార తరంగిణి, రసికమానసోల్లాసం. శుకాభిషతనం, ఉషాపరిణయ నాటకం, యతిరాజ దండకం, హయగ్రీవదండకం, దశావతార స్తోత్రం, భావశతకం, అచలాత్మజా పరిణయం (ద్వ్యర్థి కావ్యం) గజసూత్ర వాదం, శృంగారలహరి - ఇత్యాది సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథాలు వీరి ఉభయ భాషా పాండిత్యాన్ని వ్యక్తం చేస్తాయి.¹ తొలుత సురపుర సంస్థానంలో ఉండి తరువాత గద్వాల సంస్థానానికి వచ్చి ఉంటాడు.

కొత్తపల్లి రామాచార్యులు :- యథాశ్లోకతాత్పర్య రామాయణంలోని అయోధ్యాకాండను రచించిన కవీంద్రుడు.

గార్గ్యపురం సుబ్బశాస్త్రి :- ఉభయ కవితా నిస్సహాయ సాహితీ ధురీణుడు. ఇతడు యథాశ్లోక తాత్పర్య రామాయణంలోని అరణ్యకాండను పూర్తిచేసినాడు.

కామసముద్రం అప్పలాచార్యులు :- విద్యత్కవికుంజర బిరుదాంచితుడు. యథాశ్లోక తాత్పర్య రామాయణ రచనకు ఆధ్వర్యవం వహించి అందులోని కిష్కింధాకాండను రచించినాడు. కృష్ణ లీలా తరంగిణి (ఆంధ్రాష్టపది)ని సంతరించినాడు. ఇతని తండ్రి అష్టభాషాకవి కృష్ణార్యుడు.¹ యథా శ్లోక తాత్పర్య రామాయణావతారికలోని ఈ కింది పద్యంవల్ల అప్పలాచార్యులు సంస్కృత ప్రాకృతాలలోను, తెనుగులోను చిత్రకవితాప్రబంధాల నెన్నింటినో రచించిన ప్రాథకవీశ్వరుడని తెలియవస్తుంది.

“నను శ్రీవేంకటశైలరాట్పద శరణ్య స్వాంతు నశ్రాంతసం
జనితస్వర్గ సరి త్తరంగలహరీ సందోహ సందేహ కృ
ద్ధునవాగ్ధోరణి నాంధ్రసంస్కృత విచిత్ర ప్రాథ చాతుర్యక
ల్పను సద్విప్రుని వైష్ణవప్రవరుః బిల్వంబంచి పల్కెంగృహన్”

(పుట 5)

సకలవిద్యత్కవీశ్వరులెన్న సంస్కృత
కృతుల సరసచమత్కృతులఁగొన్ని
మాగధి భాండీరమాళవీ ప్రముఖ స
త్రావకృతమ్ములఁ బ్రబంధములు కొన్ని
చక్రకంకణ పద్మశంఖశా.....గజాశ్వ
రథముఖాకృతులఁ జిత్రములు కొన్ని
మఱియు తద్భవచత్సమ ప్రభృతుల విశ్రు
తముగ నాంధ్రప్రబంధములు కొన్ని
రచనసేసి సమస్తరాజసభల
నెలమిఁ గీర్తి వహించితి విప్పుడాది
కావ్యమిది దివ్యమాంధ్రంబుగా నొనర్చి
కాకరిప్పంపు మప్పలాచార్య సుకవి !

(పుట 5)

తిరుమల కృష్ణమాచార్యులు :- అష్టభాషాకవితా ధురంధరుడు. యథాశ్లోకతాత్పర్యరామాయణంలోని సుందరకాండను రచించినాడు.

బోరవెల్లి శేషాచార్యులు :- ఇతడు యథాశ్లోకతాత్పర్యరామాయణంలోని యుద్ధకాండను రెండు భాగాలుగా రచించినాడు.

కాణాదం పెద్దనసోమయాజి

ఇక ప్రస్తుత ప్రబంధకర్తా, చినసోమ భూపాలుని ఆస్థానకవి ఐన కాణాదం పెద్దన సోమయాజికి సంబంధించిన విశేషాలను తెలుసుకుందాం.

ఇతడు నందవర శాఖీయుడు, ఆశ్వలాయన సూత్రుడు. ఆత్రేయముని గోత్రుడు వేదశాస్త్ర పురాణాల మర్మాలను పుక్కిట బట్టినవాడు. చతుర్విధ కవితారచనలో ప్రవీణుడు. 'బాహుట గ్రంథానుభావధుర్యు' (ము. వి. 1-23) అని చెప్పకొనుటచే ఆయుర్వేదంలో మంచి పండితుడై ఉండవచ్చు. ఇతని తండ్రి తిమ్మన. తాత వేదశాస్త్ర పురాణవేదీ, సుకవీ ఐన కృష్ణసోమయాజి. సోదరుడు లక్ష్మీపతి. ప్రౌఢ పండితుడు. బావ దూర్వసి నాగార్యుడు. సరసకవితాలహరీ ధూర్వహుడు. ఈతని వంశీయులంతా ప్రబంధరచనా పారిణులే. కాని వారి రచనలమాట అటుంచి కనీసం వాటి పేర్లైనా తెలియరావటంలేదు. ఈ విధంగా నామ, రూపాలు లేకుండా కాల గర్భంలో కలిసిపోయిన ఉత్తమకృతులు ఎన్నో? పెద్దన గురువు పిల్లే వంశీయుడైన మల్లేశ్వర దీక్షితులు. వేదశాస్త్ర యోగాన్వితులు.¹ ముకుందవిలాసాన్ని రచించిన తరువాత పెద్దన సోమయాగం చేసి సోమయాజి ఐనాడు.

పెద్దన తొలుత సురపుర సంస్థానాధీశుడైన పామ నృపాలుని ఆస్థానంలోనూ తరువాత గద్వాల చినసోమ భూపాలుని ఆస్థానంలోనూ వెలుగొందినాడు. పామనృపాలుడు 1752-1773 మధ్య కాలంలోనూ, చినసోమ భూపాలుడు క్రీ. శ. 1764-1794 మధ్య కాలంలోనూ రాజ్యాన్ని పరిపాలించినారు. అందువల్ల పెద్దన సోమయాజి 18 వ శతాబ్దికి చెందిన కవిగా భావించవచ్చు.

పెద్దనసోమయాజి కృతులు

1. భోజవ్యాఖ్య :

ఇది సంస్కృతంలో భోజుడు వ్రాసిన రామాయణానికి పెద్దన వెలయించిన సంస్కృతవ్యాఖ్య. చంపూరీతిలో రచింపబడ్డ ఈ రామాయణాన్ని భోజచంపువు, రామాయణ చంపువు, చంపూరామాయణం అనే పేర్లతో వ్యవహరిస్తారు. దీనికి రామచంద్రపండితుడు సాహిత్య మంజూషికా వ్యాఖ్యను, నారాయణ పండితుడు పదయోజన వ్యాఖ్యను రచించినారు. వీళ్ళిద్దరూ తెలుగువాళ్లే. రామచంద్రుడు తెలుగువాడైన కొండుభట్టు కుమారుడు. నారాయణుడు వ్యాఖ్యాత్మ చక్రవర్తి కోలాచల మల్లి నాథసూరి వంశీయుడు. పెద్దన సంతరించిన భోజ చంపూటీకకు ఆంధ్రులైన ఈ వ్యాఖ్యాతల వ్యాఖ్యలే ప్రేరకాలు కావచ్చు. ఈ వ్యాఖ్యారచనవల్ల పెద్దనకున్న సంస్కృతభాషా పాండిత్యాన్ని ఊహించవచ్చు. కాని ఈ వాఖ్య లభ్యంకాలేదు.

2. శేషైకరీతి :

ఇది చిత్రకవితా రీతిలో నిర్మింపబడిన ప్రబంధం. క, చ, ట, త, వ అనే ఐదు వర్గాక్షరాలకు చెందిన ఇరవై ఐదు అక్షరాలను వదలి కేవలం ఎనిమిది అంతఃస్థాష్ట వర్ణాలతో - అంటే య, ర, ల, వ, శ, ష, స, హలతో మాత్రమే పద్యరచన సాగటం ఇందులోని చిత్రత. కావ్యనామంలో కూడా ఈ చిత్రత కానవస్తుంది. పెద్దన పాండిత్య ప్రకర్షకూ, చిత్రకవితా ప్రీతికి ఈ కావ్యం చక్కటి నిదర్శనం. ఈ కావ్యం అలభ్యం.

3. మత్స్యపురాణం :

పెద్దన రాజాబహిరి పామనృపాలుని ఆస్థానంలో ఉన్నప్పుడు రచించిన కృతి. సంస్కృతమత్స్య పురాణానికి అనువాదం. “మత్స్యపురాణ మొనర్పవే, సారసుధా ప్రసార విలసత్కృతి సాంద్రవచశ్చమత్కృతిన్” (ము. వి. 1-28) అని చివసోమ భూపాలుని ముఖంగా పెద్దన తన మత్స్యపురాణాన్ని ప్రశంసించు కున్నాడు. ఈ కావ్యంకూడా లభ్యంకాలేదు. పెద్దన గద్యాలకు రాకపూర్వం సురపురసంస్థానంలో ఉన్నప్పుడు రచించిన గ్రంథాలన్నీ లభ్యం కాకపోవటానికి కారణమేమిటో !

4. ముకుందవిలాసము :

అష్టమహిషులలో ఒకరైన భద్రాదేవితో శ్రీకృష్ణునికి జరిగిన వివాహ వృత్తాంతం ఇందులోని ప్రధానేతివృత్తం. భద్రాపరిణయం, భద్రాపరిణయోల్లాసం అని దీనికి నామాంతరాలు. చినసోమ భూపాలుని ఆస్థానంలో చేసిన తరువాత ఆతని ప్రేరణచే పెద్దన రచించిన మొదటి ప్రబంధం. ఇది గద్వాల కేశవస్వామికి అంకితం చేయబడింది. శ్లేష, శబ్దాలంకారాలు, బంధకవిత మొదలైన చిత్రకవితా విన్యాసాలు ఎన్నో ఈ కావ్యంలో కనిపిస్తాయి. ఈ కావ్యానికి సంబంధించిన ఇతర విశేషాలు తరువాత వివరింపబడతాయి.

5. అధ్యాత్మరామాయణము :

ముకుందవిలాసాన్ని రచించేనాటికి పెద్దన సోమయాజి కాలేదు. ముకుందవిలాసంలోని కింది ఆశ్వాసాంత గద్యమే దీనికి ప్రమాణం.

“ఇది శ్రీమదుభయకవితా నిస్సహాయ సాహితీవిహార కాణాదాన్వయ తిమ్మనార్యకుమార వినయగుణధుర్య పెద్దనార్య ప్రణీతంబైన భద్రాపరిణయోల్లాసంబగు ముకుందవిలాసంబను మహాప్రబంధంబునందు.....

పై గద్యలో పెద్దనకు సోమయాజి బిరుదం లేదు. ముకుందవిలాసం తరువాత రచింపబడ్డ అధ్యాత్మరామాయణ, యథాశ్లోక తాత్పర్య రామాయణాల ఆశ్వాసాంత గద్యల్లో పెద్దనకు సోమయాజి బిరుదం కనిపిస్తున్నది.

“ఇది శ్రీమదుభయ కవితానిస్సహాయ సాహితీ విహార

కాణాదాన్వయతిమ్మనార్య కుమార వినయ విభ్రాజిత

పెద్దన సోమయాజి ప్రణీతంబైన అధ్యాత్మరామాయణంబునందు

(యథాశ్లోకతాత్పర్య రామాయణంబునందు).....

కనుక పెద్దన ముకుందవిలాసాన్ని రచించిన తరువాతనే సోమయాజియై అధ్యాత్మ రామాయణాన్ని రచించినాడని చెప్పవచ్చు. ఇది బ్రహ్మాండ పురాణంలోని ఉత్తరకాండంలో ఉన్న పదుకాండల అధ్యాత్మ రామాయణానికి అనువాదమనే విషయం పెద్దన అధ్యాత్మరామాయణావతారికలోని కింది పద్యం వల్ల తెలుస్తుంది.

“ధర బ్రహ్మాండపురాణరాజమున విస్తారస్థితిబొల్పు ను
త్తరఖండంబున కాండసప్తకముతో తత్త్వార్థ సారాంశమై
యరయన్ రామకథాసుధాకలితమై యధ్యాత్మరామాయణం
బరుదౌ మీరది కేశవాంకితముగా నాంధ్రోక్తిఁ జేయందగున్.

జాంబవత్పాదబంధం, రథబంధం, పాదభ్రమకం మొదలైన చిత్రకవితా
రూపాలు ఇందులోకూడా కానవస్తవి. ఇందులోని కవిత్వశైలికి మాసరగా
ఒకటి రెండు పద్యాలు.

పవనమనోజవంబులనుఁ బట్టుగ నిల్పగఁజాలు నాత్మవై
భవములు బొల్పు సత్వరత భంగినెసంగి ఖలీనధావనా
ప్రవళగతి ప్రభావముల భాసిలు యోగ్యవతంసవృత్తిచే
నవిరళవైరి వర్గవిజయాహ్వాయముల్ హయముల్ పురంబునన్
(బాలకాండం)

అతినత్వంబశనిప్రభంబు నతివేగారూఢమౌ బాణమీ
గతిచే రాఘవుడచ్యుతుండు వయివంగా నమ్మహాస్త్రంబును
గ్రత వక్షమునుజొచ్చి వ్రచ్చి చనినంగంపించి యవ్వాలి య
ద్భుతశబ్దంబొనరించి బిట్టెగస తోడ్తో ధాత్రి వ్రాలెన్వెసన్
(కిష్కింధాకాండం)

6. యథాశ్లోకతాత్పర్యరామాయణము (బాలకాండ)

ఈ రామాయణ రచనకు పూర్వం తెలుగులో వెలసిన భాస్కర రామా
యణం, రంగనాథ రామాయణం మొదలైన రామాయణాలు ఉన్నాయి.
అవి స్రధానకథను వాల్మీకి రామాయణంనుండే గ్రహించినా పూర్తిగా మూల
విధేయాలు కావు. ఎన్నో కొత్తకల్పనలు వీటిలో చోటు చేసుకున్నవి. వాల్మీ
కంలో ఉన్న అంశాలను యథాతథంగా తెలుసుకోదలచినవాళ్ళకు ఇవి ఉప
యోగపడవు. అందువల్ల పెదసోమ భూపాలుడు తన ఆస్థానకవులచేత వాల్మీ
కంలో ఉన్న ప్రతిశ్లోకభావం వచ్చేట్లుగా ఒక రామాయణాన్ని రచింపింపదలచి
నాడు. కాని ఈ సంకల్పం ఆతని జీవిత కాలంలో నెరవేరలేదు. చినసోమన
తన తాత సంకల్పాన్ని నెరవేర్చదలచి ఈ రామాయణరచనను కొనసాగించ

వలసిందిగా తన ఆస్థానకవులను కోరుతాడు కామనముద్రం అప్పలాచార్యుల వారి సర్వవేక్షణలో ఈ రచన సాగుతుంది. కాణాదం పెద్దన (బాలకాండం) కొత్తపల్లి రామాచార్యులు (అయోధ్యాకాండం) గార్గ్యపురం సుబ్బశాస్త్రి (అరణ్యకాండం) కామనముద్రం అప్పలాచార్యులు (కిష్కింధాకాండం) తిరుమల కృష్ణమాచార్యులు (సుందర కాండం) బోరవెల్లి శేషాచార్యులు (యుద్ధ కాండం) ఈ రామాయణాన్ని పూర్తి చేసినారు.

ఈ రామాయణంలోని పెద్దనపై లికి ఒక ఉదాహరణం.

గంగను సకయూనది నెసఁ

గంగను సంగమమగుచోఁ దగంగను దరినా

గంగను గాంచిరి వారరు

గంగను దివ్యమగు త్రిపథగంగను వేడ్కన్ (2 ఆశ్వాసం)

పెద్దన రచించిన గ్రంథాలలో లభ్యమౌతున్న ముకుందవిలాసం, అధ్యాత్మ రామాయణం, యథాశ్లోక తాత్పర్య రామాయణం- ఈ మూడూ గద్యాల ప్రభువైన రాజారామ భూపాలరావు బహద్దర్ గారిచే తమ సాహిత్య విద్యా ముకురముద్రాక్షరశాలలో ముద్రింపబడినవి.

ఇంతవరకు ముకుందవిలాసకర్త కాణాదం పెద్దన విరాజిల్లిన గద్యాల సంస్థానాన్ని గురించి, తత్ప్రభువుల గురించి, ఆతని రచనలను గురించి వివరింప బడింది. ఇక ముకుందవిలాస ప్రబంధాన్ని గురించి వివరంగా తెలుసుకుందాం.

కథాసంగ్రహం

ప్రథమాశ్వాసము :

శ్రీకృష్ణుడు ద్వారకలో ఉంటూ ప్రజలను ఈతిబాధలు లేకుండా పాలిస్తూ ఒకనాడు పాండవులను చూడగోరి ఇంద్రప్రస్థ పురానికి వెళ్ళి అక్కడ కొంతకాలం ధర్మరాజులతో కాలక్షేపం చేస్తూ ఉంటాడు. ఒకనాడు కృష్ణార్జున లిద్దరు ఏవోముచ్చట లాడుతుండగా వారిదగ్గరికి అగ్ని దేవుడు వచ్చి ఖాండవ వనాన్ని ఆహుతిగా వేడుకుంటాడు. కృష్ణార్జునులందుకు అంగీకరిస్తారు. అగ్ని దేవుడు ఖాండవ వనాన్ని దహిస్తుండగా ఆ వనంలో ఉన్న మయుడు అగ్నిదాహాన్ని భరించలేక అర్జునుణ్ణి శరణు వేడుకుంటాడు. అర్జునుడు మయుణ్ణి రక్షిస్తాడు. మయుడు కృతజ్ఞుడై అర్జునునికి మయసభను సమర్పిస్తాడు. కొంతకాలం తరువాత శ్రీకృష్ణుడు ధర్మరాజుల నెలవు తీసుకొని ద్వారకకు తిరిగి వస్తాడు.

అర్జునుడు తనను రక్షించింది శ్రీకృష్ణుని మూలంగానే కదా అని మయుడు ఒక చిత్రసభను నిర్మించి దానిని శ్రీకృష్ణునికి సమర్పించాలని ద్వారకకు వెళ్ళి శ్రీకృష్ణుని భవనంలో ప్రవేశిస్తాడు. శ్రీకృష్ణుని మాయా ప్రభావం వల్ల ఆ సభాభవనమంతా ఆతనికి పలువింతలతో కనిపిస్తుంది. తానే మార్గంలో వచ్చింది, తిరిగి ఏ మార్గంలో వెళ్ళవలసింది తెలియక మయుడు అయోమయ పరిస్థితిలో పడి విశ్వమయుడైన అచ్యుతునికి తాను చిత్రసభను సమర్పింప బూనటం అవివేకమే అని భావించి శ్రీకృష్ణునితో ఇలా అంటాడు.

“స్వామీ ! మీరు నన్ను అగ్నిజ్వాలలనుండి రక్షించినారు. ప్రత్యుపకార బుద్ధితో నేనేవస్తువులను మీకు సమర్పించదలచుకున్నాను. అదేమి చిత్రమోకాని ఆ వస్తువులన్నీ మీ నగరంలో ప్రత్యక్షమౌతున్నాయి. కనుక రై వతక పర్వత సానుతలంమీద మీకొక కేళీవనాన్ని నిర్మిస్తాను. దయతో అంగీకరించండి.”

అందుకు శ్రీకృష్ణుడంగీకరిస్తాడు. ఇంద్రుని నందనవనంతోనూ, కుబేరుని చైత్రరథంతోనూ, వరుణుని ఋతుమంతంతోనూ దీపైన ఒక అందమైన ఆరా మాన్ని రై వతంకంపైన నిర్మించి శ్రీకృష్ణునికి సమర్పిస్తాడు.

ఖాండవవనదహన సమయంలో దర్పంతో తాను చేసిన చేష్టలకు పశ్చాత్తప్తుడై ఇంద్రుడు వింతైన దివ్యవస్తువుల నెన్నిటిలో కానుకలుగా తెచ్చి శ్రీకృష్ణునికి సమర్పించదలచు కుంటాడు. కాని తాను కానుకలుగా తెచ్చిన దివ్యవస్తువులన్నీ ద్వారకలో ప్రతి ఇంటా కనబడటంతో ఇంద్రుడు శ్రీకృష్ణుని మహిమకు ఆశ్చర్య పడతాడు. చివరికి ఆతని అంగీకారంతో మయుడు రై వతక పర్వతంపైన నిర్మించిన కేళీవనంలో దివ్యహరిచందనాది లతాసంచయాన్ని నాటి స్వర్గలోకానికి వెళ్ళిపోతాడు. శ్రీకృష్ణుడాకేళీ వనంలో విహరిస్తూ సుఖంగా ఉంటాడు.

ఒకనాడు వసుదేవుడు చెల్లెలైన శ్రుతకీర్తి (సాత్వతి) యోగక్షేమాలను తెలుసుకొని రావటానికి తన కుమారుడైన గదుణ్ణి పంపుతాడు. గదుడు కేకయపురానికి వెళ్ళి మేనత్త యోగక్షేమాలను తెలుసుకొని వచ్చి తన తండ్రికి తెలియజేస్తాడు. ఏకాంతంగా శ్రీకృష్ణునితో మేనత్త కూతురైన భద్రాదేవి సౌందర్యాతిశయాన్ని గూర్చి చెబుతాడు. శ్రీకృష్ణునికి భద్రపై ప్రేమ

అంకురిస్తుంది వసంతంలో ఒకనాడు శ్రీకృష్ణుడు రై వతక పర్వతానికి వెళ్లి
తదారామశోభను తిలకిస్తూ ఆనందమగుచుండెదాడు.

ద్వితీయాశ్వాసము :

అప్పుడు శ్రీకృష్ణునికి ఆ ఆరామంలోని ఒక మామిడి చెట్టుపై జగన్మోహ
నాంగమైన ఒక రాచిలుక కనిపిస్తుంది. ఆకారంలోనూ, విలాసంలోనూ,
వాగ్విలాసంలోనూ దీటులేని ఆ చిలుకను చూసి శ్రీకృష్ణుడు ఆశ్చర్య
చకితుడై దాన్ని పట్టుకుంటాడు. అప్పుడా చిలుక మనుజు వాక్కులతో మృదు
మధురరీతిలో శ్రీకృష్ణుణ్ణి స్తుతించి ఇలా అంటుంది.

“మహాత్మా ! ఒకనాడు నేను సరస్వతీదేవి ఆజ్ఞపై లక్ష్మీదేవి దగ్గరకు
పోగా ఆదేవి తన అంశతో జన్మించిన భద్రాదేవిని సమస్త విద్యల్లో ప్రవీణు
రాలిగా చేయమని నన్నాజ్ఞాపించింది. నేను కేకయ నగరానికి పోయి భద్రా
దేవిని సంగీతం, నాట్యం, కావ్యనాటకాలు, అలంకారశాస్త్రం, తర్కం,
వ్యాకరణం, కవితారచన - వీటన్నింటిలో ప్రవీణురాలిగా చేసినాను. యావన
వతియైన ఆ భద్ర సౌందర్యాన్ని వర్ణించటం అలవికాని పని. భద్రకు తగిన
వరుణ్ణి అన్వేషిస్తూ పట్టణాలన్నీ తిరుగుతూ చివరికి ద్వారకా నగరం చేరు
కున్నాను. ఈ రై వతకంపై మిమ్ముల చూసినాను. భద్రకు మీరే తగిన వరులు.
దృష్ట కేతువు (భద్ర తండ్రి) అనేకరాజకుమారుల చిత్రపటాలను తెప్పించి
భద్రాదేవికి చూపగా ఆమె మీ పటాన్ని తప్ప తక్కిన పటాలను చూడనై నా
చూడదు. పొద్దుపోకకై నేను ఆయా రాజకుమారుల కథలను కృతులుగా చేసి
పాడేప్పుడు మీ చరిత్రనే కృతిగా పాడుమని నన్ను వేడుకుంటుంది. రహస్యంగా
నేనొకనాడి విషయాన్ని ప్రసక్తికి తేగా చిన్నతనం నుండే తనకు మీపై ఉన్న
గాఢానురాగాన్ని వ్యక్తంచేసి మిమ్ము తప్ప ఇతరులను కోరనని తెలిపింది.
సర్వదా మీ కోసమే పరితపిస్తున్న భద్రను మీరు అనుగ్రహించాలి.”

చిలుక ఈ విధంగా పలికి భద్రాదేవి సౌందర్యాన్ని సుధామధురోక్తు
లతో వర్ణిస్తుంది. శ్రీకృష్ణునికి భద్రపై మోహం ప్రవృద్ధమౌతుంది. తన
నెత్తైనా భద్రతో కూర్చుమని చిలుకను వేడుకుంటాడు. అప్పుడు చిలుక తన
రెక్కల నడుమ భద్రవరచి తెచ్చిన భద్రాదేవి చిత్రపటాన్ని శ్రీకృష్ణునికి

చూపుతుంది. ఈ విధంగా చిలుక శ్రీకృష్ణునికి భద్రపై అనురాగాన్ని కలిగించి తిరిగి కేకయనగరానికి వెళ్ళిపోతుంది. శ్రీకృష్ణుడు భద్రాదేవిని స్మరిస్తూ ఆమెకై పరితపిస్తూ ఉంటాడు.

కృతీయాశ్వాసం :

చిలుక కేకయ నగరానికి వచ్చి శ్రీకృష్ణుడిచ్చిన పారిజాత సుమహారాన్ని భద్రకిచ్చి ద్వారకలో జరిగిన వృత్తాంతాన్ని తెలుపుతుంది. శ్రీకృష్ణుని సౌందర్యాన్ని వర్ణించి చెపుతుంది. శ్రీకృష్ణుడు వచ్చి తననెప్పుడు గ్రహిస్తాడో అని భద్ర పరితపిస్తుంది.

దృష్టకేతువు తన కుమార్తెకు స్వయంవరాన్ని చాటిస్తాడు. ఆ స్వయంవరానికి రాజకుమారులు తెందరో వస్తారు. శ్రీకృష్ణుడు కూడా వస్తాడు. చిలుక భద్రను రథంమీద కూర్చోబెట్టుకొని రాజకుమారుల నొక్కొక్కరినీ చూపిస్తూ వాళ్ళ నామరూప విభవాది గుణాలను పేర్కొంటూ శ్రీకృష్ణుని దగ్గరకు వస్తుంది. భద్రమనస్సు శ్రీకృష్ణునిపై లగ్నమౌతుంది. చేతిలోని పుష్పహారాన్ని ఆతని మెడలో వేసి సిగ్గుతో మరలిపోతుంది. శ్రీకృష్ణుడేదో మాయపన్నినాడని కనలి తనవైకి వచ్చిన రాజులందరినీ శ్రీకృష్ణుడెదుర్కొని వారిపై విజయం సాధిస్తాడు.

కేకయరాజైన దృష్టకేతువు భద్రా శ్రీకృష్ణులకు శుభలగ్నంలో కల్యాణోత్సవం నిర్ణయిస్తాడు. కల్యాణం వైభవంగా జరుగుతుంది. బ్రహ్మాది దేవతలు వచ్చి వధూవరులను ఆశీర్వదిస్తారు. భద్రా శ్రీకృష్ణులు ద్వారకకు వచ్చి సుఖసంతోషాలలో ఓలలాడుతారు. కొంతకాలానికి వీరికి భద్రజయుడనే కుమారుడు జన్మిస్తాడు.

విష్ణుమూర్తి వివాహ సత్కథలను వినగోరిన జనకమహారాజుకు శుకమహర్షి పై కథను చెప్పినట్లుగా వర్ణింపబడింది.

కవితావిశేషాలు

శ్రీకృష్ణుడు దృష్టకేతువు కుమార్తెయైన భద్రాదేవిని వివాహమాడటం ముకుందవిలాసంలోని ఇతివృత్తం. సంస్కృత భాగవతంలో ఈ విషయమంతా ఒకే శ్లోకంలో చెప్పబడింది.

“శ్రుతకీర్తేః సుతాం భద్రాముపయేమే పితృష్వసుః
కై కయీం భాతృభిర్దత్తాం కృష్ణః సంతర్దనాదిభిః” (X-58-58)

(శ్రీ కృష్ణుడు, తన మేనత్త శ్రుతకీర్తి కూతురు, కేకయ రాజకుమార్తె ఐన భద్రాదేవిని ఆమె సోదరులైన సంతర్దనాదులు సమర్పింపగా వివాహ మాడినాడు.)

వేదవ్యాసుని వలెనే పోతనకూడా భద్రావివాహాన్ని ముక్తసరిగా ఒక్క పద్యంలోనే జరిపించినాడు.

“జనవంద్యన్ శ్రుతికీర్తి నంద్యః దరుణీన్ సందర్శనః ఊణి పా
ద్యనుజన్ మేనమఱందలిన్ విమలలోలాపాంగః గై కేయ ని
ర్దనయోన్నిద్రః బ్రహ్మార్జ సద్గుణసముద్రన్ భద్ర నతుద్ర నా
వనజాతాక్షుః డు పెండ్లియాడె నహితవ్రాతంబు భీతిల్లఁగన్

(భాగవతం X-ఉత్తర. 145)

ఇతివృత్తం చిన్నదేవనా పెద్దన తన కవితా శక్తితో ముకుందవిలాసాన్ని చక్కని ప్రబంధంగా తీర్చిదిద్దినాడు. ఆశ్వాసాంత గద్యంలో దీనిని మహా ప్రబంధమని పేర్కొన్నాడు. ప్రబంధాల్లో ఉండవలసిన నగరార్ణవాద్యష్టాదశవర్ణనల్లో ఏ కొన్నో తప్ప చాలావరకు ఇందులో చోటుచేసుకున్నాయి. “ఈతని కవనము ససవంతమయి కవిజనహృదయ రంజకముగా నుండును” - అని వీరేశలింగం పంతులుగారు పెద్దన ముకుందవిలాస కవితాన్ని ప్రశంసించినారు. ముకుందవిలాసంలోని తన కవితాశైలిని గూర్చి పెద్దన సోమయాజి ఈ విధంగా చెప్పుకున్నాడు.

“ఇందు సకలహితమునిచ్చు మున్ విష్ణుచి
త్తీయతుల్యమౌ మదీయకవిత
యుదుట చేవదొలువ నులిబోలు నళిమోము
మృదువు గాదె విరులమీద వ్రాలి”

“కుందవిలాసము తావి ము

కుందవిలాసము సదాముకుందవిలాసం

బిందువిలాసమును సుధా

బిందువిలాసము హసించు పేశలఫణిత్

(ముకుందవిలాసం I-32, 33)

ముకుందవిలాసరచనకు పూర్వం పెద్దనకవిత విష్ణుచిత్తీయ తుల్యమట. విష్ణుచిత్తీయమనే నామాంతరం కలిగిన రాయల ఆముక్తమాల్యద అతి ప్రౌఢమైన ప్రబంధం. పెద్దన కవితకూడా అంత ప్రౌఢంగా ఉండేదన్నమాట. కాని ముకుందవిలాసంలోని కవిత మృదుమధురమైనది. ఇంతమార్పు ఆయన కవిత్యంలో ఎట్లా వచ్చింది? కర్రను తొలిచేప్పుడు అతికఠినంగా ఉండే తుమ్మెద మోము పువ్వులమీద వాలినప్పుడు మార్దవాన్ని పొందడా? అని దీనికి పెద్దన సమాధానం. ముకుందవిలాసంలోని రచన రసవంతమై సహృదయుల నాకర్షిస్తుందనటంలో సందేహం లేదు.

మూడాశ్వాసాలు గల ఈప్రబంధంలో పెద్దన తన కవితాశక్తిని ఎంతగానో ప్రదర్శించినాడు. చక్కని కల్పనలతో కూడిన వర్ణనలు ఈ కావ్య సౌందర్యాన్ని ఇనుమడింపజేస్తున్నాయి. కొన్ని ఉదాహరణలు పరిశీలించండి.

భద్రాదేవి మోము వర్ణన

“అనువై నెన్నుదురొంటుగాఁ బనునొకండై కన్బొమల్ జంటగా
ఘనవం బోల్పఁగ రెండు తొమ్ముదులువై కర్ణద్వయంబొప్ప గా
గన పూర్ణస్థితి బర్వ లీల నెసఁగంగా నింతయుంగూడదా
దినసంఖ్యందిలకింప నిందునెలగా దీపించు మోమింతికిన్”

(ముకుందవిలాసం II-98)

స్త్రీల ముఖాన్ని నిందు చంద్రునితో పోల్చటం కవిసమయం. పెద్దన పై పద్యంలో భద్రమోమును నిందు చంద్రునిగా కాక నిందు నెలగా ఉత్పేక్షిస్తున్నాడు. ‘నిందునెల’ అన్నది శ్లిష్టపదం. దీనికి నిందుచంద్రుడు, ముప్పైరోజులు గల నిందునెల అని రెండర్థాలు. భద్రమోము నిందు చంద్రుని మాదిరిగా దీపిస్తుందని చెప్పటంలో అంత విశేషమేమీ లేదు. కాని ఆమె ముఖం నిందునెల (ముప్పై రోజులుకల నిందునెల) గా భాసిస్తుందని చెప్పటంలో విశేషం ఉన్నది. ఇందుకు కవి చేసిన కల్పన చూడండి. భద్రనుదురు ఒంటు (౧) ఆకారంలోనూ,

కన్బొమ్మలు రెండు పదకొండు (౧౧) ఆకారంలోనూ, రెండు చెవులు రెండు తొమ్మిదుల (౯౯) ఆకారంలోనూ ఉన్నాయట. ఈ సంఖ్యల నన్నింటినీ కూడితే ముప్పై అవుతుంది. నిండు నెలకు రోజులు ముప్పైకదా ! అందువల్ల భద్రాదేవిముఖం నిండునెలగా భాసిస్తున్నదట. ఎంత చక్కని కల్పన !

తాలాంకనందినీ పరిణయంలో కూడా సరిగ్గా ఇట్టి కల్పనే కనిపిస్తుంది. శశిరేఖ మోము వర్ణన.

“బాలిక కా పితామహుఁడు ఫాలతలంబున నొంటు బెట్టియున్
మేలగు కర్ణయుగ్మ మెలమిన్నవకంబుల వ్రాసి భూయుగం
బోలి గనంబడం బదునొకండిట ముప్పదిగా గణింపఁగా

నాలలిమోము నిండునెల యామిని వర్ణనసేయు టబ్రమే (II-78)

తాలాంకనందినీపరిణయ కర్తయైన ఆసూరి మఱింగంటి వేంకట నరసింహాచార్యులు కాణాదం పెద్దన కవికి అర్పించినారు.

భద్రాదేవి కపోలవర్ణనం

“భువనజాకంబు గెలిచి యా యువిదమోము

తనకెనగ వచ్చె వీడని కినిసి రెండు

భాగముతఁజేయ భీతిఁదత్పార్శ్వములనుఁ

గొలుచు నెలతున్కలనఁగఁ జెక్కులు 'నెలంగు' (ము. వి. II-105)

సాంధ్యరాగవర్ణనం

సమయభిషగ్వరుండపర శైలపుకుప్పె దినేంద్రుఁడన్ రసేం

ద్రమునిడి పైఁదదూర్ధ్వ కరతామ్రశలాక ఘటించి వహ్నియో

గము నొనరింప సిందురముగాఁ బయికింబ్రనరించె నాఁ గం

బమరెను సాంధ్యరాగము నభోంతరదంతురితాంశుభాగమై

(III-42)

శ్లేషచమత్కారమన్నా, శబ్దాలంకార చమత్కారమన్నా పెద్దనకు పెద్ద ప్రీతి. పెద్దన ప్రయోగించిన శ్లేషాలంకారాలకు నిఘంటువుల అవసరం ఉండదు. శ్లేషాలంకార ఘటనలో ఈతడు చూపిన నైపుణ్యానికి ముకుందవిలాసంలోనుండి ఎన్ని ఉదాహరణలునైనా ఎత్తి చూపవచ్చు. ఒకటి రెండింటినీ మాత్రం మనవి చేస్తాను.

ఒక యేటఁ జిక్కె మీనము
 నొక నెలకేఁ చిక్కె బద్ధమొక వగటింటన్
 వికలతఁ జిక్కెంగుముదము
 నకి నయననమంబులగునె జడగతులెపుడున్.

(I-219)

భద్రాదేవి కండ్లపొగనును వర్ణించే పద్యం ఇది. భద్ర నేత్రసామ్యాన్ని పొందటంకోసం చేప, తామర, కలువ-ఎంతగానో ప్రయత్నించినాయట. అట్లా ప్రయత్నించి చేప ఒక ఏట (సంవత్సరకాలంలో) కృశించి పోయింది. తామర ఒక నెలలోనే చిక్కిపోయింది. ఇక కలువ ఒక రోజులోనే కృశించి పోయింది. చేప ఒక ఏడు, తామర పువ్వు ఒక నెల, కలువ ఒక రోజు మాత్రమే ఉంటాయి, కనుక ఇవి భద్రాదేవి నేత్రాలతో సామ్యాన్ని పొందలేక పోయినాయని తాత్పర్యం. ఇక్కడ శ్లేషవల్ల 'ఏటఁజిక్కె' అనేచోట చేప ఏటిలో (నదిలో) చిక్కుకున్నదనీ, 'నెలకే చిక్కె' అనేచోట తామర ఒక వెన్నెలకే వాడిపోయిందనీ, ఒక వగటింటన్ చిక్కె అనే చోట ఒక వగటిపూటనే కలువ చిక్కి పోయిందనీ అర్థాంతరాలు స్ఫురిస్తున్నాయి. అంతేగాక చేప ఒక సంవత్సరంలో కృశిస్తే కమలం ఒక నెలలోనే, కలువ ఒక వగటిపూటనే అని ఈ విధంగా ఒక్కొక్కదానిలో క్రామికమైన న్యూనతాభావం కూడా స్ఫురించి చమత్కారాన్ని కలిగిస్తుంది. జడగతులనే చోట 'లడయార భేదః' అనే నియమం ప్రకారం జలగతులనే అర్థాంతరంకూడా. మీనాదులు జలగతులేకదా !

పైరీతిగా శ్లేషార్థం కలిగిన భిన్నభిన్న పదాలను కాకుండా ఒకే శ్లిష్ట పదాన్ని పునఃపునః ప్రయోగించి శ్లేషను ఎంత చమత్కారంగా నిబంధించి నాడో చూడండి.

“సారంగంబు హసించు మేచకరచాంచచ్చాచకక్యంబునన్
 సారంగంబు హసించు నీడుదరుచా సౌభాగ్యభాగ్యంబునన్
 సారంగంబు హసించు గంతనినద స్వారస్య విఘ్నార్తులన్
 సారంగంబు హసించు యానగరిమం జంద్రాస్య సాంద్రస్థితన్.

(I-224)

తుమ్మెద, లేడి, వానకోకిల, ఏనుగు అనే నానార్థాలుకల సారం గమనే ఒకేపదాన్ని ఆవృత్తంచేస్తూ క్రమంగా భద్రాదేవి కురులు, కండ్లు, కంఠస్వరం, నడక వర్ణింపబడ్డాయి.

ఒక పద్యంలో వాడబడ్డ శ్లిష్టపదాలన్నీ ప్రకృతార్థాన్ని బోధించటంతోపాటు అప్రకృతమైన విషయానికి సంబంధించిన ఆయా అంశాలనుగూడా తెలియజేయటం పెద్దన శ్లేష ప్రయోగంలోని ఒక లక్షణం. ఈ కింది పద్యాలు పరిశీలించండి.

“గతి మత్తేభము నాస చంపక మొగింగై శ్యంబు కందంబు సం
గత వాఙ్యంబులు మత్తకోకిలలు దృక్పాండిత్యమయ్యుత్పల
ద్యుతి మోమంబురుహంబు దేహరుచి విద్యున్నాలిగా మానినీ
తతవృత్తస్థితులెన్నఁగాదరమె తద్వాగ్జానికై నందగున్.

(I-225)

పై పద్యంలో భద్రాదేవి నడక మొదలైన వాటికి ఉపమానంగా చెప్పబడిన మత్తేభం, చంపకం, కందం మొదలైనవి ఛందస్సుకు సంబంధించిన మత్తేభాది వృత్తాలను కూడా స్ఫురింప జేస్తున్నాయి. ఇట్టివే మరికొన్ని ఉదాహరణలు.

“కుంభకుచ మీనలోచన గోనితంబ
యజ్ఞధామాస్య హరిమధ్య యశి శిరోజ
చాపసుభూయుగళ నక్రజంఘ యతుల
కన్య సరసక్రియల రాశిగాదె జగతి” (I-226)

ఈ పద్యంలో కుంభం, మీనం, వృషభం (గో), కర్కటకం (అజ్ఞ), సింహం (హరి) వృశ్చికం (అశి) ధనుస్సు (చాప) మకరం (నక్ర) తుల, కన్య, మిథునం (సరస) మేషం (క్రియ) అనే జ్యోతిషాస్త్రీయమైన రాశులు ధ్వనితము లౌతున్నవి.

“లక్షణముల శుభరోహిణి
యక్షిణస్వాతి భూతి హస్తాంబుజధీ
లక్షితచిత్త సదుత్తర
నక్షత్రపు మొలకగాదె నాతివిభావ్తన్” (I-227)

ఈ పద్యంలో ధ్వన్యమానమౌతున్న రోహిణి, స్వాతి, హస్త, చిత్త, ఉత్తర అనే నక్షత్రపరమైన అర్థం 'భద్ర నక్షత్రపు మొలక' అనే భావానికి ఎంతో ప్రోపకంగా ఉన్నది.

“ఆ మధ్వాకృతి యధరము

నా మాయావాది రీతి యట మధ్యముగా

భామామణి మోమా

రామానుజ మండల స్ఫురణఁదనరారెన్” (II-210)

మధ్వాకృతి = (మధు + ఆకృతి = తేనెవంటిది; మాయావాది రీతి = శూన్యం; రామానుజ మండలం = (రామా + అనుజుడు = లక్ష్మీదేవి సోదరుడు - చంద్రుడు) చంద్రమండలం; భద్రాదేవి అధరాన్ని, మధ్యాన్ని, మోమును వర్ణించే ఈ మూడు పదాలచే క్రమంగా త్రిమతాచార్యులైన మధ్వాచార్యులు; శంకరాచార్యులు (మాయావాద స్థాపకుడు), రామానుజాచార్యులు పేర్కొనబడినారు.

“పద్మద్వళ, నీలకచ, మహాపద్మవదన

శంఖగళ, కుందరదన, కచ్చపపదాగ్ర

వరమకరజంఘ జెందనీ నీరి ముకుంద

యట నవస్ఫూర్తి నిధిలాభమందినటుల” (I-223)

ఈ పద్యంలో భద్ర నేత్రాదులకు ఉపమానంగా చెప్పబడిన పద్మం, నీలం, మహాపద్మం, శంఖం, కుందం, కచ్చపం, మకరం అనే పదాలు; వర, ముకుంద శబ్దాలు శ్లేషవల్ల కుబేరుని సవనిధులైన పద్మం, మహాపద్మం మొదలైన వాటిని తెలుపుతూ ప్రకృతార్థానికి ఎంతో స్ఫూర్తినిస్తున్నాయి. కింది పద్యంలో పెద్దన శ్లేషనెంత మనోహరంగా కూర్చున్నాడో చూడండి.

“ముఖవై ఖరికి మోడె మొదలనే శశిరేఖ

యధరంపు రుచికి లోనయ్యె సుధయు

నాసకు సరిరాక నలిగెడిలోత్తమ

లోచనద్యుతులకు లోగె హరిణి

హాసలీల భ్రమించె నభినవ కాముది

యసదయ్యైగుచవృద్ధి కద్రికయును

ఊరుద్వయ స్ఫూర్తికొదిగి రంభ చలించె

నట గోరునకుఁబోలదయ్యైదార

యౌర తనుకాంతికినిఁదక్కువయ్యై హేమ

చిత్రరేఖలఁగొదవయ్యై జిత్రరేఖ

యేనొకట నాకమునకేగి యీ శుభాంగి

యంగ మలెన్న నప్పరలందు శారీ" (II-123)

భద్రదాదేవికి దీక్షిత సౌందర్యవతు లెవ్వరై నా స్వర్గంలో ఉన్నారా చూద్దామనే కోరికతో చిలుక స్వర్గానికి పోయిందట. స్వర్గస్థి లెవ్వరూ భద్రదాదేవి సౌందర్యానికి సాటిరాలేకపోయినారట. ఈ విషయాన్ని చిలుక శ్రీకృష్ణునికి తెలిపే సందర్భంలోనిది ఈ పద్యం. శశిరేఖ, సుధ, తిలోత్తమ, హరిణి మొదలైన అప్పరసలంతా ఆయా అవయవాల సౌందర్యం విషయంలో భద్రదాదేవికి సరిరాలేక ఓడిపోయినారని చెప్పటం ప్రకృతాంశం. శశిరేఖ, సుధ, తిలోత్తమ, హరిణి, కాముది, అద్రిక, రంభ, తార, హేమ, చిత్రరేఖ— ఈ అప్పరసల పేర్లలోని శ్లేషవల్ల క్రిమంగా చంద్రరేఖ, అమృతం, నువ్వు పువ్వు, ఆడలేడి, వెన్నెల, పర్వతం, అరటి, నక్షత్రం, బంగారం, చిత్రమైన రేఖ అనే అర్థాలు కూడ స్ఫురిస్తున్నాయి. అందువల్ల శశిరేఖ = చంద్రుని రేఖ భద్ర ముఖవై ఖరికి ఓడిపోవటం, అమృతం అధరరుచికి సరి రాకపోవటం. నువ్వు పువ్వు నానకు ఓడిపోవటం మొదలైన అందమైన భావాలు ఏర్పడి ప్రకృతార్థాన్ని ఎంతగానో సముద్దీప్తం చేస్తున్నాయి.

ఆయా సందర్భాలలో ప్రయుక్తమైన శ్లేషల్లో శాస్త్ర విషయాలను ఎంతో సముచితంగానూ, మనోహరంగానూ నిబంధించటం కనిపిస్తుంది. ఇది పెద్దనకు వెన్నతో పెట్టిన విద్య. ఈ కింది పద్యాన్ని పరిశీలించండి.

“కందర్పరసముసఁ గలికి కూష్మము హెచ్చె

నష్టమూర్తిహితాప్తి నందరమ్మ

చంద్రోదయమటన్న సతికిఁగాఁక యెసంగె

మార్తాండయోగాశ మనుపరమ్మ

నవమాలినీ వసంతమున శాంతిలదింతి

మధుసూదననియు క్తి మనుపరమ్మ

శీతప్రభంజన స్థితి లతాంగి చలించె

వాత భంజినిఁగూర్చ వలవరమ్మ

సతియు భావ భవాతంక శంకఁబూస

న్నేహగతిఁగాఁచ నెవ్వారిచేతనోపు

నచ్యుతానంత గోవింద యని తలంచి

చేరి భవరోగవైద్యు భజింపరమ్మ" (III-95)

శ్రీకృష్ణుని విరహంతో బాధపడుతున్న భద్రాదేవి తాపాన్ని పోగొట్టటానికై ఆమె చెలికత్తెలు ప్రతీకారాన్ని చెప్పుకునే సందర్భంలోనిది ఈ పద్యం. ఇందులోని కందర్పరస మొదలైన శబ్దాలు ఆయుర్వేదంలో ప్రయుక్తమయ్యే ఔషధాల పేర్లను తెలియజేస్తున్నవి.

1. కందర్పరసం = మకరధ్వజం;
2. చంద్రోదయం = పూర్ణ చంద్రోదయం
3. మాలినీవసంతం = మాలినీవసంతం
4. శీతప్రభంజనం = శీత భంజనం
5. అష్టమూర్తిహితాష్టి = గంధక రసం*
6. మార్తాండయోగం = సూర్యావర్తి యోగం
7. మధుసూదనం = వైష్ణవీరసం
8. వాతభంజిని = వాతవిధ్వంసిని

పై రీతిగా ఆయుర్వేదౌషధాల పేర్లు ధ్వనించటమే కాక ఆయా ఔషధాలవల్ల కలిగే వికారాలను దూరంచేసే ఇవరౌషధాలను కూడా పేర్కొనటం విశేషం. పై వాటిలో కొన్ని ఔషధాలు వేడిని కలిగించేవి, మరికొన్ని శైత్యాన్ని కలిగించేవి. ఇక్కడ మరో విశేషం కూడా ఉంది. అది ఆయా ఔషధాలకూ, వాటికి విరుద్ధమైన ఔషధాలకూ ఉన్న వైరుధ్యాన్ని సూచించే పదాలను కూడా ఆ ఔషధనామాలలో చేర్చటం.

*అష్టమూర్తి = శివుడు. శివునికి హిత = పార్వతి; పార్వతీదేవి రణస్నే గంధకం.

కందర్ప - అష్టమూర్తి; చంద్ర - మార్తాండ.

వసంత - మధుసూదన; శీతవ్రభంజన - వాతభంజిని.

‘బాహుట గ్రంథాను భావధుర్యు’ (ముకుంద విలాసం I-23) అని పెద్దన తన ఆయుర్వేద శాస్త్రాభినివేశాన్ని గురించి చెప్పుకున్న విశేషణం ఎంత సార్థకమో పై పద్యం నిరూపిస్తుంది.

ఇట్టి చమత్కారాలు గల పద్యాలు పెద్దన కవిత్వంలో కొల్లలు. స్థావరపులాకంగా కొన్నింటిని మాత్రమే ఉదాహరించినాను.

పద్యంలోని పూర్వార్థాన్నే యథాతథంగానో, ఏ కొద్దిపాటి మార్పుతోనో శ్లేషఘటితంగా పునరుక్తంచేసి ఉత్తరార్థంగా చెప్పటం ముకుంద విలాసంలో చాలా చోట్ల కనిపిస్తుంది. ఈ పద్ధతికి మార్గదర్శకుడు నన్నెచోడు డనవచ్చు. కొన్ని ఉదాహృతులు.

“కాకవుల వాక్కులుండఁగ

నాకవుల మధూచితోక్తులభినుతి గనియెం

గాకవుల వాక్కులుండఁగ

నాకవుల మధూచితోక్తు లభినుతి గనవే. (ము. వి. I-19)

“తిరుమలరాయల భామిని

మరు నమ్మన సిరుల వెలయు మంగాంబ దగున్

తిరుమలరాయల భామిని

మరునమ్మన సిరులవెలయు మంగాంబ దగున్” (ము. వి. I-68)

“శ్యామాశుల్ పురుషవ్రజంబు సుమనోవ్యాప్తిన్ ఫలశ్రీలచే
నామోదింపఁగ నమ్మహావని విభుండై మాధవుం డొప్పె నా
శ్యామాశుల్ పురుషవ్రజంబు సుమనోవ్యాప్తిన్ ఫలశ్రీలచే
నామోదింపఁగ నమ్మహావని విభుండై మాధవుం డొప్పడే”

(ము. వి. I-238)

ఇట్టివే I-272; III-24; III-47; III-123; III-237 సంఖ్యలు గల పద్యాలు.

ఆశు, మధుర, చిత్ర, విస్తరరూప చతుర్విధ కవితల్లో పెద్దన ఉద్దండుడని “వరచతుర్విధ కవితవ ప్రవీణు” — అన్న ముకుంద విలాసావతారికలోని వాక్యంవల్ల తెలుస్తుంది. పెద్దన ముకుంద విలాసంలో చూపిన చిత్ర కవితా విన్యాసాలు అనేకం. ద్వ్యక్షరి, త్ర్యక్షరి, తలకట్టు, గుడులు, కొమ్ములు, అక్షర గుణితం, ఓష్ఠ్యం, నిరోష్ఠ్యం, పాదభ్రమకం, పద్యభ్రమకం, పాదగోపనం, గర్భకవిత్యం, బంధకవిత్యం మొదలైనవి చిత్రకవితా భేదాలు. పెద్దన ఈ కింది చిత్రకవితా భేదాలను ముకుందవిలాసంలో ప్రయోగించినాడు.

అక్షరద్వయ కందం

“మిమ్మేమేమా రేమా

మమ్మోము మఱేమి మర్మమా మమ్మారా

ముమ్మారు రమారామా

రమ్మర మరమేర మేటి రామ మురారీ!” (III-318)

“కోకిల కలకల లీలల

కేకుల కేకల కులాళి కిలకిలల కళా

కాకలికేళాకూళుల

లోకాళులు కేళికళికె లోలాళులై” (I-250)

సోష్ఠ్య కందం

“భూమావామాభవ్య

ప్రేమాను భవా భవాప్త పృథుభావి భవా

భౌమాభిగుప్త భామా

స్తోమ వివాహోపభావ్య సుమనోభావ్యా!” (ము.వి.III-313)

ఈ పద్యంలో ఓష్ఠ్య వర్ణాలతోపాటు నిరోష్ఠ్యాల్లైన న, థ, గ, స, హ అనే వర్ణాలు కూడా చోటు చేసుకున్నాయి. కనుకనే కవి దీన్ని సోష్ఠ్య కందం అని పేర్కొన్నాడు. ఓష్ఠ్య వర్ణాలే అధికంగా ఉన్న పద్యం సోష్ఠ్యం.

నిరోష్ఠ్య ద్వివిధ కందం

“కృష్ణా జయ సంరక్షిత
కృష్ణా జయ జలధరచయకృతఘన సశ్రీ
కృష్ణా జయనత హృన్నగ
కృష్ణా జయనరహరి హరి ధృతగిరి శార్ఙ్గి” (ము. వి. III-313)

వై పద్యంలో నిరోష్ఠ్యాలే కాక మరో రందపద్యం కూడా గర్భితంగా చెప్పబడటం రెండో చిహ్నం. గర్భిత కందం ఈ విధంగా ఉన్నది.

“జయ సంరక్షిత కృష్ణా
జయ జలధరచయకృతఘన సశ్రీకృష్ణా
జయనత హృన్నగ కృష్ణా
జయ నరహరి హరి ధృతగిరి శార్ఙ్గి” (ము. వి. III-312)

నిరోష్ఠ్య సోష్ఠ్యకందం

“రామా రావణముఖ్యవి
రామా నిర్మలగుణాభిరామా శ్రీసు
త్రామా కంపితభార్గవ
రామా కమలాభిజన్మరామా రామా!” (ము. వి. III-314)

ముందొక నిరోష్ఠ్యం, రెండవది ఒక ఓష్ఠ్యవర్ణం - ఈ క్రమంలో నిరోష్ఠ్య ఓష్ఠ్యవర్ణాల సమ్మేళనంతో ఈ కందం రచింపబడింది. ద్వితీయపాదంలోని గు, సు వర్ణాలలో అచ్చుల ఓష్ఠ్యత్వాన్ని గ్రహించవలసి ఉంటుంది.

అపంచవర్గీయము క్తపదగ్రస్తం

“సరసావంశీ సుర వా
సురవారాశంసి శార్ఙ్గ కూరా శరవః
శరవః హరి స్వరయా
స్వర యావహలీల యాస్యపశవఃసరిసా :” (ము. వి. III-315)

ఈ పద్యంలో పంచవర్గాక్షరాలు కాక కేవలం అంతఃస్థోష్మ వర్ణాలు మాత్రమే ప్రయోగింపబడ్డాయి. ముక్తపదగ్రస్తత కూడా జోడింపబడింది. అపంచ వర్గీయంగా 'శేషశైలేశలీల' కావ్యాన్నే రచించినవాడు పెద్దన.

శుద్ధపంచవర్గీయం

“పద్మా భపదచ్చందా
పద్మానందానుగత కృపాబృందపద
శృద్మాస్త బింబకుందా
పద్మజ ముఖ కందధూతబంధ ముకుందా !” (ము. వి. III-316)

ఇందులో కేవల పంచవర్గాక్షరాలకే కాని అంతఃస్థోష్మ వర్ణాలకు ప్రయోగం లేదు.

అచలజిహ్వా

“అభోగ మహిభాగ మ
హాభాగ మహామహా మహాభోగ మహా
మా భామా వహ బహు మహి
మా భామా వహవిభావ మఘవముఖావా !”
(ము. వి. III-317)

వై పద్యంలో ప్రయోగింపబడ్డ ఆ, భ, గ, మ, హ, వ, ఘ, ఖ అనే వర్ణాలను ఉచ్చరించేప్పుడు జిహ్వా కదలదు.

పాదభ్రమకందం.

“మార సమరాను సరమా
సారావన రసవిభావి సరసవరాసా
హారియరిధారి యరిహా
భారత జయదవరధీర భదయజతరభా” (ము. వి. III-310)

వై పద్యంలోని ప్రతిపాదాన్ని విలోమంగా తిప్పి చదివినా అదే పద్య పాద మౌతుంది.

పై చిత్రకవితావిన్యాసాలుగల పద్యాలను అర్థం చేసుకొని అనందించాలంటే మేధకు పదును చాలా అవసరం.

గర్భ కవిత్వమూ, బంధకవిత్వమూ చిత్రకవితకు చెందిన శాఖలే. వీటిలో పాఠకులకు రసానుభూతిని కలిగించే గుణం అంతగా ఉండదనే చెప్పవచ్చు. కాని కవి పాండిత్య ప్రకర్షను నిరూపించు కోవటానికి ఉపయోగపడతాయి. ఒక్కొక్కప్పుడు బంధకవిత సాహిత్యంలోని కొన్ని నిగూఢాంశాలను బహిర్గతం చేయటానికి సహకరిస్తుంది. పెద్దన ముకుంద విలాసంలో గర్భ కవితాన్ని, బంధ కవితాన్ని నిబంధించి తన చిత్రకవితా రచనా ప్రీతిని చాటుకున్నాడు.

ముకుంద విలాసంలో గర్భిత పద్యాలు మూడు రచింప బడ్డాయి.

1. సమద భాస్వద్దనుజ.....III-306

2. శ్రీరంజితాకార III-309

3. కృష్ణ జయ III-311

పైవాటిలో రెండవ పద్యమైన 'శ్రీరంజితాకార' అనే పద్యంలో ద్విపద, చౌపది, లాలి, శోభాన, మంగళహారతి, సువ్వాల, ధవళాది వివిధ భేదాలు గర్భితమై ఉన్నాయి.

పెద్దన ముకుంద విలాసంలో రచించిన బంధచిత్రత గలిగిన పద్యాలు ఏడు. వాటిని దిగువ పేర్కొంటాను.

1. చం. అతివిమలా I-291...శేషబంధం.

2. కం. శ్రీశా గరుడాంచత్ I-294...శైలబంధం.

3. పంచ. నరాదరా సురా I-295...పుష్పగుచ్ఛబంధం.

4. శా. సత్యోపేతసుకేళి II-279...చక్రబంధం.

5. కం. దారవతను II-280...ఛత్రబంధం.

6. సుగం. శ్రీరమారసా II-281...గోమూత్రికాబంధం.

7. రమావాస సవా III-319...సర్వతోభద్రబంధం

శేషబంధ పద్యంలో గర్భ చిత్రత కూడా ఉన్నది. ప్రాచీన కవుల్లో పెద్దన తప్ప శైలబంధాన్ని వ్రాసిన కవులు కానరాదు. సుబ్రహ్మణ్య విజయ

మనే విద్యత్కర్ణామృతంలో శైలబంధం ఉన్నట్లుగా ప్రబంధ రాజ వేంకటేశ్వర విజయ విలాస పీఠిక (పుట. 34) వల్ల తెలుస్తుంది.

సంగీత కళానిధియైన రామరాజ భూషణుని వసు చరిత్ర ప్రభావం పెద్దన సోమయాజి ముకుంద విలాసంపైన ఎంతగానో ఉన్నది. లయబద్ధంగా సంగీత శైలిలో రచింపబడిన “ఒక చాయ సనపాయ, ఏపారు పొదరిండ్ల” - మొదలైన వసుచరిత్ర పద్యాలను పోలిన పద్యాలు ముకుంద విలాసంలో ఎన్నో ఉన్నాయి. ఒక్క ఉదాహరణం.

“సురసాల సమశీల సురసాల తరుజాత
 సరసాల వావాల పరిసరంబు
 మలయాగ తటభాగ నిలయాగమా భోగ
 వలయాగత సదాగతి లసితంబు
 వనితాజన సమాజ జనితాజర మనోజ
 జనతాజయ విరాజ దనునయంబు
 సురతాంత సునితాంత పరితాంత సదుదంత
 భరితాంత రసవాంత వరచయంబు

గహన సహచర సహచరావహిత మహిత
 వికచ రుచికుల విచికిల సకల వకుళ
 వినర మధురస మధురస దసమ కుసుమ
 సముదయము పొల్చె మధుమాససముదయంబు” (ము. వి. I-236)

తన చిత్తమున (I-162), చమరీనికరవాల (I-270), ఈ దారిఁ బోరాదు (I-276) మొదలైన ముకుందవిలాస పద్యాలు లయబద్ధమైన సంగీతశైలిలో రచింపబడినవే.

ముకుంద విలాసంలో పెద్దన సోమయాజి చూపిన శబ్దాలంకార విలాసం అతివేలం. “ఈతని గ్రంథములో నున్నన్ని శబ్దాలంకారములు మఱి యే గ్రంథములోను లేవు” - అని వీరేశలింగంగారు తమ కవుల చరిత్రలో తెలిపినారు. ఈ కవి చూపిన శబ్దాలంకార వైచిత్రికి కొన్నింటిని మాత్రం ఉదాహరిస్తాను.

అనుప్రాస :-

1 ఆశ్వాసం. 22, 59, 160, 162, 166, 167, 174, 217,
230, 236, 240, 250, 273, 275, 276.

2 ఆశ్వాసం. 45, 127, 173, 193.

3 ఆశ్వాసం. 10, 49, 50, 131, 171, 178, 181, 189,
191, 289.

యమకం :-

1 ఆశ్వాసం. 147, 158, 169, 203, 216, 251.

2 ఆశ్వాసం. 37, 158, 192, 163, 229.

3 ఆశ్వాసం. 48, 288, 304.

ముక్తపదగ్రస్తం :- 1 ఆశ్వాసం. 5, 59, 105, 140 సంఖ్యలు గల పద్యాలు.

పూర్వకవుల అనుకరణలు

ఉక్తి చమత్కృతీ, భావ చమత్కృతీ కలిగిన ప్రసిద్ధ సంస్కృత శ్లోకాల నెన్నింటినో తెలుగు కవులు సందర్భానుగుణంగా అనువదించుకొని తమ కావ్యాలలో చొప్పించుకోవటం అసాధారణమేమీ కాదు. శ్రీనాథుడు కాళి ఖండంలో వింధ్యపర్వత గర్వ నిర్వాపణ సందర్భంలో చేసిన మయూరుని సూర్య శతక శ్లోకానువాదాలు మొదలైనవి ఇందుకు నిదర్శనం. కాణాదం పెద్దన కూడా కొన్ని ప్రసిద్ధ సంస్కృత శ్లోకాలను అనువదించి సందర్భోచితంగా ముకుంద విలాసంలో చేర్చినాడు. ఈ అనువాద పద్యాలన్నీ చిలుక సంగీత సాహిత్యాలలో ఉన్న పాండిత్యాన్ని శ్రీకృష్ణునికి వివరించే సందర్భంలో నిబంధించబడి ఎంతో సందర్భోచిత్య శోభితాలుగా ఉన్నాయి. మూల శ్లోకాలను, పెద్దన సోమయాజి అనువాదపద్యాలను చూడండి.

(i) “సంగీతమథ సాహిత్యం సరస్వత్యాః కుచద్వయమ్
ఏకమాపాః మధుర మన్యదాలోచనాన్పుతమ్”

“సరసస్ఫూర్త సరస్వతీయువతికిన్ సంగీత సాహిత్యముల్
వలవజ్జోజ యుగంబునాఁ బలుగు విద్వద్బాల వృద్ధక్రియా
కరసంపజ్జనకంబులం దొకటి ద్రాక్షగుచ్చ మాధుర్య వై
ఖరి వేటొక్కటి నారికేళ ఫలపాఠవ్యాప్తి సౌఖ్యం బిడున్”

(ము. వి. II-246)

(ii) శిశుర్వేత్తి పశుర్వేత్తి వేత్తి గానరసం ఫణి
సాహిత్యరసమాధుర్యం శంకరో వేత్తి వా నవా

“శిశువులకుం బశువులకున్

వశమై సొక్కించు గానవైఖరి మధురా

తిశయము సాహిత్య రుచిన్

భృశగతి సర్వజ్ఞుడైన నెఱుంగంగలడే!” (ము. వి. II-247)

(iii) నైవ వ్యాకరణజ్ఞమేతి పితరం న భ్రాతరం తార్కికం
దూరాత్ సంకుచితైవ గచ్ఛతి పునశ్చండాలవచ్ఛాందసాత్
మీమాంసానిపుణం నపుంసకమితి జ్ఞాత్వా నిరస్తాదరా
కావ్యాలంకరణజ్ఞమేత్య కవితాకాంతా వృణోతే స్వయమ్.

(విశ్వగుణాదర్శచంపువు)

తనరన్ వ్యాకరణజ్ఞుఁ దండ్ర యనుచుం దర్కజ్ఞునిన్ భ్రాతయం
చును మీమాంసకుని న్నపుంసకుడటంచున్ వీడి దూరంబునం
గని యస్పృశ్యునిఁ బోలె ఛాందసుని వేడ్కం గావ్యలీలారస
జ్ఞు నిజేచ్ఛం గవితావధూమణి వసించున్ భావగర్భంబునన్.

(ము. వి. II-250)

పై విధంగా సంస్కృత కవుల ప్రభావమే కాక తెలుగు కవుల ప్రభావం కూడా కాణాదం పెద్దనపై ఉన్నది. పూర్వ తెలుగు కవుల రచనల్లోని పద్యాల అనుకరణలు, పోలికలు ఉన్న ముకుంద విలాసం పద్యాలను దిగువ ఉదాహరిస్తున్నాను.

1. తన భవ్యధామంబు తన భవ్యధామంబు (వ. చ. II-57)

తన మానసస్థితి తన మానసస్థితి. (ము. వి. I-71)

2. మెఱుగొప్పు నెఱిగొప్పు నెఱుగప్పు (వ. చ. III-69)

తన చిత్తమునఁ గ్రొత్త ననలెత్త. (ము. వి. I-162)

3. ఈ జాలఁబోరాదు హేరాశము జవాది (వ. చ. II-57)

ఈ దాఁబోరాదు కేదారకోదార (ము. వి. I-276)

4. ఒక చాయ ననపాయ పికగేయ (వ. చ. II-7)
 సురసాల సమశీల సురసాల తరుజాల (ము. వి. II-236)
5. మందారమకరంద మాధుర్యమున (ఆం. మ. భాగ. VII-150)
 మందార కుందారవిందా (ము. వి. II-160)
6. వచ్చినవాడు ఫల్గుణుడవశ్యము (మ. భా. IV-4-234)
 వచ్చినవాడు మాధవుడవశ్యము (ము. వి. III-210)
7. అటఁజని కాంచె భూమిసురుఁడంబర (మ. చ. II-3)
 అటఁజని కాంచెఁ గృష్ణుఁడు సంభోంతర (ము. వి. I-267)

తెలుగుకావ్యాలలో భద్రాపరిణయవృత్తాంతం

పోతన భాగవతంలో ఒకే ఒక పద్యంలోనూ, చిన్నన్న అష్టమహిషి కల్యాణంలో అతి కృష్ణంగానూ భద్రాపరిణయ వృత్తాంతం చెప్పబడింది. రెడ్డిపల్లె ముద్దమరాజు కూడా ఒక అష్ట మహిషి కల్యాణాన్ని రచించినట్లు 'ఉదాహరణ పద్యము' లనే సంకలన గ్రంథంవల్ల తెలుస్తుంది.¹ ఈ కావ్యం అలబ్ధం రెండు పద్యాలు మాత్రమే దొరికినవి.

భద్రాదేవీ పరిణయ వృత్తాంతం ప్రబంధరీతిలో సంతరింపబడిన తెలుగు కృతులు మూడు మాత్రమే కానవస్తున్నాయి. ఒకటి పెద్దన ముకుందవిలాసం. రెండవది కాళ్లకూరి గౌరీనాథకవి పూర్వులెవ్వరో రచించిన భద్రాపరిణయం. ఇందులో గ్రంథకర్త పేరుకానీ, కృతిభర్త పేరుకానీ, లేవని ఆచార్య దొణప్పగారు తెలుపుతున్నారు.² మూడవది ఆధునికుడైన అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవి రచించిన భద్రాపరిణయం. కాగా భద్రాపరిణయం ఇతి వృత్తంగా రచితమైన ప్రబంధాలలో ముకుంద విలాసం మొట్ట మొదటిది. కాణాదం పెద్దన ఈ విషయాన్ని తన ముకుంద విలాసం అవతారికలో కృతిపతిముఖంగా స్పష్టపరచినాడు.

“పురుషోత్తమాష్ట మహిషి

పరిణయములలోన మున్ను భద్రాదేవీ

1. ప్ర. ర. 77 పుట.

2. ఆం. సం. సా. 421 పుట.

పరిణయ మెవ్వరు తెనుగున

విరచించుట వినము పూర్వ విబుధులనలోన్ (I-27)

సుబ్రహ్మణ్యకవి భద్రాపరిణయం

సుబ్రహ్మణ్య కవి పందొమ్మిదో శతాబ్ది ఉత్తరార్ధానికి చెందిన కవి. ముకుందవిలాస కర్తవలె చిత్ర కవితా నిర్మాణంలో దిట్ట. శేషధర్మ కావ్యంలో చతురగర్భ నిరోష్ఠ్యాష్ట్య సరసబంధయమక కవితా విలాసుడననీ, శ్రీకృష్ణ కల్యాణంలో ఉభయభాషా కవిత్వ విలసితుడననీ చెప్పుకున్నాడు. ఎందువల్లనో కాని ఈయన తన భద్రా పరిణయంలో ముకుంద విలాసాన్ని మక్కికి మక్కిగా అనుసరించినాడు. “నా స్త్యచౌరః కవిః” - అని ఊమేంద్రుడు చెప్పిన ప్రకారం అనంతర కవులు పూర్వపుట కావ్యాల్లోని మనోహర భావాలను తమ కావ్యాలలో అక్కడక్కడా సకృత్తుగా చొప్పించటం న్యాయమే. కాని కావ్యమంతా అదే రీతిగా పూర్వకావ్యాల్లోని భావాలను గ్రహించి రచనచేయటం భావ్యం కాదు. సుబ్రహ్మణ్య కవి పెక్కు రీతులుగా ముకుంద విలాసాన్ని అనుకరించినాడు. కొన్నిచోట్ల పద్యాలను యథాతథం గానూ, కొన్నిచోట్ల పద్యాలలోని ఒకటి రెండు పదాల మార్పుతోను గ్రహించినాడు. మరికొన్నిచోట్ల అనేక పద్యభావాలను యథాతథంగా గ్రహించినాడు. కొన్ని ఉదాహరణలు.

i) పద్యాలను ఏమాత్రం మార్పుచేయక గ్రహించటం.

“ఆ కుమారుని సంతర్దనాఖ్యుజ్జేసి
యా రమాంశను గన్న కుమారికకును
భద్ర గుణలక్షణములు సూసట్టుకచన
భద్రయను నామమొసఁగె భూపాలమౌళి

(ము. వి. II, 61; భ.ప. II-30)

ii) ఒకటి రెండు పదాలను మాత్రం మార్చి పద్యాన్ని గ్రహించటం.

“కుంభకుచ మీనలోచన గోనితంబ
యజ్ఞధామాస్య హరిమధ్య యశిశిరోజ
చావసుభూయుగళ నక్రజంఘ యతుల
కన్య నరసక్రియల రాశిగాదె జగతి” (ము. వి. I-226)

వై పద్యంలోని 'జగతి' అనే పదాన్ని 'తలప' అని మార్చి అదే పద్యాన్ని భద్రాపరిణయకర్త వాడుకున్నాడు. (II-112)

ఈ విధంగానే ముకుంద విలాసంలోని కాంచి వ్రజాంగనా (II-6) ఈ రీతి నీతి (I-160) గతి మత్తేభము (I-225) ఇది యెయ్యదియో (II-7) అటలః బాటల (II-87) మొదలైన పద్యాలు కొద్ది శబ్దాల మార్పుతో సుబ్రహ్మణ్య కవి భద్రాపరిణయంలో చోటు చేసుకున్నాయి. (భ. ప. I-123; II-113; II-7; II-41 మొ॥)

iii) భావాన్ని గ్రహించటం.
ద్వారకలోని వైశ్యుల వర్ణనం.

“మున్నిజ పూర్వులాకులలముల్ దినియుండఁగ నొక్కదిక్కుగా
నెన్నిక కొన్ని తానె ఘటియించి యవిన్నవచన్ ఘటించనై
యున్నఁగుజేరుఁజేరుకొనరూర నవాధికలాభ సిద్ధి మా
ద్యన్నిధిమద్విహారులు జెహారులు ముత్తరముందిరంబుగన్”
(ము. వి. I-120)

“మును దన పూర్వులాకులలముల్ దిని కాలము పుచ్చుచుండ మై
కొని యొక దిక్కునన్ నవరఁగొన్ని నిధుల్ సమకూర్చుకొంచు ని
ట్లొసరు కుజేరుఁజేరుకొనకుందురు జేరులు పట్టణంబునం
దనిశనవాధికార్థ నిధులంచితదానకలా కళానిధుల్” (భ. ప. I-108)

ముకుందవిలాసంలోని ఉత్పలమాల భద్రాపరిణయంలో చంపకమాలగా అవతరించింది. ఈ రీతిగా ముకుంద విలాసంలోని పద్యాల భావాలను గ్రహించి సుబ్రహ్మణ్య కవి చెప్పిన పద్యాలనన్నింటినీ పూర్తిగా పేర్కొంటే పెద్ద గ్రంథమే జాతుంది. కొన్నింటిని మాత్రం పద్యారంభ భాగాలను మాత్రమే నిర్దేశిస్తూ ఉదాహరిస్తాను.

ముకుందవిలాసం

శ్రుతిపదక్రమలీల I-118
ధారారీతి సమీర I-123

భద్రాపరిణయం

తగవున శేషునిన్ I-108
ఒదవెడునాత్మ I-111

తారు సరత్న	I-124	లలితమణి	I-112
వసుదేవ చిరభాగ్య	I-135	దేవకీవసుదేవ	I-117
అచరంజి వన్నె	I-136	కనకంపు వన్నె	I-118
సిరికి వరుండు	I-139	చెలువు మన్నుకున్	I-119
ఒకయేటఁ జిక్కె	I-219	ఉవిద నేత్రము	II-107
భువన జాతంబు	II-105	చలమున మోము	II-103
అడ్డమేర్పడ పళియు	II-114	వళి యడ్డురేఖ	II-94

సర్వవిధాలా సమర్థుడైన సుబ్రహ్మణ్యకవి ఈ విధంగా కాణాదం పెద్దన ముకుంద విలాసాన్ని కాపీ చేయటంలోని చిదంబర రహస్య మేమిటో తెలియదు.

రచనా విషయంలో ఈ విధంగా సుబ్రహ్మణ్యకవి అనేక రీతులుగా అనుకరించినా కథావిషయంలో మాత్రం దిగువ పేర్కొన్న మార్పులు చేసినాడు.

i. శ్రీకృష్ణుడు మొదట ఇంద్రప్రస్థపురానికి వెళ్లి ఆ తరువాత రై వతక పర్వతానికి వెళ్లినట్లుగా ముకుందవిలాసంలో వర్ణింపబడింది. భద్రాపరిణయంలో ఇది వ్యత్యస్తంగా చెప్పబడింది.

ii. శ్రీకృష్ణునికి భద్రాదేవి ఉదంతాన్ని వివరించి వాద్దరిమధ్యా చిలుక దౌత్యాన్ని నెరవేర్చటంగా ముకుందవిలాసంలో ఉన్నది. భద్రా పరిణయంలో చిలుక యోగినిగా మార్చబడింది. తిర్యగ్జంతువు దౌత్యాన్ని నెరవేరటం అనుచిగమని భావించి సుబ్రహ్మణ్యకవి ఈ మార్పు చేసి ఉండవచ్చు.

iii. ముకుందవిలాసంలోని ఖాండవ వన వృత్తాంతం, మయుని వృత్తాంతం మొదలైన అవాంఛిత కథలు భద్రాపరిణయంలో వదలి వేయ బడినవి. సుబ్రహ్మణ్య కవి కథను చాలా సంగ్రహించినాడు.

iv. భద్రాదేవి శ్రీకృష్ణుని తండ్రియైన వసుదేవుని తోబుట్టువు (శ్రుత కీర్తి - సాత్వతి) కూతురు. కనుక భద్రా శ్రీకృష్ణులిద్దరూ మేనత్త మేనమామ బిడ్డలు. ఇంతటి సమీప బాంధవ్యం ఉన్నా భద్రా శ్రీకృష్ణుల కీవిషయం తెలిసినట్లుగా సుబ్రహ్మణ్యకవి పేర్కొనక పోవటం వింతగానే ఉంది. అంతే కాక శ్రీకృష్ణుడొక రాజకుమారుడని భద్ర తెలుసుకున్నట్లు, అట్లే భద్ర

నొక రాజకుమార్తెగా శ్రీకృష్ణుడు పెని ఉన్నట్లు చెప్పబడింది. కాని ముకుంద విలాసంలో భద్రా శ్రీకృష్ణులు సుభద్రాద్వయమవలె, శశిరేఖాభిమన్యులవలె పరస్పరం పూర్వపరిచయం ఉన్న వాళ్ళే అని సూచించబడింది.

భాషాచ్ఛందోవిశేషాలు

ముకుందవిలాసంలోని భాషాచ్ఛందస్సులకు సంబంధించిన విశేషాలను కొన్నింటిని దిగువ పేర్కొంటాను.

- క్వార్థకేకారసంధి : మఱచైన (II.72)
- అసాధు శబ్దాలు : జాగ్రత (II.144)
- వైరి సమాసాలు : (బహునాళ్లకు III.28), బహువేలు (II.74)
- కువర్ణంపరంగా ఉన్నప్పుడు
నగాగమాభావం : శ్రీమంతు కెక్కఁజేయుము (III.73)
- వ్యావహారిక ప్రయోగాలు : ఐతే (III.26), ఐనా (II.242)
నుంచి (II.242), తిరిగెటి (II.207), మఱీమఱీ (II.82)
పాడేటి (II.67) పెంచెటిదాని (II.68) లాలించినా (II.72),
ఇటీవల (III.5)
- అన్యదేశ్యాలు : (లూఠి) జాగ (II.140)
- చింతక్రియలు : తళతళాయించు (III.198) తళతళ
ప్రకాశించు అని అర్థం; వాచించెద (III.14) వచించెద అని అర్థం.
'కొని'కి బదులుగా 'క' : తోడుకరిమ్ము (II.61)
- కళను ద్రుతప్రకృతికంగా
వాడటం : లేకన్ (II.202)

ర - ఐ ప్రాస

అప్పకవి ర-ఐ ల ప్రాసను ప్రాసవైరమని నిషేధించినాడు. కాణాదం పెద్దన దిగువ ఉదాహరించిన అనేక పద్యాలలో ర-ఐ ప్రాసను ధారాళంగా వాడినాడు.

ఈరీతి నీతి	I-160
కరుణ సహాయ	I-178
నెటి తెక్కల	I-244
మురభంజన	II-78
సరియై కద	II-82
తరుణి లావణ్యాంబుధి	II-171
హరపరమేష్ఠి	II-242
హరిపైఁ బంచాయుధములు	II-272
హరి యిపుడే	III-8
తెఱవ తళుక్కునన్	III-22
పిఱుఁదుందీవి	II-118
మఱి జానుపు	II-119
శారికమా	III-90
మెఱుఁగునకు	III-160
అరయును	III-193
కీరము నెప్పిన	III-204
మఱియును	III-222
తెఱవంగని	III-257
ఆఱుగురిఁజెలుల	III-260

ద్విత్యాది ప్రాసలు

శ్రావ్యతకోసమై ద్విత్రిప్రాసాదుల నెన్నింటినో పెద్దన సోమయాజి ముకుందవిలాసంలో ప్రయోగించినాడు. అప్పకవీయాదుల్లోని లత్యాలను బట్టి ఈ ప్రాసలు నాలుగు పాదాల్లోనూ ఉండవలెనని తెలుస్తుంది. కాని రెండు, మూడు పాదాల్లో మాత్రమే ఉన్నా పద్యానికి శ్రావ్యత కలుగుతుంది. పెద్దన సోమయాజి ఈ ప్రాసలను ఎన్నిరీతులుగా, ఎంత బహుళంగా ప్రయోగించి పద్యాలలో శ్రావ్యత సాధించినాడో కింది ఉదాహృతులవల్ల తెలుస్తుంది.

ద్వి ప్రా స

i. నాలుగు పాదాల్లో

- 1 ఆశ్వాసం. 19, 37, 54, 82, 92, 117, 146, 150, 158, 167, 169, 174, 207, 232, 284.
- 2 ఆశ్వాసం. 9, 30, 87, 120, 127, 147, 151, 176, 186, 191, 192, 220, 221, 236, 237.
- 3 ఆశ్వాసం. 13, 52, 55, 57, 59, 65, 92, 126, 150, 175, 211, 212, 238, 243, 288.

ii. 1, 2, 3 పాదాల్లో

- 1 ఆశ్వాసం. 260, 261.
- 3 ఆశ్వాసం. 34, 208, 267.

iii. 1, 2 పాదాల్లో

- 1 ఆశ్వాసం. 116, 151, 160, 168, 193, 211, 213, 227, 230, 259, 264.
- 2 ఆశ్వాసం. 36, 54, 70, 94, 104, 107, 173, 206, 245, 248, 260, 276.
- 3 ఆశ్వాసం. 11, 33, 36, 41, 46, 94, 128, 162, 170, 204, 217, 224, 229, 236, 241, 242, 246, 248, 266, 272, 273.

iv. 2, 3, 4 పాదాల్లో

- 1 ఆశ్వాసం. 15, 156, 275,
- 2 ఆశ్వాసం. 73, 125, 142, 203.

v. 2, 3 పాదాల్లో

- 1 ఆశ్వాసం. 42, 258, 267.
- 2 ఆశ్వాసం. 101, 184, 255.
- 3 ఆశ్వాసం. 102, 145, 226.

vi. 1, 3 పాదాల్లో

- 2 ఆశ్వాసం. 81, 124, 140, 247.
- 3 ఆశ్వాసం. 86, 116, 159, 182.

vii. 1, 4 పాదాల్లో

- 1 ఆశ్వాసం. 14, 65, 278.
- 2 ఆశ్వాసం. 170, 209, 240, 252.
- 3 ఆశ్వాసం. 93, 146.

viii. 1, 2, 4 పాదాల్లో

- 2 ఆశ్వాసం. 80, 202.

ix. 1, 3, 4 పాదాల్లో

- 1 ఆశ్వాసం. 85, 273.
- 3 ఆశ్వాసం. 184.

x. 2, 4 పాదాల్లో

- 1 ఆశ్వాసం. 9, 119, 196.
- 2 ఆశ్వాసం. 122, 124, 246, 269.
- 3 ఆశ్వాసం. 158, 192.

xi. 3, 4 పాదాల్లో

- 1 ఆశ్వాసం. 8, 69, 83, 130, 132, 145, 170, 185, 187, 204, 213, 252, 259, 262, 274.
- 2 ఆశ్వాసం. 36, 110, 130, 200, 208, 260.
- 3 ఆశ్వాసం. 35, 45, 78, 94, 135, 136, 143, 216, 225, 247, 271, 272, 273, 294, 298.

త్రి ప్రా స

నాలుగు పాదాల్లో

- 1 ఆశ్వాసం. 51, 203, 251, 286.
- 2 ఆశ్వాసం. 32, 35, 52, 163, 204.
- 3 ఆశ్వాసం. 50, 51, 80, 81, 84, 90, 252, 264.

1, 2, 3 పాదాల్లో

- 1 ఆశ్వాసం. 165.
- 3 ఆశ్వాసం. 17.

1, 2 పాదాల్లో

- 1 ఆశ్వాసం. 103, 125, 170, 181, 204, 261.
- 2 ఆశ్వాసం. 53, 163, 173, 177, 207, 268.
- 3 ఆశ్వాసం. 7, 21, 25, 48, 140, 258.

1, 3, 4 పాదాల్లో

- 3 ఆశ్వాసం. 240.

2, 3, 4 పాదాల్లో

- 1 ఆశ్వాసం. 146.
- 2 ఆశ్వాసం. 8.
- 3 ఆశ్వాసం. 258.

2, 3 పాదాల్లో

- 1 ఆశ్వాసం. 25, 278.

3, 4 పాదాల్లో

- 1 ఆశ్వాసం. 103.
- 2 ఆశ్వాసం. 49, 54.
- 3 ఆశ్వాసం. 13, 244, 248.

చతుష్పాద

నాలుగు పాదాల్లో

- 1 ఆశ్వాసం. 27, 109.
- 2 ఆశ్వాసం. 35.
- 3 ఆశ్వాసం. 118.

1, 2, 3 పాదాల్లో

- 1 ఆశ్వాసం. 51.
- 2 ఆశ్వాసం. 182.

1, 2 పాదాల్లో

- 1 ఆశ్వాసం. 84, 147.
- 2 ఆశ్వాసం. 37, 49.
- 3 ఆశ్వాసం. 122, 285, 257.

2, 3 పాదాల్లో

1 ఆశ్వాసం. 28.

2, 4 పాదాల్లో

3 ఆశ్వాసం. 47.

3, 4 పాదాల్లో

2 ఆశ్వాసం. 37.

3 ఆశ్వాసం. 122, 180, 261.

పంచప్రాస

నాలుగు పాదాల్లో I-33; II-156, 164.

1, 2 ,, II-31, III-244.

3, 4 ,, I-222, II-31.

షట్ప్రాస

నాలుగు పాదాల్లో I-222, II-234.

సప్తప్రాస

నాలుగు పాదాల్లో I-2.

1 ,, I-222.

అర్థాలంకారఘటన

ముకుంద విలాస కర్తకు శబ్దాలంకారాలపై ఎంత మక్కువో వైన వివరింపబడింది. అట్లని పెద్దన సోమయాజి అర్థ సౌందర్యా పాదకాలైన అర్థాలంకారాలను పరిహరించలేదు. ఉపమ, ఉత్పేక్ష, రూపకం, సమాసోక్తి, శ్లేష, దృష్టాంతం, అర్థాంతరన్యాసం మొదలైన అర్థాలంకారాలను మనోహర రీతిలో ప్రయోగించి శాబ్దిక సౌందర్యంతోపాటు ఆర్థిక సౌందర్యాన్ని కూడా ఘటించినాడు. ఆయా సందర్భాలలో పాఠకులు దీనిని గుర్తించవచ్చు.

ఉపనంహారం

ముకుందవిలాసం మొదటిసారి క్రీ. శ. 1875 (శా. శ. 1797) లో గద్వాలలోని 'సాహిత్య నిద్యా ముకుర'మనే సొంత ముద్రణాలయంలో గద్వాల ప్రభువు రామభూపాల రాయలవారిచే ముద్రింపబడింది. ఆ తరువాత

మళ్ళీ ఈ ప్రబంధం ముద్రణకు నోచుకోలేదు. పూర్వ ముద్రిత ప్రతులు కూడా ప్రస్తుతం ఎంతో గాలిస్తే కాని దొరకవు. ఎక్కడో ఒక ప్రతి దొరికినా “సంవృత ఏష శోభతే” అన్నట్లుగా దాన్ని భద్రంగా రక్షించుకోవాలన్న అభిప్రాయమే కలుగుతుంది కాని చమవుకోవాలన్న కుతూహలం కలుగదు. అంతేకాక ముద్రణ దోహాలు ఎగైరా. ప్రస్తుత ముద్రణంలో ఈ దోహాలన్నీ సవరించబడినవి.

ఒక శతాబ్ది క్రితం ముద్రించబడి ప్రస్తుతం అందుబాటులో లేని ఈ ప్రబంధాన్ని ముద్రించటానికి తలపెట్టిన ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడెమీని సాహితీప్రియులు అభినందించాలి.

ప్రంథ సంపాదన సందర్భంలో నాకు సహకరించిన ఆచార్య పుల్లెల శ్రీరామచంద్రుడు, డా॥ జి. ధర్మారావు, శ్రీ విఠల్ రెడ్డి, శ్రీ సత్యనారాయణ గారలకు నా కృతజ్ఞతలు

ముకుందలిలార ప్రంథ పరిష్కరణకు, పీఠికా రచనకు అవకాశం కల్పించిన ఆం. ప్ర. సాహిత్య అకాడెమీ కార్యకర్తల వర్గానికి ముఖ్యంగా తదధ్యక్షులైన శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావుగారికి, కార్యవర్గులైన డా॥ ఇరవంటి కృష్ణమూర్తిగారికి నా హృదయక కృతజ్ఞతాభివందనాలు.

“ఇద్దరు టోడు నన్నకవి యెట్టన, తిక్కన సోమయాజి దా
నుద్దగు వాకిన్ ముగురి కొక్కడె దీబగు నల్లసాని మా
పెద్దన వారి తోడునను బేరు వహించిన శ్రీ కణాదముం
బెద్దన సోమయాజి విను పెద్దనఁ బొల్పు కనిత్వసంపదన్”

శ్రీరస్తు
శ్రీ హయగ్రీవాయ నమః
శ్రీమతే శ్రీ భూచెన్న కేశవాయ నమః

ముకుందవిలాసము

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీ మేల్ గూర్పు భరింపుమీ సకల ధాత్రీరాజ్యము న్నివయం
చామోదాప్తి నొసంగు లీల వలనౌ హస్తంబునం దెల్పు నా
శ్రీమత్కేశవ శౌరి సాంద్ర కరుణాశ్రీ రంజిలన్ సద్గుణ
స్తోముం దిర్మలరాయ స్తోమన్యపతిన్ సుశ్రీయుతుం జేయుతన్. ౧

ఉ. శ్రీలలనాంశజన్మపరిశీలను నీలసునంద గోపక
స్యాలసుతన్ వరించు తఱి సంగతమంగళమోషచాతురీ
లీల ఘటించు లీల మురళీశుతి వర్తిలు కృష్ణమూర్తి గో
పాలుఁడు భక్తపాలుఁడు కృపాశుఁడు స్తోమన్యపాలు నేలుతన్. ౨

శా. శ్రీ మాంగల్యవతీనివాసత నురఃశ్రీ దెల్పు శేషాచల
గ్రామ గ్రామణినా నెసంగి త్రిజగత్కల్యాణ సందాతయౌ
శ్రీవద్వేంకటనేత బ్రోచు శుభదృష్టిన్ ముష్టిపల్ల్యన్వయున్
స్తోమున్ రాజలలాము నూర్జితకళాస్తోమున్ జయస్థేమునిన్. ౩

సీ. ఏ నాతి యాకాశ భూనాథ సుతయౌటఁ
దెలుపు నంచిత మధ్యదేశ కలన

నే రామ ధరణీ కుమారియౌ టెఱిగించు

పృథు విడంబ నితంబ బింబ గరిమ

నే నీలవేణి కళానిధి సోదరి

యౌటఁ జాటు మనోహరాస్య లీల

నే యింతి శేషశైలేశ వాసిని యౌటఁ

జూపు రోమాళి వక్షోజ పాళి

నట్టి శ్రీశానుషంగ దయాంతరంగ

లాలితాపాంగ శ్రీ యలమేలు మంగ

యమ్మహాలక్ష్మి సుకుమారుఁ డని యనేక

భాగ్యము లొసంగు సోమభూపాలమణికి.

౪

సీ॥ దనుజభేదనధురంధరమౌ శరమును

శరమును వహియింపఁజాలు గరియు

గరిమేతలకు నాథగరిమ గాంచు గుణంబు

గుణముపై వసియింపఁగూర్చు రథము

రథవరాధారమై రంజిల్లు విల్లును

విల్లునిలుగనుండు వీరభటులు

భటకులజ్యేష్ఠుఁడై ప్రబలు సారథియును

సారథి ముఖవచస్తతులు హరులు

హరుల రక్కసిఁడాచిన యిరవ్వుపొదియు

పొదినిఁ జొరఁబాటు చక్రపిస్సురణలెసఁగఁ

ద్రిపురవిజయంబు గైకొన్న దేవమౌళి

సోమవిభు శాశ్వతైశ్వర్యధాముఁ జేయు.

౫

మ॥ హరికిన్ సోదరియౌటఁ దద్గుణమునన్ శ్యామాకృతింబొల్చి యీ

శ్వరు భామామణియౌటఁ దద్గుణమునంచన్మందహాసంబునం

దరయందొల్చి గజాస్యుమాతయగుటన్ యానంబునందెల్పు నా

గిరిసంజాత యొనంగుఁగాత జయలక్ష్మిన్ సోమభూజానికిన్.

౬

మ॥ హరినాభీకమలంబునందు నిజవక్త్రాశ్రితుస్యానవి
స్తరతంగల్గుటఁ దత్సవర్ణరుచితోఁ దానున్ సువర్ణాకృతిన్
నెరయందాల్చి సువాణి వాణి నలివేణిం బ్రేమ రంజించు వా
గ్వరుఁడిచ్చున్ సుచిరాయురున్నతులు వేడ్కన్ సోమభూభర్తకున్. ౭

ఉ॥ విశ్వనుతశ్రితిస్తవ నవీన సుధారస ధారలట్ల యౌ
శాశ్వత పూరుషార్థముల సజ్జనవత్సలయై వసించి యా
త్మేశ్వరు దేవతావృషభు నెప్పుడుఁ బాయని కామధేను వా
గీశ్వరి సోమభూవరున కిష్టపదార్థ సమృద్ధి గూర్చుతన్. ౮

చ॥ నిజభజనాభియోజనవిసీత సుధీజన సూక్త సత్కృతి
వ్రజముల మాధురీగుణ మవశ్యము నిల్పునిరీక్ష నిఘ్నసా
రజలధిమధ్యవాసతను రంజిలు బాహుదశాంచితున్ మహా
గజముఖు భక్తిమత్సుముఖు గణ్యగణప్రముఖున్ భజించెదన్. ౯

కం॥ అల భోగ సుకీర్తి బలౌ
జ్వల యోగనిరూఢి సుప్రసక్తులు హరి భ
క్తులు వరముక్తులు మత్కృతి
వెలయింతు రనంతగరుడ విష్వక్సేనుల్. ౧౦

మ॥ సవితృం డాదిగురుండుగాఁ జదివి తత్సాహిత్య విఖ్యాతికై
కవితామాధురి నాటకాకృతికృతిం గల్పించి రామాయణం
బవనిన్ వాగమృతంబు నించిన శుభస్వాంతున్ హనూమంతు స
త్కవిశాంతున్ నుతియింతు మామకకవిత్వప్రౌఢి సాహ్యార్థమై. ౧౧

కం॥ వరధర్మయుక్తి నరిదర
కర జగదానందకముల కంపిత వికృత
స్మర పంచాయుధ గుణముల
హరి పంచాయుధగణముల నభినుతి సేతున్. ౧౨

కం॥ శ్రీకలితరామకృష్ణ
శ్లోక పతాకాయమాన శుభవాగమృత
స్వీకృతవిలాసులను వా
ల్మీకి వ్యాసుల నుతింతు మేదురభక్తిన్.

కం॥ వివరింతు నుతుల నతుల
వ్యవహారం జోరు సుకృతి వైభవభూతిన్
భవభూతిన్ శివభద్రుం
గవిరద్రున్ హేళిదాసు కాళిదాసున్.

ఉ॥ నన్నయభట్టు భీమన ననంతు నథర్వాణుఁ దిక్ష్ణహోత్రి నె
ఱ్ఱన్నను సోము భాస్కరుని నయ్యలు నైషధకావ్య కర్తఁ బో
తన్ననుఁ బిన్నపీరుని చినన్నను సూరప రామభద్రుఁ బె
ద్దన్ననుఁ దిమ్మనార్యు గరుడాంకుని మూర్తి సుకీర్తి నెంచెదన్.

కం॥ ఎల్లప్పుడు సేవించెద
నుల్లంబున వేదశాస్త్రయోగాన్వితులన్
బిల్లే వంశాంచితులన్
మల్లేశ్వరదీక్షితులను మద్గురు వరులన్.

కం॥ ఉర్వర వీరనృసింహ
ఖర్వ కృపాలబ్ధ సరస కవితాలహరీ
ధూర్వహ మద్భగిసీధవు
దూర్వాసి నాగాద్య సుగుణధుర్య నుతింతున్.

వ॥ అదియుసుంగాక

కం॥ కాకవుల వాక్కులుండఁగ
నాకవుల మధూచితోక్తు లభినుతి గనియెం

గాకవుల వాక్కులుండఁగ

నాకవుల మధూచితోక్తు లభినుతి గనవే.

౧౯

వ॥ అని యిష్టదేవతానమస్కృతియును, సుకవిజన పురస్కృతియునుఁ,
గుకవిప్రకారాంతర పరిష్కృతియునుంగావించి యే నొక్క ప్రబం
ధంబు రమారమణ పరిణయ ప్రసంగ సంగత శృంగార చమ
త్కార రసానుబంధముగా నొనరింపంబూనియున్న సమ
యంబున.

౨౦

సీ॥ భుజశౌర్యదీప్తు లుప్పొంగి నెల్లెడిలీల

మౌళిసీమను హేమమకుట మమర

మనివికి కవిబుధమణులు వీనులఁజేరు

సరణి నొంటిలు పచ్చలు సెలంగ

తను సోముఁడని తార లనుసరించిన మాడ్కి

రమణీయ తారహారములు దనర

తము వెచ్చపెట్టకుండ మణిసువర్ణాద్రు

లడిగెడునన కేలఁ గడెములలర

మంజు మంజీర మణిపుంజరంజనా ప్తి

లలిత చరణారుణిమతోడఁ గలసిమెలఁగ

దివ్య భూషాంబరములతోఁ దేజరిల్లు

పాలితనృపాళి సోమభూపాలమౌళి.

౨౧

వ॥ వెండియుం దారాచల తారాబల హిరోపల హారోజ్జ్వల రాకాధిప లోకా
ధిప వరనందన హరిచందన బృందారక మందారక కుంద శరత్కుంద
మరుత్సింధుర దరసుందరతర ప్రభానుభావ కీర్తిసుధారేప దీపితదిశా
ప్రదేశఁ ప్రసారుండును, హరిచరణ సంజాత సురవాహినీ సహౌదరీ
భూత మహాన్వయ విశిష్టముష్టిపల్లి వంశాలంకారుండును, నిజ సంప్ర

దాయ పారంపరీ కల్పితాగ్రహార సమూహ మహిత మహీసుర మహా
 విభవ రక్షణ విచక్షణుండును, స్వకీయ సోమపౌత్రతా సార్థీకృత
 చక్రవర్తి లక్షణుండును, శ్రీమత్కేశవస్వామి చరణకమల యుగళ
 భక్తి నిష్ఠాగరిష్ఠుండును, షోడశమహాదాన చతుష్పక్షి విద్యాపటిష్ఠుండును,
 కేశాదిరాయ రాజవేశ్యా భుజంగ సంగ్రామ ధనంజయాదిగర్భేశ్వరాది
 బిరుద సార్థసమర్థన ధూర్వహ సాహసాంకుండును, తిరుమలరాయ
 మహీశ్వరార్థాంగ లక్ష్మీవిడంబ మంగాంబా గర్భసుధార్ణవ పూర్ణిమా
 శశాంకుండును, శ్రీమద్విజయలక్ష్మీ సహాయుండును నగు సోమ
 భూపాలరాయుండు నొక్క శుభవాసరంబున సుధర్మా సమాన సభాంత
 రంబునం జింతామణీవీంత రాణించు మాణిక్య నింహాసనంబున నధ్యాసీ
 నుండగుచు హీరతనుత్రాణహారంబుల నై రావతోచ్చైశ్శవంబుల ననుక
 రించు కరితురంగంబులెసంగం గార్యచాతుర్య సుపర్వమంత్రులగు
 మంత్రులును, విద్యావిశేష ప్రసిద్ధకవి బుధులగు కవిబుధులును, నారద
 సదృశ గానచర్యులగు గాయక వర్యులును, నాసత్య గుణహృద్యులగు
 వైద్యులును, నప్పరస్సమానతావశ్యలగు వేశ్యలును నాదిగాఁగల
 పరివారంబు పరివేష్టింప సకలవైభవ సాంధ్రుండగు దేవేంద్రుని
 సొంపున సంపదల నింపొందుచు.

౨౨

సీ॥ నను నందవరపురాన్వయ పయోనిధి చంద్రుఁ
 గాణాదవంశ విఖ్యాతి సాంద్రు
 నాశ్వలాయనసూత్రు నాత్రేయముని గోత్రు
 సకల విద్యత్కవిప్రకర మిత్రుఁ
 బ్రౌఢలక్ష్మీపతి పండిత సోదర్య
 బాహట గ్రంథానుభావధుర్య
 వేదశాస్త్ర పురాణ వివిధ మర్మధురీణు
 వర చతుర్విధ కవిత్వ ప్రవీణు

భోజచంపూ ప్రబంధార్థ బోధనాను
బంధగీర్వాణ తీకా నిబంధనాది
పేశల వచో రచనచర్యః బెద్దనార్యః
గాంచి దయమించి పలికె సగౌరవముగ.

౨౩

గీ॥ కాదివర్ణంబు లిరువదియైదు విడిచి
చేసితి వపంచ వర్గీయ చిత్రకృతిని
'శేషశైలేశలీలా'ఖ్యచే నెసంగ
యాది మితవర్ణ నియతి శక్యంబె జగతి.

౨౪

ఉ॥ శ్రీరమణీయతన్ సుకపురీనగరీ సగరీయదేశ భూ
భారధురీణుఁడౌ బహిరీరామనృపాలు సభాంతరంబునన్
మారమణాంకితంబుగను నుత్సృపురాణ మొనర్చఁబూనవే
సారసుధాప్రసార విలసత్కృతి సాంద్ర వచశ్చమత్కృతిన్.

౨౫

కం॥ మీ తాతయు మీ తండ్రియు
మీ తమ్ముఁడు మీరు మఱియు మీకులజులు వి
ఖ్యాత ప్రబంధరచనా
ప్రీతచరిత్రులు కణాదపెద్దన సుకవీ :

౨౬

కం॥ కృతిముఖమున సరసాలం
కృతిముఖమునఁ బేరుఁగాంచు నిల సుతవన సం
తతిముఖములగుట వాణి
కృతముఖమణి మాకు నొక్క కృతి హితవందన్.

౨౭

కం॥ పురుషోత్తమాష్ట మహిషీ
పరిణయములలోన మున్ను భద్రదాదేవీ
పరిణయ మెవ్వరు తెనుఁగున
విరచించుట వినము పూర్వవిబుధులలోనన్.

౨౮

కం॥ కావున మీరది తెనుఁగున

కోవిదు లొననఁగ శ్రీముకుందవిలాసా

ఖ్యావిధిఁజేయుదు కేశవ

దేవున కంకితముగాఁగ ధీరవతంసా !

౨౯

కం॥ అని బహుమతి నొనరించిన

విని బహుమతి నేను సోమవిభు ననుమతిచే

ననుమతిమంతులు మేలన

ఘనకృతి రచియింతుఁ జతురకవి తావిహృతిన్.

౩౦

కం॥ శ్రీకలితాంకుఁడు సోమ

ఞ్మాకాంతుఁడు దోడుగాఁగ సరసయగు కృతి

శ్రీకి నధిపతినిఁ జేసితి

శ్రీకేశవపతిని సుగుణసింధుఁడ నగుచున్.

౩౧

గీ॥ ఇందు సకలహితము నిచ్చు మున్ విష్ణుచి

త్రియతుల్యమౌ మదీయకవిత

యుదుట చేవ దొలువ నులిఁ బోలు నశిమోము

మృదువు గాదె విరుల మీద వ్రాలి.

౩౨

కం॥ కుందవిలాసము తావి ము

కుందవిలాసము సదా ముకుందవిలాసం

బిందు విలాసమును సుధా

బిందువిలాసము హసించు పేశలఫణితిన్.

౩౩

వ॥ అని నిశ్చయానుసంధానంబున మదీయ ప్రబంధ సంధాయకుండగు

సోమభూపాలరాయవతంసుని వంశాభ్యుదయం బభివర్ణించెద.

౩౪

కం॥ శ్రీదామోదరపాద

ప్రౌదుర్భావమున సురతరంగిణి తనకున్

సోదరిగా మేదినిఁ దగు
నాదిని నేవంశ మట్టి యన్వయసరణిన్.

324

కం॥ శ్రీ ముష్టిపల్లినామ
గ్రామప్రాముఖ్య నాదగౌడు కులమునం
బ్రేమను మాధవసేవా
శ్రీమంతుఁడు వెలనెఁ బెద్దనృపవరుఁ డవనిన్.

325

ఉ॥ పెద్దనఁగా నెసంగి నృపబృందములోపల ముష్టిపల్లి మా
పెద్దన బొల్చు వామనుని పెద్దన గల్మిని బల్మిఁ గ్రీడికిం
బెద్దనవాడిచే నకులుపెద్దన పాడి సమీరసూతికిం
బెద్దన సత్కృపన్ గడుని పెద్దన నద్దిర యిద్దరాస్థలిన్.

326

గీ॥ అట్టి ముష్టిపల్లి యా పెద్దనృపుఁడు పూ
డూరినాడ గౌడువీరఘనుని
తనయ బక్కమాంబికనుఁ బెండ్లియాడె న
వీరవిభుని నెన్న నేరి వశము.

327

సీ॥ తన శివావిర్భూతి దక్షభూసురమహా
ధ్వరముఖ్య కార్యవర్ధన మొనర్పఁ
దన మహాభ్యుదయ మెంతయు దంతిముఖ మహా
సేనాది సహజ ప్రసిద్ధి నెరపఁ
దనదు భద్రానువర్తనము ధర్మనిరూఢి
నఖిల విలాసయోగాప్తిఁ బెనుపఁ
దన శౌర్యమర్యాద యనివార్యచర్య సూ
ర్యాదితేజోభేద మావహింపఁ
దన బలస్ఫూర్తి సకలభూత ప్రపంచ
భైరవారూఢి ప్రతిరోధిబలము నణప

సాధుగణములు గణుతింప జగతి నలరె
వీరవిభుఁ డన దేశాయి వీరవిభుఁడు.

౩౯

కం॥ వీరప్రభునకుఁ దిమ్మాం
బారత్నమునందుఁ బొడమె బక్కాంబ సుధా
సారగుణాధార మహా
దార యగుచు వెలసెఁ బెద్దధరణిపు సతియై.

౪౦

సీ॥ తన కీర్తిపుత్రి దిగ్ధివముగ్ధలకు శుద్ధ
ధర్మపద్ధతి కుపాధ్యాయి గాఁగఁ
దన శాసనవిసీతి యనుశాసనమరీతి
జనధీసమున్నతి ననునయింపఁ
దనదు వాగ్వైఖరి తనరు వాగ్వైఖరి
సకలవాక్యములకు జననిగాఁగఁ
దనదు సంతానంబు ననఘసంతాన మ
ట్లఖిల శుభాభ్యుదయములఁ బెనుప

నలరు బుధకల్పవల్లి యర్థులకుఁ దల్లి
శిష్టకాంతాజనమతల్లి ముష్టిపల్లి
యన్వయము పెద్దవిభుని యర్థాంగలక్ష్మి
దిక్కలిత సద్గుణకదంబ బిక్కమాంబ.

౪౧

ఉ॥ కందనవోలు ముఖ్యముగఁ గల్గిన సీమల నాడగొడు కీ
త్రిందగి తుంగభద్రకును కృష్ణకు మధ్యమసీమ రాజ్యల
క్ష్మిందగి ముష్టిపల్లి కులసింహుఁడు పెద్దనభూవరుండు బే
రందె నిరూఢి వీరఘనునల్లుఁడు వైరిమృగాః బిల్లుఁడై.

౪౨

గీ॥ పాకనాటి మేటి పరిపాటి కులకోటి
నేటి తండు పెద్ద నృపకిరీటి

గనియెఁ బెద్ద సోమపును సిరిగావ్యయు
నాత్మజులను బక్కమాంబయఁడు.

౪౩

సీ॥ అనురక్తి నుదయించినపుడ ప్రభావాప్తిఁ
గువలయపాలనప్రవణ మించి
మఱి నిజకృష్ణాంక మండలంబు వెలుంగ
నుదయాద్రి మొదలుగా నొగి గ్రహించి
తుంగభద్రోన్నతి దొడరి రా కందన
వోలి మిన్నగు దేశమేలుబడిగ
కరకాండ విస్ఫూర్తి గల యవనాక్షుల
బలములఁ గడు భీతిఁ బాటనణచి

తనరి విష్ణుపదాసక్తి దనకు నదియ
సత్పథముగాఁగఁ బ్రహ్లాదసరణి వెలసి
దిక్కులందెల్లఁ గీర్తి చంద్రికలు నించి
సోముఁ డలరారె శుభకళాస్తోముఁ డగుచు.

౪౪

సీ॥ పంకజోదరపాదభక్తిఁ బ్రహ్లాదుఁడె
శారీక్తి ర్తనమున నారదుండె
హరిసువ్రతముల రుక్మాంగదాధీశుఁడె
కృష్ణాభిరతి నంబరీషవిభుఁడె
విష్ణుగుణస్ఫూర్తి వినఁ బరీక్షితుఁడె
నచ్యుతధ్యానచర్యను శుకుండె.
మాధవబంధు సంపద ధర్మసూతియె
గరుడధ్వజాసక్తి నరుఁడెకాక
యతఁడు నృపమాత్రుఁడె దిగ్దయప్రభూత
భూరికేశవ సామ్రాజ్య పుణ్యగణ్య

విలసదిభవాజీ విభవాది వివిధభాగ్య
ధీవిభుం డొప్పుఁ బెదసోమ భూవిభుండు.

౪౫

సీ॥ అమలిన దానభారామృత యుక్తిచే

భాగీరథీరీతిఁ బరిధవించి

యవనశోణిత పూరితాసి సంక్షాళణ

నల సరస్వతిరీతి నతిశయించి

యరివధూటీ కజ్జలాశ్రు మిశ్రితలీల

యమునానదీరీతి నధిగమించి

యాత్మదేశఁబున నలరెఁ గృష్ణానది

త్రివిధవర్ణముల సుస్థితి వహించి

యహహ పెదసోమ భూపాలుఁ డాహవముల

యవనుల జయించి భువనవిభ్యాతిఁ గాంచి

యార్యజనములఁ బ్రోచి తద్వ్యాప్తి నెఱవ

నతని దేశ మార్యావర్త మగుటఁజేసి.

౪౬

మ॥ గురు భూమీసుర మౌళికిం దన మహాగోత్రైక సామ్రాజ్యమిం

పరయన్ భార్గవుఁ డిచ్చినట్లు పెదసోమాధీశుఁ డౌరా యనన్

గురుభూమీసురమౌళికిం దన మహాగోత్రైక సామ్రాజ్యమిం

పరయన్ దానమొనర్చె నిట్టి నృపుఁ డాహ కల్గఁగా నేర్చునే.

౪౭

వ॥ వెండియుం దత్సోమ భూమండలాఖండలుండు హరిచరణ పరతంత్ర

చర్యుండును, హరిపదాయత్ర సామ్రాజ్య ధుర్యుండును, హరిగృహ

సమ్మార్జన కరదీపికారోపణ వ్యజనాతపత్ర పఠ్యంకికా వహనాది

కైంకర్యాలంకృత హర్ష పులకాంకుర సకలాంగుండును, నిరంతర

క్రియమాణ మహాధ్వర దీక్షాదక్ష కమలాక్ష కరుణాకటాక్ష వీక్షణ

కల్పిత దక్షిణాది ఫలోత్కృష్ట మృష్టాన్నసత్ర సంతుష్ట విశిష్టజన

బహు సహస్రాశీర్వాదాపాదిత మహాభ్యుదయుండును, శరచ్చిశిర

పూర్ణిమా మహోత్సవ సముత్సాహ దిగంత విశ్రాంత విశ్రాజన ప్రీతా
సేతు కాశీతల పర్యంత భూతలాగత విద్యత్కవిగాయకాద్యర్థి సంతా
నుండును, చండతరదండయాత్రా సముద్దండ మండలాగ్ర ఖండితా
నేక భండనాగత యవస మహీనాథ సేనామండలుండును నగుచుం
జేరయ్యె నయ్యెడ.

౪౮

గీ॥ అట్టి పెదసోమభూజాని హర్షమూని
ప్రబలు గద్వాల యను మహారాజధాని
నతిశయించి ప్రతిష్ఠించి యందు మించి
ప్రేమఁ బూడూరి కేశవస్వామి నిలిపె.

౪౯

శా॥ సద్వర్యోపల రమ్య హర్మ్య పటలీ సంక్రిడనాసక్త భా
స్వద్వామా కచబంధ బంధుర సుమస్రగ్గంధ సంబంధ సం
పద్వాంఛాగత కల్పపుష్ప మధులిట్పాశీ సముద్వేలతన్
గద్వాలాఖ్య పురంబు భాసిలు రమాకాంతా వరావాసమై.

౫౦

క॥ ఆ పురమున నత్యున్నత
గోపురమున సాలరూప గురుతర ధరణీ
నూపురమున నధిపతియై
ప్రాపు రమావిభుఁడు కేశవస్వామి దగున్.

౫౧

సీ॥ శ్రీ ధాక్షణీ సతుల్ జెలఁగి పత్నులు గాఁగ
బరమేష్ఠి దగు మంత్రివరుఁడు గాఁగ
బ్రహ్మాండ భాండవర్గములు రాష్ట్రంబుగా
జత మహాదేవుండు సఖుఁడు గాఁగ
గాంచన శైలాదికంబు కోశంబుగా
వై కుంతదుర్గ మావాసముగను
పరఁగ నింద్రాది దిక్పతులు బలంబుగా
బంచభూతములు ప్రకృతులుగను

సకలరాజ్యాంగములఁ బ్రోచు చక్రధరుఁడు
రక్షకుండును దేవుండు రాజునగుచు
నచటి సోమాన్వయుల దాస్యమాదరించి
చేరి గద్వాల కేశవశారి వెలయు.

౫౨

కం॥ ఆ దేవుఁడు చేదోడున్
వాదోడుగ ముష్టిపల్లి వరపెద సోమ
జ్ఞేదయితుఁడు వర్ధిలెన్
మేదిని సామ్రాజ్యజయ సమృద్ధి సెలంగన్.

౫౩

కం॥ సిరిగాధిపుడిల వెలసెన్
సిరిగా పెదసోమ నృపతిసింహు ననుజుఁడై
సరిగారే నృపు లతనికి
సరిగాపులఁజేసెఁ దనకు యవనాధిపులన్.

౫౪

గీ॥ అందుఁ బెదసోమభూమీశుఁ డమ్మమాంబఁ
బేర్చి లింగాంబ రామాంబఁ బెండ్లియాడె
నందు లింగాంబ సకలగుణావలంబ
కలిమి జగదంబ యన జేరుకలిమి నలరె.

౫౫

సీ॥ సంపూర్ణ సంపత్సరంపరావిస్ఫుర్తి
నిందిరాసుందరి నెఱుఁగఁజేసె
నిరతాన్నదాన మానిత సత్రవిఖ్యాతి
నిల నన్నపూర్ణాంబ నెఱుఁగఁజేసె
నమలిన బహువిధ వ్యవహార చాతురి
నెసఁగు సరస్వతి నెఱుఁగఁజేసెఁ
బ్రాజ్యసామ్రాజ్య వై భవ శుభావిర్భూతి
నింద్రచంద్రానన నెఱుఁగఁజేసెఁ

దనదు కోనేట నమృతఫేలన మొనర్చు
హరికిఁ గలశాబ్ది సుఖకేళి నెఱుఁగఁజేసె
లీలఁ బెదసోమవిభుభార్య లింగమాంబ
తనకు లింగాంబపేరు సార్థంబుగాఁగ.

౫౬

గీ॥ అట్టి పెదసోమన్యపతి లింగాంబవలనఁ
బ్రేమఁ దిరుమలరాయలు రామరాయ
లను సుతులఁ గాంచె భూమిజయందు రాముఁ
డలరఁ గుశలవులను గాంచు ననువు మీఱ.

౫౭

కం॥ ఆంద్రగజుండు జగతి ను
తిం దగియెను సోమన్యపుని తిరుమలరాయం
డిందుధర కుంద శర శర
డిందుదరస్ఫూర్తి కీర్తి హితవిభవుఁ డనన్.

౫౮

సీ॥ సత్యభాషా హరిశ్చంద్రుండు చంద్రుండు
సుకళాప్రపూర్తిని సుగుణవర్తి
మతి వివేకసనత్కుమారుండు మారుండు
రూపవిస్ఫూర్తిని రుచిరమూర్తి
తతవై భవాప్తి సుత్రాముండు రాముండు
గురుభక్తియుక్తిని సరసకీర్తి
భవ్యప్రభాచిత్రభానుండు భానుండు
పరతమోపహృతినిఁ బరుషహేతి

యతఁడు దగు కేశవప్రభావానుభూత
భూతలాధీశతాజాత పుణ్యజాత
గణ్య సౌభాగ్య సంతాన కౌశలాభి
రామకుభపాళి తిరుమలరాయమాళి.

౫౯

సీ॥ ఆరిదరకర విశేషారూఢిని వహించి

ద్విజరాజ పక్షనుస్థితినిఁ గాంచి
యూర్జితాహీనగోత్రోన్నతి వర్తించి
జనులకు నభయహస్తము మఱిచి
యమల భాస్వత్స్పృత్పియాలోకత గ్రహించి
విజయ సాంగత్యంబు విస్తరించి
యనఘ మంగాభ్యా ప్రేయభ్యాతి రాజించి
శ్రీనివాస సమాఖ్యచేత మించి

రమణ నీతఁడె తిరుమలరాయశౌరి
యనఁగ నుతిమీటి వెలసె దయావిహారి
ముష్టిపల్లి కులోద్ధారి ముఖ్యకారి
రమ్యగుణహారి తిరుమలరాయశౌరి.

౬౦

గీ॥ అట్టి తిరుమలరాయేంద్రుననుజుఁడైన
రామరాయఁ డుపేంద్రుని రహి నెసంగి
విక్రమస్ఫూర్తి స్వాధీన చక్రుఁడగుచు
నతని సామ్రాజ్యరక్షణం బాచరించె.

౬౧

సీ॥ కన నయోధ్యాంకమౌ దనపురి దగియంత
మహితనయోద్యోగ మహిమ నంది
ధృతిసహజప్రియాదృతిఁ జేరి యావన
వరయు క్తి దక్షిణాధ్వమున నరిగి
ఖరముఖావృత్తి నా ఖలులు నాజినడంగ
హరిముఖ్యసైన్య ప్రణుత్నమునను
పరవాహినీశాళిఁ బటపి వచ్చి యనేక
ముఖమహోద్ధతి మాన్చి ముదము మించి

యవనిఁ బాలించె రామరాజ్యంబు గాఁగఁ
దన చరిత్ర రామాయణాదరత నెసఁగ
నసమధర్మాప్రిచే నగ్రజాన్వయావ
నాయతి విహరి దగు రామరాయశౌరి.

౬౨

ఉ॥ శ్రీమహనీయ ముష్టిపలిశేఖర రాజలలాముఁడైన యా
సోముని రామరాయన్మహాసోముని భోగము సత్యమున్ దృఢ
స్థేమము సత్త్వమున్ విజయశీలతయున్ హసియించు నందనా
రాముని రామునిం బరశురాముని రాము సుమాభిరామునిన్.

౬౩

వ॥ ఆందు

౬౪

క॥ శ్రీ తిరుమలరాయనికిన్
భ్యాతిగ లక్ష్మణంబ మంగమాంబయు ననఁగాఁ
జేతఃప్రియసతు లొలసిరి
శ్రీ తరుణియు భూతరుణియు శ్రీహరికి బలెన్.

౬౫

క॥ తిరుమలరాయల భామిని
మరు నమ్మన సిరుల వెలయు మంగాంబ దగున్
తిరుమలరాయల భామిని
మరునమ్మన సిరుల వెలయు మంగాంబ యనన్.

౬౬

సీ॥ తిరుమలరాయ భూవరుని సుందరి యౌట
ధర నహీనాచలస్థిరతఁ దనరి
భావింప లక్ష్మీసపత్నినా వెలయుట
సుస్థిరాంశసముద్భవస్థితిఁ దగి
వరుసతో సోమభూవరుతల్లి దానౌట
లసదనసూయా ప్తి వెసనెసంగి
ప్రణుతపాతివ్రత్య గుణపచిత్రిత యౌటఁ
దులసీసహజలీల నలవరించి

యౌర చెలువందె రమణ క్షమాధిపాల
గర్భవారాశి రత్నవైఖరినిఁ గనుట
సుగుణనికురుంబ యన మించి శుభవిడంబ
మంజుల యశోవలంబ శ్రీమంగమాంబ.

౬౭

చ॥ రమణ సుఖప్రభూతి నల రంగకళానిధితోడఁ బుట్టి యీ
క్షమఁ గమలాకరస్థితినిఁగాంచి తనఁత ననంతగోత్ర సౌ
ఖ్యమునను శ్రీయనాఁ దనరె నర్మిలిఁ దిర్మలరాయశౌరి గూ
ర్మిమహిషి మంగమాంబ యురరీకృత సంపదపద్మ పాణియై

౬౮

క॥ తిరుమలరాయ మహివరుఁ
డరయన్ మంగాంబయందు ననురూపముగా
సరసిరుహంబకాంచితు
స్మరసదృశుం బిన్న సోమజనవరుఁ గనియెన్.

౬౯

మ॥ హరికిన్ జాంబవతీసతీమణికి మున్నా సొంబుఁడై పుట్టి శం
కరుఁడి తిర్మలరాయ శౌరికిని మంగానామక శ్రీకి నేఁ
డరయన్ సోమసమాఖ్యఁ గల్గె ననఘార్థావృత్తి గాదేని యీ
శ్వరతావాప్తియు రాజశేఖరత సర్వజ్ఞత్వమున్ గల్గునే.

౭౦

పంచరత్నాలు

సి॥ తనమానసస్థితి తనమానసస్థితి
భాతి శౌర్యాశ్రయప్రతిభఁ గాంచఁ
దన సమాఖ్యారూఢి తన సమాఖ్యారూఢి
యటుల సోమస్ఫూర్తి నతిశయించఁ
దనదు నాహవలీల తనదు నాహవలీల
నానావనీపకానంద మూన్చుఁ
దనదు జన్మాయతి తనదు జన్మాయతి
రీతి శాంతనవప్రతీతి నించ

నమరు కరిగిరి కిరిహరి కమతభరణ
కరణంఘుతా విధాయి దోఃకలితదరణి
వహన మహనీయతా కృతావార్య శౌర్య
పటువిజయశాలి సోమభూపాః మౌళి

20

సీ॥ మతినీతి నల బృహస్పతి సమఁబౌనె కా
యఖిలవిద్య లెఱుంగ నతనిసమమె
హరిభక్తి నారదుఁడన సమఁబౌనె కా
యసమగాన రసాప్తి నతని సమమె
శౌర్యచర్యను ధనంజయు సమబౌనె కా
యాకారరేఖచే నతనిసమమె
గురునిష్ఠ రాఘవేశ్వరు సమఁబౌనె కా
యతుల ప్రభుత్వాప్తి నతనిసమమె
కాక యితరుల సమమెన్నఁగాఁదరంబె
యతులితాంధ్రక్షమా మండలాంతరాళ
హృద్యగద్వాల పట్టణ శ్రీవిభాసి
పుణ్యవిహృతికిఁ జినసోమ భూమిపతికి.

21

సీ॥ తన రథ్యహయచయంబును బట్టెనని భక్తి
ననురక్తి నా హరిహయముఁ బట్టి
తన కీర్తి వెలయించెననుచు నా హరికీర్తి
వెలయించుగతిఁ జుట్టు విరులఁ జల్లి
తన శౌర్య మలరించెననుచు నా హరిశౌర్య
మవని నించెటిలీల దివిటి బూని
తనకు రాజ్యం బిచ్చెనవి యాత్మసామ్రాజ్య
రమకెల్ల నా హరి రాజుఁజేసి

నరుడు నరుడయి గద్వాల తిరుమలేంద్రు
 సోమభూవరుఁ డనఁ బొల్చి ప్రేమ నిల్చి
 హరికిఁ బరిచర్య లొనరింప హరియు మెచ్చి
 యతని నరపతిఁ గావించె నతిశయముగ

23

సీ॥ సుకవుల కొకరొక్కరి కొసంగె నే ఘనుం
 డలరి వేనూటపదార్థు గాఁగ
 బహుభక్ష్య సత్రముల్ బరగించె నే దాత
 ద్విజుల కర్థము పదివేలుగాఁగ
 మాఘకార్తిక పూర్ణిమల నిచ్చె నేరాజు
 విప్రకోటికి బహువేలుగాఁగ
 నొగిఁ గేశవస్వామి కొనరించె నే మేటి
 లలితభూషాదులు లక్షగాఁగ

నతఁడు సామాన్యుడే యనేకాగ్రహార
 భూసురాశీర్వాచస్సార భూరిపూరి
 తాయురారోగ్య భోగభాగ్యాత్మజాది
 బహువిభవపాళి సోమభూపాలమౌళి.

24

సీ॥ దయ బర్హ లీలచేఁ దనరి విద్వన్మండ
 లమునకుఁ జంద్రహారము లొసంగె
 శ్రుతి హితస్థితి సుదృక్తతికి రసికతా ప్తి
 మణికుండలాది భూషణము లిడియె
 మతి మెచ్చి వరదుడై హితపండితాళికి
 భూరికాంచీయుక్తి బొసఁగఁజేసె
 సవరించెఁ దగునభిజ్ఞత సత్కృతి స్ఫూర్తి
 కవిగాయకుల కలంకారపుష్టి

హిత వౌనర్చిన రాజునకేనిఁ దమిని
వసువులును తారహారాదు లొసఁగఁజాలు
తత్తదుచితార్థ సంధానతాదురీణ
బహుగుణవిహారి సోమభూపాలశౌరి

౨౫

మ॥ ఘటియించెం గటిసూత్రముల్ కటకముల్ కంటిలు నొంటి మ్మణి
చ్చటలున్ పేమపటాశికి ర్తి మహిళా సంధాన విస్ఫూర్తి కొ
క్కట నానాకవిపండితాశుల కిలన్ గద్యాల సోమేంద్రుఁ డ
క్కట తత్కీర్తివదూటి కెంతయొసఁగంగా నెంచినాడో కదా !

౨౬

చ॥ తిరుమలరాయ సోమనరదేవ శిఖామణిరీతి భావసు
స్థిరత విభూషణాంబర విశేషధనాదులు భక్ష్యభోజ్యముల్
పెరదొర లియ్యరేరెకడ పేర్మినతండొకనాఁడె యింత యీ
వరిది యొసంగెనా యనకనందున మెచ్చినఁజాలు నెంతయున్.

౨౭

చ॥ వరకరుణాభిరామత నవార్య కళావిభవాను భావతన్
గురుతరశౌర్య ధుర్యత నకుంతితభాగ్య సమగ్ర సంగతిం
దిరుమలరాయ సోమనరదేవ శిఖామణు లీడువత్తురొ
తిరుమలరాయ సోమనరదేవ శిఖామణికిం గ్రమంబునన్.

౨౮

ఉ॥ దాత దయావిశిష్టుఁడు స్వతంత్రుఁడు శాంతుఁ డనేక భాగ్య సం
ధాత యొకప్పుడున్ వెగటు దట్టని నిండుమనంబువాఁడు వా
క్పాతురి నీతియుం గలుగు జాణ భశీ హితగోష్ఠినుండు రా
జేతటి ముష్టిపల్లి ధరణీంద్రుఁడు సోముఁడె యెంచి చూచినన్.

౨౯

సీ॥ ఆదివిష్ణునకు శ్రీమేడినుల్ దగుమాడ్కి
ననురక్తి భక్తిచే నతిశయించి

శౌరికి రుక్మిణీ సత్యాంగనల లీల
 సత్కులాభ్యున్నతి సంతసించి
 రాజీవశరునకు రతిరుక్మవతులట్ల
 యనురూపవైఖరి ఘనత గాంచి
 శశికిని రోహిణీస్వాతీ సతురీతి
 సుప్రభావాపి విస్ఫూర్తి మించి
 పూర్ణభాగ్యక్షమాశీల భోగరూప
 ధనవిభాగుణరత్న సంతతులఁ దనరి
 సోమవిభునకు భామినుల్ ప్రేమ వెలసి
 రీ మహిని వెంకమాంబయు రామమాంబ.

౮౦

ఉ॥ దక్షత భర్త సోముడని తాను సతీస్థితి నొందియున్ దయా
 వీక్షుఁడు పూరషోత్తముఁ దధీశ్వరుఁ డంచు నిజాఖ్య వేంకటా
 ధ్యక్షునిఁ జేసి ప్రాణవిభుఁ డా నలమేలు విధంబు గాంచె నౌ
 నీక్షితి వేంకమాంబ హృదయేశ్వరు భవ్యగుణానువర్తనన్.

౮౧

కా॥ శ్రీరామామణిరీతి నాథహృదయశ్రీ రంజిలం గూర్చుచున్
 భూరామామణిలీల వర్తిలుచు సంపూర్ణక్షమారూఢిచే
 నా రామాంగనవైఖరిన్ జనకవంశానంద సందానతన్
 శ్రీరామాంబ దనర్చు సోమసృపతి ప్రేమాభిరామాకృతిన్.

౮౨

క॥ ఆ మానవతీమణు లిటు
 ప్రేమాయతిచే భజింప శ్రీముష్టిపలీ
 సోమాధిపుఁ డలరె గుణ
 స్తోమాధికుఁడగుచుఁ దనదు శుభసంతతితోన్.

౮౩

క॥ సోమునకునుఁ దిరుమలనృప
 సోమునకును రామునకును సోమునకొసఁగెన్

భూమీసామ్రాజ్యము హరి

యామేటికి సోమకులనరావన మరుదే.

౮౪

శా॥ భూదారుండును చక్రి పద్మయును నాభూభృతునై శౌరి యీ
భూదేవిన్ భరియించి సోమకులులన్ బూనించినన్ వారలున్
భూదారత్వము చక్రిపద్మితల నా భూభృత్వముం గాంచ లో
భూదారంబును చక్రిపద్మలును నా భూభృతులున్ నిల్పవే.

౮౫

వ॥ ఇవిధంబున

౮౬

క॥ ఈ ముష్టిపల్ల సోమ

జ్ఞామండలనాథ విభవ సంరక్షణచే

శ్రీమంతుఁ డగుచు లక్ష్మి

వామాదృతి కామికేశవస్వామి దగున్.

౮౭

సీ॥ సిరిగుఱించినయాలు నరిధరించినకేలు

నరి హరించినవాలు నమరుసామి

నుడుగునేలినచూలు నడుగుదేలినజాలు

వడుగుబోలినమేలు నడరుసామి

నీటనింపగుప్రోలు హాటకంబగుళాలు

నాటకంబగుచాలు నడుపుసామి

సగము మ్రోచినవ్రేలు జగము బ్రోచినదీలు

ఖగముదాచినదాలు దగినసామి

వారినిధిఁబారి గిరిదూరి వసుధఁ జేరి

వైరిఁ దెగజీరి ధరగోరి వరకుఠారి

దారికుముదారి కులుపేరిసీరి నెనరు

మీఱి హయదారి కేశవశౌరి వెలయు.

౮౮

సీ॥ సురలువేడఁగ నాలదొరలు గూడ వనాలఁ
 దరులజాడఁ జరించి తగమెరించి
 సతుల వేలకుమించి యతులలీల వరించి
 సుతులఁ జాలఁగఁగాంచి శుభము మించి
 పలువిధంబుల దానవులవధంబుల మాన
 వుల పదంబులఁ గాడ యిలనుఁ బ్రోచి
 నరునిచేత సుభ క్తవరునిచేత విముక్త
 శరునిచేతన యుక్తవరుల నణచి

భారతరణంబునను ధరాభారతరణ
 మావహించి జయోత్సాహ మావహించి
 యా విరించి ముఖార్థనం బాదరించి
 శ్రీ రహించిన కేశవశౌరి వెలయు.

౮౯

సీ॥ కరిశిరోర్బిత హేమఘటపయః స్నానంబు
 హాటికాంబర భూషణాంచలంబు
 చందనకుసుమోపచారాది రచనంబు
 వివిధమృష్టాన్న నివేదనంబు
 బ్రాహ్మణోత్తమ వేదపఠనాది ఘోషంబు
 వారాంగనానాట్య వైభవంబు
 భేరిపటహఘండికారవాకలనంబు
 పంచమహావాద్య పరికరంబు

భోరు కలుగంగఁ జెలగంగ భూరిమహిమ
 ప్రతిదివసవాసరక్షపాపక్షమాస
 వత్సరోత్సవముఖ్యోత్సవముల సిరుల
 మీటి గద్వాలకేశవశౌరి వెలయు.

౯౦

షష్ఠ్యంతాలు

కం॥ ఏతాదృశగుణ జాత

భ్యాతాలంకరణునకును, గరిశరణునకున్

పూతభవాజ్ఞాత భవా

నీత నవాపచితి ఖచిత నిజచరణునకున్.

౯౦

క॥ శరణాగత రక్షునకున్

శరణాయిత విమలకమల సఖవక్షునకున్

కరుణారస పరిణాహస

దరుణాభ సమీక్షణాంతికాలక్షునకున్.

౯౧

కం॥ హేళినుతా కేళికృతా

జ్ఞాళివృతా భరణునకు దయాభరణునకున్

నీలాముఖ బాలాసుఖ

హేలాదిక యోగభోగ హితకరణునకున్.

౯౨

కం॥ ఆలోలక నీలాలక

జాలాళిక ఫలకరుచివిశాలునకును గ

ద్వాలపురీ శ్రీలహరీ

పాలనరీతి ప్రమోదపరిభేలునకున్.

౯౩

కం॥ శ్రీమహిళా శ్రీమదిలా

ప్రేమకళాలోలరతికి శ్రీముష్టిపరీ

సోమాధిప సామోద

క్షేమాదరమతికి, జెన్న కేశవపత్నిన్.

౯౪

వ॥ అభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధిగా నా సమర్పింపం బూనిన భద్రా పరిణ

యోల్లాసంబగు ముకుందవిలాసంబను మహా ప్రబంధంబునకు, గతా

క్రమం బెట్టిదనిన.

౯౫

- చ॥ ఆనఘ విదేహదేశ వసుధాధిపుడై మిథిలాపురంబునన్
మనుజునక క్షమాధవుని మాధవునిన్ భజియింపుచుం గనుం
గొన నిగమాగమా గమశుకుండు శుకుండరుదేహ వేడెఁ బూ
జన మొనరించి మౌని మహిజాని మురారి వివాహసత్కథల్. ౯౭
- వ॥ ఇట్లమ్మహీభుజుండు శుభసప్తశ్చంద్రబొనరించిన ౯౮
- కం॥ ఒకపరి రుక్మిణి మొదలగు
సకియలకార్గురికి పెండ్లిసవరణ వినఁబొం
దికపఱచి యవలిసతికథ
శుకముని యా జనకనృపతిసోమున కనియెన్. ౯౯
- ఉ॥ శ్రీరమణీయమై సరసశీతకరోపల సౌధవీధికా
వారిచరద్వధూమధుర వాక్కులనాకలనాద సంకుల
నైర్వరకుల స్వరభ్రమదళా వివశత్రిదశద్రు కీరమై
ద్వారవతీపురంబు దనరారు ధరారుచిరావతంసమై. ౧౦౦
- మ॥ తనలోనుండు ముకుందుఁ డందు నిలువందానంటునందోన ని
ల్చిన చండద్యుతి మండలంబొ యన నక్షిణప్రతాపోగ్రమున్
జనదృక్చిత్రకరం బనంతమణియుం జంచత్పభాపూర్ణమై
యనువొందుం బురి రత్న హేమవరణం బభ్రంకషప్రోధిమన్. ౧౦౧
- కం॥ హరిధర్మాశ్రయము గదా
కరవాసము సకలనందకము శంఖనిధి
స్ఫురితంబగుటనుఁ దత్పురి
వరణంబున్ జక్రిరీతి వర్తిలుటరుదే. ౧౦౨
- కం॥ నూత్నముగఁ బరిఘ యొప్పెఁ బ్ర
యత్నముగా నచటఁ దటయుగాబద్ధ మహా

రత్నాకర ఘనసంపద

రత్నాకరమనఁ గభీరరచితాంతరమై.

౧౦౩

చ॥ అనిమిషకోటి దై త్కవధ మాత్మను మర్వకయుండఁ దెల్పుఁగా
వెనుకొని కోటతంతియల వెంబడిగా డిగివచ్చి నందనం
దనుఁ గనునన్నచోఁ బిదప దాని సమున్నతిఁ జెప్పనేటికిం
దనర నగర్త వారిధియె దాని గభీరతఁ జెప్పనేటికిన్.

౧౦౪

సీ॥ ఏ వీధిఁ జూచిన శ్రీవిష్ణుకల్యాణ

కల్యాణవైభవాకర్ణనములు

నే సీమఁ జూచినఁ బ్రాసాద శృంగార

శృంగారలీలా నిరీక్షణములు

నే వాడఁ జూచిన నావాసకల్పాగ

కల్పాగ సుమరసాఘ్రాణనములు

నే నాటఁ జూచిన నానారసారాల

సారాలసానిల స్పర్శనములు

ఎందుఁ జూచిన సంతతానందజాత

నంద జాతగుణాస్వాదనములు గలిగి

యౌర సకలేంద్రియప్రీతి నావహించు

కాపురంబున నా ద్వారకాపురంబు

౧౦౫

గీ॥ రాజహంసల సద్విహారములు గలిగి

యశ్వముఖ భావితస్ఫూర్తి నతిశయిల్లి

వివిధ ఘనమార్గములచేత విస్తరిల్లి

యల నగరి సోమసూర్యవీధులు దనర్చు

౧౦౬

కం॥ ఆ పురి పరిసరసీమలఁ

ప్రాపిత కరినికర ఘంటికా రాపములన్

దీపించుట వీధులు ఘన

టాపథనామముల నెసఁగె నాటంగోలెన్.

౧౦౭

గీ॥ చంద్రశాలల యున్నతి సంఘటించు

చంద్రశాలలయున్నతి శౌరినగరి

నింద్రశాలల సంపద లెసఁగు నప్పు

రీంద్రశాలల సంపదలింపు నింప.

౧౦౮

కం॥ అందలరు మేరురోహణ

కందరములునాఁ దనర్చు గాంగేయమణి

మందిరములు తత్తద్రుచి

సుందరములునగుచు దము వసుంధరనెన్నన్.

౧౦౯

ఉ॥ అందుల హర్మ్యబృందము తమందిలి కుందనపుందశంబులిం

పొందంగఁ జందురుఁదొరయ నొందిన సాంద్రతరంబుగా సుధా

స్యందముఁ జింద నందునను సౌధము లయ్యెను గాకయున్న నా

చందురుకాల లేమిటికి సౌధసమాఖ్యలుగాంచు నెంచఁగన్.

౧౧౦

ఉ॥ చందురు రేకడంచు నిడఁజాలియు తారలతారహారపుం

జందముగాఁగఁగై కొనియు సౌరములంచును మేఘబృందముం

బొందికఁ గొప్పులందురుమఁ బూనియుఁ బొధలు మాన్పనుందురౌ

ముందుగ సౌధవీధులను ముగ్ధవధూటులు రాజధానికన్.

౧౧౧

ఉ॥ పూటలఁ బూటల న్నగరిబోటుక లాటలు నేర్పు జాళువా

నాటకశాలలం బొడవునం బొడకట్టెడి కూటవాటముల్

హాటక శైలకూటములటం జని యచ్చట వచ్చు నచ్చరల్

చీటికిమాటి కచ్చెరువుచేఁ గననౌ ననిమేషభావముల్.

౧౧౨

చ॥ ముడిచిన ద్వారబంధముల ముతైపుఁజాలు మెఱుంగురంగులుం
గడపలఁ బచ్చరాసిరులు గప్పి పరస్పర బింబితంబులై
ముడిగొను పచ్చతోరణము ముచ్చట ముంగిటిఁముగ్గునిగ్గులై
గడువడి నిచ్చ మంగళముగాఁ గనుపట్టును పట్టణంబునన్. ౧౧౩

ఉ॥ ముతైపు పాలగచ్చునునుపుల్ జిగికెంపుమెఱుంగుటోరులుం
గ్రొత్తగు కప్రపుంజికిలి మ్రుగ్గులు నిగ్గులుదేరు భావపుం
జిత్రరువ్రాతలుం గలికిచెక్కడపున్ మగఱాల తావులుం
బుత్తడియిండ్ల తీర్పులును బొందులవిందులొనర్పు నప్పురిన్. ౧౧౪

చ॥ విలసితహర్మ్య వాటికల వేల్పుమిటారులఁ బేరటాండ్రఁగాఁ
బిలిచిన వచ్చి బాలికలు బెట్టిన గుఱ్ఱనబువ్వపున్రుచిన్
వలచుచు నందె నిల్వఁగని వారిప్రియుల్ సరిప్రొద్దుగాఁ దమిన్
సొలసి తదాగమం బెదురుచూతురు స్వర్గపుటూరవాకిటన్. ౧౧౫

కం॥ అప్పురిఁ గల యుప్పురిగల
నెప్పురులగు మగువలెక్కి నిక్కి తమ నెఱిం
గొప్పులఁ గల కల్పకముల
గొప్పసుమము లేరికోరి కోయుదు రదనన్. ౧౧౬

ఉ॥ ఆటలు పాటలుం గలుగు నందపుగందపుఁ గూటవాటముల్
కోటలు పేటలుం బసిఁడిగోడలు మేడలు గల్వవిందు రా
చోటుల నీటులం గులుకు చుక్కను చుక్కను నిండుఁ జెల్వపుం
బోటుల మేటులం దగిన పొన్నలు చెన్నలువొందు వీటిలోన్. ౧౧౭

సీ॥ శ్రుతిపదక్రమలీలఁ జూపనేరడటంచు
శేషునిఁ గ్రిందుగాఁ జేయఁగలరు

కావ్యసంపద నించుకయు నెఱుంగడటంచు

గురు నాదివికృతిగా నెఱపఁగలరు

పంచశిరోమణిపౌఢిఁ జాలఁడటంచు

బ్రహ్మను మాటలోఁ బట్టఁగలరు

కడుప్రభాకరయు క్తిగని యడంగునటంచు

ద్విజరాజునొకటఁ గుందింపఁగలరు

సాంగవేదంబు సాహితీ సంగతియును

తర్కమీమాంసలెల్ల సాంతముగఁ దెలిసి

వెలయుదురు కల్పతరుపరిమళముఁ జేరి

భూమిసురలన నవ్వీటిభూమిసురులు.

౧౧౮

ఉ॥ శత్రుబలచ్చిదాచణులు శౌర్యవరప్రభవత్వ భూతికిం

బాత్రులు దివ్యకల్పలు సమగ్రమహాహవ భాగనద్యముల్

మిత్రశుభోదయాశయ సమీహితనుస్థితిచేఁ బవిత్ర స

ద్గోత్రులు దూరితాహిభయకోటులు బొంతు రిలేంద్రులప్పురిన్. ౧౧౯

ఉ॥ మున్నిజహ్మూర్వు లాకులలముల్ దిసియుండఁగ నొక్కదిక్కుగా

నెన్నిక కొన్ని తానెఱుఁబియించియ విన్నవతం ఘటించనై

యున్నఁ గుజేరుఁబేరు కొన రూర నవాధికలాభసిద్ధి మా

ద్యన్నిధి మద్విహారులు బెహారులు ముత్తరముందిరంబుగన్. ౧౨౦

సీ॥ హరి పదావిర్భూతి నావహించుటఁజేసి

హరిపదావిర్భూతి నావహించి

హలధరారూఢిచే నతిశయించుటఁజేసి

హలధరారూఢిచే నతిశయించి

ప్రద్యుమ్న విస్ఫూర్తి పరిధవించుటఁ జేసి

ప్రద్యుమ్న విస్ఫూర్తి పరిధవించి

సఫలతుర్యోదయాంశత గ్రహించుటఁజేసి

సఫలతుర్యోదయాంశత గ్రహించి

అమరసింధువు తోడుగా నలరి మనుట

నమరసింధువు తోడుగా నలరి మనుచుఁ

దనరు వర్జితయప్రీతిఁ గనుచు దాన

సార్థవిఖ్యాతి నచటఁ జతుర్థజాతి.

౧౨౧

మ॥ తగు శృంగంబులఁ జిత్రగైరిక ముఖోత్కర్షంబులం గుంజర

త్వగతిం బద్మకవృత్తి గండఫలకోద్యద్వైఖరిన్ మేఘయు

క్తిగణింపంబడి యున్నతోన్నతములై కృష్ణప్రభావాప్తిచే

నగముల్ మున్నుగ వృద్ధిగాంచి నగరిన్ నాగంబులయ్యెంగడున్ ౧౨౨

కా॥ దారారీతి సమీరపంచకము పాదప్రశేణికం బట్టగా

నారాచంబులునోడి పార్శ్వముల నంటంగొల్వఁగా నాత్మవే

గారూఢింగనులేవ దేవమణి మాద్యత్కంత భూషాద్యలం

కారంబుల్ బిరుదుల్ ధరించి పురిలోఁ గిన్నట్టు ఘోష్టాణముల్. ౧౨౩

ఉ॥ దారున రత్నకుట్టిమశతంబులు దోప శతాంగరీతులన్

హరిమణి శిరోగృహములందు ఫలింప విమానలీలలన్

హీరపురాలజారి చనచిచ్చఁ దనంతట స్యందనస్థితిన్

దీరులుమీఱ నూరఁ దగుఁ దేరులు పేరులు సార్థకంబుగన్. ౧౨౪

కం॥ తోరంబున సారంబున

వీరంబున నోడిపార చేతీదై నా

నూర నటులు సారభటులు

వీరభటులు గలరు వేనవేలకు మీఱన్. ౧౨౫

౧౨౫

క॥ రతి వలచు నచటి పురుషుల
 నతనుండే వలచు నచటి యతివల నౌరా
 క్షితి నెంతనఁ బురిఁ బురుషుల
 చతురవిలాసములు సతుల సౌందర్యంబుల్.

౧౨౬

గీ॥ కులుకుఁజెక్కులు పసిఁడియాకుల దిసింప
 చిన్ని కుచములు పోకల చెన్ను మీఱ
 కలికిలేనవ్వు సుధగూడఁ గన్నె లాట
 పాటలను జాటుదురు మేటివీటిసిరుల

౧౨౭

సీ॥ ఏ రాజవరునేని యీ తారకానఖి
 భ్రమియింపఁజేయదే తమి ఘటించి
 యే మహాఘనునేని యీ చంచలాభాంగి
 కళలఁ దేలింపదే క్షణములోనె
 యే ధనేశకుమారునేని యీ రంభోరు
 వొలసి లోఁజేయదే యుత్తరమున
 నే పురుషోత్తమునేని యీ పద్మాస్య
 మదిఁ గరగింపదే యెద వసించి

యెట్టి చతురాస్యునేని మోహించుకొనదె
 మాటలోననె కూడి యీ మధురవాణి
 యని తము గణింపఁబోయిరు హావభావ
 వైభవోన్నతు లయ్యార వారసతులు.

౧౨౮

మ॥ చెలి యీబంతులు రెండు వట్టువలు మాచేగూర్పు నీవిచ్చునా
 వెలఁబొందింపుము పొన్నపూవురుచి తీవిన్మించు బంధూకమీ
 గలవే యాననటన్ విటాళి దమివేడ్కంగూడఁ గైకొందు రా
 జులు మీరల్ వసువీరె యంచు సొలయించున్ బుష్పలావీతతుల్.

౧౨౯

క॥ చెంగలువతమ్మికొలనులు

చెంగట రాజనపుచేలు చెఱుకుందోటల్

బొంగారు విరులతోటలు

శృంగార మొనర్చు నప్పురిందిలకింపన్.

౧౩౦

ఉ॥ అందుల నందమౌ నుపవనాశి సమున్నతి సూనబ్బందని

ష్యందమరందధార నదనందఁ బురందరు వీటితోట నిం

పొందఁగ సాకి వీఁకఁ దమయొంటుల నంటులనాటి యెప్పుడున్

నందనునట్ల పెంచుటను నందనసంజ్ఞ ఘటిల్లె దానికిన్

౧౩౧

చ॥ సిరుల గభీరభావముల శీతలతాలలితాశయంబులం

బరమవిసిర్మలస్థితుల భవ్యవయశ్శుభరూపలీలలన్

వరసుమనస్సమృద్ధి తమవారిల సద్గుణరీతి నెంచుచున్

సరసులచాలు బొల్చునట సారసరాగముఖాద్యలంకృతిన్.

౧౩౨

సి॥ చుల్లికావల్లి మతల్లికా శ్రేణితోఁ

దఱిసి దండాదండిఁ దఱుములాడి

శీతలతరవాహినీతరంగములతో

నెనసి హోరాహోరిఁ బెనఁగులాడి

గురువధూవక్షోజ కుసుమగుచ్ఛములతోఁ

గుమిసి బాహాబాహిఁ గుమ్ములాడి

రసవద్వనాంతరప్రసవ సంఘములతో

వెరసి ముష్టాముష్టి వ్రేటులాడి

కేళికాసారనాళికపాళితోడఁ

బోక నొరసి కచాకచిఁ బీకులాడి

శౌరి చనవరినాసరా సరిఁ జరించు

నందు చందనశైలమందానిలంబు

౧౩౩

కం॥ అందుల వీరును వారన

కందలు కులశేఖరులు మహాత్ములు సరసుల్

సుందరకవిముఖ్యులు గో

విందపదారాధనమున వెలసినకతనన్.

౧౩౪

సీ॥ వసుదేవచిరభాగ్యవాసనాసారంబు

దేవకీకృత పుణ్యజీవనంబు

నందయశోదాజననసంచితఫలంబు

బలదేవసుకృత సంబంధసీమ

రమ్యబృందావనా రామకేశిపికంబు

కంసాదిఖలతమఃఖరమరీచి

రుక్మిణీముఖవయోరూప సరోహంస

శుకవాక్యమాణిక్యసూత్రసరణి

యానగరమేలు మేలున యానగరము

భూజనమునకు బహుసౌఖ్యభాజనముగ

మదనశతమూర్తి వల్లవీమానవస్తు

చౌర్యవిస్ఫూర్తి యదువంశచక్రవర్తి.

౧౩౫

సీ॥ అపరంజివన్నె చొక్కపు రెక్కపులుగు రా

బలుగురాని వయాళి బటపువాఁడు

వనజగేహకు మోహవనరాళి బొంగార

సింగారమొలయు మైచెలుపువాఁడు

తెలిదీవి నమృతలీలల తీవివాడలో

మేడలో సుఖకేశి మెలఁగువాఁడు

తొలుపల్కుకొనల పొందులు గాంచి గడిదేలు

జడదారు లెన్నఁగా నడరువాఁడు

జాశువాశాలువాఁ డెల్లజగము నేలఁ

జాలువాఁ డంఘ్రీగననైన జాలువాఁడు

నమరవరుల పూజన్మించి యమరుశౌరి

యవని జన్మించి విహరించె యదుకులమున.

౧౩౬

కం॥ నశినదళాక్షుని నిచ్చలు

గొలుచుచు హితబంధురాజగురుభావనలన్

దలఁచుచు భక్తి నొనర్చిరి

యిలలో యాదవుల భాగ్య మేమనవచ్చున్.

౧౩౭

ఉ॥ గొల్లమిటారిగుబ్బెతల కోర్కెలపంట తదీయమానముల్

గొల్లలుబెట్టు దంటమరుకూరిమి గాంచినమేటి రాధికా

పల్లవపాణిభాగ్యపరిపాకము నందుని ముద్దు నిందిరా

వల్లభుఁడైన శౌరిచెలువంబు లవంబు గణింప శక్యమే.

౧౩౮

చ॥ సిరికి వరుండు భాగ్యమునఁ జెల్వమునన్ మరుఁగన్నమేటి దీ

సరణి విరించీకిన్ గురుఁడు శౌర్యమునం బురభేది నోటమిం

బటపినయట్టి జోదు శితభానుని వియ్యము సత్కళాప్తి సు

స్థిరకృప శౌరి యే మఱి నుతింపఁగ శక్యమే తద్గుణావళుల్.

౧౩౯

సీ॥ అతిరమ్యత నెసంగు హరినీలకాంతులు

హరినీలకాంతుల నతిశయించు

నా మోదగతిసెంచు హరిసమ్ముఖస్థితి

హరిసమ్ముఖస్థితి నతిశయించు

నరిఘనోద్ధతి మాన్చు హరివేగవిస్ఫూర్తి

హరివేగవిస్ఫూర్తి నతిశయించు

నాహవోద్యతి మించు హరిపరాక్రమలీల

హరిపరాక్రమలీల నతిశయించు

నహహ యెంతన హరివచోవిహృతి రీతి

హరివచోవిహృతుల రీతి నతిశయించు

హరి పభావాప్తి హరిధర్మ సరణియుక్తి

హరిహరి గణించి చూడనే హరికిఁ గలదు.

౧౪౦

గీ॥ కేశవుండగు నా హృషీకేశుఁ డలరుఁ

గొనలు నిగుడ గుడాకేశుఁడను నిరూఢి

కేశినొక నరుమరి గుడాకేశుఁజేయు

నీశునొందదె తాదృశకౌశలంబు.

౧౪౧

కం॥ హృదయమున మును జనించితి

నదనన్ ద్విజరాజునయ్యు నది గాదని యం

దుదయించు చంద్రుఁడో యన

వదనము దనరారు వికచవనజాక్షునకున్.

౧౪౨

గీ॥ అలర సన్నితతను సుధామాప్తి నెసఁగు

హరివిలోచనములు కమలానుకృతియు

కువలయాదృతి గాంచెను నవని నటుల

యౌటరుదె శ్రీమహిభర్తయగు విభునకు.

౧౪౩

కం॥ వనజము వదనంబగుటను
మునుకొని రదనములు కుందముకుశములగుటన్
నునునగవు జాజులగుటను
కనకసుమము నానయయ్యెఁ గమలాక్షునకున్.

౧౪౪

కం॥ హరి కులుకు తళుకుఁ జెక్కులు
హరిసీలపు దర్పణములె యవుఁ దెలిసెను నం
దరియున్ దరముందోచిన
నరయం దద్రేఖలందు రార్యు లెఱుఁగమిన్.

౧౪౫

కం॥ మధుఁపి నధరముఁ గనుఁగొని
సుధరమ విధురిమము గాంచె శుచిరుచికడమై
మధురమ యప్పులఁబడి చెడె
మధుఁపి సద్వంశరతికి మాఱెవ్వరిలన్.

౧౪౬

కం॥ కంఠమునకు మధురరవో
త్కంఠమునకు సమముగాక దరగతిచే వై
కుంతునకుఁ జిక్కె శంఖమ
కుంఠతచేఁజిక్క రేల కూతల మాడల్.

౧౪౭

ఉ॥ ఆ నెలయందుఁగల్గు పదియాఱుకళల్ మఱిరెండు హెచ్చుగా
నాననసీమఁ గల్గు కళ లా హరికిం బదునెన్నిదంచుఁ దా
మాని మఱుంగుగా గుఱుతులుంచె విరించియు లేక రెండుగా
వీనులపేరి తొమ్ముదులు వేడ్క ఘటించునె పార్శ్వసీమలన్.

౧౪౮

మ॥ సరి రాకన్ హరిదానరేఖ కమి తై శ్వర్య ప్రదంబౌటచే
సురశాఖల్ సురలోకవాసమున కచ్చో నొక్కటిన్ నిల్చి త

త్కరకాఖాకృతిఁబొల్చె నిల్చి వచతుష్కంబుం దళశ్రీలచే
మఱిగాకన్ సుమనఃప్రియస్థితుల నేమంబొప్పనీ జాలునే.

౧౪౯

కం॥ శ్రీకాంత కొలువుకూటమొ

పాకాంతకుభీతి దాఁగు పటునీలగిరి

శ్రీకాంతసానువో నా

శ్రీకాంతు నురఃస్థలంబు సెలఁగు వితతమై

౧౫౦

కం॥ సరసిజయుతమగు నాభీ

సరసియు నందొదవు నూర్చి శై వాలములై

తరులును రోమావళియును

నిరవగు నుదరప్రదేశ మిరవగు హరికిన్.

౧౫౧

కం॥ నరహరి రూపముఁ దాలిచి

హరి యాకృతిదాల్చె ముఖము నందట తిరుగా

హరినరరూపము దాలిచి

హరియాకృతిఁ దాల్చె శౌర్య మధ్యమునన్.

౧౫౨

కం॥ కదళీలలగద లీలలఁ

బొదలీలలి నూరుకటులు బొదలీ జంఘల్

పదలీలలు కిసలయసం

పదలీ యదులోకపతికి భవ్యాకృతికిన్.

౧౫౩

సీ॥ ఇవిగదా దుక్కికై దువ సంకురవతమ్మి

కంటివాలెరల బొక్కసములయ్యె

నివిగదా మువ్వేల్పుటిక్కవో కరెవాక

ధరిరేకరంగ పాతంబులయ్యె

నివిగదా నాలనెల్ తవర రాజవరాండ్ర

గడుసుగుబ్బలకుఁ గెందొడవులయ్యె

నివిగదా తెలిమావురవుతు సంతపిసాశి

దొడసజ్జఁ బవళించు నొడయలయ్యె

నివిగదా యంటి తెఱగంటి యింటివింటి

దంటదలనంటి పలిగుంటి గెంటుమింటి

జల్లులకుఁ దల్లులుగ నుల్లసిల్లెఁ దొల్లి

యనఁగనగు శౌరి చిన్నారియడుగు లమరు

౧౫౪

చ॥ హరికరపాదశేఖరనఖాకులు తారలసప్తవింశతిన్

మఱి యభిజిత్తునున్ శుచిసమన్వితులౌట సురార్యశుక్రకులం

దిరము సమస్థితిన్ గనఁగఁ ద్రింశతియై కనుపట్టె నౌగదా

సరియె రమేశునంగముల సంగతిచే ననురక్తి మించుచున్.

౧౫౫

ఉ॥ ఆ హరిదేహరోచులకు నా హరినీలము లోడుటం దృణ

గ్రాహులుగాఁగఁ గాంచి నమరంబులనోడి విరోధులుం దృణ

గ్రాహులునై గుణగ్రహణకౌశల మందిరి యౌగదా గుణ

గ్రాహులు గారె చిక్కినను కాలగతిం బ్రతిపక్షు లెంతయున్.

౧౫౬

కం॥ దానవమానవతీర్థం

దానవ మానవదురోజహారిమకరికా

దానవిధి విహితమే కద

దానవదళనునకు మకరదళనుండగుటన్.

౧౫౭

కం॥ రాజుల సమస్తదేశవి

ధాజుల నింద్రాదిదిగధిరాజుల నతిఘో

రాజుల గెలిచె నతులుగా

రాజుల హరి యీవిభుండె రాజులననగన్,

౧౫౮

సి॥ తను దేవతాభావమునఁ గొల్వ వాంఛించు

భూపాలు ధర్మస్వరూపిఁజేసి

తను నెల్లవేళ మిత్రతఁగూడి వర్తించు

విమలశీలుని సదావిజయుఁజేసి

తను భక్తితోడ వేడిన దీను వైశ్యర్య

మెనయించి ధరణీసురేంద్రుఁజేసి

తను నాత్మమూర్తిగా మనసున నీక్షించు

విజ్ఞాననిధి మహావిదురఁ జేసి

యాశ్రితశ్రీ సముద్వహనా ప్తి నెఱపఁ

గంకణముగట్టి ఖలజిహ్వాగ ప్రళ స్రీఁ

జెఱుప ధ్వజమెత్తి ద్వారకాపురి వసించి

యేరె జగముల హరిలీల లెన్నఁదరమె,

౧౫౯

కం॥ ఈరీతి నీతిదైరే

యారాతిని రీతిగా జనావనభూతిన్

మీఱి సుఖస్థితి నొకనాఁ

దారూఢప్రీతిమతి సమాదృతి నెఱయన్.

౧౬౦

కం॥ ఇంద్రప్రస్థపురంబున

కింద్రప్రస్థరనిభుండుపేంద్రుండు కరుణా

సాంద్రత నింద్రతనయు ని

స్తంద్రనయున్ విజయుఁజేయఁ దాఁ జనువాంఛన్.

౧౬౧

సీ॥ తన చిత్తమునఁ గ్రొత్తననలెత్త నెనరాత్త

ధర్మజాదులఁజూడఁ దలఁపుదలఁచి

తన సొంపుఁదనమింపుగను పెంపునొనరింపు

గతినంగరాగ శృంగార మెనసి

తన డాలుననడాలుగొనఁజాలు ననఁజాలు

లలితభూషాంబరావళులు దొడఁగి

తన కేల ననుకూలతన క్రేల ఘనలీల

నరిదరాసిశరాసనాదు లూని

యూరడించినవారల నూటడించి

యలవరించిన చెలులదోనలవరించి

వీటివారాది యుడిగెముల్ వీటివారు

శూరకులులంటిరాగ నా శూరకులుఁడు.

౧౬౨

మ॥ ప్రమదోద్యద్భలమైన సైన్యమును ధారాహాఠి నుల్లంఘితా

భ్రముగాఁబొల్చు బలాహకంబు మఱియన్ రమ్యోర్మికావర్తసం

భ్రమలీలందగు మేఘపుష్పమభిరామస్ఫూర్తినౌ సూర్యతే

జము సుగ్రీవమునాఁ దనర్చు హయరాజశ్రీలఁ బెంపొందుచున్. ౧౬౩

కం॥ మాతంబూతగ నాతటి

నేతెంచెను సుధకు నేటి కేటికని సురల్

భీతిల భుజగారాతిని

కేతనముగఁ దనరు తనదు కేతనము దగన్.

౧౬౪

సీ॥ హిరసారసరాగ పూరితద్యుతితమో

నుదములౌ చక్రసంపదలు దిరుగ

భూరిమహాచలస్ఫూర్తి నఖిలభార

భరణాధ్యమైన కూబరము దెఱులఁ

దన మణిప్రభలనెంతయు ననంతవిభూతి

మెఱుఁగొప్పుగొప్పు చప్పరము దొఱయ

శ్రుతిహిత సంఖ్యాత గతిపదక్రమసిద్ధ

హరులును ఖగవృషభాంక మలర

చారుతారూఢి విపులాప్తి మీఱు సౌరు

దేరు గడిదేరు వడిదేరు తేరుదేర

ననఘవిధి దారకుండు దా ననుపమగతి

నలరెనచటఁ బురారినా నమ్మురారి.

౧౬౫

కం॥ ఈరీతిఁ దేరు జేరి ము

రారాతి సనన్ హృతామరారాతి యజ్ఞ

తారాతి యూరిదారిన్

భేరులు భోరుకొనె రిపులు భీరులు గాఁగన్.

౧౬౬

మ॥ పురముల్ గోపురముల్ సరంబులు యురంబుల్ బ్రాంతరంబుల్ వనాం

తరముల్ మోషములాత్తమోషములు గానల్గోనలున్ రత్నసుం

దరముల్ కందరముల్ నదుల్ నిధులు గొండల్ దండలందత్తదా

కరమార్గంబులు దుర్గముల్ గనుచు మార్గశ్రీలలో శౌరియున్. ౧౬౭

కం॥ కానుక లేనిక లాదిగఁ

బూనుక మానక యనేకభూనాథులు రా

వానిఁ గటాక్షింపుచుఁ బ్రభు

భాని కటాక్షిణపదవి నధుగుచ్చుఁ బదవిన్.

౧౬౮

చ॥ యమున నఘవ్యపాయమున నత్రగమోచిత వీచికానికా
యమున విసీలతోయమున నాతతపత్ర కులావశీకులా
యమునఁ దటీసహాయమున నంబునిమజ్జనసిద్ధముక్తుపా
యమున నెసంగుదానిఁ గని యానదిఁ జేరె నురారి యంతటన్. ౧౬౯

క॥ ఆ కాళిందీపతి దా
నా కాళిందీపయోవిహారస్నాన
స్వీకృతి దానికిఁ బ్రతిభా
శ్రీకృతి నతిశయముగాఁగఁజేసి చని యటన్. ౧౭౦

క॥ ఇంద్రప్రస్థ పురస్థలి
నింద్రప్రస్థితి వసించి శ్రీకుఁ డలరిచెం
జంద్రాగతిబలెఁ దన శుభ
సాంద్రాగతిఁబొంగు బంధుజనసింధువులన్. ౧౭౧

వ॥ అంత ౧౭౨

సీ॥ తన గౌరవావృత్తిననురక్తి దగుటచేఁ
గుంతి నార్యాదృతిఁ గొంత నెఱపి
తన వీక్షణముల సంతతికిఁ బాత్రంబౌట
ధర్మజు రాజవర్తనలఁ గాంచి
తన గుణభ్యాతికి ననుమోదపరుఁడౌట
భీము సదాగతి ప్రేమఁసేసి
తన సహజావృత దనరారి యుండుట
నర్జును సంబంధతాపిఁ గలసి

తనదు నాసత్యగతి నెన్నఁదలపు గనుటఁ
 గవల నియమస్థితికిఁ జాల గారవించి
 తనదుపేరన గణియింపఁ దనరియుంట
 నపుడు కృష్ణుండు ద్రౌపది నాదరించి

౧౭౩

కం॥ హితులఁ బురోహితుల ధరా

పతుల సుతుల నతులగతులఁ బతిదేవతలన్
 సతుల గుణవతులఁ దగుసం

స్తుతులఁ నతులఁ దేర్చె బహుమతుల బహుమతులన్.

౧౭౪

చ॥ సనయ తనంతవారలు వెసం దనువిందను ప్రీతి నిల్పగా

నెనరునఁ గొన్ని నాశ్శచటనే హరి దా వసియింప నొక్కనాఁ

డనలుఁడు నొక్కచో హరియు నర్జునుఁడుఁడఁగఁ గాంచి వారలం

దన కమరేంద్రు ఖాండవ వనంబును నాహుతివేఁడు వేడుకన్. ౧౭౫

సీ॥ ఆసమప్రభావృత్తి నలరి సప్తవ్యాప్తి

వితతమై తగు శిఖావితతితోడ

మూడుమూర్తులు జోడుగూడి వచ్చినలీల

బహువేదిరీతి రూపంబుతోడ

పటుసదాగతిమైత్రిఁ బ్రబలి పంకవనాశి

బొరినేర్చు నిజతపఃస్ఫురణతోడ

నటఁ బూర్వమెన్న రెండవదేవుఁడో యనఁ

బొలుపుమీఱు మహావిభూతితోడ

నర్వరముల విహారయోగ్యప్రసిద్ధి

యాజకులకెల్ల ముఖ్యపూజ్యత వహించి

సృక్సృవవ్యజనాదులు చే గ్రహించి
వెలయు శుచిమూర్తి శుచిమూర్తి విప్రుడగుచు.

౧౭౬

కం॥ ఆ కృష్ణులఁ బ్రార్థించి ని
జాకాంక్షిత మెఱుంగఁజేయ నా సుశ్లోకుల్
లోకనుత జాతవేద
స్వీకృతవాంఛాప్రదాన సిద్ధాశయులై .

౧౭౭

చ॥ కరుణ సహాయమూన్ప హరి గాండివి ఖండవ మప్పురందరుం
దురమున లెక్కగాఁగొనక దుర్జయుడై హతభోక్తకాహతిం
బటపఁగ సవ్వనిన్మయుఁడు పావకదాహము నోర్వకెంతయే
భరమున వేడఁబోచె మయుఁ బార్థుఁడు శౌరి యనుజ్ఞనంతటన్. ౧౭౮

కం॥ నియతి ధనంజయుఁడు ధనం
జయునకుఁ దగువస్తువొసఁగి జనహృతదహనా
మయుఁడగు మయుఁ డన్నరునకు
మయసభ యనుపేరి దివ్యమయసభ నిచ్చెన్.

౧౭౯

కం॥ అంతఁ దనంత ముఠాంతకుఁ
దంతకసుతుఁడనుప ననుపమైశ్వర్యముతో
నెంతయు నిజనగరికిఁ జన
నంతట నమ్మయుఁడు చింతికాంతరుడగుచున్.

౧౮౦

కం॥ నరుఁడుండనేమి వైశ్వా
నరుఁడుండఁగనేమి మీద ననుఁ బ్రోచుటకా
హరికరుణాపరిణాహ
స్ఫురణాదరణాప్తి గాదె సూచకమనుచున్.

౧౮౧

ఉ॥ చేరి మయుండు వేఱెయొక చిత్రసభన్ హరికిచ్చుబుద్ధిచే
 ద్వారకకేగి యందు దనుజాంతకు నొక్క సభాంతరంబునం
 దారయఁజొచ్చి యచ్చట మహాద్భుతసూత్రవిహారి శౌరి మా
 యారచితప్రభావమున నాత్మగమాగమదుర్గమస్థితిన్.

౧౮౨

సీ॥ ఒకయె-రఁ గాసారనికరారచనఁ గాన

కూరక చని వాని వారి దడియు

నొకజాడ నతిగూఢనికటగాఢాగ్ర భి

త్రికద్వారమని దూరుమొకము గాడ

నొకచెంతఁ దెలివెంతటికి వింత యని కొంతఁ

జొచ్చి చీకటి హెచ్చ తీచ్చనుండు

నొకచోట బహుకవాటకవాటమని దాట

గమకించి తెరు వెఱుంగక భ్రమించు

నొకటఁ గనిపించు జనమంచు నొగిఁ జలించు

నంచుఁ బాంచాలికలఁగాంచు ననుసరించు

తన సభ నొరుండు భ్రమియించు దారిదిరుగు

హరిసభను విభ్రమముగప్పి యసురశిల్పి

౧౮౩

వః ఇవ్విధంబున నివ్వెఱుం జరింపుచు మజీయును

౧౮౪

చ॥ వెడలుతెఱుంగెఱుంగ కతివిస్మయమునీ భయమంది సిగ్గు పెం

పడర మయుండు విశ్వమయుఁ ద్రచ్యుతుఁ దవ్విభుమాయ బ్రహ్మయుం

గదవఁగలేడు మాదృశులకా కనఁబోలుట యంచు నెంతయేఁ

దడవుచుఁ దాను దేదలచు తత్సభమాటయ వీడి యంతటన్.

౧౮౫

కం॥ ఒకదిన మా నభలోఁ దన

కొకయేఁదై తనర వనరుహోదరుఁ గరుణా

మకరాలయు హరి నయ్యహి
మకరాలయునెన్న నతని మన్నన గలుగన్.

౧౮౬

కం॥ ఆ దివ్యసభాంతరమున
శ్రీదయితునిఁగాంచి దనుజులిల్చి యనల్పా
మోదరమ నిట్టులను దా
మోదరునకు వినుతिसంభ్రమోదయమతియై.

౧౮౭

కం॥ నేనేమి యొసఁగఁదలచిన
నానాచిత్రతఁ గనుంగొనఁగ నవియెల్లన్
నీనగరిఁ గలిగియున్నవి
దాన న్నేనొసఁగు చేది దానవభేదీ !

౧౮౮

కం॥ పావకళిఖ ననుఁ బ్రోచితి
కావున నే మీకు భక్తిగావించెద నీ
రై వతకాచలసానుత
లావని నొక కేళివని దయారత్నఖనీ.

౧౮౯

గీ॥ అనుచు విజయసఖుని యనుమతి గైకొని
ద్వారకాసమీపధరణీయందు
హరికిఁ గేళికైలమగునట్టి రై వత
శిఖరిశిఖరసానుసీమఁ జేరి

౧౯౦

సీ॥ సుమనస్థితి నభీష్టసుఫలపూర్తి నెసంగు
సురసాలపాళి భాసురమునగుచుఁ
గిన్నరప్రముఖవిశ్వాన్నతక్రిడలఁ
బటుశివామోద సాఫల్యమగుచుఁ

గమలాకరపిభూతికలితపయస్సింఘ

వృతనగాంచితరీతి వితతమగుచు

నజరతా హేతుభవ్యామృతరసయుక్త

వస్తుసంగతి దివ్యవసతియగుచు

శక్రునందన మర్థేశు చైత్రరథము

వరుణు ఋతుమంతమును దేవ వనచయంబు

సమముగ నొనర్చె రైవతశైలసీమ

నంచితారామమొక్కటి హరికి మయుఁడు.

౧౯౧

సీ॥ రతిమనోహర కేశిరచనానుకూలమై

దట్టంపుఁదమి నింపు దంపతులకు

సకలేంద్రియానందసంధాన హేతువై

యపుడ తాపముఁబాపు నర్థగులకు

బహుదివ్యపరిపక్వఫలపుష్పసులభమై

వలయుకోర్కెలు గూర్చు వాంఛకులకుఁ

జిత్రరమ్యనికుంజసీమాభిరామమై

లీల ముచ్చటలిచ్చు భేదకులకుఁ

గనకకమలము రత్నసైకతము రజత

తైరవము దివ్యహంసమై కనినమాత్రఁ

దృప్తినొసఁగు నా సుధాసరోదేశములను

నంద మొనరించు జనమున కవ్వనంబు.

౧౯౨

కం॥ చలువయు వేడిమి తపముం

దెలివియు దలఁచిననె కలుగు దివ్యతరులతా

వశిమహిమ వెలుగుచుం గన

నలరుం దద్వనము సుఖవహనజీవనమై.

౧౯౩

కం॥ ఆ వనరాజోదరమున

కా వనజోదరుడు దక్క నన్యులు జేరం

గా వెఱుతురు భయగతులై

దేవవితతులై న వాసుదేవుని యాజ్ఞన్.

౧౯౪

వ॥ ఇట్లతివిస్మయంబుగా మయుండయ్యుపవనంబు నిర్మించి

చనుటయు.

౧౯౫

ఉ॥ అంత బలారి ఖండవవనావనదక్షుడు గాక నాకలో

కాంతరసీమజేరి మునుపవ్వననిర్మితివేళ గాంచి తా

నెంతయు విశ్వకర్మ శిఖి కివ్వనజాక్షుఁ డిచ్చుఁ గా

లాంతరమై న నంచుఁ దనకప్పుడె చెప్పుట లోదలంచుచున్. ౧౯౬

కం॥ అపరాధినై తి హరికే

నపరాధమబుద్ధి నకట యని సురపతి నా

కుపకారి శౌరి యతనికిఁ

గృప రా నుపహార మిచ్చి హెచ్చెద ననుచున్

౧౯౭

కం॥ తనకుఁగల దివ్యవస్తువు

లనేకములు వింతవింత లగునవి భువిలోఁ

గనుఁగొన నెయ్యెడ లేనివి

గొని యనిమిషభర్త నరసఖునిఁ గనుఁగొనఁగన్.

౧౯౮

గీ॥ ద్వారకప్రవేశ మొనరించి తత్పురంబు

నందు నింటింటఁ దాఁ దెచ్చినట్టి వస్తు

(4)

చయములన్నియుఁ గాంచి విస్మయముఁ బెంచి
శౌరిశుద్ధాంత మటుఁ జేరి శైలవైరి.

౧౯౯

కం॥ హరినగరివస్తువితతికి

నరయ సహస్రాంశమైన యాత్మార్థంబుల్
సరిగామి నగరియు మది

నురగాధిపశయనుమహిమ కోహి యనుచున్.

౨౦౦

ఉ॥ అన్నియు మాని దేవపతి యచ్యుతుఁడొంచి తదంఘ్రిపాళికన్
నెన్నునురాన మ్రొక్కి హరి ! నేనపరాధిని భాండవంబు మీ
రు న్నరుఁడున్ హఠాశనున కాహతి గూర్పగ దర్పమూని నేఁ
బన్నిన దుష్టచేష్ట నగు పాపముఁబాపు కృపాపయోనిధి :

౨౦౧

గీ॥ అనుచు విన్నప మొనరించి యనుసరించి

సన్నుతించినఁ జాలఁ బ్రసన్నుఁడగుచు

నముచిదమనున కనియె నా నందసూతి

సముచితమృదూక్తిమాధురి సాధురీతి.

౨౦౨

కం॥ సోదరుఁడవు భయభక్తిర

సోదరుఁడవు నీవటంచు నురుకరుణ విలా

సోదరుఁడగుచునుఁ దామర.

సోదరుఁ డవ్వజ్జి హర్షయుతుఁడేసి తగన్.

౨౦౩

కం॥ నీ కోరిక నే నెఱుగుదుఁ

బాకారిక కొదవయే యుపాయనములకున్

నాకమునఁగల పదార్థ మ

నేకము గలదిచట నివియు నీయవి గావే !

౨౦౪

వ॥ అనిన నింద్రుం డుపేంద్రునకుఁ బునఃప్రణామం బాచరించి స్వామీ !
నే మీకు సభక్తికంబుగా యథోచితోపచారం బొనరించెద ననుగ్రహిం
పవే యని యిట్లనియె. ౨౦౫

కం॥ మయవిరచితవనమున వి
న్మయకరములుగాఁగ దివ్యమయములగు లతా
చయముల నునిచెదనని ఫణి
శయనుని వేడుకొని యతని సమ్మతి నంతన్. ౨౦౬

కం॥ నందనవనమునఁగల హరి
చందనముఖనిఖిలవస్తుసమితి యశోదా
నందను క్రీడారామము
నం దనరిచి నగరి కపుడ నగరిపుఁ డరిగెన్. ౨౦౭

వ॥ అంత నవ్వనాంతరంబు దొంటికంటె నాహ్లాదప్రదం బగుటయు. ౨౦౮

గీ॥ అది మొదలుగాఁ దనంత మురాంతకుండు
ప్రియవధూటులు వెంటరా రెంట మూట
వచ్చిపోవుచు నయ్యుపవనమునందు
నుచితకేళి నుఖింపుచు నుండునంత. ౨౦౯

గీ॥ అప్పుడొకనాఁడు వసుదేవుఁ డాత్మభగిని
యైన శ్రుతకీర్తి సాత్వతి నరయుటకునుఁ
గేకయుని షట్టణంబున కేకతమునఁ
బ్రయక్షమారుని గదునిఁ బంపిన సతండు. ౨౧౦

కం॥ ఆ యూరం గాంచనమణి
కేయూరాంచితుని దృష్టకేతుని జనతా

గేయునిఁ గై కేయుని శుభ

కాయుని గుణమణినికాయుఁ గనుఁగొని యంతన్.

౨౧౧

మ॥ తమ మేనత్తను నత్తఱిన్ విమలచిత్తన్ సాత్వతిం గేకయో

త్తమభూభృత్తమమత్తకాశిని నుదాత్తం జూచి తా వచ్చి వే

గమ రత్నాంగదుఁ డగ్గదుం డచటి వేడ్కల్ దండ్రీకింజెప్పి య

క్కమలాక్షుం గని యేకతంబ తగు యోగజ్ఞేమముల్ సెప్పుచున్ ౨౧౨

కం॥ ఆ కైకయపురమునఁ గల

లోకైకవిలాసవతులలో నృపతనయా

లోకములోపలఁ దనయా

లోకమునకు నతివిచిత్రలోలత దోపన్.

౨౧౩

గీ॥ భద్రనాగగమన భద్రనాలగమన

మేనయత్తతనయ భూనుతనయ

కేకయేంద్రుకన్నె కే కన్నియలు సాటి

కోటివారు భువనకోటివారు.

౨౧౪

పంచదామరము :— వినంగనంగ భద్రకు న్నవీనమైన మేని తీ

వి నంగనం గణింపలేరు వేలుగాఁగ మాటుదే

వినంగ రంగదుజ్జ్వలాప్రివీడు జేతురేమొ తె

ల్వి నంగరంగవై భవాప్తి విద్యదాశి దా వినన్. ౨౧౫

కం॥ అమ్మమ్మ తావి యమ్మరు

నమ్మమ్మగఁజాలు మోవి యమ్మధురసపా

కమ్ము వెడబలుకుతీవి ఁది

కమ్ము కురుల సిరులు తేదికమ్ము గణింపన్.

౨౧౬

గీ॥ మిన్నుచెన్నుఁ దన్ను నన్నువసతికాను
మించుమించు మించు మెలఁతమేను
తూపురూపుఁబాపు నేపునఁ జెలిచూపు
మావిమోవిరీవి మగువమోవి.

౨౧౭

కం॥ ఆమ్ములకుం జెలిచూపు చ
యమ్ములకుం జలిమివాడి యందమ్ములకుం
దమ్ములకుం దమ్ములకుం
దమ్ములకదరదపదములు తరుణీమణికిన్.

౨౧౮

కం॥ ఒకయేటఁ జిక్కె మీనము
నొకనెలచేఁ జిక్కెఁ బద్మమొకపగటింటన్
వికలతఁ జిక్కెం గుముదము
సకి నయనసమంజులగునె జడగతు లెపుడున్.

౨౧౯

కం॥ పలుకులు సిలుకల నేలుం
గలకలమను నవ్వుమోముకళ లద్దంపుం
దళుకుల నేలుం గపురపు
పలుకుల నేలుం గపోలఫలకము లహహా !

౨౨౦

చ॥ కలికికి పొంబసింబెసరి గాయలు వ్రేళ్ళు మిటారిగుబ్బలా
చెలువగు నిమ్మపండ్లు రుచిఁజిక్కెడు వాతెర దొండపండు మె
చ్చుల చుటుకంబుడంబు నునుసొంపుల మామిడిపండు పల్కులా
యలరెడి తేనెపండ్లగుట నంగము కల్పకవల్లి గావలెన్.

౨౨౧

కం॥ దాని సొగసునడకలు నల

దాని జిగిఁ జూపు సిరిగల

దాని జిగింజూపు జిలుకు తళకుం గలిమిన్.

౨౨౨

కం॥ చతురాస్యపంచభూతా

యతస్సప్తిన్ మేలుజూడ నాద్యంతము లా

సతి కటిమధ్యములే కద

సతత మనంతానుభావ సంగతిఁ గనుటన్.

౨౨౩

శా॥ సారంగంబు హసించు మేచకకదాంచచ్చాకచక్కంబునన్

సారంగంబు హసించు నీక్షణరుచాసౌభాగ్యభాగ్యంబునన్

సారంగంబు హసించుఁ గంతనందస్వారస్యవిస్ఫూర్తులన్

సారంగంబు హసించు యానగరిమం జంద్రాస్య సాంద్రస్థితిన్. ౨౨౪

మ॥ గతి మత్తేభము నాస చంపకమొగిం గై శ్యంబు కందంబు సం

గతవాక్యంబులు మత్తకోకిలలు దృక్పాండిత్య మయ్యుత్పల

ద్యుతి మో మంబురహంబు దేహరుచి విద్యున్మాలిగా మానినీ

తతవృత్తస్థితు లెన్నఁగాఁ దరమె తద్వాగ్జానికైనం దగన్.

౨౨౫

గీ॥ కుంభకుచ మీనరోచన గోనితంబ

యజ్జధామాస్య హరిమధ్య యశిశిరోజ

చావసుభూయుగళ నక్రజంఘ యతుల

కన్య సరసక్రియలరాశి గాదె జగతి.

౨౨౬

కం॥ లక్షణముల శుభరోహిణి

యక్షీణస్వాతిభూతి హస్తాంబుజ దీ

లక్షితచిత్ర సదుత్తర

నక్షత్రపుమొలక గాదె నాతి విభాప్తిన్.

౨౨౭

వ॥ మఱియును

౨౨౮

చ॥ ఆశిరుచికొప్పుఁ గొప్పు శశియందుర మందిరమోము మోము చం
చలసమమేను మేను లక్షచమ్ములలీలకుచమ్ములింపు సొం
పలరెడుమోవి మోవిగడునన్నువ మిన్నువ గొనుగొను నా
వెలఁదికయారె యారెదగు వేమఱు నా మరుచేతిహేతిగన్.

౨౨౯

కం॥ రతనాలదొంతి వింతగు

రతినాయకుఁదంతి కడునెఱాకుందనపుం

బ్రతిమే కద కాంతి భళి

యతివలమేల్బంతి యింతి యభిషర్జింపన్.

౨౩౦

వ॥ కావున

౨౩౧

కం॥ మేనత్త కన్నె మించున

మేనత్తగఱాలువన్నె మీకది చెలియై

మేనత్తం గాఁజాలిన

మేనత్తంగాని వానిమేకొను గెలువన్.

౨౩౨

గీ॥ పద్మద్వళ నీలకచ మహాపద్మవదన

శంఖగళ కుందరదన కచ్చపపదాగ్ర

వరమకరజంఘ జెందనీసిరి ముకుంద

యట నవస్ఫూర్తి నిధిలాభ మందినటల.

౨౩౩

గీ॥ వసుధ శృంగారసారప్రవాహసరణి

నతను తుంగాయతశ్రీల నధిగమించి

వెలయునది భద్ర యా కృష్ణవేణిఁ గలయఁ

గలుఁగు నీకు విలాససాగరత శౌరి.

౨౩౪

కం॥ అని చూపి చూపి చెప్పిన

ఋనుజుని వచనములు విని గదాగ్రజుఁ డా జ
వ్యని నెపుడు జూడఁగలుగునొ
యని యువ్విశులూరుచుండె నా సమయమునన్.

౨౩౫

సీ॥ సురసాలసమశీల సురసాల తరుజాల

సురసాలవావాలపరిసరంబు

మలయాగతటభాగనిలయాగమాభోగ

వలయాగతసదాగతిలసితంబు

వనితాజనసమాజజనితాజరమనోజ

జనతాజయవిరాజదనునయంబు

సురతాంత సునితాంత పరితాంత సదుదంత

భరితాంతరసకాంతవరచయంబు

గహనసహచర సహచరావహిత మహిత

వికచరుచికుల విచికల సకలవకుళ

విసరమధురస మధురసదసమకుసుమ

సముదయము బొల్చె మధుమాససముదయంబు.

౨౩౬

సీ॥ వరపర్వవిస్ఫూర్తి వనరాసు లుప్పొంగె

దగువిధిఁ జంద్రుఁ డుత్కర్ష మించె

ధర్మాశఁ గనె జగత్ప్రాణధారారూఢి

యతనువై భవలీల లతిశయించె

సుమనస్సమూహముల్ సొంపుచే నింపారె

జగతి సాఫల్యంబు సంగ్రహించె

శుకముఖద్విజరాజసూక్తులు విలసిల్లె

సారసస్థితి హంసచయము లమరె

యోగవిఠతికి నానంద ముదయమందె
వేడ్క దనుజాతి హరణప్రవృత్తి యనుచు
సకలజగములు గణుతింప సరసరీతి
భూరిగతిఁ బొల్చు మాధవాభ్యుదయమహిమ.

౨౩౭

శా॥ శ్యామాశుల్ పురుషవ్రజంబు సుమనోవ్యాప్తిన్ ఫలశ్రీలచే
నామోదింపఁగ నమ్మహావనివిభుండై మాధవుండొప్పె నొ
శ్యామాశుల్ పురుషవ్రజంబు సుమనోవ్యాప్తిన్ ఫలశ్రీలచే
నామోదింపఁగ నమ్మహావని విభుండై మాధవుండొప్పడే. !

౨౩౮

క॥ పేరు వహించి వసంతుడు
సౌరభ్యము గాంచఁ దత్ప్రసవసంతతియున్
సౌరభ్యము గాంచెను భళి
యారయ సత్పురుషకులము లట్టివె కావే !

౨౩౯

సీ॥ కలరవంబుల రకంబులఁ బికంబులు గేరె
రమణఁ గీరములు బేరములు బారె
పొదలు పూఁబొదలు సంపదల సొంపలరారె
జాతభీతిని జాతిరీతిదారె
పొలుపొంద సుమబృందముల మరందము లూరెఁ
దద్భిందువుల మిళిందములు సేరె
మరుమేతి విరహిమర్మములు బిమ్మర దూతె
శమనదిగ్వాతపోతములు వాతె
రవి రవళిదేరె పథికధైర్యములు జాతెఁ
దాప మేపారె జనము శీతలము గోరె
సుమరజము గూరె వనవిహారములు మీతె
మాతె శిశిరంబు బెంపారె మధుదినంబు.

౨౪౦

ఉ॥ చందనశైలసానువుల సందులఁ జల్లని మల్లికాలతా
మందిరసీమలన్ రతిసుమాశములం బయికొన్న దేవతా
మందమరాశగామినుల మైవలపుంజెమటల్ హరింపఁగాఁ
బొందుగ వీచు వీవనలఁ బొల్చి చరించె సమీర మత్రణిన్. ౨౪౧

కం॥ హెచ్చిన కూర్మి వసంతుఁడు
నెచ్చెలియై రా బిరాన నెమ్మి నకిబుల్
హెచ్చరికఁ దెలుప మదనుఁడు
వచ్చెం జయమంద విరహవచ్చయమందన్. ౨౪౨

కం॥ మాకంద మాకరందర
సాకరసీకరపరంపరామోదపరీ
పాకఁజొన్నదమధుకర
పాకము లమ్మరుని నల్ల బజయనఁ దీరిగెన్. ౨౪౩

కం॥ నెఱిఁకొకొనలు మొనలుగ
సరదళికులకములు నాయసపు ముగ్ధకులుగా
శరముల సరులగు విరులన్
మరుతూణములనఁగఁ దనరె మధుదినవనముల్. ౨౪౪

కం॥ ఆ వనములఁ గీరావళి
యావళితగఱిన్ భ్రమించునందం బలరెం
గావా తిరిగెడు మారుని
మావా లన నపుడు వికటమండలగతులన్. ౨౪౫

కం॥ ఆ విరులు గల్గెములుగాఁ
బావనచలనంబు గమనభావముగాఁ బ
త్రావళి పల్కాణములుగ
మాపు లమరె నపుడు మరుని మాపులలీలన్. ౨౪౬

సీ॥ పద్మిను లాసవపరిపూర్తిచే మించి

మధుపాశికేశికై మలయుచుండ
మనతరుల్ విటపసంగతులఁ జాల నెసంగి
పరలతాతనుయుక్తిఁ బరిధవిల్లి
బహుసుమనస్తతుల్ పల్లవావళిఁ గూడి
గడకై నకొమ్మలఁ గలసిమెలఁగఁ
గూత పంచమవృత్తి గొని వనప్రియరాజి
గణికాప్తి పత్రభంగము లొనర్పఁ

గృతరణోవ్యాప్తి మంచి వారినిఁ గలంచి
జాతిహీనతఁ బెంచి కుజాతి నించి
యతిశయించి తపఃస్ఫూర్తి నపహరించి
మధువిభుం డాత్మవిభవై కమహిమఁ దెలిపె.

౨౪౭

సీ॥ నిండు చల్వలుదేలు పండు వెన్నెలనీరు

చఁడాంతురుచితీరు సంఘటించెఁ
గలయ మెల్లనఁ బాటు మలయానిలము సౌరు
విలయానలముతీరు వెగటునించె
కలకలమ్ములఁజేరు నళికులమ్ముల చేరు
చిలుకుటమ్ములు తీరుగలక మించె
మిసమిసమ్ములమీటు కిసలయమ్ములమారు
నసిచయమ్ములతీరు నావహించె

సంతతామోదలహరీ నిశాంతమగు వ
సంతము దురంతకల్పాంతసమయమయ్యె
నంత రతికాంతరతికాంత కాంతకుంత
తాంతహృదయాంతలై యున్న కాంతలకును,

౨౪౮

పారిజాతహరణశ్లేష :-

చ॥ ధర మధుహారిలీలగౌనఁ దా సురసాలముపై మరుద్వరుం
డురుసుమనోదళోద్గతుల నూన్పఁగఁ గృష్ణశీలీముఖావళుల్
మెఱునె దివిం దదీయజవలీల సనంగ నపూర్వవైఖరిం
బురిగొని వచ్చి తత్తరువుబూన్చె నటం బ్రమదాలయంబునన్. ౨౪౯

అక్షరద్వయ కందము :-

కం॥ కోకిల కలకలలీలలఁ
గేకుల కేకలఁగులాళికిలకిలలకళా
కాకలికేళాకూళుల
లోకాళులు కేళికళికె లోలాకులరై. ౨౫౦

కం॥ సవములు భూసురులకు నా
సవములు నళివిసరములకు సరసవసంతో
త్సవములు జనులకు సతతో
త్సవములుగా నమరెఁ గుసుమసమయముల మహిన్. ౨౫౧

కం॥ ఆ మధుదినమున నొకనాఁ
డా మధుకులనేత ప్రాతరారంభమునన్
నేమంబు దీర్చి యిష్ట
స్తోమంబులతో భుజించి సుఖమున నంతన్. ౨౫౨

సీ॥ పసిఁడితాయెతల సొంపెసఁగ రుక్మిణి బూన్చు
నిగదండ విరిదండ సొగసుబాట
ముద్దుమోమునఁజొక్కముగ సత్య మునిగోటఁ
దీర్చిన కస్తూరితిలక మహరఁ

జనుదోయి పస పంటకొని ఘుమ్మరన జాంబ
వతి సవర్చిన వల్లెవాటు మెఱయ
వలఁతిగాఁ గాళింది యలఁదిన పచ్చక
ప్పురపుగందము మేనఁ బరిమళింప

గందవొడి సొంపుగా మిత్రవింద పూయ
గళమున సుదంత హారసంఘములు గూర్చి
రాధ చేదండఁ జుట్టఁ బైరమణులెల్ల
నింపు సవరింప హరి యలంకృతుఁడు నగుచు.

౨౫౩

వ॥ మఱియును

౨౫౪

సీ॥ చిన్నారి చెలువంపు చికిలియొంటిల పొం
కము తీనిగా భుజాగ్రముల నెరయఁ
గొదమచుక్కల సిగ్గుగొను ముతైములు కంత
సరణి బంగరుగుండ్లసరుల దొరయ
నుదయారుణద్యుతు లుప్పొంగ నురమునఁ
గొస్తుభమణిపతకంబు మెఱయ
రాజ్యభారదురంధరంబౌ కరంబున
నమితరత్నాంగుళీయకము లొరయ

రాజకోటిర రత్న నీరాజితాంఘ్రి
కళలు దులకించు పరభయంకరభుభాంక
గండ పెండెరచాకచక్యములు బెరయ
ధారుణి మహేంద్రుఁడన మీటి దానవారి.

౨౫౫

గీ॥ చలువ చెలువారు నెలరాల చప్పరాలఁ
గుప్పఁగారాలఁ గ్రొవ్విరుల్ కుసుమశరుని

తగిన కూటంబనాఁ బొల్పు నగరితోట
తోపలిహజారమునఁ గొల్పుఁ జూపె శౌరి

౨౫౬

వ॥ ఆయ్యవసరంబున

౨౫౭

క॥ వనమాలికడకు రై వత

వనపాలురు వచ్చి ప్రీతి వచియించిరి త
ద్యనపాశీసునగాశీ
ఘనకేశీమేశనేచ్చ గలుగఁగ నిటులన్,

౨౫౮

క॥ దై వతవరదై వతగిరి

భావితమయరచితమగుచు భాసిలురుచి నిం
పావనగతి పావనగతి
పావనవృతి నలరు జగతి ప్రాణపదముగాన్.

౨౫౯

ఉ॥ అచ్చటి మాధవోద్గమము లచ్చటి హంసగమప్రవర్తనం

బచ్చటి నీలకంఠగతి యచ్చటి పుష్పవదాగమోచ్ఛయం
బచ్చటి శక్రయక్షవరుణాదిక దివ్యతరుల్ వసించుటల్
నిచ్చలు నే వనిం గలవు నీదు మహావనలీల దక్కఁగన్.

౨౬౦

క॥ మహితరసంబుల సుమనో

వహితరజంబులనుఁ గాలువలు గనిమలుగా
విహితగతి నెఱిపి మాకున్
సహచరములు నయ్యె నచటి సహచరచయముల్.

౨౬౧

క॥ అలివేణులఁ బికివాణులఁ

బులినశ్రోణులఁ బ్రవాళపుటపాణుల న
య్యలరుఁబోణుల మాధవ
యలరున్ వనరమ భవత్సమాగమవాంఛన్.

౨౬౨

సీ॥ బహువిహితాభీష్టఫలపాశిఁసీఁజాలి
 యది మధూదయముల ముదముఁజేయు
 సుమనోవిశేషాత్తహిమవారిపూరమై
 యవి వేసవులఁ బ్రేమ నలవరించు
 బలునింపుగల జొంపములు మేడలై కూడ
 నది తొల్కరుల హర్ష మావహించు
 లలితాగ్నిశిఖలయం దలరువేడిమితోడ
 నది శీతులనుఁ బ్రీతు లతిశయించు

నెరయు నురుకుంజములఁ బగ లిరుతొనర్చు
 వెలయు జ్యోతిర్లతల రేలఁ దెలివిగూర్చుఁ
 దలఁచుకోర్కె తొసంగు వింతల నెసంగు
 నగమసంతానసంగతి నా వనంబు.

౨౬౩

కం॥ ఈ విధి వివిధవినోద
 శ్రీవిధమున రక్తిగనుటచే నెన్నంగా
 నేవారి వశము మాధవ
 నీవె తగుదువిలఁ దద్వనిశ్రీలఁ గనన్.

౨౬౪

గీ॥ అనుచు వనపాలకులు పల్క నెనరు జిల్కఁ
 తన వనశ్రీల దర్శింప దయ జనింప
 మెచ్చువగఁ గట్టి సారథి దెచ్చినట్టి
 రథముపైఁ జేరి మూరవైరి రయము మీటి.

౨౬౫

కం॥ తన దివ్యచిత్త మెట్టిదొ
 యనుగతి నొక వనజనయననయినం బిలువన్
 బనుచక వనజేక్షణుఁ డా
 వనవీక్షణవాంఛ నపుడు వనపాలురతోన్.

౨౬౬

చ॥ అటఁ జని కాంచెఁ గృష్ణఁడు నభోంతరట తటకూటవాటికా
చటులవనాటిని ఘటితసౌరనగర్యుపకారికామరీ
పటలఘట్రుభమీభ్రమదుపాంత విమానమరుత్సమాజమున్
రటదళిసీవలత్పుమధరాజము రై వతకాద్రిరాజమున్.

౨౬౭

గీ॥ ఆ నగవిశేషలీల లిట్టరసి ప్రేమ
నా నగవిశేషలీలలనలరు నలిన
నాభు వనపాలకులు సూచి యతులగతుల
నా భువనపాలకునితోడ ననిరి భక్తి.

౨౬౮

కం॥ స్వామీ ! యీ మీ కేశీ
భూమీధర మెన్నఁదరమె భువనస్తవన
శ్రీ మీఱు రై వతంబని
సామోదరసాప్తిఁ దత్ప్రశంసాపరులై.

౨౬౯

సీ॥ చమరీనికరవాల సమరీతిరతిభేల
దమరీగళితవాలసమితిలీల
మతికాంతమణికూట తతికాంతి కృతభేట
గతికాంతరుచి యూటగగనవాట
మబరీణఘనభవ్యశబరీఘటితనవ్య
కబరీభరితదివ్యకాఽభావ్య
మసమానసురగానరసమానసుసమాన
లసమానతరుమాన రసదళిన
మలముతరశీతకర శిలాఫలకఫలిత
కలితపరిసర శశికరావళితలలిత
తతబిసాశయ నానటతటతటాక
జాలజాలపదాళి యీ శైలమౌళి.

౨౭౦

కం॥ అన్నియు నారోహణగతు

లన్నియును గిరీశవసతులన్నియు సురవా

సోన్నతు లిన్నగ శృంగము

లన్నియు మణిరజతకాంచనాద్రులు సుమ్మి

౨౭౯

గీ॥ కలితరుచి నిందురాజితగ్రావసీమ

లందుఁ దగు నీలకంఠ నృత్యంబులమరుఁ

గలితరుచి నిందురాజిత గ్రావసీమ

లందుఁ దగు నీలకంఠనృత్యంబులరుదే.

౨౮౦

కం॥ అంచున నంచ నటించఁగ

నంచితచతురాస్యగతుల నలరుచు నచటం

గాంచనఘనశిల గననగు

కాంచనగర్భునివిధమునఁ గమలజజనకా :

౨౮౩

కం॥ చంచత్సహస్ర శిఖరా

భ్యంచితమగుచున్ సుపర్వవంశావృతమై

కాంచనగు నీ నగంబా

కాంచననగవసతి యనఁగఁ గాంచనవసనా :

౨౮౪

కం॥ హరి యీ గిరులన్నిరులం

దరులం గురులంబమానతరులం దరులన్

హరులన్ హరులంగిరులం

గరులం గల సిరులదొరల గనుమని మఱియున్.

౨౮౫

సీ॥ ఈ దారిఁ బోరాదు కేదారకోదార

కాదారతము? వేటె చనగవలయు

నీ సారువులసారెసా సారకాసార

భూసారతటగతుల్ బూనవలయు

నీ వాకలో వీరక హేవాకయావాక

నావాకలనలెక్కి పోవవలయు

నీకేరినిటఁజేరి శ్రీకారికోకారి

పాకారిశిలలెల్లఁ బ్రాకవలయు

కేళినగమిది పళితకంగేళినగము

కూటపాళిక యిది రత్నకూటపాళి

యనుచు ననుచరు లెఱిగించిరపుడు హరికిఁ

గేళివనపాళిమార్గాహాళి దేలి.

౨౭౬

అంత నయ్యాదవేంద్రుఁ డత్యంతవిభవ

సాంద్రుఁడై సురసాలనిస్తంద్రమైన

నందనవనంబుఁ జేరి యానందపూరి

తముగ నేత్రసహస్రపత్రములఁ గాంచి.

౨౭౭

కం॥ హృద్యానవద్యచరణల

సద్యానములొలయఁజొచ్చి చని తనదు విలా

సోద్యానము మనమునఁ గడు

సోద్యానంబొదలి దనుజసూదనుఁడచటన్.

౨౭౮

సీ॥ ఇవి పారిజాతంబులివి వారిజాతంబు

లివి శారజాతంబు లిందువదన

యివి కుంజభాగంబులివి వంజులాగంబు

లివి మంజునాగంబు లిభశరణ్య

ప్రథమాశ్వాసము

యివి మాతులుంగంబులివి జాతిలుంగంబు

లివి జాతిరంగంబు లీశ్వరేశ

యివి గంధసారంబులివి సింధువారంబు

లివి కుందవారంబు లీడితాంగ

యివి విశాలరసాలంబు లీశమిత్ర

యివి సరాగసురాగంబు లింద్రవిభవ

యివి కదంబకదంబంబు లినసమాన

యనుచు వనపాలకులు దెల్పు నరిగి శౌరి.

కం॥ అందొక యిందుమణీతట

సందీప్తసుధాంబుసరసి సరసంజలావల్

చిందు నొక ద్రాక్షపందిటి

క్రింద ముకుందుఁడు వసించి కృతవిశ్రముఁడై.

కం॥ ఆ సవఫలభోక్త విభుం

దాసవఫలభోక్తయయ్యె నంత నచటఁ దా

నాసవఫలదుండగు హరి

యాసవఫలదుఁడయి హితుల కభిహితరీతిన్.

సీ॥ ఆట దేవవల్లభుండరసెఁ గేసరములఁ

బొన్నల విహరించెఁ బురుషవరుఁడు

తిలకించెఁ దిలకపంక్తులను శ్రీమంతుండు

మన్నించె వాసంతి మాధవుండు

కాంచనవాసముల్ గాంచెఁ గాంచనవాసుఁ

దల కృష్ణమూర్తి శ్యామాశి నెనసెఁ

దనరె గంధవిశేషతరుల ముకుందుండు

సరస గోరంట శ్రీసహచరుండు

సాధుసంతానములతోన సఁచరించె
సాధుసంతాన మీరీతి సరసభాతి
నా వనంబునఁ గ్రీడించె నాదిత్తిభువ
నావనంబునఁ గ్రీడించు నఖిలభర్త.

౨౮

శా॥ ఆమోదాన్వితపల్లవై కగణికాశ్యామాంకముం బ్రస్ఫుర
ద్దామోద్యద్దళముం బ్రపుల్లకురువిందప్రోజ్జ్వలత్సాల జా
లామేయోన్నతమున్ శ్రుతిప్రియదశబ్దాంచద్విజంబున్ వర
శ్రీమంతంబుగ శౌరికవ్వనము వొచ్చెన్ బట్టణశ్రీ యనన్.

౨౯

ఉ॥ పూవులతీవులం జెలఁగు పొన్నలగున్నల నెన్నికైన పెన్
మావుల మోవులంగలసి మల్లికలల్లిన గొప్పకప్రపుం
దీవుల రావులం జలువతెమ్మెర గ్రమ్మ రహించు సమ్మద
శ్రీవలమానమానసముచే హరి యవ్వనకేళి సల్పుచున్.

౩౦

ఉ॥ పుప్పొడిరావులన్ వలచు పూవులనుం బొదరిండ్లదారులం
గప్పురపుంబిదారులనుఁ గమ్మని క్రొన్ననతేనెసోనలం
జొప్పగు చల్వసోనలను జొచ్చి ముదంబు హృదంబుజంబునం
దుప్పతిలంగఁ జూచె వనజోదరుఁ డెంతయు సాదరంబుగన్.

౩౧

క॥ చిలుకల కంఠములను రా

చిలుకల కంఠముల నింపుఁజిలుకు పలుకులం
గలకలరవముల సౌంపగు
గలకలరవములఁ బ్రియంబు గని హరి మఱియున్.

౩౨

సీ॥ పొదలు దూరఁగ మేనఁ బొదలు పుప్పొడిరంగు
పసనెసంగు నలుంగుపసపు గాఁగఁ

దిరుగుచో శిరముపై నొఱయు సంపెగగుంపు

సుకరంపు శిఖికంపు సొంపు గాఁగ

విరుల నందిన నంటు గురుమరందరసంఘ

కరపంకజమునఁ గంకణము గాఁగఁ

బరిపక్వమై రాలు ప్రసవంపుగమి చాలు

బటువులౌ ముత్యేల ప్రాలు గాఁగ

గుత్తురై యున్న కిసలయకుట్మలములు

రతనములఁ గూర్చి తివియు హారతులు గాఁగ

నపుడు వనలక్ష్మి నెనయు వీతాంబరుండు

క్రొత్త పెండ్లి కుమారుని కొమరు దెలిపె.

౨౮౭

క॥ సప్తదశీమనసార

వ్యావృతనుండగుమ నలుగు నలఁదినగతిచే

నావులకుఁ దెలిపె యదుపతి

సప్తమమహిషీవివాహ సంభ్రమలీలల్.

౨౮౮

వ॥ అంత

౨౮౯

క॥ ఈలీల నచట బాళిం

గేళీలసమానలీలఁ గీలించి శర

న్నాశీకాక్షుఁడు మఱియు వ

నాశీపాశీవిలోకనాదృతి నుండెన్.

౨౯౦

కందద్వయగర్భితచంపకమాలికావృత్త శేషబంధచిత్రము

అతివిమలా యనంతసుకరా కమనీయ యశోవిహారక

ల్పితసుమహారరీతిక నవీనమిలజ్జయతావధాని నం

ద్యతరవిభాతమాతత సదాసవవద్వరదామ జాలసం

గతనవనాయ జాతవరగౌరవరక్షిత సోమభూవరా !

౨౯౦

గర్భగత ప్రథమకందము

విమలా యనంతసుకరా

కమనీయయశోవిహార కల్పితసుమహా

సుమహారరీతికనవీ

నమిలజ్జయతావధాని నంద్యతరవిభా !

౨౯౧

ద్వితీయకందము

రవిభాతమాతతనదా

సవవద్వరదామజాల సంగతనవనా

నవనాయజాత వరగౌ

రవరక్షితసోమభూవరా యతివిమలా !

౨౯౩

ఆశ్వాసపూర్ణ నియతశైలబంధ చిత్రకందము

శ్రీశా గరుడాంచద్వా

హా ! శివనఖ ! లలితశీలి : యాదృతకేళి

దాశరథి ! కనకరశన ! ద

యాశరథి శ్రితాంబుజభవ యంచితవిభవా !

౨౯౪

పుష్పగుచ్ఛ బంధచిత్ర పంచచామరవృత్తము

నరాదరా ! సురవనా ! సనాతనా ! ఘనాకృతీ
వరావరా : కరాహృతాభ్రపాదపా ! కృపామతీ
ధరామరాత్మరాజితా ! సదాప్రదా : చిదాదృతీ
స్మరాభిరామ ! రాధికాసమాగమా : రమాపతీ

౨౯౫

గద్య॥ ఇది శ్రీమదుభయకవితా నిస్సహాయది

సాహితీవిహార కాణాదాన్వయ తిమ్మనార్య

కుమార వినయగుణధుర్య పెద్దనార్య

ప్రణీతంబైన భద్రాపరిణయోల్లా

సంబగు ముకుందవిలాసంబను

మహాప్రబంధంబునందు

ప్రథమా శ్వాసము

సమాప్తము.

ముకుందవిలాసము

ద్వితీయాశ్వాసము

కం॥ శ్రీమష్టిపల్లిసోమ
జ్ఞామండలనాథ హృదయసారసవర్తీ
శ్రీమయగద్వాలపుర
క్షేమంకరకీర్తి చెన్న కేశవమూర్తి !

గీ॥ అవధరింపుము హరికథాశ్రవణవిభవ
లోలుడగునట్టి జనకభూపాలునకును
శ్రీహరిస్తవనామృత శ్రీవిశేష
హితరచనయోగి శుకయోగి యిట్టులనియె.

కం॥ ఈ చందంబున నవ్వన
వైచిత్రిం గనుచు యాదవప్రభు వొకచో
లోచనచకోరసమ్మద
సూచనమగు నిందుకాంతసుందరవేదిన్.

చ॥ సుకృతరసోదయాధిగతసుస్థిర దివ్యఫలాతివేలమున్
సుకరమడుక్కిశోరపరిశోభితకేళి సుధాలవాలముం
బ్రకటితభూరికైలవన భాసితశీలమునై విశాలమౌ
నొక సురసాలముం గని యదూత్తముఁ దత్తరురాజశాఖికన్.

నీ॥ అపరంజి మెఱుఁగుటందపు ముఖద్యుతినంచు

జలజరాగచ్ఛాయ నెలపుసేయఁ

గలికి చిన్నారి చొక్కపురెక్కల బెడంగు

మరకతాళిచ్ఛాయ నెఱుకసే

నాకంతహృదయ పర్యంత కాంతిచ్ఛటల్

పుష్యరాగచ్ఛాయపొందుసేయ

నలుదిక్కు లీక్షించి నయనమరీచికల్

శక్రనీలచ్ఛాయ చనువుసేయ

దివ్యమణిమయమోయనాఁ దేజరిల్లు

సుందరస్ఫూర్తి గనుగొన్నఁ జూచువార

తొననంగ జగన్మోహనాంగమైన

యొక్క రాచిల్కఁ గనియె దామోదరుండు.

౫

ఉ॥ కాంచి వ్రజాంగనాహృదయ గౌరవచౌర్యదురీణమౌ కటా

క్షాంచలపాళి జాలిఁబడి యా శుకలోకశిఖామణిన్ విమ

ర్శించి యపూర్వవిస్మయవిశేషము చిత్తమునందు సంభ్రమో

దంచితమై పెనంగ హరి దాని విలాసమునెంచి యిట్లనున్.

౬

కం॥ ఇది యెయ్యదియో దీనికి

సదనం బెయ్యదియో దీని జననస్థలమె

య్యదియో హృదయోత్సవగతి

నిది వింతకు వింత యగుచు నింపు ఘటించెన్.

౭

కం॥ ఎన్నడు రామో పోమో

యిన్నగవనరాజపాళికి కీరంబుం

గన్నారమె మున్నొకచో

విన్నారమె దీనివంటి విహగమునెందున్.

౮

సీ॥ రమణీయ మణిపంజరములతోఁ బొలోమి

చెలువుఁ డిచ్చిన జాతిచిలుకలై న

ద్వీపాంతరములలోఁ దెప్పించి జలనిధి

శ్వరుఁడు దెచ్చిన శుకోత్కరములై నఁ

గనకాంగదాది శృంగారంబులిడి రాజ

రాజు పంచిన కీరరాజియైన

మును విశ్వకర్మతీవిని వినిర్మించిన

పురముచక్కెరతిండిపులుగులై న

మణియుఁ దగురాజులెందఱే మత్ప్రియార్థ

మెలమి నొసఁగిన కలికిరాచిలుకలై న

సీ శుకముతోడ సరియౌనె యాశుకలిత

లలితవాచాలలీలావిలాసములను.

౯

కం॥ భారతి చేఁగల శుకమో

యా రతిచేఁగల శుకంబొ యన్యమునకుఁ దా

సీ రుచి యీ శుచి యాయుచి

తారచితవచోవిచిత్రితాకృతి గలదే ?

౧౦

వ॥ అదియునుంగాక

౧౧

సీ॥ వైకుంఠనగరోపవన నికుంజములలో

వేడ్క సల్పుచునుండు విహగమొక్కొ

సత్యలోకోద్ధాన సంతానపంక్తిలోఁ

గ్రీడ సేయుచునుండు కీరమొక్కొ

తైలాసక్తైల సంగత వృక్షవాటిలో

నిలిచి వినోదించు చిలుక యొక్కొ

పాలావారాశిలోపలి తెల్ల దీవిలో

సతతమామోదించు పతగమొక్కొ

లేక భూలోకమునకల్ల లేఖశాఖి

విడిచి వచ్చి మదారామవిటవీసీమఁ

గానఁబడినట్టి యమరశుకంబొ కాక

మనుజుగమాత్రమున కిట్టి మహిమ గలదె !

౧౨

ఉ॥ మారుని మోటకంబగుట మాటికిఁ గూర్చి ఖలీనవై ఖరిం

జేరు శుకోన్నతిం దగుట బెంపుగఁ గాంచి సదాగమాంత స

త్కారము పక్షమల్ల హరిత త్వము నందుట రామసంస్మృతిం

దారిచి కీర మీ సుముఖతాస్థితి మాకనురక్తిఁదెల్పెడిన్.

౧౩

గీ॥ అనుచుఁ బ్రీతి వొడమ నా విహంగమమున్న

చిన్ని మావిగుములు సేర నరిగి

వెసఁ దదీయవదన విగళిత ఫలరసం

బాని సొక్కి యిట్లు లనియెఁ జక్రి.

౧౪

కం॥ ఈ చిలుక ఫలముఖంబున

సూచింపఁబోలు మనకు శోభనఫలలా

భాచరణమునని కరళా

భాచతురిమఁ బూని వానిఁ గైకొనువాఁడై

౧౫

సీ॥ ఘనదివ్యమంగళాంగము గానఁబడకుండఁ

బొదల మాటు నొకింత యొదిగి యొదిగి

చరణాంబుజయుగంబు చప్పుడు గాకుండఁ

బొంచి పొంచి యొకింత పోయి పోయి

యోరగా భుజపీఠిఁ జాటు బంగరుశాటి

వలెవాటుగ నొకింత వైచి వైచి
యివురు లద్దము గాఁగ నింతంతటికి డాయ
సారె శ్రీహస్తంబు సాచి చాచి

కన్నుసన్నల నందఱఁ గడల నుంచి
మౌనముద్ర వహించి యందైనఁ దొలఁగఁ
దివురునో యని దానిపై దృష్టిఁ బూన్చి
ప్రమదమునఁ గేరి కీరంబుఁ బట్టె శౌరి.

౧౬

కం॥ అదియును హరిఁ గనవచ్చిన
యది గావున జాతిచేష్ట కట్టిటు టెక్కల్
విదిలింపుచుఁ గొంత తడవు
బెదరినయట్టుండి నిలిచి ప్రీతాంతరమై.

౧౭

సీ॥ కరకల్పశాఖానుగత సుఖానుభవంబు
నెంతయేఁ జింతించుఁ గొంతతడవు
సౌగసువీసాశివాల్జ్వాపుఁదేనియసోనఁ
గ్రోలి యువ్విరులూరుఁ గొంతదడవు
చిలుకు తీయనిపల్కుచీని చక్కెరలాని
గ్రుక్కగ్రుక్కకు సొక్కుఁ గొంతతడవు
వదనచంద్రామృతాస్వాద ప్రసాదంబు
గూర్చి నివ్వెఱ నుండుఁ గొంతతడవు
కాంతదేహ ప్రభానంత గాహనమునఁ
గోర్కె లీడెరఁ గ్రీడించుఁ గొంతతడవు
దివ్యకీరంబు హరిగుణాధీనమగుచు
నాంతర నితాంత సంతృప్తి నంతనంత.

౧౮

ఉ॥ ఆ జలజాతసంభవునకైనఁ గనుంగొనఁగాని యమ్మహా
తేజుని మూర్తి గాంచియుఁ దదీయసమాదృతి నంది తత్కరాం
భోజమునన్ వనించె హరి పూర్ణదయారస దృష్టిఁజూడఁగా
రాజకుకంబు తత్కృతపురాతన భాగ్యమహత్త్వ మెట్టిదో : ౧౯

వ॥ అంత నక్కిరపురందరంబు గోవిందకరారవిందంబునం జెంది సనంద
నాదులకు నందరాని పరమానందంబునుం బొంది తదీయ స్వరూప
దగ్ధనదివ్య సుఖావేశంబునం బరవశంబగు నెమ్మనంబు నెట్టికేలకుం
గ్రమ్మఱ మఱలించి యమ్మహానుభావునకు నిజానుభావంబుఁ దెలుపం
దలచి యతండు వెఱఁగంద నమృతస్యందంబుగా శ్రవణభూషణంబు
లగు మనుజభాషణంబుల నిట్లనియె. ౨౦

సీ॥ సనకాదియోగీంద్ర జనమనః కంజాత
కలితనిత్యధ్యాన కారణము
కలశాబ్ధికన్మకా కమనీయకుచకుంభ
కుంకుమపంకారుణాంకితములు
బ్రహ్మేంద్రముఖ్యగీర్వాణ కోటికిరీట
లలితరత్న ప్రభాలాంఛితములు
సముద్రగ్రకై వల్య సౌధాంతరాళవి
న్యాససౌఖ్యవిశేష భాసురములు
దివ్యలక్షణసౌందర్య దీపితములు
నైన భవదీయ శ్రీచరణారవింద
ములనుఁ గనుగొంటిఁ జిరపుణ్య మొలయఁ గంటి
భక్తరక్షణకృతదీక్ష ! పంకజాక్ష ! ౨౧

వ॥ అని మఱియు నక్కిరోత్తమంబు మదీయవృత్తాంతంబు విన నవధరింపు
మని యిట్లనియె. ౨౨

సీ॥ అపునరాప్యత్తి నిత్యానంద కందమై
 చను సితద్వీపంబు జననసిమ
 యశ్రాంత సత్యవ్రతాశ్రమస్థానమా
 మేరుశృంగంబు విహరభూమి
 సుకృతిగమ్యము విరించికులాంగనాపాణి
 పంకజాతవరంబు టెంకిపట్టు
 చిరజరామరణవర్జితమైన మందార
 ఫలరసామృతధార పారణంబు
 పంకజాక్షపితామహ శంకరాల
 యాదీకంబులు గమనయోగ్యస్థలములు
 సహచరులు దివ్యమౌనులు సహజగోష్ఠి
 హరికథావళి మాకు శోకైకనాథ !

౨౩

కం॥ ఏకదినంబు చతుర్దశ
 లోకంబులు దిరిగి సత్యలోకము జేరం
 బ్రాహ్మకుడు నాలోకింపని
 లోకంబులు లేవు నాకు లోకాధీశా :

౨౪

సీ॥ ఒకవేళ నుర్విపై నుండి చివ్వునఁ బ్రాకి
 తారకాలోకంబుఁ జేరఁ జనుదు
 నొకవేళ వాయుమార్గోపా త్రవృత్తి నై
 సూర్యచంద్రులజాడఁ జొచ్చి పోదు
 నొకవేళఁ గాలచక్రోపరిస్థలినుండి
 చక్రవాళముఁ జూట్టి సంచరింతు
 నొకవేళ నవలీల నుదయశైల శిఖాగ్ర
 ముననుండి యస్తాగమున వసింతు

నొక్కవేళల బ్రహ్మాదియోగ్యమైన
దివ్యలోక విశేషప్రదేశముల వి
హారములు సల్పి చయ్యన మేరుశిఖర
వాసినై యుందు నీయాన వాసుదేవ !

౨౫

గీ॥ ఇది మదీయవిధము విదితంబుగా మీకు
విన్నవింపఁగంటి వినుము నాకు
దివ్యబోధలబ్ధి దేవ తావకమైన
మహిమ గొంత యెఱుకమాత్ర గలదు.

౨౬

తోటకము :- మదయుక్తుల నిమ్మహిమండలమున్
వదలింపఁగ యాదవవంశమునం
దుదయించిన విష్ణుఁడవో కమలా
హృదయేశ్వర శౌరి పరేశ హరీ !

౨౭

దశావతార కందములు

కం॥ తొలిమినుకుల నల దనుకులుఁ
డలుకనుఁ గొన వానిఁ దునిమి యవి సేర్చి విధిన్
వలగొను కృప నల మను నృప
తిలకున కుపదేశ మీవె తిప్పివై కృష్ణా !

౨౮

కం॥ తామేటి దొరందరువన
దామేటి సుపర్వకోటి తద్గిరిభరముం
దామేటి కనుచుఁ బూనవె
దామేటివ యగుచు సూటి దైవకిరీటి :

౨౯

కం॥ నా కార్యాహృతిఁజేయఁగ
నా కార్యాదృతికి జగములన్నియుఁ బ్రీతిన్

సౌకర్యస్ఫూర్తి గనన్
సౌకర్యస్ఫూర్తి గనవె జగతి మురారీ !

30

కం॥ లోకావనమును దితిసుత
పాకావనమును ఘటించి పౌరుషగతినౌ
నీకేసరి చిత్రాకృతి
నీకేసరిశౌరి దనుజనికరవిదారీ :

31

కం॥ నాకజనీనై కధునీ
శ్రీకి జనిస్థానమైన శ్రీపదిమది ర
త్నాకరునకుఁ గూకుదముగ
వీకఁ దగంజేయవే త్రివిక్రమమూర్తీ !

32

కం॥ నిజశౌర్యానలరసనా
వ్రజత్ప్రిద్రుద్ధి నెఱపు వై ఖరి సరగా
భజియింపవె యాహవముల
ద్విజరాజాకృతిని భృగువతిస్థితి శ్రీశా :

33

కం॥ లోకపులనేర్చు రక్షో
లోకపులందునిమి మనుజులోకపులీలన్
నాకపులఁబ్రోవవే ము
న్నాకపులం గూడి రాఘవాకృతిశార్ఙ్గీ !

34

కం॥ సీరమునను యమునానది
సీరమునను భేదపఱచి నిరతిశయతనూ
సారమున నసితవసనా
కారమునను వెలయు యదునికరకుశలకరా !

35

కం॥ ఆగమ భాగమతంబుల

నాగమతం బొలయ విలసదసురీచేత

స్సౌగతహరణముఁ బూనవె

స్సౌగతత నుభరణమునను సర్వేశ హరి !

3౬

కం॥ సాదివిహారత నిల హిం

సాదివిహారకులఁ దునుమనలరి గెలుచు నా

సాదివిదారి దిరుగుతర

సాదివిదారివి గదా గదారిదరాంకా !

3౭

వ॥ కావున

3౮

నీ॥ శుభమైన విధి నుండు శ్రుతిహితస్థితి వీవ

క్షితిఁ బూను శ్రీకూర్మపతివి నీవ

జగతి నీడేర్చిన సౌకర్యగతి వీవ

యడదైన పురుషసింహంబ వీవ

బలి దైన్యహృతికైన పటుతరాకృతి వీవ

గురుహితంబూన్చు దైర్యరతి వీవ

హరిసూను నేలినయట్టి రాజపు నీవ

యదువంశమునఁ బుట్టినయ్య వీవ

యనఘ సర్వజ్ఞమూర్తి వౌ ఘనుఁడ వీవ

పరుషజనహారివగు ఖడ్గపాణి వీవ

నేఁడు వసుదేవునింట జన్మించినట్టి

కీర్తినిధి వీవ కంసారి కృష్ణ శారి !

3౯

గీ॥ స్వామి మీ దర్శనంబెట్లు సంఘటించు

ననుచు వచ్చితి నేఁ జేయునట్టి పూర్వ

భాగ్యవశమునఁ దనయంతఁ బ్రాప్త మయ్యె
సులభమున నాకు నిదె శుభసూచకంబు

౪౦

కం॥ ఏ నొక తిర్యగ్గతువు

నైనను నాపయి దయారసామృత దృష్టిం
బూనితి కావున నీ కిదె

దీనావన యొక హితోపదేశ మొనర్తున్.

౪౧

గీ॥ అదియు నల్పమైన నధికంబ యైననుఁ

గృహ వహించి చిత్తగింపవలయు

నఖిలలోకభర్తవైన నీకెందున

నుపకరింతు భక్తి యొకటె కాక

౪౨

వ॥ అని శుకవతంసంబు దనవచ్చిన ప్రయోజనంబుఁ బ్రశంసించునదియై
కంసభేది కిట్లనియె.

౪౩

ఉ॥ శ్రీకృతసన్నివేశము పరీవహదిక్షుమతీనదీరురా

స్తోకసరోజహారచయశోభన భాగుపకంఠదేశముం

బ్రాకటనైజవస్తుగతి భాసితసర్వదిశావకాశమో

కేకయదేశ మింపెనఁగుఁగీర్తి దదీయధర్మిత్రి నెంతయున్.

౪౪

సీ॥ శ్రీకరంబు రమావశీకరంబు శుభప్ర

జాకరంబనఁగఁ బెంపావహించి

సుందరంబు సువర్ణమందిరంబు శుభాద్రి

కందరంబనఁగఁ బ్రభాత్యతి గాంచి

పావనంబు మహార్థభావనంబు జనాశి

జీవనంబనఁగఁ బ్రసిద్ధి మించి

భానురంబు విశిష్టభూసురంబు హృతాబ్జి
 నీసరంబనంగ వన్నియ ఘటించి
 వీక నతిలోకహృత పాకవిభవ పాక
 నైకనృపలోకసుశ్రీకసౌకరీక
 శాకలితనాక సమసంపదాకరంబు
 కైకయపురంబు దనరు భోగైకపరము.

౪౫

కం॥ ఆ కేకయపురిఁ బుణ్య
 శ్లోకయుతుఁడు సకలసుజనలోకనుతుఁడు సు
 శ్రీకలితుఁడగుచు సుమతిం
 గేకయపతి యలరు దృష్టకేతుఁ డనంగన్.

౪౬

గీ॥ ఆదృశేషమాధుర్యమై యా నదియును
 నతిశుభప్రశ్నగణితమై యా పురంబు
 నభిహితశుభాంకభావ్యుడై యా విభుండు
 నలరె నన్వర్థనామవిఖ్యాతి జగతి.

౪౭

గీ॥ ఆ నరేంద్రుఁడు దనకు సంతానమునకు
 సాధనముగా రమాసమారాధనంబు
 సేయుచుండునేవేళ నజేయుఁ డాతఁ
 డీగతి ఘటంపుచు విశేషహితమనీషా !

౪౮

కం॥ పద్మనిలయ నిజచేతః
 పద్మనిలయ గాఁగఁ దలఁచి పద్మనయనుతో
 సద్మమునం దొక కాంచన
 పద్మమునం జేసి యునిచి భక్తిస్ఫూర్తిన్.

౪౯

కం॥ లక్ష్మీహృదయాదికముల
 లక్ష్మీధవహృదయపుటితలలిత జపార్చన్

లక్ష్మీసతికినిఁ ద్రిజగ
ల్లక్ష్మీవసతికి నొనర్చు లక్షణములచేన్.

౫౦

సీః హరివత్సరతికి ధ్యానావాహనంబులు
పీఠంబు హేమాబ్జపీఠగతకుఁ
బాద్యార్ఘ్యములు తీర్థపాదుని దేనికి
స్నానంబు క్షీరాబ్ధి సంభవకును
అంబరంబాద్య విద్యాడంబరకు దివ్య
మంగళాకారకు మండనములు
గంధధూపములు సుగందికి సురభికి
దీపంబు విజ్ఞానదీపకళకు

నఖిలభోక్తికి మృష్టాన్న మాచమనము
నమృతకరకునుఁ దాంబూల మా సుపర్ణ
గమనకుశలకు నీరాజనములు దైన్య
తిమిరహృతికిఁ బ్రద్మకు మంత్రసుమము తొసఁగి.

౫౧

సంస్కృతవిభక్తి కందము

కమలాయై నిలయీకృత
కమలాయై కరగృహీతకమలాయై తే
విమలాయై చ నమో నత
విమలాయై సవిభవేనవిభవే యనుచున్.

౫౨

కం॥ అ జననికి రాజు నిటులఁ
బూజనములు సోపచారములు విప్రయుగీ
భోజనములు తత్కరుణా
భాజనములు గాఁగ నిడు సభాజన మెన్నన్.

౫౩

కం॥ ఈ రీతి నాతఁడా హరి

నారీతిలకంబు గూర్చి నయభక్తిసుధా

ధారాధనార్పణముల స

ధారాధనఁ జేయ మెచ్చి యతఁ దనంతన్.

౫౪

గీ॥ ఒక శుభదినంబునందు నా సుకృతనిధికి

జలజవాసిని కరుణ సాక్షాత్కరించి

యొక కుమారుని సద్గుణయుతు నిజాంశ

నుదితయగునట్టి యొక కూతు నొసఁగి చనిన.

౫౫

కం॥ శ్రీవిభునిదేవి దయ వసు

దేవునిసోదరి నృపాలుదేవి దగియె గ

ర్భావేశవశత శశిగ

ర్భావేశత నెనఁగు నుదయయగు దిశ యనఁగన్.

౫౬

వ॥ అంత

౫౭

కం॥ శ్రుతకీర్తిపేరఁ దగు వి

శ్రుతకీర్తి తదీయమహిషి శుభలగ్నమునన్

వితతనయు నొక్క తనయున్

గుతనువిలాసయుత నొక్క సుతనుం గనియెన్.

౫౮

గీ॥ అపుడు ద్విరాజకృతశుభమైన వసతి

భూరిమతి బొల్చె గురుకవిబుధులరీతి

తోన తోకేంద్రహిత సముత్తంగగతులు

దారిచె ననుగ్రహస్థితి తదుదయమున.

౫౯

కం॥ సుముఖత శుభవీక్షణతం

గమలకుముద విహితగతివికాసము లెనఁగన్

రమణి కవుడు కనుతారక

లమరెం గోరుగతి సంపదనుగతి నంతన్.

౬౦

గీ॥ ఆ కుమారుని సంతర్దనాఖ్యుఁ జేసి

యా రమాంశను గన్న కుమారికను

భద్రగుణలక్షణములు సూపట్టుకతన

భద్ర యను నామమొసఁగె భూపాలమౌళి.

౬౧

వ॥ అయ్యెడ నియ్యెడకు మదీయాగమనవిధంబు వివరించెద నవధ

రింపుము.

౬౨

ఉ॥ ఆ సమయంబునందొక శుభావసరంబున వాణి వైనతే

యాసనురాణి యున్నయెడ కంచినచో నను నా సరోరుహ

ధ్యాసినిఁ జూచి కిరమ ! మదంశనుఁ గేకయరాజపుత్రియై

భాసురగాత్రి యొక్కతె విభాసిలు నాసతి యున్నధాత్రికిన్.

౬౩

వ॥ నీపునుంజని యక్కిరవాణిం దత్తత్కాలోపదేశంబులం బ్రవీణం

గావిందుమనిన మహాప్రసాదంబని తదీయప్రాసాదంబు గదలి మదీయ

స్వామినియగు కమలభవభామిని యనుజ్ఞఁ బడసి యెడసేయక నాక

లోకనికాశంబగు కేకయనగరనివేశంబుఁ బ్రవేశించి సుమనస్సమాదర

ణీయ గుణారాముఁడగు నా రాజలలాము నొక్క విప్రవర ముఖంబునం

గనిపించుకొని తత్సంతానంబగు నక్కుమారి కావతంసంబునకు నుచిత

ప్రశంస లొనరింపుచుంటి నన్యువసరంబున.

౬౪

కం॥ కానక కన్న కుమారిక

గానం బై నా రమాంశఁ గనినకతన న

మ్మానిని తలిదండ్రులు దయఁ

బూని దినము వింతవింత ప్రోది యొనర్పన్.

౬౫

శా॥ జోలల్ వాడుదు నేను సొంపు గన నించుంబోజికిన్ దోలికాం
దోళక్రిడ ఘటెంతు వింతలను బ్రొద్దుల్ బుత్తు నాడింతుఁ గేల్
గేలంబూని యొకింత చిన్నినడకం గీలింతు నత్తత నాఁ
జాలంజేయుదు ముద్దుమాటల సుధాస్యందంబుగా బాలికన్.

సీ॥ శ్రుతకీర్తసుత గాన సుదతులు బాడేటి
తనమీది పాటలు వినఁగడంగు
దృష్టకేతుని కుమారికి గాన దృక్పాళి
కేళికావృతుల నీక్షింపఁదొడఁగు
భద్రాఖ్యయగుఁ గాన బాలికాతతితోడ
సహముగా మందయానములు నెఱపు
నిందిరాంశజ గాన యందంద సుకృతభే
లనులఁ గటాక్షించి చనఁదలంచు
నయపదోన్నతిఁ గేకయాన్వయజ గాన
సర్వముఖ్యాప్తగణవిశేషప్రసక్తి
నెలఁగ బహువచనస్ఫూర్తిఁ బలుకఁ దివురు
ప్రథమశైశవవేశ నబ్బాల కృష్ణ :

గీ॥ నాటఁ బెంచెటిదాని నేహూటఁ బెంచి
తల్లిదండ్రులు పోషింపఁ దత్కుమారి
యఖిలజనమున కానంద మావహిల్లాఁ
బ్రీతి నల్లారుముద్దుగాఁ బెరుగుచుండ.

కం॥ ఒసపరి మొలకై తళుకై
పసిమొగ్గె నిగ్గు బొడమి బటువై యటపై
రససౌరభములు గననగు
కుసుమమువలెఁ దోచె నపుడు కోమలి కృష్ణా :

చ॥ ఒనరుముఖంబునన్ శశిసహోదరభావము దెల్పుఁ బాణులన్
 వనరుహలక్ష్మిఁ దెల్పుఁ జెలువంపు వచోరచనన్ సుధానువ
 త్రన జననంబుఁ దెల్పుఁ గని తద్రమణీమణి యిందిరాంశ జే
 యని మది నిశ్చయించితి సుమా కుసుమాయుధఃసన్నకారణా. 20

వ॥ అంత నయ్యింతి ప్రతిదినప్రవర్ధమానయై 20

సీ॥ తిలకించి తల్లిదండ్రుల నేమి సూచునో
 తలయైత్తి చూడదన్యుల నెవరిని
 భ్రాతతోనైన మేరకు మేరయే కాని
 లాలించినా పెక్కు పేలదెవుడు
 బంధులఁగన్న మున్నడఁ బ్రియోక్తియ కాని
 తమకైన కలిమి గర్వమనలేదు
 చెలి తోడరాకున్న నిలిచి పిల్చుటె కాని
 మఱచైనఁ బల్లంతమాట యనడు

నవ్వు నాతోడనైన మందస్మితంబె
 కాని ప్రహసించు లేవేళనైనఁ గాన
 నాటప్రాయంబునాఁడె యయ్యంబుజాక్షి
 తద్గుణంబులు వర్ణింపఁ దరమె కృష్ణ ! 21

కం॥ ఈ లీల సకలగుణముల
 పాలికయగు నా తృతీయవరదినశశిబిం
 బాళిక బాలిక కేళిం
 బాళికలిమి కెదుగఁదగిన ప్రాయం బనుచున్. 23

గీ॥ ఏను తిర్యక్కులీన విద్యానిరూఢ
 నగుట శుద్ధాంతమున కేగ నర్హమనుచు

సకలవిద్యలఁ బ్రౌఢగాఁ జలుపు మనుచు
నప్పడఁతితండ్రి తనయ నా కప్పగింప.

౭౪

శా॥ తూచా తప్పక యుండ నేర్పితిని హిందోశాదిరాగావళి
వైచిత్ర్యంబును నాట్యకౌశలముఁ గావ్యప్రౌఢియున్ నాటక
ప్రాచుర్యంబు నలంకృతిప్రతిభ శబ్దజ్ఞానముం దర్శవి
ద్యాచాతుర్యము సత్కవిత్వరచనాధారంధరీరేఖయున్.

౭౫

కం॥ ఈ విధిని వయోవిద్యా
భావంబులు రా విలాసభావంబులు సం
భావింపఁగ భావంబున
భావజకళ యనఁదనర్చె భామిని యంతన్.

౭౬

సీ॥ ఇనుఁడు వచ్చునటన్న మునుమున్న కుముదంబు
గా నుండు కనుదోయి కమలమయ్యెఁ
బ్రాణనాథస్పర్శ యన గ్రహింపని పీను
లాగుణశ్రుతిహితశ్రీ గణించె
సత్ప్రియుండని యన్న చట్టుటావలె నుండు
కలికిడెందము చంద్రకాంతమయ్యె
వరజాతి యన్న నివ్వెఱ లజ్జఁగను భావ
మట సుమనస్సూర్తి నతిశయించెఁ
బురుషసంగతి యన్నను పొన్నలరయుఁ
గన్నె పున్నాగయోగంబు గాఁగఁ దెలిసె
తై శవముఁ బాసి సుమశరావేశ మెనయు
మధ్యభావంబునను వధూమణి రమేశ !

౭౭

కం॥ మురభంజన హృదయాం
తరరంజన యగుచుఁ జిన్నఁదనముననే చూ

పలులకు పరిపరివిధముగ

నరుదొనరించంగఁ గంటి నా కలకంఠిన్.

2౮

కం॥ సోగమెఱుంగు కనుంగవ

రాగలవంబులకుఁ బెంపు రాగల సొంపుం

బాగు గల మోవి బంగరుఁ

దీఁగె మిటారించు మేను తెఱవకుఁ బొల్పున్.

2౯

కం॥ మధురసము మీఱు పలుకుల

మధురిమమును రుచిలవంబు మధుకరములకున్

మధుకరమిడు చికురములన్

మధురాధరయందె కలదు మధుమదమథనా :

౩౦

కం॥ చిరురాకు జిగిపరాకుం

దెగడుఁ గడున్ మృదువులైన తిన్ననిపదముల్

మగతాల నగు సరాలన్

నగుఁబోతగబొల్చు నఖరనఖరమ చెలికిన్.

౩౧

కం॥ సరియెకద పిఱుఁగుబలుపునఁ

దరుణినడక మందమగుట తరువాత మఱి

మఱి విఱ్ఱవీఁగు కుచకచ

భరమునఁ జెలి దాళియుంట ప్రౌఢిమమె కదా :

౩౨

గీ॥ అతివ మున్ను నాశిక్షచే నా క్షణమున

నతనుశాస్త్రానుభావాపి నధిగమించె

నిపుడు నిజభావదీక్షచే నీక్షణమున

నతనుశాస్త్రానుభావాపి నతిశయించె

౩౩

వ॥ అయ్యేడ

౮౪

సీ॥ కటితటుల్ గమనసంఘటిత చక్రములుగాఁ

దగు నూరుయుగశంబు నొగలు గాఁగ

లలితబాహులు ప్రవాళస్తంభయుగముగాఁ

గంతంబు విజయశంఖంబు గాఁగఁ

గలికిపాలిండ్లు చొక్కపుగుండుగిండ్లు గాఁ

బసిడిమైసిరి పట్టుపఱపుగాఁగ

నేత్రమీనములు వన్నెలఁజెక్కియములుగా

నెఱిగొప్పు నీలిచప్పరము గాఁగఁ

బ్రవచనశుకాశ్వములు ప్రేమపాశములును

కాటుక గుణంబు బొమ్మవిల్లు కళకుచూపు

తూపుగా నాత్మరథముగా నేపుఁజూపు

చెలువతనువున రథికుఁడై వెలసె మరుఁడు.

౮౫

క॥ ఈరీతినిఁ దారుణ్య

శ్రీరమ్యతఁ జెట్టుగట్టి శృంగారఫల

స్వారస్యములం గనుపడె

నా రామ మదీయదృష్టి కామని యగుచున్.

౮౬

క॥ ఆటలఁ జాటల సొగసుం

దేటల రూపవిభవమునఁ ద్రిభువనములతో

బోటులలోపల నీచెలి

బోటులు లేరనుచుఁ దోచెఁ బురుషవరేణ్యా !

౮౭

వ॥ అదియునుంగాక

౮౮

సీ॥ నలుపెక్కి దట్టమై నెలకొను చికురముల్
 వీరకఁ గ్రొమ్ముడి కందరాకమున్న
 యమృతంబుఁ జిల్కెడు నధరభాగమునకు
 రాగవై ఖర కొంత రాకమున్న
 కుదు రేరుపడి పాడుకొను కుచాంకూరముల్
 పోరకలతో దీటురాకమున్న
 దినదినమొకట వర్ధిలు నితంబమునకు
 వ్రేకఁదనం బింత రాకమున్న

చూపులందునుఁ జారువచోనిదూఢిఁ
 బ్రౌఢభావ మొకించుక రాకమున్న
 చెలువచెలువంబు వచియింప నలవికాదు
 నేఁడు వచియింప శక్యమౌనే ముకుంద !

౮౯

కం॥ ఐనను నా నేర్చినగతి
 మానిని తగువృత్తరూపమహిమ వచింతుం
 గాన విన నవధరింపుము
 నేనిట్లా యువతిమైత్రి నెఱపఁగనంతన్.

౯౦

సీ॥ నెఱిమీఱు నధరశోణిమ ముక్కున నత్తు చొ
 క్కపుముతైముల కెంపుకళ తొసంగె
 నింపారు నయనపాండిమ తళుక్కనిచెక్కు
 వ్రాత కస్తురికప్పురంబుఁ దెలిపె
 బ్రమయు ముంగురుల నీలిమకుంకుమపురావి
 రేకకస్తురిచుక్కరేక నెఱపె
 రుచులీను కరతలారుణిమకేళికఁద్రిప్పు
 తెలిదమ్మి కెందమ్మి చెలువొసంగె

నౌర తనకాంతతనుకాంతి యా స్వకాంతి
కాంతరనిశాంతముల హాటకాంతరముల
నెంతయేఁ జేయు సిరికిది వింతయేమి
యనఁగ నింతికిఁ బ్రాయంపుటంద మొదవె.

౯౦

వ॥ అంత

౯౧

సీ॥ నవనవస్యందసుందర మందహాసంబు
నయనపాండిమతోడ నవ్వులాడఁ
బ్రకటమనోహరభ్రుకుటి కౌటిల్యంబు
నికటకటాక్షముల్ నేర్చుకొనఁగ
నరుణతారుచిమైత్రి నధరబింబమునకుఁ
గరపల్లవము వీటికల నొసంగ
నేకాశ్రయములొట నాకటితటి సాటి
కుచవాటియును వృద్ధికోటి గాఁగ

ముంగురులరంగు చెలిమి మీఱంగ రంగ
దళిసమాపాంగ వీక్షాంగకళ లెసంగ
నంగనామణి కలరెఁ బూర్ణాధికార
యౌవనశ్రీవిహార మయ్యవసరమున.

౯౩

క॥ ఆ కలికి సకలతనురే
భాకలన వచింపలేరెకా శేషుఁడు వా
ల్మీకియును శక్తులా లల
నాకచబంధము గభీరనాభి నుతింపన్.

౯౪

చ॥ అమృతరసంబులో మిసిమి యాఱని మీఁగడఁ దీసి దానిలో
సమముగ జాళువామెఱుఁగు సన్నరవల్ సమకూర్చి వెన్నెలం

గమిచి మెఱుంగునన్ మెదిచి కాంచనసూనపరాగపాళిఁజి
త్రమముగ మేళవించి యొనరింపఁగఁబోలు విధాత యా సనతిన్. ౯౫

చ॥ సుమముల కేను వోవుటలు చుల్కన యంచుఁ ద్విరేఫముల్ నగా
గ్రముల వ్రతస్థితిం గనుటఁ గాంతశిరోరుహ పంక్తియై ద్విరే
ఫములగుచున్ సుమాశ్రయవిభం గనె నౌ ఘనశేఖరాదృతిం
దము భజియింపరారె మును దాము భజించినవారలందఱున్. ౯౬

క॥ అడుగుల మీతిన నిడుపుం
బిదౌజమణిమీఱునిగ్గు ప్రియసఖి సౌగసున్
వెడసందిటఁ గ్రిక్కిఱిసెడు
కడు తఱుచుంగురుల సిరులు గజగుం జెలికిన్. ౯౭

మ॥ అనువై నెన్నుదురొంటుగా పదునొకందై కన్బొమ్మల్ జంటగా
ఘనతం బోల్పుఁగ రెండు తొమ్ముదులునై కర్ణద్వయం బొప్పగా
గనపూర్ణస్థితి బర్వలీల నెసఁగంగా నింతయుంగూడ దా
దినసంఖ్యం దిలకింప నిండునెలగా దీపించు మోమింతికిన్ ౯౮

క॥ అల విదియనాటి చంద్రుఁడు
నెలఁత నుదుటి కెనయె వారుణీసంగతిచేఁ
దలఁచినమాత్రనె దాకొ
మ్ములు వెళ్ళినవాడె మిన్నుముట్టిన హెచ్చే ! ౯౯

గీ॥ విదియచందురుఁ డతికృశాస్పదతనుండు
చవితిచంద్రుఁడు గడుదోషసంగతాత్ముఁ
డప్తమీశశి శ్రుతికయోగ్యవృత్తి
చెలియ ఫాలంబునకు దీటు సేయుటెట్లు. ౧౦౦

ఉ॥ పంకభవా ప్తిమోద్భేఁ దమిపద్మములున్ మఱియున్ సదారుణా
తంకమునంది కుందెఁ గుముదస్థితి నుత్పలముల్ గడున్విసా
రాంకములై సభంగగతి నవ్వలఁ జిక్కఁగసాగె మీనముల్
సాంకవగంధినేత్రముల సామ్యము నొందఁగలేమి వేమఱున్. ౧౦౦

గీ॥ బెళుకుఁదళుకులు గలుగుట బేడిసలగు
నినునిఁ గన వికసించుట వనజములగు
రెంటి సరసమార్గస్థితిఁ గంటదగుట
నతివ రాజీవలోచన యనుట మేలు ౧౦౧

గీ॥ విధి లిఖించి నవద్వయద్వీపభర్త
యా లలనభర్త యస బాల ఫాలసీమ
నందుకై కరులూన్చె మర్మాప్తిననఁగ
శ్రవణనవరేఖ లిరుదెసనువిడ కలరు. ౧౦౩

చ॥ తిలకుసుమంబు మంగళగతిన్ శుభగంధములందు నాసచేఁ
జలుకలకొల్కి నాస యయి చెందె ననేక సుగంధ యుక్తిఁ బై
మలినతయుం దొలంగి యసమాన సువర్ణసమృద్ధి గాంచె ని
చ్చలు శుభావాసనాన్వితుల సంగతి సౌఖ్య మొసంగునే కదా ! ౧౦౪

గీ॥ భువనజాతంబు గెలిచి యా యువిదమోము
తన కెనగ వచ్చె వీడని కినిసి రెండు
భాగములఁ జేయ భీతిఁ దర్పార్థ్యములనుఁ
గొలుచు నెలతున్న లనఁగఁ జెక్కులు సెలంగు. ౧౦౫

సీ॥ అమృత మీడందమా యట రుచి సరివచ్చుఁ
గాని కాంతిని సరిగాక నిలిచెఁ
బగడ మీడందమా ప్రతిభచే సరివచ్చుఁ
గాని యారుచి సరిగాక నిలిచెఁ

గెంపు నీడందమా సొంపుచే సరివచ్చుఁ

గాని మెత్తన సరిగాక నిలిచె

బింబ మీడందమా డంబున సరివచ్చుఁ

గాని బుద్ధిని సరిగాక నిలిచె

స్రస్కీచను ద్రాక్షగడుపులు సెక్కుతేనె

చక్కెరయు ఖండమగుగంట్ల జిక్కు చెఱకు

నగునె తగుదీటు జిగిబిగిసొగసు మృదువు

మధురమునునైన యా చాన యధరమునకు.

౧౦౬

కం॥ మానిని వాతెరలతపై

నానిన పరిపక్వబింబమని శుకములు రా

నేను మదీయకులోక్తుల

వానికిఁ దెలియంగఁ జెప్పి వారెందు హరి :

౧౦౭

కం॥ గదనంబులు ముత్తైపుఁ జ

క్కఁదనంబులతోడఁ జేయుఁ గదనమ్మలొగిన్

సుధనై నంగేరు విధుం

తుదవేణి మృదూక్తి సరణిఁదుద వేమాఱున్.

౧౦౮

చ॥ ప్రయతి నగాగ్రవాసతఁ దపఃస్థితి మీఱి రసాలసత్ఫలం

బయగతి నా లతాంగి చుబుకాకృతియై సుముఖాప్తి నంతటం

బ్రియకరయోగ్యవృత్తిఁ దలపింపుచు ముచ్చట లిచ్చె నెచ్చటం

బ్రియకరయోగ్యవృత్తిఁ దలపింపవె సత్సహకారసంపదల్.

౧౦౯

చ॥ అరయఁ బసిండికట్లు మొదలౌ బిరుదుల్ ఘటియించి దోర్మ్యగో

పరితలరమ్యపీఠి నిడి భవ్యసుగంధములందలంద నౌ

మరు విజయాంశంబుమగు మానినికంఠము గాకయున్నచో

సురవకశల్ సువృత్తతయు శోభనరేఖలు గల్గియుండునే.

౧౧౦

కం॥ ఆ రామ విలాసకర

శ్రీరమ్యశుభాంగ మది హరిప్రియమగు నం
చారసి విధి పూన్చిన త
త్సారకుసుమమంజరులు గదా భుజలతికల్.

౧౧౧

సీ॥ ఘనవయఃస్ఫురణంబు గలిగెయుండుటఁజేసి

జక్కవకవ కొంత సాటివచ్చుఁ
బ్రియపుణ్యఫలలీలఁ బెంపు మీఱుటఁజేసి
జంబీరములు కొంత సవతు వచ్చు
నతివ వక్షఃస్థితి నందమొందుటఁజేసి
వీణెకాయలు కొంత నీడువచ్చుఁ
గంచుకావరణసంగతులు గాంచుటఁజేసి
ద్రాక్షగుత్తులు కొంత ప్రతినవచ్చుఁ

గాక వృత్తిస్థితిని సరిగావు సిరుల
నెఱసి ప్రక్కల నొరసి క్రిక్కిరిసి గిరుల
దొరసి మొగమునకెగని సొంపరసి మెఱసి
తగిన మృగనేత్ర వక్షోజయుగమునకును

౧౧౨

కం॥ తరుణీతనురుచి పటముగ

హరినీలపుకేతుయడ్చి నారుగ నాభీ
సరణి నిదె మరుఁడు లేకే
కరణినటం దుదలఁ దగు మకరలేఖనముల్

౧౧౩

గీ॥ అద్ధమేర్పడ వళియు రోమాళినిడుపుఁ

బడగరేఖాయుగళి హంసపాది వ్రాసె
లేని నడుమునకొక శంకగా నజుండు
జనము లెందున్నదో యని సంశయింప.

౧౧౪

కం॥ చంచ్చంచల కాంచన
కాంచీసంచన్నమంటికాశబ్దిగుణ
ప్రాంఽతమై చంచలదృశ
కాంచీదేశంబు దగియె గగవంబనఁగన్. ౧౧౫

కం॥ తనకన్న వెనుక వచ్చిన
వనితాకుచయుగము చక్రవై ఖరి గాంచన్
విన నెన్నికగా నతిభా
వనతనిత-బమును క్రవై ఖరిఁ గాంచెన్. ౧౧౬

కం॥ సరి రాక నడకు కరి గిరి
తరుణీసాయుజ్యకాంక్షఁ దపమొనరింపన్
శిరము కడిఁ గలసెఁ గలనెం
గరమూరున గమనముననె గమనము గలసెన్. ౧౧౭

కం॥ వీటుఁదుందీచి జనించిన
యరఁటులుబో యూరుయుగళ మటఁ దన్ముకుళ
స్ఫురణఁగనుఁబో జంఘలు
వరవర్ణినిఁన్ సువర్ణవరవర్ణినిఁన్. ౧౧౮

కం॥ మణి జానువులడుగులుగా
మరు నమ్ములపొదులు సుమ్ము మగువకుఁ బిక్కల్
చరణములాయోగంబున
నరయన్నాశీకసమత నందునె కాకన్. ౧౧౯

కం॥ తమ్ముల లేజివురులమొ
తమ్ములఁ జెలి నయనపాణితలములు దరమం
దమ్ములవేడఁ బదాబ్జా
తమ్ములు రాగరమగలవె తమలోఁ గొనియెన్. ౧౨౦

కం॥ చెలి నఖములు సితతారా

వళిసఖములు గాకయున్న వానింబలెనే

యిలఁ జుష్కరపదసంగతి

కలనన్ సత్కాంతి నొందఁగారణమేమో !

౧౨౦

కం॥ ఈ మాడ్కి వెలయు లేమన్

వేమాటులు గొలిచి యామె విభవ మజహరి

స్త్రీమణులకుఁ దెలుపఁజనుదు

వేమటు నావేళ నొక్క వింత వినఁగదే !

౧౨౧

సీ॥ ముఖవైఖరికి మోడె మొదలనే శశిరేఖ

యధరంపురుచికి తోనయ్యె సుధయు

నాసకు నరిరాక నలిగెఁదిలోత్రమ

తోచనద్యుతులకు తోగె హరిణి

హాసలీల భ్రమించె నభినవకౌముది

యసదయ్యెఁ గుచవృద్ధి కద్రదికయును

ఊరుద్వయస్ఫూర్తి కొదిగి రంభ చలించె

నట గోరునకుఁ బోలదయ్యెఁ దార

యౌర తనుకాంతికినిఁ దక్కువయ్యె హేమ

చిత్రరేఖలఁ గొదవయ్యెఁ జిత్రరేఖ

యేనొకట నాకమునకేగి యీ శుభాంగి

యంగరమలెన్న నప్పరలందు శౌరి !

౧౨౩

కం॥ చిన్నారి చూడ్కి వేలుపుఁ

గన్నెల సొబగు నగు భోగికన్నెల నవ్వున్

మున్నరు తీరులిలఁగల
కన్నెల సరిబోల్చి సిగ్గుగాదే కృష్ణా !

౧౨౪

ఉ॥ బేడిసమీలు ముద్దుకనుబెక్కులు చెక్కుల తక్కులద్దపు
న్నీడల నేలు గుబ్బగవనిగ్గు లనంగుని గుండు బంగరున్
మేడలఁబోలు నీ చెలువ మేదినిఁ గల్గిన చిన్నికన్నెరా
చేడెల మేలుబాల సుతిసేయఁగ నా తరమా రమాధవా !

౧౨౫

సీ॥ కృష్ణప్రభావా ప్తి కేశవేశఁబున
విధువిలాసము ముఖావేశముననుఁ
గమలోదరవికాసకలన నేత్రంబుల
మధుజిత్వ మధర బింబంబునందు
శంఖసుకరలీల సరసకంఠంబున
రుచిరాఞ్శ్చతస్పూర్తి కచసమృద్ధి
హరిభావసంపద యవలగ్నసీమనుఁ
గనదనంతారూఢి కటితటమునఁ

గాంచనాంశుకసౌభాగ్యగరిమ నెల్ల
నతులతను కాంతిఁ దెలిపె నీ యతివగాన
రూఢి నీ పేరునకు సమరూపముగను
దొరయ నిది సకలాంగవైఖరి మురారి.

౧౨౬

క॥ ఈ యందంబీ చందం
బేయందునుఁ గానఁ గాన నీ యిందుముఖిన్
నీయందఁ జెందఁజేకొను
శ్రీయందనరాదు దీని చెలువము శ్రీశా !

౧౨౭

వ॥ అదియునుంగాక

౧౨౮

చ॥ గళమున శంఖరేఖయు ముఖంబునఁ గన్నులఁ జేతులం బద
స్థలములఁ బద్మరేఖలును చారుకుచంబులఁ జక్రరేఖలుం
గలుగుట చిత్రవైఖరి దగంగఁ గనుంగొని యో శుభాంగ యీ
సులలితగాత్రి కెట్టి సరసుండగునో విభుఁడంచు నెంచుదున్. ౧౨౯

మ॥ వినుమో మాధవ తన్నుఁ దానెఱుఁగకావిర్భూత సంపూర్ణయా
వనగర్వోన్నతి గన్న మత్ప్రియసఖిన్ భద్రన్నిరీక్షించి నే
నమవందన్ ధరఁ గల్గు పట్టణములందం దున్నిలోకింపుచున్
వినువీధిం దగునట్టి సుందరవరాన్వేషార్థినై వచ్చుచున్. ౧౩౦

క॥ ఎల్లెడఁ బేర్కొను నగరమ
తల్లులలోఁ గలుగు రాజతనయులలోనం
దెల్ల సరిలేమి మదిఁ జిం
తిల్లుచు నొకచో రహస్యదేశము గాఁగన్. ౧౩౧

క॥ ఆకడ నేనొక యుద్యా
నాకరమున నూహ సేయునటఁ గనకసుమ
శ్రీకాంతాలోకమునా
శ్రీకాంతాలోక మెఱుకజేసిన దానన్. ౧౩౨

క॥ శ్రీరమణి మదంశ జ యని
యా రమణిన్ మున్ను చెప్పినది మదిఁ దోఁపన్
మీరున్నకతన నే నీ
ద్వారకమార్గంబు బట్టి వచ్చి రమేశా ! ౧౩౩

క॥ ఈ రై వతకాద్రిపయిం
జేరి మిముం గంటిఁ గార్యసిద్ధియుఁ గనఁజే

కూరెను మీవలన బుధా

ధార : సుధాధారవంటి దయ నేఁ గంటిన్.

౧౩౪

కం॥ మీ రేఖాసౌభాగ్యము

మీరేకాసురలతై న మేదిని లేదే

మీరేకాని మఱెవ్వరు

మా రాకాబ్జముఖి తుల్యమారాకొమరుల్.

౧౩౫

వ॥ దేవా : యింతయుం జెప్పవలసి చెప్పితింగాని యింక నొక్క విన్న
పంబు గల దవధరింపుము.

౧౩౬

కం॥ జనకుఁడు భువిఁగల ప్రాయపు

జనపతులం బటములందు సవరిచి యనుగుం

దనయకడ కనుప నితరము

గననొల్లదు నీ పటంబె కాని మురారీ !

౧౩౭

చం॥ విను మొకవింత తండ్రికడ వేడుక వందిజనంబులెల్ల రా
జనుతు లొనర్పఁగా విన నసహ్యపడున్ భవదీయసన్నుతుల్
వినినఁ గను న్వికాసరమ వేమఱు నా కమలాక్షి యక్షిరం
జనత ముఖాబ్జమొప్పుఁ గుచచక్రములుబ్బ నినాన్వితస్థితిన్.

౧౩౮

గీ॥ ఏను ప్రొద్దుపోక కెల్లరాజతనూజ

కథలు కృతులొనర్చి గానసరణిఁ

బాడుచుండు నన్నుఁ బ్రార్థించు హరిచరి

త్రంబె పాడుమనుచు నంబుజాక్షి.

౧౩౯

కం॥ మీ చిత్రపటముతో సరి

దోచఁగ నద్దమిడి చూడఁదోచెఁ దన తనూ

వై చిత్రి మీకు సరిగాఁ

జూచుకొనెడి దారిభువనసుందరి శారీ :

౧౪౦

వ॥ ఇవ్విదంబున

౧౪౧

క॥ యుక్తులనన్నిట మీ యను

రక్తియొ లేటపడఁ జూచి రాజాననకున్

భక్తియొ మీపైఁ దమి నా

సక్తియొ యని నేను మది విచారంబొదవన్.

౧౪౨

క॥ ఆ సూక్ష్మము దెలియుటకై

యా సతి మదిఁ గ్రుచ్చి క్రుచ్చి యడిగి రహస్యా

వాసంబున మీయందుల

నానఁ గలుగుమాట గొంత యరసితి నీశా :

౧౪౩

సీ॥ ఉస్సని మదిలోన నుడుకుతాపాగ్నిచే

నొకకొంత వేడినిట్టూర్చుఁ బుచ్చు

నెలకొన్న కూర్మి మున్నీరుబ్బి పొంగారు

చెలువున సాత్త్విక స్వేద మూన్చు

మీ గుణామృతరుచిమీది చింతనఁజేసి

యభిలషదార్థంబు లరుచిఁబూను

విరహంబుపేరిటి వేదురు పైకొన్న

నొకట నుండినచోట నుండకుండు

హృదయగోప్యార్థ మొకరి యధీనమైన

బైలుపుచ్చక లోఁగొన్న జాలి మాట

జాగ్రతయ కాని నిద్దుర జాలియుండు

మిమ్ముఁ జింతించునప్పు డమ్మెలఁత శౌరి.

౧౪౪

చ॥ విలిచిన నేమి వల్కదటబేర్చితటాన మిటారిక త్రియల్
 నిలిచినఁ గూర్మిఁ జిల్క దగజేయమణీమయ భూషణాదులం
 దలచిన బ్రీతిఁ గుల్కదట దాన సదా నలినాక్షి మీపయిన్
 వలచినప్రేమ దొల్క మరువంచనకల్క మరుల్గొనన్ హరీ ! ౧౪౫

సీ॥ పనివారిపై నల్లి పజ్జ గొజ్జగినీట
 మజ్జనంబాడను మంజుచర్య
 తను వంటవలదని తత్తజ్జనులఁ బంచి
 గుజ్జనల్ గూర్పదు కుంభిగమన
 తగుననగాదని తలిరుబోలు లొసంగు
 సుమముల నందదు శుభలతాంగి
 యొకరీతి కినుకచే సకులపై ముడిబెట్టి
 బొమ్మలాడించ దంభోజనయన

నిచ్చ చలువలు గోరదు నెఱివిరాళి
 నిచ్చ చలువలు గోరు నమ్మచ్చెకంటి
 సాపరాధీనగతినెంచు జగతి చెలుల
 నీ పరాధీనయగునట్టి నెలఁత దేవ.

౧౪౬

కం॥ పాటలు నేర్పదు తేటలు
 కాటలు గూర్పదట రాజహంసకు నలుగుం
 బోటలుఁ దేర్పదు పలుకుం
 దేటలఁ జేర్ప దల శుకతతిన్ సతి సామి !

౧౪౭

వ॥ మఱియును

౧౪౮

సీ॥ చెలువైన కీచకమ్ముల రవమ్ములు విన్న
 మురళీస్వన మటంచు మోహముంచుఁ

దీఁగెయెమ్ముల నెమ్మిసోగ లించుకఁ గన్న
 మౌళిపింఛ మటంచు మమతఁ బెంచు
 సరసులఁ గమ్ము తమ్మిరజమ్ము తెరలున్న
 స్వర్ణాంబర మటంచు సంభ్రమించుఁ
 బలువెంత చిఱుతమొగ్గలు చాలుకొనియున్న
 వనమాలిక లటంచు వలపు నించు

మిమ్ము వినియుంట మీ స్వరూపమ్మె యనుచుఁ
 గదియఁజనుఁ గానిచో వేఱె కప్పిపుచ్చుఁ
 దలఁచుఁ దపియించుఁ జెలులతోఁ దాను నేను
 వనవిహారం బొనర్చుచో వనిత కృష్ణ !

౧౪౯

గీ॥ ఎవ్వరెఱుఁగనికతన నీ యిందువదన
 కెన్నడును లేని యీ తాపమేలఁ గలిగె
 ననుచుఁ జింతింప నా కాంతలటకుమున్న
 కొమ్మ విధమంత నే నెఱుంగుదునె కాన !

౧౫౦

కం॥ ఏమమ్మా మేమిట లే
 మమ్మా చెప్పరానిదీమర్మమనే
 నేమమ్మా పెఱవారల
 మేమమ్మా మాకుఁ జెప్పవే మాయమ్మా !

౧౫౧

కం॥ తగదమ్మా యిది యొక విం
 త గదమ్మా నీవిటుండఁ దగనివిధమునన్
 మృగరాజమధ్య నినుఁ గని
 నగరా నగరాంతరమున నగరాజకుచల్.

౧౫౨

వ॥ అని యేకాంతంబునం బుజ్జగించినం జంచలాక్షి నిలువరించలేక
 నాకుం దన వాంఛితంబు వచియించునదియై యిట్లనియె.

౧౫౩

సీ॥ సురమణీహితలీల సురమణీహితలీల

వలఁపుతీవిని మోవి దెలుపుననుచు

ఘనకళాతిశయంబు ఘనకళాతిశయంబు

తనుభాతి ననుభూతి ననుపు ననుచు

భావభవస్ఫూర్తి భావభవస్ఫూర్తి

సౌంపుననింపునఁ బెంపు ననుచు

సౌగంధ్యపున యా ప్తి సౌగంధ్యపునయా ప్తి

చెలుపున నలుపున మెల్పుననుచుఁ

దమ్మిగుణ మోము మోము నదళులు నకులు

ననఁగ హాసంబు మీసంబుఁ బెనుచు ననుచు

మధురిపువిలాసములు సుధామధురిమముగ

విందు నేనెందు వీనులవిందుగాఁగ.

౧౫౪

గీ॥ ద్వారవతినుండి మా తలిదండ్రు కడకు

వచ్చువారలవలన శ్రీవరుని చెలువుఁ

బిన్నతనముననే నేను విన్నకతన

నాటియున్నది మదిలోన నాటనుండి.

౧౫౫

చం॥ పలికినఁ జాలు వీనులకుఁ బండువుగాఁగఁ గటాక్షలేశముల్

చిలికినఁజాలువానిదమిఁ జిప్పిలుఁ గూరిమిలోన నించుకం

దొలికినఁజాలు సౌఖ్యరసతోయధిఁ దేలుదు నంచు నెంచు నా

కలికి నిజాలుగా మఱియుఁ గామిని స్వామి నినున్ గణించుచున్.

౧౫౬

కం॥ నా కలలో వచ్చినగతి

నాకన్నులఁ గట్టినటుల నాటిన మదిలో

నాకుఁ బ్రియుం డతఁడే యని

శ్రీకృష్ణనియందు నాదు చిత్తము నిలిచెన్.

౧౫౭

సీ॥ ఏ దివ్యతరమూర్తి నీక్షింప వాంఛాపి
 చూడ్కి సాఫల్యంపు సౌంపు నింపు
 నే దయాంబుధి గుణామృతకణాంశము గ్రోల
 నెలమి వీనులు నిత్యతృప్తి నెసఁగు
 నే ఘను సరసతత్కృతి నందఁజాలిన
 స్థిరమహాతాపశాంతిని ఘటించు
 నే దేవవరుకల్మి నెనయు పుణ్యముగన్నఁ
 జిరవై భవస్ఫూర్తిఁ జెందఁ దనరు

నే పురుషవర్యు తనుయోగ మించుకేనిఁ
 దలఁపఁ బురుషాంతర భ్రాంతిఁ గలుగనీయ
 దట్టి శౌరిదివ్యలీల నా యంతరంగ
 పరమభేలనమునకు నాస్పదము గాదె.

౧౫౮

గీ॥ అనుచుఁ జెప్పి కీరమా యారమాధీశుఁ
 జేరి విన్నపంబు సేయు మనియె
 మఱియు స్వామితోడ నెఱిఁ దన మాటగా
 నామె యన్న మాట లవియు వినుము.

౧౫౯

సీ॥ మందారకుందారవిందారత మిళింద
 బృందంబు సనునె కోరెందపొదకు
 నా మానసామాన సీమానటదనూన
 మానసౌకము వోనె వానపదకు
 సహకారసహకార బహువారసుఖవార
 కీరంబు గనునె దుత్తూరవిహృతి
 నూతనద్యోతజీమాతనీతజలత
 చాతకం బేగునే నూతికడకు

దేవ తావకసౌందర్యదివ్యమంగ
 శాంగశృంగారసార సుధాంబురాశి
 నలముకొనియున్న నాదు చేతోంబుజాత
 మిచ్చయించునె మఱి యన్య మిందిరేశ !

౧౬౦

గీ॥ అతనుతాపానలజ్వాల నలము నన్నుఁ
 జేరి శౌరిదయామృత సేచనమున
 నలరఁ జేకొని మీ చరణాంబుజాత
 కింకరీభావ మొసఁగి రక్షింపఁగదవె :

౧౬౧

కం॥ అని మీతో నను మని యో
 వనజాతోదర స్వకీయవాక్యముగ మఱిం
 దన చేతోగతి వలపుల్
 గన నాతో నిట్టులనియెఁ గామిని ప్రేమన్.

౧౬౨

కం॥ రమ్మనుమా తనకే భా
 రమ్మనుమా మరుఁడు చెడుగరమ్మనుమా దూ
 ర మ్మనుమానింపక పా
 రమ్మనుమా విరహ మాదరమ్మున శౌరిన్.

౧౬౩

కం॥ మ్రొక్కితి ననుమా చక్రికిఁ
 దక్కితి ననుమా తలంచి తన గుణములకున్
 సొక్కితి ననుమా వలపులఁ
 జిక్కితి ననుమా యటంచుఁజెప్పె వినుమా.

౧౬౪

కం॥ నీ పదములె వినఁదలఁచున్
 నీపదమున నుండఁదలఁచు నెలఁతగల తమిన్

నీ పదములె కనఁదలచున్

నీ పదపద్మముల యాన నీరజనయనా !

౧౬౫

వ॥ కావున

౧౬౬

క॥ శ్రీకల్యాణోత్సవమున

మాకుఁ బ్రమోదం బిగుర్ప మాధవ ప్రీతిం

గైకొనుమా లతకూనన్

నీకా ప్రాయంపుటామనిం గ్రీడ దగున్.

౧౬౭

క॥ ఆ హరిణాక్షికి విద్యల్

సాహిత్యము గలుగఁ దెలుపఁ జాలనయితి నే

నోహరి నేటికి సద్య

స్సాహిత్యము గలుగ నీదు సంగతివలనన్.

౧౬౮

గీ॥ నేను సాంగళాస్త్రనిపుణగాఁ జేసియు

బాలమౌగ్య ముడుపఁజాలనైతి

నీ వనంగళాస్త్రనియతిని రతినై నఁ

జేరి శారి ప్రౌఢఁ జేయగలవు.

౧౬౯

చ॥ లలితముఖేందువుం గుచవిలాసనగం బధరామృతఁబునుం

గళకుభశంఖమున్ విహితకై శ్యపయోదము నాభిసంభ్రమం

బలరుఁ బిఱుందుదీవియుఁ గరాంఘ్రిమహాంబుజమైన కామినీ

కలితవయస్సుధాంబునిధిఁ గల్గు విహారమొనర్పఁగా హరీ !

౧౭౦

క॥ తరుణీలావణ్యాంబుధి

వఱులు వళివీచిరోమవల్లిఫణిపై

మఱి నీవు పవ్వళించిన

హరి తొల్లిటి భోగికాయి వొదువు సుమ్మి !

౧౭౧

సీ॥ ఆ గుణవతినిఁ జేనందఁగూర్చితివేని
           నీ రమ్యగుణమణుల్ జేరుగాంచు
 నా రామ మదిఁ బ్రేమ నలవరించితివేని
           నీ యశోఽతికలు నెఱయఁగలుగు
 నా హంసగమనఁ గ్రీడార్హఁ జేసితివేని
           నీ మానసము రసోన్నిద్రమగును
 నా రమాంశజ నొంది యతిశయించితివేని
           నీ మహాభాగ్యంబు నింపు నింపుఁ

గాన సంపూర్ణసౌందర్యమానితార్థ
 మదన సామ్రాజ్యసర్వస్వమహిమ యనఁగ
 నందమగు నిందుముఖిఁ బెండ్లి యాడితేని
 నీవు భద్రాన్నితుఁడ వౌదు శ్రీవరేణ్య !

౧౭౨

కం॥ రమ్మా మా నగరికిఁ గై
 కొమ్మా మా చిన్ని ముద్దుగుమ్మను రతియే
 సుమ్మా రూపమ్మున లే
 లెమ్మా వేగమ్మ యువతిలీలామదనా !

౧౭౩

సీ॥ పలుమాలు చలముచేఁ బడఁతి నేలకయున్నఁ
           బలుమాలు చలముచే బడలు సుమ్మా
 సతి నిందుకళలంటి రతులఁ దేల్చకయున్న
           జిత నిందుకళలంటి జడియు సుమ్మా
 కొమ్మపై నటలేని కూర్మి నిల్చకయున్నఁ
           గమ్మ పయ్యరనాని కందు సుమ్మా
 మధురాధర మొసంగి వాగువఁ బ్రోవకయున్న
           మధురాధరచితా ప్తి మసలు సుమ్మా

చెలువ బహుళపుఁదమి శాంతిఁజేయకున్న
విరహబహుళపుఁదమిఁ జిక్కి వెఱచు సుమ్ము
మీరు రాకున్నఁ వాపంబు మీఱు సుమ్ము
రమ్ము సకి కూరిమి దిరమ్ము సుమ్ము శౌరి.

౧౭౪

వ॥ అదియునుంగాక యింక నొక్క విశేషంబు వివరించెద.

౧౭౫

క॥ నీ విందఱిఁ బెండ్లాడితి
తీవిం దగ నవియుఁ బెడ్లితేవలె వినుమో
గోవింద యందునందున్
నేవిందున్ ముందుఁ దగునె నీ పేరునక్షన్.

౧౭౬

ఉ॥ బంధువులొప్పి చైద్యునకు బాలిక నీయగఁబిల్వకేగియున్
బంధువులఁ దోలి రుక్మిణిని బైటనె తెచ్చితి మ్రుచ్చిలించి యో
బంధురశీల నీ మొదలిభార్య గదా యది యవ్వివాహ మ
బ్బాంధవసమ్మతంబె తగుపాడియె దేవర ! వారెఱుంగరే :

౧౭౭

క॥ ముందా శమంతకమణీ
సిందాహృతికొఱకు నరుగ నీ వొకగుహలో
నందా భల్లుక మొసఁగదె
వందారుని గతినింజాంబవతి నది సమమే.

౧౭౮

ఉ॥ ఆ జనవా ర్తమానమణి నంపిన మీపయి లేనిమాట దా
నోజ ఘటించితంచు నొకయూరనె మిమ్ము భజించియుండ స
త్రాజితుఁ డిచ్చె సత్య నుదరస్థితి వేఱొక రా జొసంగెనో
రాజులఁ గెల్చి తెచ్చితివొ రాజనుతా యిది యెంతఁ సెప్పుమా. ౧౭౯

క॥ కాశిందిత్రోవఁ జను నొక
బాలిక నాప్రొద్దు బట్టి భవనోచితగా

నేలితి వెలుగుదు నాగతిఁ

గాళిందిని మీఁరు పెండ్లిగావించుటలున్.

౧౮౦

కం॥ సోదరసమ్మతగా కని

వేదితయగునట్టి మిత్రవిందను మును రా

జాదేవి మీ పితృష్వస

గాదిలిసుత నియ్యకొనుట గౌరవమేమీ !

౧౮౧

చం॥ వృషములఁ గాచు గోపతతి వీనినిఁ గట్టుట యెంతనాక తా

వృషములఁ గట్టు మంచనియె వెట్టి నృపాగ్రణి నగ్నజిత్తు నా

వృషములఁ గూడఁగట్టినను విశ్రుతి నీకును నెంత యయ్యెఁ ద

స్మిషత సుదంతఁ గైకొనితి మెచ్చులు దెచ్చెనె రాజకోటిలోన్. ౧౮౨

ఉ॥ వారక నేనొక్కొక్కతటి వచ్చి వనాశిధరం జరింపుచున్

వారల రూపశీలగుణవైఖరులెల్ల నెఱుంగుదున్ గదా

వారలు సామికిన్ వలచువారలు వారల నెన్ననేల న

వ్వారిజలోచనాచయ వివాహములున్ విదితంబులే కదా ! ౧౮౩

ఉ॥ బంధువిరోధమీదు వనపాళిమృగాళితొఁగొల్చువారితో

బంధుత గాదు త్రోవఁ జను భామినిఁ దెచ్చుట లేదు దేహసం

బంధులప్రీతి వోదు పనిమాలినయుంకువ రాదు మంచిదౌ

బాంధవ మో యదూత్తమ ! కృపామతి మా సతిఁ బెండ్లియాడినన్ ౧౮౪

గీ॥ అయ్య ! నీ వెంత దేవుడవైనఁగాని

చెలువ నిలువెడు ధనముఁ బోసిననుఁగాని

వనిత మీ యూరి కంపించువారు గారు

వారి యూరనె పెండ్లాడవలయు మీరు.

౧౮౫

కం॥ భూవరవైరములాదిగ

నా వరవర్జినులఁ బరిణయంబుల నయ్యెన్

దేవరవారికిఁ దెలియఁగ

శ్రీవర ! మావారివిధముఁ జెప్పెద వినుమీ !

౧౮౬

సీ॥ వెలలేని మీ గుణంబులు ననంతావృత్తి

వేనోళ్ళఁ గొనియాడు వెలఁదితండ్రి

దలఁచు మిమ్మున్న నిర్మలహర్షపాకాప్తి

మీ మేనయత్ర యా మెలఁతతల్లి

శివయుక్తి మీ సూక్తి శిరసావహించుఁ దా

నతిభక్తిఁ బద్మాస్యయగ్రజన్ముఁ

దెవుడు దేవునిఁగాఁ నెంతు రాత్మల మిమ్ముఁ

బ్రహ్మదంబుతో దేవిబంధుజనులు

సేరి మీ సేమమేమైనఁ జెప్పఁ బ్రేమ

వారి కన్నులు గప్పు నవ్వారిజాషి

గాన మీకు మా వనితపైఁ గరుణ యున్న

సూలభమగు వెంటనే వివాహకలన దేవ !

౧౮౭

గీ॥ ఇంతయును విన్నవించితే నింతమీఁద

వారి భాగ్యంబు దేవరవారి చిత్త

మెక్కువలు దెల్పు మీకు నేనెంత సుమ్ము

సర్వలోకైకభావజ్ఞ ! సార్వభౌమ !

౧౮౮

కం॥ అనుచు సుధామధురోక్తుల

వినిచినఁ జపలాంగి రూపవిభవం బెల్లన్

విని వివరుఁ డగుచు యదుపతి

తనలోపల వలపుసౌలపుఁ దలకొని కూర్మిన్.

౧౮౯

సీ॥ అంతఁ దచ్చిరసూక్తికాంతాభిరుచిగురు

శ్రవణంబుననుఁ జాల సంభ్రమించి

యా యర్థమెల్ల నాద్యంతంబు నేకాగ్ర
 మననంబు గాఁగ నెమ్మది ఘటించి
 యా భావనావృత్తి నంతయు నిశ్చయ
 ధ్యానంబునకుఁగూడ నధిగమించి
 యా స్వరూపస్ఫూర్తి నటమీఁద భావై క
 దర్శనంబునకు నందఁగఁదలంచి

యావిధంబున శుకబోధితానురూప
 వస్తువాంఛా ప్రిచే నన్యవాంఛ లెడలి
 యటఁ దదీయసాక్షాత్కృతి నలవరింప
 నతనుబోధై కరతి నుండె నచ్యుతుండు.

౧౯౦

కం॥ హరి మానసమున నీగతి

పరమాణువలగ్నఁ దలఁచి భావభవకళా
 పరమానందము నందుచుఁ

గరమాసురసికము శుకముఁ గని యిట్లనియెన్.

౧౯౧

కం॥ శుకమా వదనసదృశ కిం

శుకమా హితబోధతులితశుకమా గరుదం

శుకమా తనురుచిరత్నాం

శుకమా మామకమనోజ్ఞ నూర్యాంశుకమా !

౧౯౨

చ॥ సరసతమక్రమారచనఁ జాటితి విట్లు లతాంగిరీతి నీ

విరచితసూక్తి వీనులకు విందు లొనర్చెనుఁ జిత్తమందునం

బరవశమయ్యె నన్నెటుల బాలికఁ గూర్చెదవో విచారసుం

దరగుణసారమా ! మృదుసుధాసమగీరమ ! ముద్దుకీరమా !

౧౯౩

సీ॥ మాధవై కాశ్రయమహిమఁ గైకొని వన

ప్రియసహవాసాప్తిఁ బెంపుఁగనుటఁ

గమలాంబకాధీనకలనఁ దత్సన్నిధి

వెలయు నెక్కుడులీల వేడ్కఁ గనుట
హరిపేరు వహించి యారీతి నవనితో

విఖ్యాతిఁ గాంచినవిధముఁ గనుట
విష్ణుపదావృత్తి విహరింపుచును సాధు
సుముఖరక్తి నెసంగు శుభముఁ గనుట

సతత మారామధామసంగతినిఁ గనుట

సతత మా రామ నామసంస్మృతినిఁ గనుట

నెలమి మా కాప్తతరులలో నెన్ననైతి

వీవు మిక్కిలి శుకసంతతీంద్ర ! విందె !

౧౯౪

నీ సత్పథసంచారత

నీ సకలాగమశిఖార్థనీయఫలవిలా

సాసక్తి నీకె తగునౌ

భూసురలోకాభిముఖ్యముగ శుకముఖ్యా :

౧౯౫

చిలుకలు లేవె ! యీవిధి వినిత్రరుచిం దగియున్నె యుండెఁబో

చెలువుగ మర్త్యభాషలు వచించునె కొన్ని వచించెఁబో మితో

క్షుల ననుఁగాక యుక్తులనఁదోచునె తోచెనుఁబో నినుంబలెం

దెలివి నపూర్వవస్తువులఁ దెల్పునె యో శుకలోక శేఖరా !

౧౯౬

మును నినుఁ గని వెఱగందెను

మనసున కత్యద్భుతముగ మగువ చెలువముం

గనుఁగొనినయట్ల ననుఁగా

నొనఁగూర్చితి ప్రేయ మొనర్చితో శుకతిలకా !

౧౯౭

అని మఱియు మురియుచుం దమిఁ

జెనిచిన వచనముల శౌరి ప్రేయ మంగనపైఁ

గనఁ బల్కిన విని చిల్కయుఁ
గనికర మింతిపయి నిలిచెఁగా హరి కనుచున్.

౧౯౮

కం॥ తెక్కల సందున నిమిడిచి
తక్కువగాకుండ నెలఁత తనువిభవంబు
మ్మక్క యన వ్రాసి తెచ్చిన
యక్కాంచన చిత్రపటము హరికిం జూపెన్.

౧౯౯

ఉ॥ చూచిటుచూపినం బటము సుందరిరూపము మున్ను కిరవా
క్సూచితమౌటకన్నఁ గడు సోద్య మొనర్ప మదిన్ గదాగ్రజుం
డొచని కూర్మి నిట్టులను నా చెలియందము గాంచి వెల్లిగా
లోచనసమ్మదాశ్రువులు లోలహృదంతరుడై తనంతటన్.

౨౦౦

కం॥ ఔరా : యీ రాజానన
సౌరా సౌరాంగనలకు సౌరుచ్యంబుం
గూరుచుఁ దనుఁ గొల్చుటకై
చేరిన తనుకాంతి నొసఁగి చేరువనుంటన్.

౨౦౧

కం॥ నెలకున్ వెన్నెలకున్ గి
న్నెలకున్ దిన్నెలకు సొగసునెలవులు దిద్దున్
నెలఁత నగుమొగము నగవుం
గులుకునురోజములుఁ గటియుఁ గుటిలతలేకన్.

౨౦౨

కం॥ ఈసరి కౌనునకే సరి
కేసరి నెమ్మొము కల్మికిం గల్వల సా
మే సరి మేసరిగెకు మిం
చే సరి చేససిజమురుచే సరి సిరులన్.

౨౦౩

ఉ॥ భంబు గదే నఖవ్రజ మిభంబు గదే గమనోన్నతుల్ ద్విరే
భంబు గదే కచాళి కరభంబు గదే తొడ బాగు పేమకుం
భంబు గదే కుచద్వయి నభంబు గదే యల కౌను దర్పణా
భంబు గదే ముఖం బతిశుభంబు గదే తగురీతి నాతికిన్.

౨౦౪

కం॥ మృగమదము మదముఁ గదుమున్
నిగనిగమను కురుల సిరులు నెలఁత కయారే
తొగలగమిమగని జిగిబిగి
నగనగు నగుమొగము సొగసు నగకుచకె తగున్.

౨౦౫

కం॥ తమ్ముల యుదరమ్ముల రుచి
రమ్ముల నగు మగువమేని రమ నిమిషములోఁ
గ్రొమ్మించుఁ జూపుబంగరు
నన్ మించున్ వీధిఁ బెట్టి యట్టిట్టనినన్.

౨౦౬

కం॥ తామరసంబులు గాఁగల
తామరసము లింతి నయనతౌల్యము గనునే
తామసపుదరినఁ దిరిగెటి
సోముని మోమునకుఁబోల్చుచోఁ జేరువయే.

౨౦౭

కం॥ జవరాలి నెఱుల సిరివా
సవురలో నిగ్గుదేఱు సొరలోకా
సువయోమణి చనుఁగవ జ
క్కవయో బంగారుకుండకవయో తెలియన్.

౨౦౮

కం॥ ఆనన మిల రాజే లే
వేనలి ఘనవిభవలీల వీనులు శ్రీలే
మేను పసిఁడిలో మేలే
మానిని భాగ్యంబు శక్యమా నుతికాలే.

౨౦౯

కం॥ ఆ మహాకృతి యధరము
నా మాయావాదిరీతి యట మద్విముగా
భామామణి మో మా శ్రీ
రామానుజమండలస్ఫురణఁ దనరారెన్.

౨౧౦

సీ॥ కమలంబు చెలిమోముసమము గాఁ జని ప్రీత
వారిమధ్యమరీతి వాడఁదొడఁగె
భ్రమరముల్ దొయ్యలి భ్రమరకంబుల లీలఁ
గనఁ బోయి కాంతతఁ గనక తిరిగె
వెలఁది వాక్యామృతవృష్టి నోడియు వచ్చి
యల కోకిల కుచద్వయాప్తి జడిసె
సతి నితంబమునకు సరిగాక విపుల దాఁ

బ్రకృతి నాదివికారపటిమ నిలిచె

కొమ్మ కెమ్మోవి దీటుఁ గైకొను నియుక్తి
రక్తికై ద్రాక్ష మును రూపయుక్తిఁ గనియుఁ
గఱకు నలుపెక్కు నీరసకలన నందెఁ
గాన నిబోటికిని సాటి గలరె జగతి.

౨౧౧

కం॥ ఏ వగలఁ జిక్కెఁ గుముదం
బే విధిఁ బూనెఁ దమిఁ బద్మమిట జడగతి మీ
నావళి యేటికి లోబడె
నీ వనిత విలోచనముల కెన దామగునే.

౨౧౨

కం॥ దీని కుచాలింగనసం
ధానతసుఖమంది దీని తనుశృంగార
శ్రీ నెల్లఁ గొల్లలాడని
యీ నా దుర్గంబు లేల యీ ధనమేలా ।

౨౧౩

కం॥ అని యా వనజేశ్వరుడా
వనజేశ్వర రూపవిభవవై ఖరులెల్లం
దన కనురూపం బనుచుం
దనరుచుఁ దలయాచుఁ జూచుఁ దలఁచున్ వలచున్.

౨౧౪

కం॥ తిలకించి యటుల బాలిక
నల కాంచనవసనలసితుఁ డప్పుడు చంచ
త్పలకాంచితుడై తమి ని
మ్ములఁ గాంచి శుకంబుతోడ ముదమున ననియెన్.

౨౧౫

కం॥ ఒకటిగ మాకు లతాంగిన్
సకళాద్భుతి గూర్చి ప్రోవఁ జాలితివేనిన్
సుకృతఫల మబ్బు నీకును
శుకవిప్రవరా రసోక్తి సుకవిప్రవరా !

౨౧౬

కం॥ భావపుఁజి తరు బొమ్మకు
జీవకళల్ గూర్చి దీని చెల్వము గనఁగా
భావింతు నిపుడయైనా
నా వనజాననకుఁ దుల్య మౌనో కాదో :

౨౧౭

కం॥ ఈ వనితామణిఁ గూటిచి
జీవము సుఖగతి నొవర్చు చెప్పెడిదేమీ
నీవే హరివై యుండెద
వావల నా రాజ్యవిభవ మంతయు నిత్తున్.

౨౧౮

గీ॥ అనిన శుకవతంస మా యదూ త్తంసున
కిట్టు లనియె వినయ మినుమడింప
నింతఁ జేప్పవలెనె యింతిపైఁ బలుమాటు
మారుజనక మిగుల మమత జనక.

౨౧౯

కం॥ మా కన్నియకుం గూరిమి
 నీకన్నన్ మున్న కలదు నీవార్తల మే
 లూకొన్నదాక సమ్మతి
 గైకొన్నదొ లేదొ సుదతిఁ గనఁ జనవలయున్.

౨౨౦

కం॥ చెలి నాతోఁ గూరుచుమని
 లలి నాతోఁ జెప్పి చెప్పి లంచం బియ్య
 న్వలె నాదేవకి సూతీ !
 లలనాసుమహేతి నాతి లాఁతియె చెపుమా :

౨౨౧

కం॥ చంచత్కువలయముఖ భో
 గాంచదసమసాధనంబులన్నియు మిమ్ముం
 గాంచినపు డున్నవే కద
 పంచాయుధజనక మీ కృపయె చాలునికన్.

౨౨౨

వ॥ అదియునుంగాక

౨౨౩

గీ॥ అకలుషపువస్తు విచ్చెద వంటివేని
 నీకుఁ గామార్థదౌత్యంబు నెఱవినాఁడ
 సరికి సరిజేయుచే చాలు శౌరి ! నాకు
 నీవు మోక్షార్థదౌత్యంబు నెఱపవయ్య.

౨౨౪

కం॥ ఏ పరమేశ్వరకరాదృతి
 నా పరమేశ్వరియును గోరు నది గని ముక్తి
 వ్యాపారమె కోరెద మది
 మా పక్షుల ధర్మ మిది సుమా పరమాత్మా !

౨౨౫

గీ॥ అనుచు నయము నయము వినయంబు నెనరు
 దోపఁ బల్కి భక్తితోడ మ్రొక్కి

చేరియున్నఁ జూచి శౌరిహాసరుఁజూచి
తాననమున శుకము నాదరించి.

౨౨౬

గీ॥ అంత నారామసందర్శనాభిలాషఁ
దిరుగు శౌరి మనంబునం దిరవు పారి
తనరు ఘనతాపభరమునఁ దన వురమున
కరిగె నా రామ సందర్శనాభిలాష

౨౨౭

గీ॥ అటులఁ జనుచు రమ్మటంచుఁ దన్నుఁ బ్రియంబు
నానతీయ మాట నానతీయ
హర్షహరితోడ హరితోడ ద్వారక
కేఁగునపుడు చిలుక హితవుఁ జిలుక.

౨౨౮

కం॥ యాదవులన్ హరికెదురై
యా దవులన్ వచ్చువారి నారయుచు విలా
సాదరణమ్ముల వారి ప్ర
సాదరమం జనుచు శౌరిసౌరుం గనుచున్.

౨౨౯

కం॥ ఈ యాదరణం బీ గుణ
మీ యాదృతమందహాసన మీ విలసనమున్
మాయాదవహృతి కరుఁడగు
మా యాదవవతికిఁ దగు సుమా యని మఱియున్.

౨౩౦

సీ॥ ఎల్లలోకనికాయ మేలువాఁ డజుఁ గన్న
మేలువాఁ డడభవు సామేలువాఁడు
మేని దువ్వలువ క్రొమ్మించువాఁ డమరుల
మించువాఁ డసురబొమ్మించువాఁడు

నల తమ్మిసూడుదోడాలువాఁ డహినొంపు
 డాలువా డసితంపు డాలువాఁడు
 నిజభక్తకోటి మన్నింపువాఁ డల ప్రేమ
 నింపువాఁ డట్టిలోనింపువాఁడు

నామదారివి దారిగదారిధారి
 యదుకులోద్ధారిదారిదయావిహారి
 సీరిసహచారి యయ్యె సీసిరిమురారిఁ
 జేరి యీ శారి నెన్న నెవ్వారి వశము.

౨౩౦

మ॥ పదముల్ జంఘలు జాను లూరులు కటిభాగంబు మధ్యంబు నా
 భి దరుల్ కుక్షి యురగంబు హస్తభుజముల్ వీపున్ గళం బోవ్వుముల్
 వదనంబులు నాస చెంపలు శ్రుతుల్ ఫాలంబును న్మోళి సొం
 పొదవన్ సుక్రమలీలఁ జెన్నగుఁ గదే యూహింప నీ శారికిన్. ౨౩౧

మ॥ అసమానశ్రుతికల్పశాఖికఁ జిగుళ్లైగా పదాబ్జంబు ల
 య్యసదౌ కానుబెడంగు సింగములు నుడ్డాడించు మించున్ భుజో
 ల్లసనం బభితరంగరేఖ శశి నుల్లంఘించు మోముం గటా
 క్షసుధాసేచనముల్ విలోచనము లాకర్ణాంతముల్ సామికిన్. ౨౩౨

ఉ॥ చేరలఁ గొల్వవచ్చు దయ చిప్పిలు గొప్పకు గొప్పకన్నులున్
 మూరలఁ గొల్వవచ్చుఁ గడు ముచ్చటలిచ్చు వెడందవక్షమున్
 బారలఁ గొల్వవచ్చుఁ గచపాళి భళి హరికిన్ సమీపపున్
 మేరలఁ గొల్వవచ్చు నిఁక మేలితఁ డిగతిఁ బ్రీతిఁజేసినన్. ౨౩౩

క॥ రసికాగ్రేసరుఁడౌరా
 రస నీ వసుదేవసుతుఁడు రమణీయగుణో
 ల్లసెతుఁ డితని రూపము దా
 న సదృశ మాయజ్ఞసదృశ కనురూప మగున్.

౨౩౪

కం॥ అని యీగతి నుతియింపుచుఁ
జని యా కిరంబు శౌరి సాంగత్యంబుం
గని యా వనరాశితటాం
తనియామకుశస్థలాఖ్య ధరణీసరణిన్.

౨౩౬

ఉ॥ ద్వారక ద్వారకాంతయదుదారక శౌరికటాక్షనీతబృం
దారక ఘోరకల్మషవిదారక భూరికళాంక భూమిబృం
దారక సారకీర్తిమహిదారకవైరి కుటన్నతోరుభూ
దారకఁ జేరి కాంచె సముదారః కిరకులేంద్ర మంతటన్.

౨౩౭

ఉ॥ హిరసుధానులేపములు నింద్రమణీరుచిధూపముల్ ప్రవా
ళారుణధాతువల్లికలు నంచితమౌక్తికరంగవల్లిక
ల్గారుడరత్నతోరణ కలాపము లంబుజరాగదీపముల్
దారిచి భూరిచిత్రమగు ద్వారవతీపురిఁ గిర మేగుచున్.

౨౩౮

సీ॥ ఇది వసుదేవునిల్లెచుట ముక్తాబద్ధ
మిది యుద్ధవుండుండు హేమధామ
మిది బలు నిలయేంద్ర మింద్రనీలవిశాల
మిది సాత్యకివిహారహిరగేహ
మిదియ ప్రద్యుమ్నఁడున్నది విదూరాగార
మిది గదు మరకతాదృతనివేశ
మిదియు నక్రూరుని యిందుకాంతనిశాంత
మిది యాదవుల చిత్రసదనవీధి

గిరుల నడుమనుఁ దగు మేరుగిరియ పోలి
మహితమణి హేమదీప్తుల మహి వెలుంగు
నది మురాంతకు దివ్యశుద్ధాంత మనుచుఁ
బౌరులు వచింపఁ గనుచు నక్కిర మచట.

౨౩౯

కం॥ పలువీంతలు గల చెంతలు

ఐలుకాంతులు మణినిశాంతఫలకాంతలన

త్కళ లెంతయుఁ దొలకం బురి

చెలువంతయుఁ జూచెఁ జిలుక చిత్రత చిలుకన్.

౨౪౦

కం॥ ఈ రీతిం ద్వారవతిం

గీరవతంసంబు దిరిగి కీలితకద్రూ

జారిధ్వజారమగు దను

జారిహజారంబుఁ జేరి యచ్చటనచటన్.

౨౪౧

చ॥ హరపరమేష్ఠి వాసవముఖామరలోకములందునుంచి

హరిఁ గొలువంగ పచ్చి మును పచ్చటనచ్చటఁ దన్నె టుంగు వా

రెఱిఁగి సఖా ! శుకాగ్రణి యటెన్నడు రా వెటు వచ్చితన్న నీ

హరినిఁ గనంగ వచ్చితి నటంచుఁ బ్రియోక్తి నెఱుంగఁ జెప్పచున్ ౨౪౨

వ॥ అప్పుడా సుర్జపవర్జనీయంబగు దివ్యవిహంగరాజంబు విష్వక్సేనాభి

పాలితంబును, విరాజితానంతభోగవిభవంబును, విజయ ముఖ్యవిశిష్ట

జనాధిష్ఠిత ద్వారనివహంబును, సనందనాది సుకృతి సందోహ విహ

రంబును, నతిలోకప్రకాశంబునునై వైకుంఠప్రదేశంబు ననుకరింపనగు

నగధరు నగరుఁ జొచ్చి పొచ్చిన నిజామోదంబున నా దేవు సదయ

ప్రసాదంబున ననిరోధగతిం దదీయావరోధనివేశంబుఁ బ్రవేశించి

యంత.

౨౪౩

ఉ॥ అచ్చట భోజకన్య మొదలౌ హరిపట్టపురాండ్ర నార్వరం

బొచ్చెము లేని కూర్మి నొక పొందికగా మఱుమాట బెట్టిరా

వచ్చినవార్తఁ జెప్పి కనవచ్చితి మిమ్మని చేరి వారు తో

నచ్చెరువంది తన్నుఁ గన నందఱు నన్నిట మెచ్చఁజేయుచున్. ౨౪౪

కం॥ ఆ హరిణాక్షులకును మఱి

యా హరికినిఁ దనకుఁ గల్గు నతిశయవిద్యా

సాహిత్యము గానకళా

సాహిత్యము దెలుపఁదలచి చని శుక మనియెన్.

౨౪౫

మ॥ సరసస్ఫూర్తి సరస్వతీయువతికిన్ సంగీతసాహిత్యముల్

వరవక్షోజయుగంబ నాఁబఱగు విద్వద్బాలవృద్ధిక్రియా

కరసంపజ్జనకంబు లందొకటి ద్రాక్షగుచ్ఛమాధుర్యవై

ఖరి వేఱొక్కటి నారికేళఫలపాకవ్యాప్తిసౌఖ్యం బిడున్.

౨౪౬

కం॥ శిశువులకుం బశువులకున్

వశమై సొక్కించు గానవై ఖరి మఘరా

తిశయము సాహిత్యరుచిన్

భృశగతి సర్వజ్ఞుడైన నెఱుంగంగలఁడే :

౨౪౭

మ॥ సరసాలంకృతిబోధ సేకుఁ ఁ గళాచాతుర్కముల్ దోచు వా

కృరసజ్జత్నము గల్గు భావగతి నాహ్లాదం బిడుం జిత్రవై

ఖరి కావ్యంబు లొనర్చు నేర్పు గలుగుం గల్పించు రాజప్రియం

బిరవై దుర్వ్యసనం బడంచు భువి సాహిత్యంబు సామాన్యమే. ౨౪౮

కం॥ ఆ సాహిత్యశ్రీః

భాసురకవితావిలాసపాండిత్యము ను

ల్లానింప సువర్ణమునకు

నా సౌరభ మెనసినట్టులగు నని మఱియున్.

౨౪౯

ఉ॥ తనరన్ వ్యాకరణజ్ఞుఁ దండ్రి యనుచుం దర్కజ్ఞునిం భ్రాతయం

చును మీమాంసకుని న్నపుంసకుఁ డటంచున్వీడి దూరంబునం

గని యస్పృశ్యనిఁబోలె ఛాందసుని వేడ్కం గావ్యలీలారస
జ్ఞ నిజేచ్ఛం గవితామధూమణి వరించున్ భావగర్భంబునన్. ౨౫౦

వ॥ కావున

౨౫౧

చ॥ పలుకులరీతి యర్థములభంగి రసంబుల పెంపు భావపుం
జెలువము లాశయంపురుచి శీతలవైఖరి ప్రౌఢమార్గమున్
లలితచమత్కృతుల్ దగు నలంకృతులుంగని సత్కవీంద్రులన్
మెలఁకువఁ గాంచి భూవరులు మెచ్చిన విద్యలు విద్యాలౌ గదా! ౨౫౨

కం॥ అని తన కవితాచాతురి

వనజాక్షుని భార్యలై న వనజాక్షులపై

వినుతప్రబంధరీతుల

నొనరింపుచు మఱియు గీతయోగ్యస్ఫూర్తిన్.

౨౫౩

సీ॥ శ్రీరాగరంజన శ్రీరమ్యతరరీతి

యారతానేకముభారిలీల

సారంగపోషణ స్వారస్య విభవంబు

పున్నాగశయ్యా సమున్నతియును

నమృతసంగతి మోహనారూఢవైఖరి

నిఖిలనాటకసూత్ర నిరతిరచన

నియతిలోకాంభోజినీవరాశిస్థితి

భూపాల సరసానుభూతికలన

లాదిగాఁ దాళ సద్గతిప్రాణపదము

గాఁగ ననురాగగతి మిత్రగరిమ దనర

వరకవిత మీఱ కిర మా పురుషమౌళి

మీఁద బహుపదపాళి నమ్మెయి రచించి.

౨౫౪

కం॥ అంగనలకు హరికినిఁ దన
సంగీతము వినఁగఁజేసి చాన టిడు మణి
సంగతభూషలు గొని ది
వ్యాంగద మచ్యుతుఁ డొసంగి యంఘ్రి ఘటింపన్.

౨౫౫

గీ॥ దానిఁ గైకొని యంత సౌందర్యదర్శ
మేర్పడఁగ శౌరి పట్టపుటింతు లొక్క
మాటనెపమున నెవ్వారు దీటు మాకు
సుందరత సన్న వారి కా శుకము వలికె.

౨౫౬

కం॥ కలుగుదు రొకతటి తమకౌ
తలఁ జక్కనివారు తాడుదన్నెడివారిం
దలఁదన్నువారు లేరే
వలదీ గర్వంబు లెంతవారలకైనన్.

౨౫౭

గీ॥ అనుచు నర్మోక్తిగాఁ బల్కు నా శుకోక్తి
వారు విస్మయపడియుండ వీరికన్న
కన్య లావణ్య మెక్కుడొగా యటంచు
హరియు సన్నకు సన్నలో నెఱిగె నంత.

౨౫౮

వ॥ మఱియు నత్తటి నా కీరస త్తమంబు తమ మత్తకాళినిం దలంచి
పురుషోత్తమపదాయ త్తంబగు చిత్తంబు మెత్తమెత్తన మఱిలించి
యందరిచేత ననుజ్ఞాతంబై యా నందనందను నభినందింపుచుంజనియె
నవ్విధంబున.

౨౫౯

ఉ॥ కీరము శౌరి వీడుకొని కేకయరాట్పురమార్గచారమై
దూరము బోవ దాని వెను దూకొనుచూడ్కులు నెట్టకేలకుం

జేరగఁదీసి యయ్యమరనేవితుఁ డయ్యెడఁ గాంత లెంతయేఁ
జీరఁగ భోజనాదికము సేసి యొకానొకరీతి నంతటన్.

౨౬౦

సీ॥ సతి నితంబము నెంచి చక్రంబు మఱచెఁబో

గళ మెన్నికొనుచు శంఖమును మఱచెఁ
గలికి నూగారెంచి ఖడ్గంబు మఱచెఁబో

బొమ లెన్నికొనుచు శార్ఙ్గమును మఱచె
నతివ వాక్కుధనెంచి యశనంబు మఱచెఁబో

ప్రభ నెన్నికొనుచుఁ బై పటము మఱచె
భామ మధ్యంబెంచి భావంబు మఱచెఁబో
నెఱులెన్నికొనుచు దేహరమ మఱచెఁ

బడఁతి ముఖమెంచి రాజసంపదలు మఱచెఁ
దరుణి సురతా ప్తినెంచి భూస్థిరత మఱచె
మఱచె నారామ మదిఁజేత మఱియు నన్ని
హరియుఁ గీర్తార్చితోపదేశాభిరతిని.

౨౬౧

కం॥ శుకబోధితార్థమననే

చ్చకు హరి సనఁడయ్యె నొక్కసతి గృహమునకున్

శుకబోధితార్థమననే

చ్చకుఁడగు నతఁ డిచ్చఁ జనునె సతిగృహములకున్.

౨౬౨

సీ॥ సుందరీద్యుతి రుక్మసోదరమై మిఁచ

భోజకన్యాసక్తిఁ బూనఁడయ్యె
సతి హాసరమ ఋషజాతా ప్తి నిరసింప

జాంబవతీప్రీతి సలుపఁడయ్యె
నతివ గుణాళి సత్యాచిత్తగతి పాచ్చఁ

దలచి సాత్రాజితిఁ దలఁచఁడయ్యె

నాతి నడక హంసజాతివృత్తిని మీఱఁ
 బ్రేమ కాళిందిపైఁ బెనుచఁడయ్యె
 సఖిముఖస్ఫూర్తి కరవిందసహజరేఖ
 కడమగుట మిత్రవింద లెక్కగొనఁడయ్యె
 వనిత మాట సుదంత యెంతనుటఁజేసి
 నాగ్నజితిఁ జెందడయ్యె నా నందసుతుఁడు.

౨౬౩

మఱియును

౨౬౪

తలఁచిన వస్తువుల్ గలిగియుఁ జెలిమోవి
 ఖండచక్కెరలకే కోరుచుండు
 నఖిలదుర్గములు జేనందియుఁ గామినీ
 స్తనదుర్గములకె యత్నంబు దలఁచుఁ
 దఱుచైన నిలుపుటద్దములు గాంచియు నింతి
 చెక్కుటద్దముల నీక్షింపఁగోరు
 బహుమూలధనము సంపద విష్ణువీఁగియు
 నతివ నీవీప్రాప్తి కాసఁజేయు

నప్పరలకన్నఁ గడు సుందరాంగులెంద
 రేనిఁ గల్గియు నువిదతో నెనయఁ దివురు
 చెలియ శృంగార మెంతయో తెలియరాదు
 కంతుజనకుఁడు మదినిరా భ్రాంతిజెందు.

౨౬౫

ఈ లీలం బాలికపై

బాళికలిమి నంది నందబాలకుఁ డంశన్

వాలాయము వలరాయని

వాలాయము సోకి ధైర్యవప్రపం బగలన్.

౨౬౬

సీ॥ పాలవారాశిలోఁ దేలియుండిన మేటి

ప్రేమాంబురాశిలోఁ బేర్చి లేచు
చెరలాడి వచ్చు కార్చిచ్చు మ్రింగిన దంట
విరహాగ్నివెచ్చన వెచ్చనూర్చు
మాయాంధకారంబు మాయఁజేసిన భర్త
కామాంధకారమగ్నత వహించుఁ
దఱుచైన భవపరితాప మార్చిన ప్రోడ
మదనతాపంబున మది గడించుఁ

బ్రకృతిబోధంబు నెల్లవారల కొనంగుఁ
దాపసగురుండు బోధంబు ధక్కనుండు
నచ్చుతుఁడు కైకయీ వియోగాప్తిఁ గనుట
నకట సతిఁబాయు టభవునకైనఁ దరమె.

౨౬౭

కం॥ ఒక హరి నిలిచెన్ మోమున

నొక హరి మధ్యమున నొదిగె నొక హరి వాచా
నిఁరగతి నరిగె ననఁగా
నిఁక నీ హరి చిక్కుకొనె యీ బెలిచూడ్కిన్.

౨౬౮

కం॥ మనజుల సంవత్సరమొక

దినముగ లీలలు ఘటించు దేవాగ్రణికిన్
వనితారరసుధ నానమి
దిన మొక యేడయ్యె మఱచె దేవత్వంబున్.

౨౬౯

కం॥ హరిణాక్షి నెంచు మధ్యము

హరియంచుఁ దలంచు మఱియు నానన మెంచున్

హరియంచుఁ గాని తన్నున్

హరియంచుఁ దలంచ దయ్యె హరి యించుకయున్.

౨౭౦

కం॥ జనని నొక సవతిఁ గూటుచు

పనిగా నితఁ డనుచు మరుఁడు పగచేఁబోలెన్

జనకుఁడనక నిగుడించెన్

వనజోదరు మదిని గాడ వాడిశరంబుల్.

౨౭౧

కం॥ హరిపైఁ బంచాయుధములు

మరుఁ డురువడిఁ బఱప నమయమహిమముగొలఁదీ

హరిపంచాయుధములలో

గుఱిగా నొకదైన మాఱుకొనలేవయ్యెన్.

౨౭౨

వ॥ అయ్యెడ

౨౭౩

కం॥ చెలిఁ దలఁచుఁ దలఁచి యేవిధిఁ

గలుగునొ తల్లాభ మనుచుఁ గడుఁ దర్కించుం

జిలుకదె భారంబని ని

శ్చలపడు హరి మఱియు భోగసంగతులెంచున్.

౨౭౪

గీ॥ ఇటులఁ బటులక్ష్యమెద దాని నెన్న డేని

తమ గృహములన్న మదినైనఁ దలఁచకున్న

వెన్నుని విహారములు గాంచి వెలఁదు లెంచి

తలఁచి రిట్లని మదిలోనఁ దమకమూన.

౨౭౫

ఉ॥ ఎక్కడనుండి వచ్చెనొ కదే యల కీరము మేటిదాయ మా

కక్కడ కన్నుసన్నలు రహస్యములున్ హరితోడఁజేసెఁ దా

నిక్కువ మెన్ని పోకడలు నేర్చినదా పలువన్నెలాడి మా
చక్కని సామి కెయ్యదియొ జాలిఘటించెఁ గదే మనంబునన్. ౨౭౬

కం॥ నే మున్నీసడిఁ దెలిసితిఁ
జామరొ : మనతోడ నెక్క సక్కెములాడెం
గా మాయలకుక మప్పుడు
దామోదరుఁడల్ల నవ్వి దానింజూచెన్. ౨౭౭

కం॥ ఔనొనని యొకరికొకరు
మానిను లిటు దలఁచి తమదు మనసులఁ దార్కా
జైనం గని నిచ్చలు న
చో నాథుని శుభము లరయుచుం దగి రెలమిన్. ౨౭౮

చక్రబంధ చిత్రశార్దూలవృత్తము

సత్యోపేతసుకేశి సోత్కరశమీ సంవిద్విచార్య ప్రధీ
నిత్యోదంచిత శర్మమందిర సుపాణీనుత్యభా కష్టమా
నత్యానాథ నవస్వభూతిరసలజ్ఞాతీర్థ రీతిభిసీ
నీత్యులాస విధానితల్ప సమకంధీపశ్య మాభామిసీ. ౨౭౯

చక్రబంధ చిత్రకందము

దారవతనువభ జయజయ
సారశమ సమగ్రమహిమ శరహాసరసా
సారసహారసుకరభా
భారకసురసాయ జయజ భవనుతవరదా ! ౨౮౦

గోమూత్రికాబంధచిత్రసుగంధివృత్తము

శ్రీరమారసాత్యగత్య సేవ్యభావ్యలక్షణా
సారదీప్త సారసాప్త సారసారి వీక్షణా
ధీరవారనుత్య సత్య దివ్యభవ్యరక్షణా
వైరదృప్త నీరగుప్త వారణారిశిక్షణా.

౨౮౦

ఇది శ్రీమదుభయకవితా నిస్సహాయసాహితీవిహార
కాణాదాన్వయ తిమ్మనార్య కుమార వినయ
గుణధుర్య పెద్ద నార్యప్రణీతంబైన
భద్రాపరిణయోల్లాసంబగు
ము కుంద విలాసంబను
మహాప్రబంధంబునందు
ద్వి తీ యా శ్వా స ము
సమాప్తము.

ముందు పాఠాసము

తృతీయాశ్వాసము

శ్రీకరకృష్ణాతుంగా

శ్రీకరకృత రంగవల్లి చిత్రాంగణదే

శాకరసోమాధిపల

శ్రీకరసుసహాయ చెన్న కేశవరాయా !

౧

గీ॥ అవధరింపుము హరికథాశ్రవణవిభవ

లోలుఁ దగునట్టి జనకభూపాలునకును

శ్రీహరిస్తవనామృత శ్రీవిశేష

హితరచనయోగి శుకయోగి యిట్టులనియె

౨

కం॥ ఈ రీతి శౌరిదయ గని

కీరము భేదరతఁ గాంచి కేశయనగరిం

జేరఁ జని చెంగట శృం

గారవనిన్ విశ్రమించి గళితశ్రమమై.

౩

కం॥ అంతఁ దన కెదురుజను శుక

కాంతులనఁ గ భవనమణులఁ గాంతులెనయఁగా

నంతంత ఖగము నగరా

భృంతరమున నరుగునప్పు డయ్యెయెడలన్.

౪

కం॥ చిలుకా : చెలికాడ యిటి

వలని నుఁ గనమెన్నఁదనుచుఁ బలికెడు తన నె

చె్చెలుల కొకానొకరీతిం

దెలుపుచుఁ దనరాకఁ జని మణీసౌధమునన్.

౫

సీ॥ వలపు రెట్టింపఁ నిల్వఁగరాని సొక్కుచే

నరమోడ్పుఁగనుదోయి నమరుదానిఁ

గమలాక్షుఁ డెదుట సాక్షాత్కరించినదైన

నులికిపాటున లేచి యొడుగుదాని

నాథుఁ డిచ్చటికి నెన్నడు వచ్చునో యను

చింతచేఁ జెక్కు చేఁ జేర్చుదానిఁ

బ్రియసఖుల్ బలిమిఁ బ్రార్థించి పిల్చినఁగాని

యొక్కమాటునుఁ బల్కుకుండుదానిఁ

గీర మేటికి రాదొకో యా రమేశుఁ

గాంచినదొ లేదొ యనుచు నూహించుదానిఁ

జేరి హరి చిత్రఫలక మీక్షించుదాని

ననుఁగుఁజెలి భద్రఁ గనియె విహంగ మటుల.

౬

కం॥ ప్రేయమునఁ గని రయమునఁ జని

శయమున నది వ్రాలుటయును సంతసిలి మృగీ

నయస వరానయనభ్రమ

నయనప్రమదాశ్రువులఁ గనన్ శుక మంతన్.

౭

కం॥ హరి యిపుడే రాలే దనఁ

బరవశయై మణియు నిన్నుఁ బరిణయమగునో

తరుణీ ! యీలో ననగాఁ

దెఱపి గనియెఁ జెలియవలపుఁ దెలియ వశంజే

౮

వ॥ అంత నా శుకశకుంతం బా కాంతం గొంతఁ బ్రకాంతం గావించు
నంతరంగంబున.

కం॥ కొమ్మా కొమ్మని కమ్మని
క్రొమ్మావిచిగుళ్ళఁ బొదిగికొని హరిసతికై
యిమ్మనిన పారిజాతసు
మమ్ముల హార మ్మొసఁగి మానినితోడన్.

౧౦

కం॥ నీ చెలువు డిచ్చె నీ కన
నాచెలి యా విరులసరము నామోదకళా
గోచరముగ నశ్చిచయరుచి
సూచనలోచనమరీచిఁ జూచి శుభరుచిన్.

౧౧

నీ॥ వనరుహలోకభావము నీకుఁ గలదని
యొకకొంతఁ గన్నుల నొత్తి యొత్తి
శంఖసుకరకాంతి సవరించు నీకని
వేడ్కతో గళపీఠి వ్రేసి వ్రేసి
మనసుమనోమాలికా ముఖ్యగతి నీకుఁ
గలదని భుజవల్లిఁ గమిచి కమిచి
యచ్యుతస్థితి నీకు నామోదరతి గల్గు
నని యురోజములపై నునిచి యునిచి

కొస్తుభస్పూర్తియును నీకుఁ గలదటంచుఁ
దన విభుని పేరుగా దానిఁ దలఁచి తలఁచి
పడఁతి పతి వంపినట్టి యా పారిజాత
హారమును శౌరిఁ గనునట్ట యరసి యరసి.

౧౨

కం॥ ఆహా రమేశుఁ డంపిన
యా హారంబిదియు సంతతానందిత హ

వ్యాహారము గనుఁగొన నమ్మ

తాహారముఁ బోని తృప్తి నలరిచె ననుచున్.

౧౩

కం॥ ఆ చెలువంబున నది గని

యా చెలువ ప్రేయంబునంద నది గని వనితా :

నే చనినపార్త విను మిదె

వాచించెదననుచుఁ గీరవర మిట్టనియెన్.

౧౪

కం॥ నిను వీడ్కొని యటఁ జనిచని

జనపదములు మునిపదములు సరముల్ పురముల్

ఘననిగమములగమములున్

మునుఁ గనుచుఁ బ్రభాసతీర్థపుంబ్రాంతమునన్.

౧౫

కం॥ వారినిధిన్ భూరినిధిన్

హరివిధిన్ విశ్వకర్మ యలరించిన వి

స్తారవతిన్ సారవతిన్

ద్వారవతిం గంటిఁ గని తదంతికసీమన్.

౧౬

కం॥ పారావతవారాహత

పారేవతగళిత సారభారవదవనిన్

శ్రీరై వతకాచలశృం

గారవనిన్ మత్పురాధిగతసుకృతమునన్.

౧౭

కం॥ ముద మొదవఁ బొదలు నొక పూఁ

బొద మొదలంగదలి మ్రొక్కఁబోయిన దేవుం

డెదురై నరీతి దోచిన

యదుకులపవిహేతిఁ గంటి నసురారాతిన్.

౧౮

సీ॥ చిఱుతప్రాయమువాఁడు చిఱునవ్వువెన్నెలల్

మొలకలె తెడి ముద్దుమోమువాఁడు

వలపుఁ జిల్కెడువాడు చెలువమౌ నమృతంపుఁ

దావి కిమ్మైన కెమ్మోవివాడు

కలికికన్నులవాడు మలఁచి తీర్చినదీవి

గననైన తొమ్ముపొంకమ్మువాడు

మరుని మీఱినవాడు మరకతమ్ములకన్న

మిసమిసల్గను మేనిమెఱుఁగువాడు

సౌంపుగలవాడు చల్లనిచూడ్కివాడు

నెనరుగలవాడు నేర్పులఁ దనరువాడు

మేలుగలవాడు ముజ్జగ మేలువాడు

మాధవుండు సమాశ్రితోమాధవుండు.

౧౯

కం॥ అతని గుణంబులు నేనా

స్తుతి జేయగ నురగపతియు సురపతియు నహ

ర్పతియునుఁ దగరన నియమ

వ్రతులై వర్ణించి కాంచి వ్రాసి గణింపన్.

౨౦

కం॥ పలుకులు గమ్మని కపురపుఁ

బలుకులు మానసము సుగుణపరికరహంసా

వళిమానసంబు నయనము

లలరుఁ గృపానయనములు మురారికి సకియా !

౨౧

చం॥ తెఱవ : తళుక్కుననెఱుఁగుదేఱెడు చెక్కులు చక్కనైన పే

రురము గనం బదాఱుకళ లుట్టిపడందగు మోము వట్టువల్

దిరిగి చొకాటపున్సొగసు దెల్పెడి బాహు లింద్రనీలపున్

వెరవులఁ గేరడించు నెఱవెండ్రుక లయ్యదుభ ర్తకే తగున్.

౨౨

గీ॥ అడుగులు పంకజాతముల కాజ్ఞలిడంజను గౌనటంటిమా
పిడికిటఁ బట్టనొను కడుపెద్ద యురంబు మరుండు కొల్వుకై
పడయఁగవచ్చు ముచ్చటగు పాణియుగమ్ము విరోచనమ్ములా
బుడిబుడి నేగి వీనులకు బుద్ధులు సెప్పు సుమీ మురారికిన్.

౨౩

గీ॥ వాని కన్నులు సొగసుమేల్పానుటఁ గని
వాని కమ్ములు సొగసుమేల్ బూనుదు రిల
వాని చెలువంపుదొరతీవి వరుసనాథ
వాని చెలువంపుదొరతీవినైన మలఁచు.

౨౪

కం॥ సల్లపనంబును హాసల
సల్లపనము దోఁప నాప్తజనములమీదం
జల్లగఁ గరుణామృత మెదఁ
జల్లగల కటాక్షలహరి సహజము హరికిన్.

౨౫

కం॥ నుదురైతే రాజౌలే
నదురైతేరాజు భువననాథుం డౌలే
యదురాజున కెవరైనా
యెదురా యరవిందనయన ! యెందుననైనన్.

౨౬

గీ॥ అక్క వై దర్చియును భల్లుకాత్మజయును
నిఘ్నపౌత్రియు మఱి తాపనియునుఁ గోస
లాత్మజయు నాగ్నజితి యట హరివధూటు
లతని కొకరైన సరి రా రొకందునైన.

౨౭

కం॥ అ బంగరయ్యతోని
నోన్న బాలామణిరొ కూర్చ నొగి భూషణమౌ

యాశుగతి చైత్రవిధులకు నలికి కలికి
యాశుగతి చైత్రవిధులకు నాకరముగ.

3౮

కం॥ ఆయెడ నీగతిఁ గాయజ

తోయజశరహతి లతాంగి దూలుచు హరిపైఁ
బాయనిమతి దాయని ధృతి
హా యని మితిలేని కూర్మియర్మిలి బెట్టన్.

3౯

సీ॥ చిలుక చెప్పిననైనఁ జెలుపుండు రాఁదాయె

నే దాయఁగలనె ప్రాజేతుకడకు
నినుఁ డిట్లు రానిచో దిన మొక్కయేఁదాయె
నేఁదాయెడకుఁ బోవనేర్తు రెవరు
పద్మినీరిపుఁడు ప్రభంజనుతోదాయెఁ

దోదాయె వారికెంతో వసంతుఁ

డిట మారునకు నాదు హృదయంబు వీదాయె

వీఁ దాయములెఱుంగు విరహులందుఁ

గాన నేనెట్లు నోర్వఁగాఁగా దటంచు

నా హరిఁ దలంచు నూహించుఁ దా హసించు

సాహసించు వసించు లో జాలిమాలి

నటుల యా భద్ర నిర్బిద్ర యగుచునుండ.

౪౦

మ॥ భవదంశోద్భవభద్రపద్మముఖి నీ పద్మాక్షిఁ బద్మాక్షుఁడున్

భవదుద్యద్దయచే వరి చు నిక నన్ భవోక్తిమిత్రత్వవై

భవతం బద్మకు వార్ధిసంభవకుఁ జెప్పంబోయె నాఁ బద్మబాం

ధవుఁ డంతం జనె వార్ధిచెంతకుఁ బ్రచేతస్సంగతిస్ఫూర్తిచేన్.

౪౧

చ॥ సమయభిషగ్వరుం డపరశైలపుకుప్పె దినేంద్రుఁడన్ రసేం

ద్రము నిడి పైఁ దదూర్ధ్వకరతామ్రశలాక ఘటించి వహ్నియో

గము నొనరింప సిందురముగాఁ బయికిం బ్రసరించె నాఁ గరం
బమరెను సాంధ్యరాగము నభోంతరదంతురితాంకుభాగమై . ౪౨

చ॥ ద్యుమణి వడంగ విచ్చు చరమోదధి బైల్పడ వచ్చు బాడబో
ద్గమితశిఖానికాయ ఘనకాంతి యనం దనరారె సాంధ్య త
త్సముదితధూమజాల మనఁజాలె నిరుల్ రవి దుంక లేచు తో
యముననుఁ జిందు బిందువులయట్ల నభంబున భంబు లేర్పడెన్ ౪౩

చ॥ దిన మను గ్రీష్మమేగ జగతి న్నిశ నాఁగ ఘనాగమంబు దా
ర్కొనఁ గొనసాంధ్యరాగపుమెఱుంగు మెఱుంగుగ మబ్బు మాబ్బుగాఁ
దనరఁ దదంబుదాంతరగతస్ఫుటమౌక్తికముల్ గ్రహించి య
య్యనిమిషరాశి రాశినిడి రా దివినాఁ దనరారెఁ దారఃత్ . ౪౪

కం॥ మఱియును దినపురుషుఁడు రే
విరిబోడింగూడముడికి విడుదురుముసిరుల్
దొరయ నిరుల్ నెరియుచునం
దొరయ విరుల్బోలెఁ దారకోత్కర మలరెన్ . ౪౫

కం॥ తారకములు గగనద్రుమ
సారకుసుమ సముదయ ప్రసారకములుగాఁ
దోరముగాఁ దచ్చాయా
కారముగాఁ దనరె నంధకారము ధఁజిన్ . ౪౬

కం॥ ఇనుఁ డపరాశం జనఁ గని
పని యేమని ముడిచెఁ గన్నెపద్మిని యట న
య్యినుఁ డపరాశం జనఁ గని
పని యేమని ముడుచకున్నె పద్మిని యెచటన్ . ౪౭

కం॥ దీపములు ప్రమితభావో
దీపములు దనర్చె వసువుదే నినునకుఁగా

దేవల నల భువననిధిం

గేవులఁజను నర్థ తరణికిరణము లనఁగన్.

౪౮

చ॥ కలువలవిందు పొల్కడలికందు సుధారుచిచిందు కామికిన్
వలపులమందు బుట్టునను వారిధికన్యకు ముందు తొమ్మునం
గలిగినకందు తెల్లటిగి గట్టినబొందు కరాశికందుగా
చలువలపొందు ముందొదవెఁ జందురుఁ డందు సురేంద్రుదిక్కుగన్ ౪౯

క॥ తుంగంబన సుధ దివియు సు
రంగంబన హృద్గతాభరంగంబన సా
రంగంబన శశమన శశి
యంగంబున నంక మెసఁగె నసితాంకంబై

౫౦

క॥ చదలీ కదళీదళముగ
బొదలీశశిశశిగ దాని బ్రోదిసలుపు సం
పదలీను తండులమరీ
చదళీగతతారకాంకసంగతు లలరెన్.

౫౧

క॥ బిరుసుందెలి పువ్వులనన్
సరసం దారకలు నెఱిసెఁ జంద్రజ్యోతిం
దొరసెం జం దజ్యోతియు
వరుసం దివి దివిజులుత్సవము సల్పిరనన్.

౫౨

వ॥ మఱియును

౫౩

సీ॥ విరహం పై వచ్చు మరుఁడు వట్టించిన
జయసమున్నతసితచ్ఛత్రమనఁగఁ

బ్రియుఁడుబ్బ నుబ్బిన వియవాపగాపయః

కల్లోలభవఫేనఖండమనఁగ

వెన్నెలయనుపేరి వెలిగుడారంబుపై

నిలిపిన వజాల కంశమనఁగ

రేమానినీమణి నీమంతనీమపైఁ

జూపట్టు ముతేలచుక్క యనఁగ

నంచితకళంక సంచరచ్ఛంచరీక

తారకాకారకై రవోత్కరపరీత

గగనకాసారపుండరీకంబనంగ

సాంద్రరుచితోడ నడురేయిఁ జంద్రుఁ డమరె.

౫౪

క్రొన్నెల జూదఁబుట్టి తెలిక్రొన్ననకాంతుల తోడఁదొట్టి రే

వెన్నెలగూడపెట్టి జలువన్నెలరాలసరాల జాలరా

జిన్నెలఁజూడ ముట్టియల జిమ్మనజీకదిజూడ మొట్టియా

వెన్నెలలాడ మెట్టినటు విన్నలమెన్ మునుమన్నిలాస్థాన్.

౫౫

దివియను సురగవి నమృతాం

శువనుంబొదుగుననుఁ బిదుక సొరిది నజాండం

బవుకుండ నిండు నవవిధ

సవిధపయఃపూర మనఁగఁ జంద్రికలలరెన్.

౫౬

క్రొన్నెలప్రముచ్చు జగంబుల

వన్నెల హరియింప నింపువగదెలిమచ్చుం

జిన్నెల నించిన సంచున

వెన్నెల రోదోంతరాశవీధుల నొలసెన్.

౫౭

వ॥ వెండియు నిజాదరసుధాదానవిధానాదుల సుమనోధనుఃకేళినారాధింప
 నధీనులగు మనోధవులచేత వివిధవిధంబులం బ్రసాదితలగు స్వాధీన
 పతికల ధమ్మిల్లమల్లికామాలికా దావశ్యధాశధశ్యంబు ననుసంధింపు
 నిశాసమయంబులగుట నిజేశసమాగమాశల నావాసాదులకు విలాసంబు
 లొసంగు వాసకసజ్జికల సాంకృతవిశదశయ్యావిసరంబు ననుస
 రింపుచు సంకేతనిశాంతంబులకుఁ గాంతులురామిఁ జింతింపం దెల్లనగు
 విరహోత్కంఠితల కపోలకాంతులతో మంతనంబొనర్చుచుఁ బతుల
 నవమతింబొమ్మని పదరి పిదపం బరితప్తలగు కలహాంతరితలను
 పచరించు నుచితోపచార చందనాదులరుచిం గోచరింపుచు సంకేత
 కుంజంబులకుంజని నాథవంచితలై స్తబ్ధచేతలగు విప్రలబ్ధిలంగని
 లతాలతాంగులు నవ్వు నవ్వుగతి నివ్వటిల్లు పువ్వులతోఁ జివ్వసేయుచుఁ
 బ్రాణేశులు దేశాంతర వాసులుగా సూనశరసంతప్తలగు ప్రోషితభర్తృ
 కల శరీరంబులకుఁ దాపశమనకరంబులగు బిసాదికంబులసిరులఁ
 గరంబొలయుచుఁ బరాంగనాపదాలక్త సక్తంబులగు వక్త్రంబులతోడం
 బుఱతెంచు పతులంబ్రతీక్షించి ఖండితగతుల ఖండితసతులాదుండగంబు
 వారలకుందెలియఁజూపు హీరముకుర నికరంబు ననుకరింపుచు సఖీ
 సూచితలై యధీశుల నభిసరణంబుసలుపు శ్వేతాభిసారికల వసన
 భూషణాదివేషంబులఁ బోషణంబు గావింపుచు నఖండంబుగా
 నొండొండ మెండుకొను పండువెన్నెల లజాండభాండంబునఁ బాండుర
 తరంబులై ప్రసరించె నయ్యవసరంబున.

౫౮

అవ్వారిజారితోడుత

నవ్వారిజశరుడు పవనుఁ దవ్వల జైత్రుం

దవ్వారిగఁ దమిరేపగ

నవ్వారిజవదన తాళ కటఁగని నగుటన్.

౫౯

తనకును సమ్ముఖగతి నగు

చనవున హరికిని మనోనుసారి యగునటం

చనియునుఁ గువలయబాంధవుఁ

దనియును మృగనయన యా మృగాంశునకనియెన్ఁ

౬౦

తెలుపవే యిట నాదు వలతేని చెఱునుండు

చంద మా యీశుతోఁ జందమామ

చక్రిదోడుకరమ్ము సహియింపఁగారాదు

మందమారుతధాటి చందమామ

మరుఁడు సాపత్న్యంబు నెఱపి నా మానాథు

పొందు మానఁగఁజాల చందమామ

విరహాంబునిధి గ్రాగ వెన్నెలల్ జమరింప

నందమా యిది నీకుఁ జందమామ

యమృతవారాశిగర్భంబునందుఁ బొడమి

రమణఁ దగు నిన్ను భక్తిఁ బున్నమల నోచు

నా చకోరేక్షణల నేఁతువంట గుణము

మందమా నీకు హిమధామ చందమామ.

౬౧

వ॥ అని యిట్లు చంద్రాదులం బ్రార్థింపుచుం బరితపించు చంచలాక్షి

నీక్షించి ప్రేయవయస్య లయ్యెడ.

౬౨

సీ॥ ఆంతరంగికుఁడ వీవని నమ్మియుండితే

దర్శక ! నీకింత దాడి తగునె

మును మోమెఱుంగుదీవని నమ్మియుండితే

సోమ ! నీకింత హెచ్చుటలు దగునె

ప్రాణబంధుండ వీవని నమ్మియుండితే

పవన : నీకింత తీవ్రంబు దగునె
అనురాగతరుడ వీవని నమ్మియుండితే

చైత్ర : నీకింత పక్షంబు దగునె

రతిసమాంగి చకోరాక్షి రంజితాంజ

నాభవేణి పికివాణి యైనయట్టి

యిట్టి సుకుమారిఁ బ్రోచక యేఁచఁదగునె

మీ రనుచుఁ జేరి నెచ్చెల్లల్ పేరువాణి

౬౩

కం॥ మారా : యిది మేరా తగ

వేరాజనయి తి నేఁచనిల నుదయఁబొ

మా రామామణిగు సుమా

మా గానూమణి సుమాస్త్రి మాటనకు మిఁకన్.

౬౪

కం॥ మారుండ : నీకు నెవరు

న్మారుండరె నీదు మే మామ యొకండే

వీరుండె హరుఁడు హరియును

వీరుండరె మిమ్ము నడుప వెన మది నణపన్.

౬౫

కం॥ ఇంచుక యాశుగమునకే

కొంచుచుఁ జని చలతనందు కుసుమాంగిపయిం

బంచాశుగములు బటతురె

పంచాశుగభీతిఁ జెందఁ బంచాశుగముల్.

౬౬

గీ॥ అకట నీ మేనమామ గ్రహంబు యగుట

నగు నొకట నేఁచుట రతీశ ! యతనిఁ బోలి

నిధనగతి మారకుడవౌట నీకుఁ దగునె
తండ్రిఁ బోలి రక్షించుట దగునుఁగాక.

౬౭

కం॥ సితిగతుఁడు హరించినయెడఁ

బతి వేడ్కొని సతియ నిన్ను బ్రతికించినచో
సతులనె వేధించెద వీ

జతకుఁ గృమ్ముడవు కావె శంఖరవైతీ !

౬౮

కం॥ క్షితి మును హతునిగఁ జేసియు

బ్రతుకంగాఁజేసె నేలఁ బశుపతిసతికై
రతివర ! కృతాఘ్న నినున్

సతివశులు నీశులగుట సహజము జగతిన్.

౬౯

చం॥ మలినతనంది నీ గుణము మాలల పాలగు నీ విజాతియౌ

బలమును నెక్కు డయ్యడవిపాలగు నీదగు గంట్లవర్మమా

పెలుచకొనామొదల్ సెడియుఁ బిప్పికెఁబాలగు నీ జయాంకమా.

పలువల పాలుగాదె యిటు పాంథులబాధ యొనర్ప దర్పకా ! ౭౦

సీ॥ ఇది చక్రకటితటి యిట రాకు మకరాంక !

భీతిదంబగు నీదు బిరుదురీతి

కిది చంద్రబింబాస్య యిట రాకు నలినాస్త్రి :

సంకోచమొదవి నీ శరమువోవ

నిది చంపకనునాస యిట రాకు మధుపమా

ర్వీక ! నీగుణముల వీరక సెడఁగ

నిది సాంకవామోద యిట రాకు శుకవాహ

యహహ : నీ యెక్కుడుమహిమ దఱుఁగఁ

గంటి వింటి వజీర ముక్కంటివింటి

వంటి సిరులగు నీ మచ్చెకంటి సిరులు

మానకనూని మానినుల మానము నొంచితివొర దక్షిణా
శానిల : మందవృత్తులకు నక్కట భూరివిచారమున్నదే !

౮౨

ఉ॥ హతుక ధూర్తుడౌ మదనుఁ డంచునుఁ బైఁగనకాఖ్యఁ జెందును
నృతుఁ డటంచుఁ బర్యయత మాతులుఁ దౌటను వచ్చెఁ జంద్రుఁడి
విత్తటి రాక భీమగతి నేటికి మారుత ! ధర్మరాడ్డిశా
వృత్తినిఁ దండ్రుడౌ వరుస నెంచుక మామనటంచు వచ్చితో.

౮౩

కం॥ అని చరదనిలుం దూలుచు

ననుచురుఁడై శంఖరారి కాసవకరుఁడై

వనచరుఁడై కాననపత

దనుచరుఁడై నట్టి మధున కనియె నయమునన్.

౮౪

గీ॥ మనతరుల దాసి సుమనోవికాసివగుచు

సురభిచరితంబు గైకొని సరసగతిని

నురుతరస్ఫూర్తికొనదు నో వసంత !

వనవిహృతి పాంథవేధ నీ కనఘ ! తగునె.

౮౫

ఉ॥ ఈ వనలక్ష్మి నీవెనయ నిందుఁడు నీకలపిందుఁడయ్యెనో

నీవలనం జనించుటను నీకగుమారుఁడు మారుఁడయ్యెనో

భావనధర్మపద్ధతిని బాంధవుఁ డయ్యెనో మారుత-బు లే

కీవిధి వీరి మైత్రి గ్రహియింతె విచారివి నీవు మాధవా !

౮౬

కం॥ కూడి ప్రద్యుమ్నుతోడఁ దద్గుణము గనియు

గంధవహయుక్తిఁ జావల్యకలన గనియు

రాజసహితత వికృతినేర్పడితి మధుఁడ

యల రజోవ్యాప్తి తగువారినైనఁ జెలుచు.

౮౭

గీ॥ పల్లవస్థితి ననురాగపరత నెసఁగి
కడులతాంగుల కుసుమసాంగత్యమెనసి
మధుసమాఖ్యలోనగు జాతివిధుర నీవు
మాననేర్తువె మానినీమానహృతిని.

౮౮

కం॥ మధుకరవృత్తిచే సుమతతి
మధు వొనరింపుచును మఱియు మదనుననుగవౌ
మధుఁడవు పురుషశ్రేష్ఠుల
మధురోష్ఠుల మది గరంచు మతి నీకరుదే !

౮౯

క్య॥ శారికమా ! కలహంసకి
శోరకమా ! పికమ : కిసలచోరకమా యో
కిరకమా ! భ్రమరకమా
మీఱక మా సకియ తరమె మీరకమానన్.

౯౦

కం॥ అని చైత్రాదుల నధ్వగ
జనజైత్రుల దూఱ వారు సన్నిధి గనున
ట్లనురాగగతినిఁ దోచిన
ఘనరాగనిమగ్న యగుచుఁ గామిని యంతన్.

౯౧

కం॥ కిరమ్మునకున్ గూయిడు
శారమ్మునకుం బికోక్తిసారమ్మునకుం
గ్రూరమ్ముగు మరుని శరా
సారమ్మున కలికి కలికి సైరణలేమిన్.

౯౨

కం॥ వెన్నెలచిచ్చున మారుని
క్రాన్ననగచ్చున విరాళిగొని వెలవెలనై

కన్నియ పరవశగా న
య్యన్నులు తన్నారిఁ జేరి యాదరణమునన్.

౯౩

కం॥ ఈ మానినితో మానని
యా మానసజ్ఞార్తి మాన నేమాడ్కి శమం
జే మందునఁ బొందింతుము
నే మందఱ మని విచారనిహితాశయలై.

౯౪

సీ॥ కందర్పరసమునఁ గలికి కూష్మము పొచ్చె
నష్టమూర్తహితాపి నందరమ్మ
చంద్రోదయమటన్న సతికిఁ గాఁక యెసంగె
మార్తాండయోగాశ మనుపరమ్మ
నవమాలినీవసంతమున శాంతిల దింతి
మధుసూదననియుక్తి మనుపరమ్మ
శీతప్రభంజనస్థితి లతాంగి చలించె
వాతభంజిసిఁ గూర్చవలవరమ్మ

సతియు భావభవాతంకశంకఁ బూన
స్నేహగతిఁ గాఁచ నెవ్వారిచేత నోపు
నచ్యుతానంత గోవింద యని తలంచి
చేరి భవరోగవైద్యు భజింపరమ్మ.

౯౫

వ॥ మఱియును

౯౬

చ॥ మదవతికిన్ మధుస్థితి హిమద్యుతిభంగియు మోహదంబెకా
మదనుని బీజ మట్టిదయ మాటికి వీటికి గంధవాహవృ
ద్ధిదగి మతిభ్రమవ్యథనుఁ దెల్పు విషంబుగ నాభిగన్నెరల్
మొదలగువానిఁ బూన్చుటలు మోసమ యీ తిలసూచనాసకున్.

౯౭

వ॥ అని తలంచి యంత

౯౮

చ॥ చివురు బరంటి జంటిపొరచిప్పలు పుప్పొడి తెప్పలెన్నఁ బొ
న్నవిరులు శైవలంబు సుమనఃస్తబకంబులు పద్మనాశముల్
నవశశిఖండపాళి నలినంబును గల్వలు చల్వ లీయ న
య్యువిదకు సంగసంగతుల యోగ్యగతిన్ ఘటించి రంగనల్. ౯౯

గీ॥ అటుల ననుఁగుకాంత కనుచారికలు గొంత
శీతలములు గూర్చి సేదఁదేర్చి
యుపచరింపఁ దేటి యొకదారి మరుబారి
నందు నిందువదన కనిరి సఖులు.

౧౦౦

సీ॥ మకరకేతనుఁడన్న మదిఁ బెట్టనేటికే
మకరభేదనుఁడుండ మధురవాణి
క్షణదాచరుఁడటన్నఁ గడుకలం కేటికే
క్షణదాటహరుఁడుండ జలదవేణి
చటులానిలమటన్నఁ జలియింపనేటికే
చక్రినామకుఁడుండ జలజపాణి
మధుసమయంబన్న మఱి భ్రాంతి యేటికే
యల మధుద్విషుఁడుండ నలరుబోణి

సుకరశుకవిక శారికానికరముఖవి
హాయసములన్న పృథ్వీప్రయాస మేల
పతగనాథాంకుఁడుండ లోబడకయున్నె
విభునిఁ బ్రార్థింపు మిందిరావిభుని శుభుని.

౧౦౧

ఉ॥ ఆ హరికిం గుమారుఁడగు నంగన మారుఁడు చంద్రుఁడందమా
యా హరి చిత్తవృత్తిదగు నా హరి ప్రాణహితంబు మారుతం

బాహరికిన్ వసంతుడు శుభాంగవిభూతి నెసంగువాడు నే,
దాహరి ప్రేమ గల్గ భయమందఁగనేటికి నిన్నుబోటికిన్. ౧౦౨

కం॥ అని చెలులాడు ప్రియోత్తులఁ
దనదు ప్రియోత్తులును దోపఁ దరుణి ముదితగా
మన శుక మినసుకరాగతిఁ
గని వచ్చు నటంచు మఱియుఁ గామినులనుచోన్. ౧౦౩

చ॥ తెలతెలవారవచ్చె శశితేకువలేకువగాంచి తారకల్
వెలవెలఁబార విచ్చెఁ దగువీక్షలఁ బతులు వృక్షశాఖలం
బిలపిలఁజేరఁజొచ్చె రవిబింకము పొంకము నంకురింపఁగాఁ
గలకఁలూర హెచ్చె జిగికమ్ములు తమ్ముల కిచ్చె నత్తఱిన్. ౧౦౪

వ॥ అంత ౧౦౫

సీ॥ ఉభయదిక్కాంతాముఖోదారకర్పూర
కాశ్మీరతిలకపంకంబు లనఁగ
తైలద్యుయీసాను సంకీర్ణపున్నాగ
కంకేళిసుమగుచ్ఛకంబు లనఁగ
నుత్తుంగనగశృంగయుగళిమిశ్చిలా
దాతుగై రికవళత్కాంతులనఁగ
సమయాధికారిపార్శ్వద్వంద్వసందీప్త
ధవళారుణాతపత్రంబు లనఁగ
నాథసమ్ముఖలగు వరుణాని శచియుఁ
గీలుగంటుల వజ్రాల కెంపుఱాలఁ
బేర్చి తార్చిన రేకడబిళ్ళలనఁగ
నన్తగిరిఁ జంద్రుఁ డుదయాద్రి నర్కుఁ డలరె. ౧౦౬

కం॥ గగనాబ్ధి నడఁగు బుగ్గల
పగిది నుడుల్ నడలె దిశలు ప్రతిభాదశలం

దగియెఁ బ్రసరించె శిశిరా
శుగములు కోకముల కెసఁగె సుఖపాకంబుల్.

౧౦౭

సీ॥ నిడుదకన్నుల నింపు నిద్రమంపులు మీఱఁ
బలుగెఱుల్ మోవుల పచ్చిదేఱు
వీడినతురుముల విరిసరంబులు జాఱు
మేతావెచెమట క్రొమ్మిసిమి యాఱు
దడఁబడునడల తత్తరము బిత్తరమూఱు
నెదలపైఁ గదలి పయ్యెదలు జాఱు
సురతంపుచిన్నెల సొంపులు వెలిపాఱు
మోముల బడలికల్ ముద్దుగాఱు

నప్పు దెవ్వరు సూతురో యను రయమునఁ
బట్టి నీరొల్కు చేగిండ్లుబడక యిండ్లు
వెడలివచ్చు విలాసినిఁ తతి చూడ
ముచ్చటలొనర్చె రసికసమూహముఁకు.

౧౦౮

వ॥ అంత

౧౦౯

కం॥ ఆవేశకు సకు లా రా
జీవాక్షి యొకింతఁ దెలిపెఁజెందిన మనకీ
దేవుఁ డినుండే హరి యని
భావించిరి మఱియు భద్రభావము గనుచున్.

౧౧౦

సీ॥ చెలి ననంగుఁడు దనవలెఁ జేయఁదలఁచెనో
యంతంతఁ గృశమయ్యె నంగలతిక
సతి నితాంశుఁడు నిజస్థితి జేయఁదలఁచెనో
ప్రబలె బంగరుమేనఁ బాండిమంబు

అనిలుఁ డంగనఁ దనయటు జేయఁదలఁచెనో

తెరువనక కెందేనిఁ దిరుగఁగోరు

మధు వాత్మవృత్తి భామనుఁ జేయఁదలఁచెనో

మదిలోన నేవేళ మఱపు పాచ్చె

వనవిహగరాజి సకిఁ దమవలెను జేయఁ

దలచెనో వనవాఁచ లోఁదలఁచు ననుచుఁ

గేళివనకేళి వలయుఁగాఁబోలు ననుచు

వనిత నెచ్చెలు లమ్మ రమ్మ నుచుఁ బ్రీతి.

౧౧౧

చ॥ జిలుగుపయఁట నంటి వలఁజిక్కిన జక్కవదంటనా విభా
సిల గుభళించు నున్బసపు సిబ్బపు నిబ్బపు టుబ్బుగబ్బి గు
బ్బల పెనుముమ్మరమ్మనకు బాళికిఁ జాలక కౌనిటట్టు బి
ట్టులికిపడన్ వడంకఁజను నుగ్మలిఁ దోడ్కొనిపోయి రయ్యెడన్. ౧౧౨

వ॥ ఇట్లు చని యవ్వనిత లనితరప్రచారంబగు నవ్వనసంచారంబున
సతులగుటఁ దమకు వనదేవత లాచరించు నుచితోపచారంబుల గతుల
నతులలతాప్రతాననీవితానంబులు వినుతన నికేతనంబులునుఁ గుసుమ
విశేష విశీర్ణధరాగతసరాగ పరాగంబులు నూత్నంబులగు రత్న
కంబళంబులును, మరుత్పరంపరలందరలు కప్పురంపుదెరలు
దెరలును, నుపరితలపరీత ప్రనూనసంతానంబు వితానంబును, సమీప
దీపిత నీపకళికలు దీపకళికలును, పరిసరస్థిందీమరందరసప్రసారంబు
పాద్య నీరంబును, పాటలకుటజకుట్మలావళిత పత్రపుటపాత్రిక
లారాత్రికలును, పరిపాకపతిత శశికాంతఫల కాంతరఫలనికాయంబు
లపాయనంబులును, శుకముఖశకుంతకలకలంబు వందిబృందాకలనం
బుగా నృపభవనంబు ననుకరించుచు నుపవనంబున విహరించు ౧౧౩

సీ॥ మాధవస్థితి యిది మాధవస్థితి యని

కలిసి వర్తిలు నొక్క కలికికొమ్మ

మాకందములు నివి మా కందము లటంచుఁ

గ్రీడించు మఱియొక కిరవాణి

మాధవశంబిది మాధవశ మటంచుఁ

బాడుచుఁ జను నొక్క భ్రమరచికుర

నారంగములు నివి నా రంగములటంచు

నాడు వేఱొక మయూరాభవేణి

మదను భావమునకు దాపు మరువమిదియు

మదనుభావమునకు దాపు మరువ మనుచు

నొక్క కలకంఠి యాస్వాద మొనరఁజేయుఁ

జెలులు విహరించుతఱి వనస్థలముఁ జేరి.

౧౧౪

మ॥ తమ బింబాధరసామ్య మొందు ననుచున్ ద్రాక్షాఫలచ్ఛాయలం

దమ వక్షోజసమంబులౌననుచు నంతం బాణి జంభీరముల్

దమ చంచచ్చుబుకా ప్తి నందుననుచందాలన్ రసాలంబులన్

రమణుల్ గోసిరి లో సహింపని మనోరాగంబు వే కన్పడన్.

౧౧౫

చ॥ సుకరగృహీతకాండమయి సౌంపుగఁ బల్లవపా శి కొమ్మకొ

మ్మకు ఘటియింపసాగి ధృతిమై నలరందగి యంతటన్ ఫల

ప్రకరము నందుచుం జెల్లవు రంజిల నొక్క రసాలశాఖితై

యొక లతకూన దా సుఖనియుక్తిఁ జివుక్కునఁ బ్రాకె నత్తఱిన్.

౧౧౬

క॥ సతులు విలాసకళారస

వతులు కుసుమతతులు గోసి వనసంగతులం

బలికై శరములు గొనియెడి

రతులో యన వెలసి రతనురమ్యాకృతలై.

౧౧౭

కం॥ ఘోరనమున సతులు లతాం

దోశనమున నెగయ సురవధూటులతోడన్

పేళనమునఁ దగఁ బదయు

కృపలనమునఁ గయ్యమునకుఁ గాల్పించుగతిన్.

౧౧౮

వ॥ అంత

౧౧౯

సీ॥ పదముఁ నంటకు ముదిత యశోకంబుఁ

దిలకించి చూడకు తిలక మతివ

చేరి భాషింపకు చెలి కర్ణికారంబు

సింధువారము నిఃశ్వసించ కబల

బాలరసాంబుఁ గేల నంటగరాకు

నాతిరో సురపొన్న నవ్వఁబోకు

కలికి గంఢాషింపఁగవయకు వకుళంబు

కూర్పకు సందిటఁ గురవకంబు

చారయిది పాటఁబాడకు చంపకమిది

సఖిముఖం బెత్త కీవిట్లు సలిపితేని

తోనవిప్రసూనములొసంగు సూనశరుఁడు

బాణముల జేయునవె నిన్ను బాధసేయు.

౧౨౦

గీ॥ అనుచు నెచ్చెలి కెఱిగించి యటఁ జరించి

శయతతుల నేర్చి పుష్పాపచయ మొనర్చి

చెలువ లొకమంచి చల్లని కొలను గాంచి

యచటి కేతెంచి క్రిడింప నభిలషించి.

౧౨౧

కం॥ సారసముఖభావంబుల

సారసముఖు లపుడు కేళి సలిపిరి తత్కా

సారమునను లసదమృతా

సారమునను సరసతరవిసారమున నొగిన్.

౧౨౨

గీ॥ ఆ భువనకల్పితక్రీడ నన్జభవవి
కాసములు కేశవేశనంగతులఁ దగియె
నాభువనకల్పితక్రీడ నన్జభవవి
కాసములు కేశవేశనంగతులఁ దగవె.

౧౨౩

కం॥ జలములు గ్రహించి మించిన
జలదములనఁ గొప్పు లచటి చంచలలన వా
రళికఫలకముల నలఁదిన
హలదీనవదీవు లలరె నా జలకేళిన్.

౧౨౪

సీ॥ చికురకై వాలంబు సుకరాక్షిమీనంబు
వదనపాణిపదాంకవారిజంబు
గళశంఖ మధరకోకనదప్రభాస్ఫూర్తి
రదమౌక్తికము భుజారసికబిసము
స్తనరథాంగము కటిసైకతంబు వళిత
రంగంబు నాభికా భమము రోమ
రాజీక్రమేందీవరము నూరువారీభ
కరము జానువరాటికాతలంబు
ప్రపదకమతంబు గుల్ఫనీవారగర్భ
సురుచిరముగ నలంకారనిరతి నెఱుపు
లీల నేకిభవింపుచుఁ గేళి సలిపె
సరసుల నెసంగి పద్మినీనముదయంబు.

౧౨౫

కం॥ అంబరవలగ్న లంతట
నంబరములు కటి ఘటించి యట విమలవిభా
దంబరములఁ బులుగడిగిన
శంబరహరు శరములన నెసంగుచు మణియున్

౧౨౬

కం॥ మనమొక దేవునిఁ గొలుతమె

వనితా : యన నా లతాంగి వారలతోడన్

మనకొక దేవుఁడు గలఁడే

మనసిజునకుండె కాక మాన్యుండనినన్.

౧౨౭

కం॥ లాలసమున మృదులాలస

దా సమీ ముల దోడుపడఁ గేళివసన్

బాలికను నిలిపి వలపుల

మూలమగు రసాలసాలమూలపితర్నిన్.

౧౨౮

సీ॥ హరి యని శౌరి సంప్రార్థింత మందమా

యది సమీరుని నామ మతివలార

యల విఘండని శౌరి నర్చింత మందమా

యది నిశాపతినామ మతివలార

ప్రద్యుమ్నఁడని శౌరిఁ బలుకుద మందమా

యది మన్మథుని నామ మతివలార

మాధవుండని శౌరి మది నెంతమందమా

యది వసంతుని నామ మతివలార

కాన ఫణిశాయిని నిశాటమానమథను

మదనహరసఖ మధువైరి మహి గణించి

యంచితస్థితిఁ గాంచి సేవించినంత

వీరి మదములు వదలు వేర్వేరు ననుచు.

౧౨౯

ఉ॥ శ్రీరమణీయతం దనరి క్షీరపయోనిధిఁ బోని యొక్క కా

సారవిలాససీమ సితసైకతమై తెలిదీవిఁబోని వి

స్తారసమేతశీతసికతామయవేదిక దివ్యకల్ప మం

దారతగుప్రతానసుమనః కమనీయత బొల్బునొక్కచోన్.

౧౩౦

కం॥ మణిగణకిరణగుణారుణ

పణిభోగవణాశి నెనయు ప్రసవా స్తరణాం

గణమునఁ దృణఘృణీయుతమగు

శణహరిణమృణాశనాశచత్వరవసతిన్

౧౩౧

కం॥ జోకం గొజ్జగిసీటం

జేకాని పుష్పొడియరుంగు జేసి యచట నా

శ్రీకాంతుని నొక తామర

రేకున లిఖించి కస్తురింజలి చెలియల్.

౧౩౨

గీ॥ హరికి దాపల శ్రీదేవి నావహించి

చేరువ లిఖించి వారి కుమారు మారు

సరతిఁ బూజింపఁ గమ్మఁదెమ్మెరలు వీవ

రుల్లురని క్రొవ్విరులు రాల సకియ లలరి

౧౩౩

కం॥ హరి పువ్వులు రాల్చెఁగదే

పరఁగు శుభంబింకి మనకు బాలిక యనుచో

నరుదెంచి దివ్యకీరము

పరమానందంబుతోడ భద్రకు ననియెన్.

౧౩౪

కం॥ వీ కథ సువసువ విని తాఁ

గేకయనాథుండు దృష్టకేతుఁడు నాతో

నో కాంతా ! యింతక ము

న్నేకాంతముగాక పలికె నింతి వినంగన్.

౧౩౫

కం॥ ప్రాయపుసిరి మన భద్రా

తోయజముఖియందు వింత దోచెను సరిగా

నాయక కనురూపంబగు

నాయకు నేర్పఱపు కీరనాయక ! యనుచున్

౧౩౬

వ॥ అనిన నేనునుం గొంత విమర్శించినట్లుంటి యిట్లుంటి. ౧౩౭

మ॥ ధరణీనాయక ! నాయకుండన యదూత్తంసంబె కాకన్యులె
వ్వరు మీరక్కమలాంశఁ గాంచనగునవ్వార్లంటికిం గంటికిం
గర మానందమొసంగుఁ జూడ హరి శృంగారాంగముందుల్య మి
ర్వరకున్నేనునుఁ జూచినాడ హరి మీరుంజూచినారే కదా ! ౧౩౮

కం॥ చతురతయు గభీరతయున్

ధృతియు మతియఁ గులము బలము హితమున్నతమున్

రతిపతిఁ గేరు నొయారము

పతగధ్వజునందెకాక పరులకుఁ గలవే.

౧౩౯

చ॥ అది యటులుండెఁ జుట్టరికమా కడదగ్గర లాఁతిజాగగా
దది వసుదేవుచెల్లెలు గదా శ్రుతకీర్తి భవద్వధూటి యి
మ్మదవతి మేనయత్త వనమాలికిఁ గావున మీర లిర్వరున్
ముదమునఁ గన్న కన్నియను ముఖ్యము శౌరికొసంగ భూవరా ! ౧౪౦

కం॥ మీకేయరిగలఁడాతఁడు

మీకేయరిబెట్టు చక్రిమిత్రత నదియుం

గాక మదిఁ దెలిసి చూచిన

నా కన్నియ కతనియంద యాసక్తి సుమీ !

౧౪౧

గీ॥ మఱియుఁ గోరుచుండు మనభద్రమదిగదా

మాధవునకెన్నెన మంచిమగని

మఱియు గోరుచుండు మనభద్రమదిగదా

మాధవుండ కలుగ మంచిమగఁడు.

౧౪౨

కం॥ అన నృపుఁడనియెన్ హరి నే

వనిత వలచు నదియ మనకు వాంఛితమైనన్

వినఁగా నిది నృపథర్మం

బనఁగాఁ జాదీంత మిల స్వయంవర మనఘా ।

౧౪౩

కం॥ అనినన్ మీ జననియు నే

ననుమోదిల్లితిమి నీకు నాశుభవార్త

వినిపింపవచ్చితన న

వ్వనితయుఁ బ్రీతిల్లి నిజసివాసముఁ జేరెన్.

౧౪౪

ఉ॥ అంతటఁ గేకయక్షితిశలామరభర్త సువార్తగా జగం

బంతయు సంతసిల్లఁగ నిజాత్మజకైన స్వయంవరోత్సవం

బెంతయుఁ జాట సర్వధరజీశకుమార సభాంతరాళికిం

బ్రాంతజనాళిఁ బంచి చతురంతపరీతధరిత్రి నంతటన్.

౧౪౫

చ॥ పురము నలంకరించి తగు భూషణముల్ వసనంబులుడఁగా

నిరవులా నన్నపానముల క్షిప్తపదార్థము లెంతయే సుగం

ధరసము నాగవాసములు ద్రవ్య మవేకము వాద్యభేదముల్

దీరములుగా నొక్కొక్క విడిదిం బతి బూనిచె వచ్చువారికిన్.

౧౪౬

చం॥ పఱపుగఁ దోచు నొక్కపురబాహ్యతలోపవనాంతరంబునం

దిరుదెస జాలువాఱ పనులెంతయు వింతలుగా వెడల్పునై

కుఱుచలుగాక సొంపులొనఁగూడఁగ మంచెలు బూన్చె రాజు త

త్పరత స్వయంవరోచిత నృపాలకుమారులు కొల్వు గూడఁగన్.

౧౪౭

వ॥ ఇట్లనేకవిధంబులం గేకయేంద్రుండు నిజనందనోచిత

స్వయంవర మహోత్సవం బొనరించుచుం దత్సమయంబున.

౧౪౮

కం॥ ఆ రీతి వార్త లనిచిన

నా రాజసుతాస్వయంవరార్థము సకల

ఞ్మరమణకుమారకు లటఁ

జేరిరి కడు వింతవింతశృంగారములన్.

౧౪౯

కం॥ బంధులు ప్రియబంధులు నయ

సంధులు బహుసుగుణరత్నచయ సింధులు సం

బంధులగు దేశదేశపు

సంధులఁ గల రాజసుతులు సనుదేహింగన్.

౧౫౦

గీ॥ లేమ కుంతిచెల్లెలి తనూజయౌటను

వావిగనియుఁ గేకయావనీశు

వరుస దగునటంచు నిరిమదంబున దుష్ట

యుక్తి వచ్చె నా సుయోధనుండు.

౧౫౧

వ॥ తదనంతరంబున

౧౫౨

చం॥ హరిఁ గనుఁగొన్నకన్యకయు నన్యులఁగోర దవశ్యమా స్వయం

వరమున కమ్మరారియును వచ్చును మేనమఱందలీ సుధా

ధర తన కౌనటంచుఁ డమ తల్లికిఁ జెల్లెలిబిడ్డయైన సో

దరివిభవంబుఁ జూడఁజనెఁ దమ్ములతోడత ధర్మనూతియున్.

౧౫౩

ఉ॥ వచ్చినరాజులందు బలవంతుఁడు రూపరి కౌరవేశ్వరుం

డిచ్చ వరించు నాన్యపతినే చెలి యంచు మనంబునందుఁ బె

న్ముచ్చటఁ దల్లి చెల్లెలితమాజ వివాహశుభంబుఁ జూడగా

వచ్చిరి దంతవక్త్రుఁడు నవార్కగతిన్ శిశుపాలుఁ డెంతయున్.

౧౫౪

కం॥ అందధికులు కురుపతియు ము

కుందుం డిందొకరి సకియ గోరు ననుమదిన్

విందానువిందు లరిగిరి

విందగు మాతృవ్యసేయి విభవముఁ జూడన్.

౧౫౫

ఉ॥ ధీరుల నుగ్రసేనవసుదేవుల మాధవుఁడాదియౌ యదు
జ్ఞారమణాగ్రగణ్యులను మత్స్యీయబంధులఁ దోడితెమ్మనం
గీరము సేరి ద్వారవతిఁ గేకయుపంపు నెఱుంగఁజేసినన్
శౌరియు వృష్టిభోజయదు సంతతిరాజుల కేర్పరించినన్.

౧౫౬

క॥ హరి కా సతిపై మతిగల
వెర వెఱుఁగుట బంధుమిత్రవిధములను స్వయం
వరజేచ్చ దక్కి వచ్చితి
హరితోడం గొలిచి యాదవాదినరేంచుల్.

౧౫౭

క॥ అపు డాగతి విపులాకృతి
నృపు లాదృతి నేఁగుదేఱ నెదురుకొని కృత
స్వపురావృతిగాఁ గేకయ
విపులాపతి వారి నునిచి వేర్వెఱనంతన్.

౧౫౮

క॥ మంచెలపై నృపనందన
పంచాస్త్రులనుంచి మఱియు బంధుజనుల క
య్యంచుల నుచ్చస్థలులీ
క్షింప నియోగించి దృష్టకేతుఁడు ప్రీతిన్

౧౫౯

క॥ మెఱుఁగునకు మెఱుఁగుబెట్టిన
నీతితనయం గ్రొత్త క్రొత్త శృంగారములం
బరగించి కేకయేంద్రుఁడు
కరుణారస మొలుకఁ జిలుకఁ గని యిట్లనియెన్.

౧౬౦

చ॥ అతిసుకృతోఽతస్థులమునందు శుకద్విజజన్మ మంది ఖ
రతికడ వృద్ధిఁబొంది మఱి బ్రహ్మకడం గళలెల్లఁ జెంది య
చ్యుతుకృపఁ బేరునొంది సుగుణోన్నతిఁగన్న వివేకి వీవు మ
త్సుతకు హితుండవౌట శుభసూచితభాగ్యముగా భాగ్రణి !

౧౬౧

కం॥ కావున మా వనజానన

కి వనధిపరీతభూతలేశకుమార

శ్రీవిభవనామరూప

ప్రావీణ్యము లేర్పరింపు పతగకులేంద్రా !

౧౬౨

గీ॥ అని నృపతి వల్క రాచిల్క నెనరుఁ జిల్క

మోముపై నవ్వు దొలఁక సమ్మోదపులక

తిలకితాంగంబుతోఁ జాల ధీవిశాల

ఫణితి సతిఁ గాంచి యిట్లనుఁ బ్రౌఢి మించి.

౧౬౩

కం॥ పురుషోత్తముఁడై సముఁడై

సరసుండ్లై మరునిగురుఁడై సరి చెలువమునన్

ధర నీ విభుఁడనఁగాఁ దగి

గుఱియగు మఁచివరు నేలుకొమ్మా కొమ్మా :

౧౬౪

కం॥ ఒకమాటు రెండుమాటులు

సకియ ! కలయవెదకి నీకు సరివచ్చిన శూ

రకుమారకుమెడ నిడు మని

శుక మొసఁగెం బారిజాతసుమహారంబున్.

౧౬౫

కం॥ అది మును హరి తనకొసఁగిన

యది గావున ముదిత ముదితయయ్యెను శుకమా

సుదతిని రథమున నిడుకొని

సదయత నృపసుతులఁజేరఁ జనుటయు నంతన్.

౧౬౬

కం॥ భద్రగతి నృపులు గాంచిరి

భద్రన్ మృదుగమనవిజితభద్రం దనుహ

రిద్రన్ హరిలక్ష్మితహృ

న్ముద్రం బరిపూర్ణగుణసముద్ర ననిద్రన్.

౧౬౭

వ॥ ఇట్లు కనుంగొని తమ మనంబుల

౧౬౮

క॥ నక్షత్రపుఁదునుకో తను
సాక్షాన్మోహినియొ మరుని సామాజ్యకళా
నిక్షేపమొ లేక మనో
విక్షేపమొ కాక యిట్టి వెలఁదుక గలదే !

౧౬౯

క॥ అనుచున్ రాసుతు లా సతిఁ
గనుచుం దమిఁ బెనుచు కోరికల వివశములౌ
మనసుల నొకరీతి ధృతిన్
మనుచుచు నిట్లుండి రంత మది ముద మొదవన్.

౧౭౦

సీ॥ వలపైనదానిఁ గల్వలతేని వలతేని
కులమానినుల నవ్వు చెలువుదానిఁ
గుదురై నదాని నిగ్గులపెంపుగల కెంపు
బలుసౌంపుగల మోవికలిమిదాని
నొఱపైనదానిఁ దొల్కరిమించు సరిమించు
సిరిసంచుగను మేవిమెఱుఁగుదాని
సొగసైనదాని మెచ్చులఁ దొల్కుఁ నెలతక్కు
గళఁజిల్కు నగుమోముతెలివిదాని
మొలకనవ్వులదానిఁ జెన్నొలయు గబ్బి
గుబ్బిపాలిండ్లగవ నీటు గులుకుదాని
రూపయౌవనములతీపుఁ జూపుదానిఁ
గేకయకుమారి భద్ర నీక్షించె శౌరి.

౧౭౧

క॥ శుకము వచించుటకన్నన్
సుకరంబగు చిత్రపటముఁ జూచుటకన్నన్

శుకవాణిఁ గాంచి కనకాం

శుకుఁ డెంతయు నెమ్మనంబు సోద్యము నొందన్.

౧౭౨

చం॥ మలయుబ్రహ్మదమ్మారి పలుమాటిట గూరిమిమోముదారియీ

కలికికి వారిజారియనుకారి కుచప్రకటారి ప్రాయపుం

గలిమి కొటారిదేకద జగాజిగిపెడిపెటారి మారు చే

నలరుకటారి యందు శకటారి నుతించు మిటారి మించుగన్.

౧౭౩

కం॥ అవురా యనుఁ గ్రొమ్మెఱుఁగుల

నవురా యను మేనితకుకు నవురా తొవరా

సవురా యను ముఖరుచి వా

సవురాయను నెఱుల సిరుల సవరణ సతికిన్.

౧౭౪

కం॥ చిలుకో పరువపుమరువపు

మొలకో మరుచేతిపూపుములికో మెఱుగుం

దళుకో జీవపుఁజిత్తరు

పలకో యీ కలికిఁ దెలియఁబలుకం దరమే !

౧౭౫

కం॥ చికురములా హరినీలపు

నికరము లా యింపుసొంపు నింపు ముఖరమా

ముకురమ రదనాంశుకమా

శుక మాసింపనగు ఫలము సుమ్మి చెలికిన్.

౧౭౬

గీ॥ ఈ సునాస జిగింబై డిజేసునాస

యాసురాగ కుచోన్నతియేసురాగ

మీసుమాలిని నఖపాళియాసుమాలి

యాసువాసిని మోమిందుబో సువాసి.

౧౭౭

కం॥ గిండ్లొ నంపఁగి పూవుల

చెండ్లొ మరుచేతి పుట్టచెండ్లొ వలపొ

నిండ్లొ పసినిమ్మజగా

పండ్లొ తెలియంగ బాల పాలిండ్లు భళి !

౧౭౮

చం॥ పగలొగిఁగాంచి తావికలభావము గైకొనెఁ గైరవంబు రా

జగతిని హెచ్చఁబూని జలజాతము గుండె విశేషమైన లీ

లఁ గనఁగఁబూని మీన మవలం జనె నీ సతి నేత్రసన్నిధిం

దగునె సుదృక్సమాప్తిఁ గుముదంబునుఁ బంకజమున్ విసారమున్ ౧౭౯

కం॥ సుధతీరుచిరాధరమా

సుధతీరు సుమా శుభాంగశుకరతఁ గను నా

మదనాగమసంపద యీ

మదనాగమనోజ్జయానమై సిరి దలపన్.

౧౮౦

గీ॥ ఇందునందుఁగందు పొందమ్మి విరియందు

ముందుముందు రజము ముకురమందుఁ

జెండు కసటుమందమందమేమందమీ

మందగమన మోమునందు సమము.

౧౮౧

ఉ॥ కౌనునకౌ నభంబు సరి కావిజగావిలసిల్లు మోవికిం

పానఁగఁ జానకంబు సమమానన మా ననవిత్తుమేనమా

మేననమేననంగనకమేననమీనన కన్గవందగున్

వేనలి వేనలిన్ విరులవేయుసువే యువతీమతల్లికిన్.

౧౮౨

సీ॥ దొరనెఁబో యీ చాన గురుకుచద్యయమాన

రైవతకాద్రి దర్శనఫలంబు

నెననెఁబో యీ రామ తనులత నంటఁగా

నారామలతలఁ జేనంటుఫలము

నలరెఁబో యీ బాల యధరంపురుచిఁ గ్రోల

సహకారఫలరసాస్వాదఫలము

కలిగెఁబో యీ కల్కి పలుకులాకర్ణింపఁ

జిలుకతో గోష్ఠిఁజేసిన ఫలంబు

తనరెఁబో దీని పరిణయోత్సవ మొనర్పఁ

దరుతతి కొనర్చు పరిణయోత్సవఫలంబు

మంచి శుభసూచకములు ఫలించకున్నె

యంచచేజేతనంచు వర్జించి శౌరి.

౧౮౩

కం॥ చిలుక కొరులు నేర్పిన పలు

కలరి వినం బ్రియమొనర్చునట యీ చెలి కా

చిలుకే నేర్పినదట యా

పలుకులు వినఁ బ్రియము గాదె పలుమఱు జగతిన్.

౧౮౪

కం॥ అని మాధవుఁ డీవిధమునఁ

దన భావమువన్ గణించి తరుణిం గరుణిం

చినతీవిం గను వాచిం

దన దేవిం గాఁగనెంచెఁ దగ నాలోనన్.

౧౮౫

వ॥ అంతఁ దనంత శుకశకుంతంబు విదితవృత్తాంతంబయ్యునుం గొంత

వాగ్విదోదంబు సలిపెదంగదా యని యా రాజతనూజకు నా రాజ

తనూజుల యనురూపరూపనామవిభవంబులు వేఱువేఱు నేఱుపఱుపం

దలంచి యుత్సాహంబుతో నిట్టనియె.

౧౮౬

సీ॥ కాశకరూశకురూశరాజులు వీర

లాశాంతవిఖ్యాతి నలరువారు

మాశవమాగధమత్స్యరాజులు వీర

లాదిమాఘ్నదయంబు నమరువారు

తోళనేపాళబంగాళరాజులు వీరు

పృథులశేఖరరూఢిఁ బెనుచువారు

గాంధారగజపతి గౌళరాజులు వీర

లసమాగ్రగస్ఫూర్తి నెసఁగువారు

శూర సేనసురాష్ట్రసువీరసుబల

సుప్రసిద్ధప్రభావయశోవిభూతి

సుముఖత నెసంగు రాజులు సుమ్ము వీరు

వీరిఁ గనుగొనుమా శరన్నీరజాక్షి !

౧౮౭

కం॥ కరహాటులు మరహాటులు

మెఱయఁగఁ గాంభోజభోజమిత్రసుమిత్రుల్

మఱి కొంకణతెంకణులన

వరుసం జంట దగుసిరులవారిం గంటే !

౧౮౮

కం॥ ప్రతివింద్యున్ హృతమాంద్యున్

ధృతినంద్యున్ నృపతివంద్యు దేవప్రస్థ

క్షితిపతి సేనాబిందుం

దతసేనాబృందుఁ గనుము తామరసాక్షి !

౧౮౯

కం॥ మాహిష్మతీపురీపతి

హైహయఁ దవ్యయసమృద్ధి నలరారు గుణ

గ్రాహియగున్నీలాఖ్యను

దాహృతుఁ డీ భూపరమణి నరయుము రమణి !

౧౯౦

కం॥ కుల్యున్ శుభగుణగణసా

కల్యుం గృతమద్ర విషయకల్యున్ ధృతనై

ర్మల్యున్ సురపతితుల్యున్

శల్యుం గను మహితహృదయశల్యుం దన్వీ !

౧౯౧

గీ॥ చారుభూరిక్రియాధ్యుఁ బాంచాలుఁ జూడు
నవ్యమాధుర్యశాలిఁ బొండ్రకునిఁ గనుము
సంగతఫలాతివిబుధుఁ గాళింగు నరయు
శివచంద్రుఁ గాశీశు నీక్షించు మబల !

౧౯౨

కం॥ అరయుము కమలాంశభవా
పరమ భీరగతి సింధుపతిఁ గురుభూతిన్
మఱియును ధరఁగల రాజుల
గరిమలు గను సహజభావకలనన్ లలనా !

౧౯౩

కం॥ కురుకులులు భూరిముఖ్యులు
గరిమం గను వీరి భరతఖండవిభు డీ
గురుమతి యని కురుపతి సో
దరయుతునిగఁజూపి శుకము తరుణికి ననియెన్.

౧౯౪

గీ॥ హస్తీపురభర్త యీతండు నిస్తులమగు
నిస్తుల పశస్తి నెసఁగు నో సింహమధ్య
భోగి కేతనుఁ డత్యంతభోగి మఱియు
బాగుగాఁ జూడు మీ తేని బర్హివేణి !

౧౯౫

కం॥ అని వీర లాదియగు న
జ్ఞనపాలురఁ దెలిపి వారి సౌఖ్యాదులు బే
ర్కొననూఱకున్న సతిఁ గని
చని శుక మవల నొక నృపతిసభఁ గని యచటన్.

౧౯౬

గీ॥ ఏకశతసంఖ్య గల యదువృష్టిభోజ
మదుదశార్థాదివంశసంభవులఁ జెప్పి

యవల బలకృతవర్మసాత్యకుల నెన్ని
యంతట శుకంబు హరిఁ జూపి యతివ కనియె.

౧౯౭

సీ॥ కలితసుధాంశురేఖాచాఽచక్యంబు
నుదురుగాఁ గొనని నెన్నుదురువాని
శరదరవిందసుందరదళంబులకన్నఁ
దళతళాయ చు నేత్రములవానిఁ
గళ లీను హరినీలఫలకమ్ముల హసించు
తళుకెక్కు చెక్కుటద్దములవాని
మరుకొల్వకూటంబుమాడ్కి విస్తృతమై మ
హాన్నతశ్రీఁ బొల్చు నురమువాని

హారకేయూర మంజీరచారుకటక
మకుటకుండలనిగనిగల్ మలయువానిఁ
బ్రియగుణసహిష్టు యాదవాన్వయచరిష్టుఁ
గృష్టు రోచిష్టుఁ గనుము రాకేందువదన !

౧౯౮

కం॥ అనుచుం జెప్పియుఁ జెప్పక
మునుపే హరిఁ గనఁదలంచు ముదితయు ముదితం
గనఁదలఁచు హరియు నిరువురి
నెనరులు నేకీభవించి నెమ్మది పొదలన్.

౧౯౯

కం॥ ఇరువురు నిరువురి చూడ్కులఁ
జూరచురఁ గన రాగళిలఁ జూపు శరములన్
మరుఁ డెంత భావవేదియొ
హరిహరి యెద గాఢనేసె హరినిం దరుణిన్.

౨౦౦

ప॥ అంత

౨౦౧

గీ॥ మహి విరాజరాజమధ్యంబునను హేమ
 దీప్తవాసు వాసుదేవుఁ గాఁగ
 నెఱిగె నంత నంతరితగాఁగ విస్ఫూర్తి
 హితకుకై క కైకయేంద్రతనయ.

౨౦౨

కం॥ మును గోర్కిగన్న చూడ్కులు
 కనుఁజూడ్కులకన్న హృద్వికాసము హృదయం
 బునకన్న మున్న భావము
 జని శౌతిం గలయఁదివురు సతి కవ్వేశన్.

౨౦౩

కం॥ కీరము సెప్పిన మాటలు
 శ్రీరమణుం జూచు తనదు చిత్తములేటల్
 మాఱాకులె త న తఱి
 మారాకుల యగుచు మగువ మదిలో ననియెన్.

౨౦౪

సీ॥ ఇతని యాకృతికెల్ల నెనగాక చంద్రుండు
 నెమ్మోము తీరుగా నిలువఁబోలు
 నితని లోచనముల కెనగాక పద్మముల్
 పదములరేఖలై యొడుగఁబోలు
 నితని దానప్రౌఢి కెనగాక కల్పశా
 ఖలు కరంబులరీతి మెలఁగఁబోలు
 నితని ధైర్యంబున కెనగాక హేమాద్రి
 దరి తా నురఃస్ఫూర్తిఁ దనరఁబోలు

నార ! శృంగారరసములో సౌరు దీసి
 నేర్చున నొనర్పఁబోలు నీనేత ధాత
 లేక యేతాదృశవిలాసలీల గమనె
 దానవారాతి మానినీసూనహేతి.

౨౦౫

వ॥ అదియునుంగాక

౨౦౬

సీ॥ ఈ రమేళు సురంబు గోరాడవలవదె

బటువుపాలి డ్ల నిబ్బరము మాన్పు

నీ విభానిధికిఁ గెమ్మొవి విందొనరింప

వలవదే మదిలోని వాంఛ మాన్పు

నీ మనోహరుని మో మీక్షింపవలవదే

తివురుకన్నుల తరితీపు మాన్పు

నీ శుభాకారు మే నెనయఁగావలవదే

మసలు ప్రాయంపుముమ్మరము మాన్పు

రతులఁ దేలఁగవలదె యీ చతురచర్యఁ

గలసి చొక్కుచుఁ జొక్కించి కళల మించి

మనసుకన్నును దనియఁగా ననుచుఁ దలఁచు

వనిత హరిమీదఁ గడలేని వలపుఁ బూని.

౨౦౭

కం॥ వినమో కనమో గుణబల

ధనమోదాన్వితుల నృపతితనయుల వనితా

జనమోహనకరుఁడగు నీ

వనజోదరుఁ బోలఁగలరె వారెవ్వారున్.

౨౦౮

ఉ॥ కన్నులు పద్మపత్రరుచి గాంచు భళి : నగుమోము చందమా

పున్నమ చందమామ పొరపొచ్చెము లెంచు భుజంబులా సిరుల్

చెన్నగు కల్పశాఖల హసించు భుజాంతరమా రమాభవుం

డున్న హజారపుంజెలువు నొచ్చెములుంచుఁ గదమ్మ శౌరికిన్. ౨౦౯

ఉ॥ వచ్చినవాఁడు మాధవుఁ డవశ్యము నేనొనరించు భాగ్యముల్

పొచ్చుగదమ్మ కోరుకొని యీ విభుకొగిదిలోన నిచ్చనే

నిచ్చకు వచ్చినట్టు నుఖియించగఁ గల్గెఁ గదమ్మ మున్న నే
నిచ్చినదాన నా హృదయ మిచ్చక మానక దానవారికిన్. ౨౧౦

కం॥ అవురా హరి నన్నేలిన
దవురా సౌఖ్యముల నొకటఁ దక్కువ లేకం
జివురాకుకటారిదొర
న్నవురా వివరింప శౌరి నవురా యనుచున్. ౨౧౧

కం॥ ఇటు లా కుటిలాలక యట
నిటలాంబకమిత్రు వికచసీరజనేత్రుం
బటులాలసఘటనావళ
చటులాశయ యగుచు వినుతి సలుపుచు మఱియున్. ౨౧౨

చ॥ మును హరిఁ గాంచి సిగ్గునను మో మరవాంచి భ్రమించి తేర్కొనం
దన కుచమధ్యహారమణిదర్పణసీమ రమేశురూపముం
గని తనివారగా నితఁడకా విభుఁడంచుఁ దలంచునంతతోఁ
జని చెలు లామె కోరుకొనుసైగఁ గనుంగొని తేరు డించినన్. ౨౧౩

చ॥ ఒసపటి గబ్బిగుబ్బగవయుబ్బునఁ గౌ నసియాడఁ గ్రొమ్ముడిం
దుసికి విఱుందుపై సరులు తుంపెసలాడ బిరాన సిగ్గుతో
ముసిముసినవ్వు మోముపయి ముచ్చటలాడ రవదెమ్రోతతో
గుసగుసలాడ నంచగమి గూడఁ జనెం జెలి శౌరిమ్రోలకున్. ౨౧౪

వ॥ ఇట్లు చని ౨౧౫

కం॥ మిసమిసమను సిరు లెసఁగెడి
కిసలయవినరము హసించుకేలన్ సకి య

య్యసమశరుఁ గన్న సామికిఁ

గుసుమముల సరమ్ము నటుతఁ గూటిచి యంతన్.

౨౧౬

కం॥ దిగ్గున మఱలి పెనంగొను

సిగ్గున రథమెక్కి చనియెఁ జెలినగరికిగా

నగ్గజగామిని మైసిరి

నిగ్గులగల నృపులమనము నెరనెరబెట్టన్.

౨౧౭

కం॥ మాయలు వన్నెఁగదా నేఁ

డీ యాదవుఁ డనుచుఁ గనలి నృపతులలో నా

నాయోధనాథు లయ్యెడ

నాయోధనబుద్ధిఁ గదిసి శయ్యదుపీరున్.

౨౧౮

కం॥ ఇది నృపధర్మము దానే

ముదితయుఁ గోరుకొనె హరియు ముఖ్యుం డనుచుం

గదలిరి కొందఱు కొందఱు

గదిసి రనిం గనలు నిగుడఁగా హరితోడన్.

౨౧౯

కం॥ తరతహవృత్తియుఁ దెలియక

ధరఁ దమవృత్తియె విశేషతరమను మతిచే

నురగధ్వజు డురువడిగా

గరుడధ్వజుఁ దాకె యోధగణములతోడన్

౨౨౦

గీ॥ అటుల హరిమీదఁ గురువిభుఁ డడర మగధ

పౌండ్రకకళింగ కాళికాపతులు మఱియుఁ

దోడుపడునట్టి రాజులు తోడ నడచి

రాతటి గజాశ్వరథబటవ్రాత మడరె.

౨౨౧

కం॥ మఱియును శస్త్రాస్త్రగదా

శరముఖబహుసాధనములఁ జక్రధరుం డి

ట్టురువడిఁ బొదివిన భ్రుకుటి

స్ఫురణ నొకించుక సరోషపూర్తి నతండున్.

౨౨౨

కం॥ తన రథమున సంతర్దన

జనపతి సారథి నొనర్చి సాహాయ్యముగా

నని యదుకేకయు లడరిన

వనజాక్షుఁడు వారివారి వారించి వెసన్.

౨౨౩

కం॥ ఆ యదుపతి మీరెచటికిఁ

బోయెదరని కదిసి తద్రిపు వాతంబుం

జేయమ్ములఁ గాయంబుల

గాయమ్ము తొనర్చెఁ జెదరగా నుమ్మలికన్.

౨౨౪

కం॥ హరి యారీతి నొనర్చిన

కర మరుదుగ వారి వివిధఘనబల మెల్లన్

మరుదాశ్రయు హరిఁ దాకెను

హరిదావృతినంత నాతఁ డతిరయ మొలయన్.

౨౨౫

కం॥ కోపమ్మునఁ జాపమ్మున

రోప మ్మొనఁగూర్చి వాని రూపఱచి రణా

టోపమ్మున హరి వారల

దాపమ్ములు దునిమి విరథశస్త్రులఁ జేయన్.

౨౨౬

వ॥ ఇట్లు నిస్సాధనులైన యోధజనులం దలకడచి యురవణించిన భట

ప్రపంచంబు ఘటిపంచకంబునం బటాపంచలగుటం గాంచి కాంచన

పటుండు పంచజనోత్కటుండగుచుం బాంచజన్యారావంబు గావించె
నయ్యెడ. ౨౨౭

౨౦॥ వైరులు మఱియుం బురికొని
తారందఱు పొదువఁ దివుర దామోదరునిన్
వీరలతో నేమని యదు
వీరుండొక చిత్రసమరవిరచనబుద్ధిన్. ౨౨౮

౨౧॥ నోవక పోవకయుండఁగ
జీవకశల్ నిలిపి విగతచేష్టులఁ జేయన్
భావించి యరుల హరియుఁ గృ
పావనధి నిజాయుధములఁ బనిచిన నవియున్. ౨౨౯

౨౨॥ చక్ర మందరి కన్నిచక్రంబులై చుట్టి
యున్నచోటఁ జలింపకుండఁ జేయ
శంఖంబు బహుమంత్రశబ్దాళిఁ దనయండఁ
గమిచి నిశ్శబ్దంబుగా నొనర్చ
శార్ఙ్గంబు శస్త్రాస్త్రశరధనుర్ముఖముల
జత తనలో నుపసంహరింప
గదగదాముసలముద్గరపరిఘాదులఁ
దనచేతనె తిరోహితములఁజేయ

నందకము సైంధవధ్వజస్యందనాది
బంధనము లూడ్చి సడలింప బవరముననుఁ
జేయునది లేక రిపులు నిశ్చేష్ట నిలువ
నంద టాశ్చర్యపడఁజేసె నచ్యుతుండు. ౨౩౦

కం॥ ఆ వేశల సంతర్దన

భూవిభుఁ డా హరిశరాసభూరివిలాస

ప్రావీణ్యమునకు మెచ్చుచు

భావమరందిపడఁజూచె భావమఱిందిన్.

౨౩౧

కం॥ అంతట హరి సంతర్దనుఁ

డెంతయు వేడుకొన ఐంధుహిత మరిధరణి

కాంతుల విడిచె ధరాభర

మంతయుఁ దుదవారికతన నణిచెటివాడై.

౨౩౨

వ॥ ఇవ్విధఁబున

౨౩౩

సీ॥ విముఖభావఁబునఁ గమిచి విదర్బుల

నల విదేహుల విదేహులనొసర్చి

స్తుతిఘటించిన మాగధుల మాగధులఁజేసి

పాండ్యుల దాక్షిణ్యపటిమ గాచి

పేర్చి పౌండ్రకులనుఁ బీల్చి పిప్పిరచించి

మత్స్యరాజివిసారమతి గణించి

మొగి నంగవిభులందుఁ దగరమ గ్రహియించి

పొదివి కాళింగునిఁ బుచ్చఁజేసి

సహిపుళిందులఁ గాననచరులఁజేసి

రహిఁ గుళింగుల నిజపక్షరతులఁజేసి

భీమయుక్తి నజాతారిధాముఁడగుచు

మాధవుం డటు విజయసంపద వహించె

౨౩౪

కం॥ అంగభవుల తనయుగ్రత

కంగభవుల గారవించి యంతట మఱియున్

సంగరహితులగువారల

సంగరహితులుగఁ గలంచెఁ జక్రధరుఁ డనిన్.

౨౩౫

కం॥ మత్సరము వీడి వచ్చిన

మత్సరణి భజించువారి మన్నన గనుచున్

వత్సగతులఁ దను డాసిన

వత్సతతులఁ బ్రోచె భక్తవత్సలుఁ డంతన్.

౨౩౬

గీ॥ కై కయీభ ర్తయగునట్టి లోకభ ర్త

యాజిఁ బూనిచె నమరవీరారిజయము

కై కయీభ ర్తయగునట్టి లోకభ ర్త

యాజిఁ బూన్పడె యమరవీరారిజయము.

౨౩౭

కం॥ ఆ రాజీవాక్షుని దయ

నౌరా జీవావశిష్టలై నెలవులకున్

మౌరాజిపరాజితులై

యా రాజతనూజు లరిగి రంతట నిచటన్.

౨౩౮

కం॥ కేకయపతి నిజతనుజకు

శ్రీకల్యాణోత్సవమ్ముఁ జేయుటకు హరిం

దోకొని బంధులతోఁ జని

లోకోన్నతలగ్నమునను లోకఁబెన్నన్.

౨౩౯

కం॥ పురముసిరి మెఱయ శుభపరి

కర మాదరమున ఘటించి కరము నయమునం

బరిణయమునకగు విభవాం

కురసరణిన్ హరినిఁ బెండ్లికొడుకుం జేయన్.

౨౪౦

కం॥ హరిణవిరోచన లయ్యెడఁ
 జరణమ్ముల వినమదమరసముదయమునదౌ
 శిరసంటిన నెరపంటకు
 శిరసంటిరి ముత్తియముల సేసలు సెలఁగన్.

౨౪౦

కం॥ మజ్జనమాదెను శౌరి న
 మజ్జనతాపాపహారి మంగళవిధులన్
 లజ్జావతీకరాబ్జమి
 శజ్జాతిసుగంధగంధిలజలంబులచేన్.

౨౪౧

కం॥ హేమాంబరుడట నవ్య
 క్షేమాంబరధారి యగుచుఁ జపలాంచితమౌ
 శ్యామాంబుదమన భూషా
 స్తోమంబుల నలరి పెండ్లి సౌంపలరారెన్.

౨౪౨

కం॥ ఆ సమయంబుల సకలవి
 లాసమయంబులగు నిత్యలాలిత్యకుభో
 ల్లాసంబులఁ గల్యాణా
 వాసంబుల భద్ర కైదువలు సవరింపన్.

౨౪౩

సీ॥ సతికిని శిరసంటెఁ జంద్రరేఖాశిక
 యోర్తుక సన్నేహయోగకలనఁ
 గమలాంశజకుఁ జేసి రమృతాభిషేకంబు
 హేమకుంభంబుల నిభగమనలు
 సరసాంబరస్ఫుర్తి చంచలాక్షు లొసంగి
 రెంతయే నీలాభ్రకుంతలకునుఁ
 గనకాంగి కంగరాగములు గావించిరి
 కాశ్మీరలాక్షాది గంధరచన

లక్షణోన్నతి బహువిధాలంకృతులను
నేర్పఱిచిరి శుభసదాకృతికి నుదతి
కాలతాంగి విరులఁ బూన్చి రంచితాకు
లగరుధూపంబు లెసఁగె నయ్యచలకుచకు.

౨౪౫

కం॥ ఈ రీతి నచటివా రా
నారీతిలకము నొనర్చిన వధూవరులుం
జేరఁగ వివాహవేదిక
వారక శోభనవిశేషవాద్యము లొలసెన్.

౨౪౬

కం॥ ఆలోఁ జనవున హరితో
నాలోచనసేసి కిర మాలోలవిసీ
లాలోకనానుమతిచే
నాలోకంబునకు మఱియు నరిగి రయమునన్.

౨౪౭

కం॥ శౌరికిఁ గేకయరాజకు
మారికిఁ బరిణయ మటంచు మదిరాదెలుపన్
శ్రీరమణికిరమణిఁ గని
యా రమణి నిజాంశజాత యని ప్రీయమెసఁగన్.

౨౪౮

సీ॥ చిలుకపల్కులు గేళిసేయక శ్రీదేవి
మగనితోఁ జెప్పిన మఱియు హరియు
భార్యమాటంతయు బంగారుగా నెంచి
హేమగర్భునితోడ నెఱుకసేయఁ
దన రాణికి నజుండు వినిపింప నావాణి
యా వాణి ననురక్తి ననుకరింప
హరివిధుల్ గుణయుక్తి హరునకుఁ దెల్ప నా
తఁడు సర్వమంగళాదరణ దెలియ

నంత హరి యిందు నేనుందు నందు మీరు
రమణఁ బరిణయ మొనరించి రమ్మటన్న
నెమ్మనంబునఁ బమ్మిన సమ్మదమున
భవ్యమతి నియ్యకొనెఁ బద్మభవుఁడు భవుఁడు.

౨౪౯

గీ॥ వేడ్కఁ దమవెంట నంటి యా విబుధవిబుధ
కాంతులు సకాంతులుగ రాగ ఘనసురాగ
భూరికల్యాణసానులవారి మీటి
శౌరికల్యాణదర్శనేచ్చలను జేరి.

౨౫౦

కం॥ వాణీశుండు శచీశుక
పాణీశుం డాదిగాఁగ వచ్చిరి కల గీ
ర్వాణీశులెల్ల మును శ
ర్వాణీశులు నడువ హరివివాహముఁ జూడన్.

౨౫౧

కం॥ హరి వారి నెదుర్కొని రాఁ
బరివారముతోడ నంతఁ బరిణయవేశన్
సురవారనటుల నటసలు
మురవారభటుల్ సెరింగె మురవైరికడన్.

౨౫౨

కం॥ హరిహరి ముఖసుర ల త్తటి
హరిహరిణాక్షీవిలాస మరయు మనీషన్
సిరిమించు సూనవారిం
గురియించిరి దానవారిఁ గురియించి వెసన్.

౨౫౩

చ॥ తనకడ కిట్లు వచ్చిన విభాతను మాధిపతిన్ శచీపతిన్
ఘనతనయస్థితిన్ హితవికాసగతిం దనకన్న నున్నతిం
గని విడుదుల్ ఘటించె యదుకాంతుఁడు నైజవివాహవైఖరుల్
గొనకొన నంతఁ గేకయుఁడు కూకుదవైఖరిఁ జేరి యచ్చటన్.

౨౫౪

సీ॥ మేదిని కెనయైన వేదికఁ గావించి
 దివికి దీదైన పందిలి ఘటించి
 బ్రహ్మాండసమమైన పశ్చరం బొనరించి
 సూర్యచంద్రుఁవంటి జ్యోతులుంచి
 తెలిదీవిసరిపదస్థలపాత్ర సవరించి
 కనకాద్రికెన వీరికల నమర్చి
 శరదభ్రములచాలు దొరయు నుల్లెడ యెత్తి
 తెరలు మాయకు సాటి తెర యొనర్చి

యాదిఁ జ్ఞీమహాదేవి హరి కౌసఁగు
 ష్టిరజలధీంద్రుఁ డనఁబోలి కేకయేంద్రుఁ
 డాత్మనందన హరి కిచ్చునవసరమున
 నఖిలకల్యాణవస్తువు లలవరించె.

౨౫౫

కం॥ వరునెదుట దంతకన్యా
 వరణం బొనరించి మంచి వైభవమెసఁగం
 దెర గట్టించిరి హరి మది
 తెఱఁగెట్టిదొ మఱియు మరుఁడు తీవరపెట్టన్.

౨౫౬

కం॥ తెఱవం గని తెర యించుక
 తెరవం గని భ్రమయు మెఱుఁగుతెఱఁగో యనుచున్
 మురవారణుండు మదిలోఁ
 దరువాత మనోజుఁడట్లు తరువానంగన్.

౨౫౭

కం॥ మనసూనఁ దెలియనైతిన్
 నను సూనశరంబు గూర్చునాఁ డీ వనజా
 నన యంచు నెంచు హరియా
 ననయించున్ విలుతునంగనయించుఁజెలిన్.

౨౫౮

కం॥ చెలి శృంగారరసాంబుధి
నలముచు నోలాడఁదివురు హరి చూడ్కులకుం
గలశములయ్యెం గుచములు
పొలుపుగ నాఛారగతులు భుజలతలయ్యెన్.

౨౫౯

కం॥ ఆఱుగురిఁ జెలుల నేలితి
వారొకరీ రీతివారె వారక యనుచున్
మారుగుడఁ దెంచు నాచెలి
యాఱుగురియఁగాఁగ మతి ననంతవిభూతిన్.

౨౬౦

కం॥ అవ్విదిఁ దలఁచుచు మాధవుఁ
డవ్వాంచోర్మీవశాశయనితి సతివౌ
నవ్వకు లూరులు నెంచుచు
నువ్వికులూరుచు వసించె నొగి నవ్వేశన్.

౨౬౧

చ॥ కన నపు డాభిముఖ్యగతిఁ గాంతకుచాంతరహరమధ్యవే
ష్టనమణిదర్పణంబునను శౌరి గనంబడఁ బొల్చె నెంతయేఁ
దనదు సురఃస్థలిన్ హరియుఁ దామరసాక్షి భరింప దీటుగాఁ
దనదు సురఃస్థలిం జెలియుఁ దామరసాక్షి భరించెనో యనన్.

౨౬౨

వ॥ అంత నవ్విధంబున నవ్వధూవరులు పరస్పరప్రేమంబులం
బ్రమోదించునవనరంబున.

౨౬౩

కం॥ తరుణమ్ములైన మురహారు
చరణమ్ములు గడిగి పుణ్యజలములఁ గనకా
భరణమ్ములచేఁ గన్యా
భరణమ్ము నలంకరించి భవ్యస్పరణన్.

౨౬౪

కం॥ ప్రేమమున దృష్టకేతు
 శ్మామండలభ ర్త హరిసమర్పణబుద్ధిన్
 దామోదరునకుఁ ద్రిజగ
 ద్దామోదరునకు నొసంగె తనయన్ సనయన్.

౨౬౪

కం॥ మంగళసూత్రము చెలికి భ్ర
 మంగళమునఁ గట్టె చతురిమంగలిగి పత
 త్పుంగవకేతనుఁ డజుడుం
 బుంగవకేతనుఁడు వేలుపుంగవ లెన్నన్.

౨౬౬

కం॥ అంగన లయ్యెడ సొంపొల
 యం గనఁ బాడి రల రఘుకులాధీశ్వరసి
 తాంగన లపూర్వపరిణయ
 మంగళగీతికలు సర్వమంగళతోడన్.

౬౬౭

ఉ॥ అతటి భద్రయున్ హరియు నాత్మఁ బరస్పరసమ్మదంబులుం
 బొత్తులొనర్చుచుండ మునుమున్నుగ నొండొరుమీటి దోయిలె
 తెత్తి యిరుంగడం జెలువ లెత్తిన పాత్రల నించినించి వే
 ముతైపుఁబ్రాలు వోసిరి సమున్నతి నొండొరు మౌళిసీమలన్.

౨౬౮

కం॥ సరసిజరాగములయ్యెన్
 సరసిజముఖి రాగకాంతి సబంధమునన్
 హరిసీలనిచయమయ్యెన్
 హరిసీలరుచిప్రస క్తి నమ్మాక్తికముల్.

౨౬౯

కం॥ త్రిపదంబులచే సురలను
 విపదంబుధిఁ దేల్చినట్టి విష్ణునిచే స

ప్రపదంబులు మెట్టించిరి
సుప్రపదంబుగ నటవశిష్టసుదతిం గనియెన్.

౨౭౦

కం॥ నాలుగుదినాలు విప్రజ
నాలు విధానాలు భోజనాలును మేలిన్
వ్రేలిమి గలుగఁగ ముదముల
వ్రేలి మిగుల నవల నాగవ్రేలి మెరింపన్.

౨౭౧

కం॥ పైదలిరులొత్తుకరుణులఁ
బైదలి మ్రొక్కింప నాకబలి దీర్చినపై
నైదవదినమున మావలె
నైదువ గమ్మనుచుఁ బలికి రాదిమదేవుల్.

౨౭౨

కం॥ శిబికములు విడిచి కాంచన
శిబికారోహణ మొనర్పఁజేసి హౌయలుగా
నబలాబలానుజులతో
న బలారిపురంబు మెరవణం బొనరించెన్.

౨౭౩

గీ॥ అంతఁ గేకయమహిభ ర్త హరి కసంఖ్య
లరణము లొసంగి నేఁ జేయునట్టి పూర్వ
భాగ్య మద్భుతమని శౌరిఁ బ్రణమితిసేసి
యాత్మలో ననుస్కార మాచరించె

౨౭౪

గీ॥ అపుడు బువ్వంబు లలరించి యలవరించి
ముఖ్యులకును యధోచితములు ఘటించి
కైకయవిభుండు మఱియు లోకైకవిభుల
భూరివిభుల సభక్తిగాఁ బూజ సేసె

౨౭౫

కం॥ హరి భద్రాన్నితుడైనం
బరమేశవిరించిముఖులు భద్రాన్నితులై
యరిగిరి గిరివైరియుఁ జనెఁ
బరివారముతోడ విశదభద్రాన్నితుడై.

౨౭౬

కం॥ ఆ విభుఁడు బంధుకోటికిఁ
గావించిన విభవమెన్నఁగా శక్యంబే
యా విద్యత్కవిముఖసం
భావనలె యన్న శక్యపడకుండంగన్.

౨౭౭

గీ॥ అంత వసుదేవుఁడాదియౌ యాదవులకు
విందులును వీడుకోలును వింతవింత
ప్రియములును జేసి పనిచెఁ గేకయవిభుండు
ముదిత శ్రుతకీర్తియును దాను విదితకీర్తి.

౨౭౮

కం॥ హరి మ్రొక్కఁదలఁప నవ్విభు
కర మొక్కటఁ బట్టి యెత్తి కొగిటనిడి యా
ధరఁ బ్రోవ నవతరించిన
పరమేశుఁడవీవు నీకు భక్తుఁడ సుమ్మి !

౨౭౯

ప॥ అని ప్రియంబు నెప్పి యితోధికశుభంబులు మీకు సులభంబు లగునని
వచియించి వేంచేయుండని పంచశరగురుంబంచి యా గుణాంబురాశి
తలవాంచియున్న కూతుం గాంచి మ్రొక్కినం దీవించి ప్రేమరసాతి
శయంబు హృదయంబున నిమిడించి యూఱడించి శిరంబు మూర్కొని
మాయమ్మ పోయిరమ్మని పలికెనంతట.

౨౮౦

కం॥ తనకు మఱి మ్రొక్కి నిలిచిన
తనయ దయం గొగిలించి తల మూర్కొని త

జ్ఞనని కడు దీనముఖియై

కనుగవ నెనరొలుకఁ బలికె గద్గదగళయై.

౨౮౦

చ॥ కనినది మాత్రమే యొకటిగాదు సుమీ విననాటనుండియున్
నెనరు వహించి పెంచి మతి నేటిపి విద్యలుసెప్పి యెప్పుడున్
నిను నెడఁబాయకున్నయది నీదు ప్రయాణము విన్నవిన్ననై
కని పదమూదకుండు చిలుకంగని చెప్పగదమ్మ కొమ్మరో :

౨౮౧

కం॥ ఇటులుందు రమ్మ పొమ్మని

చిటిచిటినెచ్చెలులతోడఁ జెప్పఁగదమ్మా

తటుకుననె తోడి తెత్తుము

కుటిలాలక కొడుకు నెత్తుకొని రావమ్మా !

౨౮౩

సీ॥ మేనమామ యటంచు మీఱక మా యన్న

వసుదేవునెడఁ బ్రీతి వదలకమ్మ

మేనత్త యని మందెమేళంబు సేయక

దేవకిమాటలోఁ దిరుగుమమ్మ

మేనబావని మేర మానియుండక బుద్ధి

బలదేవునెడ భక్తి మెలఁగుమమ్మ

తోటివారని కొంచెపాటుగాఁ జూడక

సవతులతో మైత్రి సలుపుమమ్మ

శౌరిమేనరికంబని చసపు గనక

విభుని దేవునిఁగాఁగ భావింపుమమ్మ

యుభయవంశంబులకు గుణోద్యుక్తియుక్త

పూర్తిదేవమ్మ మాయమ్మ పోయి రమ్మ.

౨౮౪

కం॥ అని బుజ్జగించి వెంటం

దనయు నియోగించి జనని తగనంపించన్

వనజాక్షియు వనజాక్షుడు

సని రా ద్వారకకు బంధుజనములతోడన్.

౨౮౫

వ॥ ఇట్లు చని పరిణయోచితాలంకారవతియగు ద్వారవతిం బ్రవేశించి

యందు.

౨౮౬

కం॥ తల్లియుఁ దండ్రీయు మొదలుగఁ

దెల్లముగా గురుజనంబు దీవించంగా

నిల్లాండ్ర నాదరింపుచు

నిల్లాలుం దాను నెసఁగె నీశ్వరుఁ డంతన్.

౨౮౭

కం॥ ఆ రాత్రి శోభనంబని

యారాత్రిదినములు మంచివని బుధులనఁగా

నారాత్రివిధంబులుగా

నారాత్రిక లెత్త హరియు నభిహితలీలన్.

౨౮౮

కం॥ ఆత్తరువులఁ జిత్తరువులఁ

గ్రొత్తహరువులొలయు కేశికూటగృహములో

నత్తమినత్తమిబొత్తమి

చిత్తజగురుఁడౌట మదినిఁ జిత్తరువుఁ డొదవన్.

౨౮౯

చ॥ చికిలికదాని జీనిపని చిత్తరువు త్రడులాడి కెంపుభౌం

దికలిడమానికెంపునునుదెట్టుల పట్టెలు పట్టుపట్టెయుం

జెకడపుగోళ్ళమెప్పుజిగి చిప్పిలుచప్పురమొప్పు శయ్యయం

దొకట ననంతభోగగతి నొందఁగ నందు ముకుందుఁడున్నెనడన్. ౨౯౦

పతికి విడెమిచ్చి వత్తుర మృతివ యనుచు
 పొంతు లా యించుబోణిని బుజ్జగించి
 కొన్నిచిన్నెల వగ గుసగుసలు దెలిపి
 కోరి హరియున్నయెడకుఁ దోడ్కొనుచు నరిగి.

౨౯౦

కం॥ ఒక రొకరొకపని నెపముల
 సకియ లరుగ రత్నభిత్తిసక్తి నిజకళల్
 సకులె యని యుండు చెలివే
 డ్కకుఁ గోర్కులు మీటి శౌరి గనుఁగొన నింతిన్.

౨౯౧

సీ॥ కలికిమిటారి చిక్కని చొకాటపు గుబ్బ
 లెదకు నాటకమున్న నెదకునాట
 మగువ వీసాళిసోయగపుఁ దీయనిమోవి
 రుచులనందకమున్న రుచులనంద
 చెలువ మేల్కళలూరు మొలకనవ్వులమోము
 ముద్దు జూపకమున్న ముద్దుజూప
 వెలఁది చిల్కుటొయారివలపువాల్జ్వాపులు
 కలికియ్యక మున్నగలియికియఁ
 దమిఁ బెనుచఁ జూచి చెలువుఁ డాతరుణిఁ దిగిచి
 క్రుచ్చి కౌగిటఁజేర్చ నా కొలఁదులెంచఁ
 ఐరవళంబులఁ దముఁదామె యెఱుఁగరైరి
 యొరులెటులఁదెల్ప నవ్వధూవరుల సుఖము.

౨౯౩

కం॥ రమణుఁ డిటు పాన్పుఁ జేర్చిన
 మమతన్ భ్రమతం ఐడంతి మదిముడి సడలం
 గ్రమమునఁ దనంత నంతన్
 తొమముడి రవికెముడి పోకముడియున్ సడలెన్.

౨౯౪

కం॥ ఆ విభుఁడు గొగిలింఁచఁగ
మోవెనగఁ గళలునంట ముచ్చటెఱిఱిగెఁబో
నావల సుఖ మింతంతని
భావింపఁగనేరదయ్యె భామిని యంతన్.

౨౯౫

వ॥ ఇవ్విధంబున

౨౯౬

సీ॥ సహజ నిత్యానంద సందానశశికాంత
కాంతసౌధాంత రంగంబులందు
రమ్యధాతు విచిత్రరై వతాచలశృంగ
శృంగారకేశికా గృహములందు
ఘనతరామోద చందన నందనారామ
రామణీయకకుంజ సీమలందు
రతిరహస్యవిశేషరచనాభిముఖరత్న
రత్నాకరద్వీపరాజియందుఁ

బ్రహ్మదమోప్పఁ గళాకలాపములు నేర్పి
భ్రమదలిర్ప నవోధనుఁ బ్రౌఢఁజేసి
భావరసపేటి శౌరి భద్రదావధూటి
మదన సామ్రాజ్యవిభవ సంపదలఁ దేల్చె

౨౯౭

కం॥ ఆ భద్రతోడఁ గృష్ణుఁడు
శోభనవిధి నిటుల శశియు శోభయుసుమనో
వై భవము దావినా నవి
నాభావము దెలుప సుఖమునన్ వెలయుతఱిన్.

౨౯౮

కం॥ చనుఁగొనగవ నటుపెక్కిను
గనుఁగొనఁగఁ గపోలపాళికలఁ దెలుపెక్కిన్

మనమునఁ గడు దలపెక్కెను
ఘనమున గురుక్షచకు గర్భకళ సొలపెక్కెన్.

౨౯౯

కం॥ మించుగ వరదుని దయచే
కాంచీదేశంబు వృద్ధిగనె నా సతికిన్
మించుగ వరదుని దయచేఁ
గాంచీదేశంబు వృద్ధిగనుటది యరుదే !

౩౦౦

వ॥ అంత

౩౦౧

కం॥ సూనశరగురుని కృప నా
సూనశరీరిణికి నొక్క శుభలగ్నమునన్
సూనశరుం డితఁడో యన
సూనుఁడు భద్రజయుఁడనఁగ సునయుం డొదవెన్.

౩౦౨

కం॥ ఆ నందనుఁ డంతంతట
దై నందినబంధుకల్పితవిధానముచే
నా నందననందనుఁడు గడు
నానందమునంద బుద్ధి నభివృద్ధి గనెన్.

౩౦౩

కం॥ భద్రాసోదరుఁ డపుడు సు
భద్రాసోదరుఁడు పనుపఁ బటుగతిఁ బురికిన్
భద్రాద్యనుగతితో బల
భద్రాద్యనుమతినిఁ జనియె బహుమతి నిటులన్.

౩౦౪

వ॥ అప్పు డప్పుత్రోత్సవంబున నప్పురుషోత్తము నప్పరమకీర
సత్తమంబు విచిత్రంబుగా స్తోత్రంబు గావించె నవ్విధంబున,

౩౦౫

వృత్త కందగర్భితసీసము

సమదభాస్వద్దనుజన్మ భేదనరణా

ఙ్మాభామినీపాలనాభవాప్త

వరదముఖ్యామరపారికాంక్షివినుతి

ప్రావీణ్యసౌఖ్య ప్రదావధాన

ఘనదయాపాంగయుగాయ గాహితహితా

జ్ఞాతాఖిలామ్నాయ నీతివేది

శరదనీకాశవిశాల నీలరుచిగా

త్రా కేశవా శ్రీవరా మురాతి

యమితవిభవానుభావితశమవిలసిత

ధీరవర్తి సలలితకీర్తి ప్రమహిత

సకలభువనచయ విమలసవిత్పహృదయ

విహారి విశ్వమయ హరి పవిత్రమూర్తి.

301

గర్భమ త్తేభవృత్తము

మదభాస్వద్దనుజన్మ భేదనరణా ఙ్మాభామినీ పాలనా

రదముఖ్యామరపారికాంక్షి వినుతి ప్రావీణ్య సౌఖ్యప్రదా

సదయాపాంగయుగాయగాహితహితా జ్ఞాతాఖిలామ్నాయనీ

రదనీకాశవిశాలనీలరుచిగాత్రా కేశవా శ్రీవరా !

302

గర్భకందము

అమితవిభవానుభావిత

శమవిలసితధీరవర్తి సలలితకీర్తి

ప్రమహితసకలభువనచయ

విమలసవిత్సహృదయవిహతి విశ్వమయహరి :

30౮

ద్విపద చౌపదిలాలి శోభాన మంగళహారతి సువ్వాల ధవళాది

వివిధ భేదసీసము

శ్రీరంజితాకార శృంగారపూర వీ

రారిసంహార విద్యావిహార

కారుణ్యవిస్తార కాంతిప్రసారసా

రప్రియోదార శాంతిప్రచార

దీనార్థిమందార ధీరప్రకార దా

నావనోద్ధార ధర్మైకహార

మానాధ్యహంపీర మాన్యసంచర గా

నామృతాపారగణ్యాధికార

చారుకాంచనవాస చంచద్విలాస

సారసాంచితహాస శశ్వద్వికాస

వారిదాకృతిభాస భవ్యస్వదాస

సీరిసంగతవాస శ్రీశ్రీనివాస :

3౦౯

పాదభ్రమకందము

మారసమరామసరమా

సారావనరసవిభావి సరనవరాసా

హారి యరిధారియరిహా

భారతజయదపరధీర పదయజతరభా :

3౧౦

నిరోష్ఠ్య ద్వివిధకందము

కృష్ణా జయసంరక్షిత
కృష్ణా జయజలధర చయకృతఘనసశ్రీ
కృష్ణా జయనతహృన్నగ
కృష్ణా జయనరహరిహరిధృతగిరిశార్ఙ్గీ !

300

ద్వితీయకందము

జయసంరక్షితకృష్ణా
జయజలధరచయకృతఘనసశ్రీ కృష్ణా
జయనతహృన్నగకృష్ణా
జయనరహరి హరిధృతగిరిశార్ఙ్గీ కృష్ణా !

301

సోష్ఠ్యకందము

భూమావామాభవ్య
ప్రేమానుభవాభవాత్ పృథుభావిభవా
భౌమాభిగుప్తభామా
సోమ వివాహోప్యభావ సుమనోభావ్యా !

303

నిరోష్ఠ్యసోష్ఠ్యసంకరము

రామా ! రావణముఖ్యవి
రామా ! నిర్మలగుణాభిరామా ! శ్రీసు

త్రామా కంపితభార్గవ

రామా ! కమలాభిజన్మరామా ! రామా !

304

అపంచ వర్గీయము క్త పదగ్రస్తము

సరసావంశీసురవా

సురవారాశంసిశౌర్యకూరా శరహా

శరహారిహరిస్వరయా

స్వరయావహలీలయాస్యవశహా సరసా !

305

శుద్ధపంచవర్గీయము

పద్మాభవదచ్చందా

పద్మానందానుగతకృపా బృందపద

త్పద్మావై బింబకుందా

పద్మజముఖకందధూతబంధ ముకుందా !

306

అచలజిహ్వాక

ఆభోగమహీభాగమ

హాభాగమహామహామహాభోగ మహా

మాభామావహాబహుమహి

మా భామావహావిభావమృగముఖావా !

307

అక్షరద్వయకందము

మిమ్మే మేమా రేమా

మమ్మొము మఱేమిమర్మమా మమ్మారా

ముమ్మాఱు రమారామా

రమ్మరమరమేర మీఱి రామ మురారీ !

300

సర్వతోభద్ర శ్లోకము

రమావాససవామార

మావతారరతావమా

వాతాదసాసాదతావా

సరసాననసారస

301

ఈ శ్లోకానకు అర్థరూపముగా మ తేభవృత్తము

సిరికావాసమధారుణీసహితుఁడా శీఘ్రంబ సర్వావతా

రరతా ప్రోవు ననున్ మరుద్గ్రసనదర్పఘ్నా యనల్వత్వగ

మ్య రహిన్ మీఱనకారవాచ్య సరసాస్యాఁభోజ యంచున్ రమా

వర మిమ్మొంచితి శ్లోకరూపముగఁ లేవన్ సర్వతోభద్రలోన్.

302

కం॥ మంగళ మంగజకృతికిన్

మంగళ మంగజహరాది మంగళనుతికిన్

మంగళ మభంగవిహృతికి

మంగళమీ రంగపతికి మంగళమనుచున్.

303

కం॥ శోభనమే విష్ణునకున్

శోభనమే భక్తభవనసుచరిష్ణునకున్

శోభనమే జిష్ణునకును

శోభనమే కృష్ణునకును శోభనమనుచున్.

311

కం॥ శ్రీరమణీపతి నీగతి

హారమణీవితతిరీతి నభినవభాతిం

గీరమణి సారమనిమతి

గీరమణీయమగు వినుతిఁ గీర్తించి తగన్.

313

కం॥ అంతట సతికి సుతోదయ

సంతోషము గాంచి శుకము సమ్మదమొదవం

గాంతామణి నీవును నీ

కాంతుఁడు సుఖముల మెలంగఁగంటి నటంచున్.

314

కం॥ హరి యాజ్ఞ గాంచి భద్రా

వరవర్ణిని గారవించి వనజభవసభాం

తరమునకున్ ద్వారవతీ

పురమునకుం జిలుక వచ్చిపోవుచునుండెన్.

315

ఇవ్విధంబున.

316

సీ॥ అంభోజభవవచస్సంభావనాలబ్ధ

విగ్రహం దాపద్వినిగ్రహండు

దంభగోరీవ విశ్వంభరాభారాప

హారకుం దాశితోద్ధారకుండు

జంభారిశాత్రవాహంభావ సర్వస్వ

భంజనుం డమరై కరంజనుండు

సంభూతకార్పణ్య కుంభినీసురభాగ్య

దాయకుం డిందిరానాయకుండు

విహితసితహయరథహయగ్రహణ వహన

సహనమహనీయతా హేతుశమితవిమత

శతశత సమీకపరిహృతక్షితిభరార్థ

కృతనరస్ఫూర్తి విలసిల్లె గృష్ణమూర్తి

౩౨౭

వ॥ ఇట్లు నిరంతరానంత కల్యాణవిలాసవిభవాను భావుండగు నవ్వాసు

దేవుండు.

౩౨౮

సీ॥ పరిజనమ్ములలీల బలసి దేవతలైన

పనిబూని తనదైన పంపునేయ

ధర్మంబు నాల్గుపాదములందు వర్తిల్లెఁ

బ్రజలెల్లఁ జల్లఁగా బ్రతుకుచుండ

సాత్యకిమొదలైన సకలయాదవకోటి

యభిలంబునను దనయాజ్ఞ నడుప

శిష్టుల రక్షింప దుష్టుల శిక్షింప

విహరింప భూదేవివేడ్క నంద

నలరి భద్రాకృతి నెసంగు నాదిలక్ష్మి

రుక్మిణీముఖ్యుల విధానరూఢిఁ గొలువ

నలువఁగన్నయ్య ద్వారకానగరినుండి

లీల జగములనెల్లఁ బాలింపుచుండె.

౩౨౯

క॥ ఈ చక్రపాణిపరిణయ

గోచరశుభకందమగు ముకుందవిలాసం

బాచక్రవాళమహియం

దాచంద్రార్కంబుగాఁగ నభివృద్ధియగున్

౩౩౦

కం॥ అని శుకముని పలికిన విని

వనజాతుని భక్తిపారవశ్యమువలనన్

జనకనృపాలకుఁ డలరెన్

మనమున నానందవిభవమగ్నత మెఱయన్.

౩౩౧

మ॥ సమయస్వీకృతపార్థవిద్విరచనా సందాన సందానయా

గ్రీమలీలాపరిక్లప్తసేవకసుధీ బృందావబృందావన

క్రమసంపాదిత మౌళిభాగశిఖిరంగద్వాల గద్వాలర

మృమహాపట్టణభేలనాలసదమందామోద దామోదరా !

౩౩౨

కం॥ వారణముఖ నిజయానా

ధోరణతాముఖ్యదాస్య ధూర్వాహ సోమ

ఞ్మరమణ ! భరణదత్తా

శ్రీరమణ కృపకటాక్ష శ్రితజనరత్నా !

౩౩౩

మంగళమహాశ్రీ

శ్రీధవసదావిబుధశేవధి సుధాధవశశీలవిధిశోభిత యశశ్రీ

సాధువన మాధవసుసాధనగదారి దరసాధిత నిరంతర జయశ్రీ

భూధవసుధీనికర బోధకర సాధుతరభూషితవినిర్మల గుణశ్రీ

మాధవదయావనధి మందరగిరింద్రధర మంజుతర మంగళ

మహాశ్రీ.

౩౩౪

కం॥ వరకేశవ దేవాంకిత

సరణిన్ గద్వాలసోమజనపతి భద్రా

పరిణయ కృతిఁ జేయించెను

స్థిరఁ బెద్దన సుకవిచేత శ్రీశ్రీజేయున్.

౩౩౫

ఇది శ్రీమదుభయకవితా నిస్సహాయసాహితీవిహార

కాణాదాన్వయ తిమ్మనార్య కుమార వినయ

గుణధుర్య పెద్ద నార్యప్రణీతంబైన

భద్రాపరిణయోల్లాసంబగు

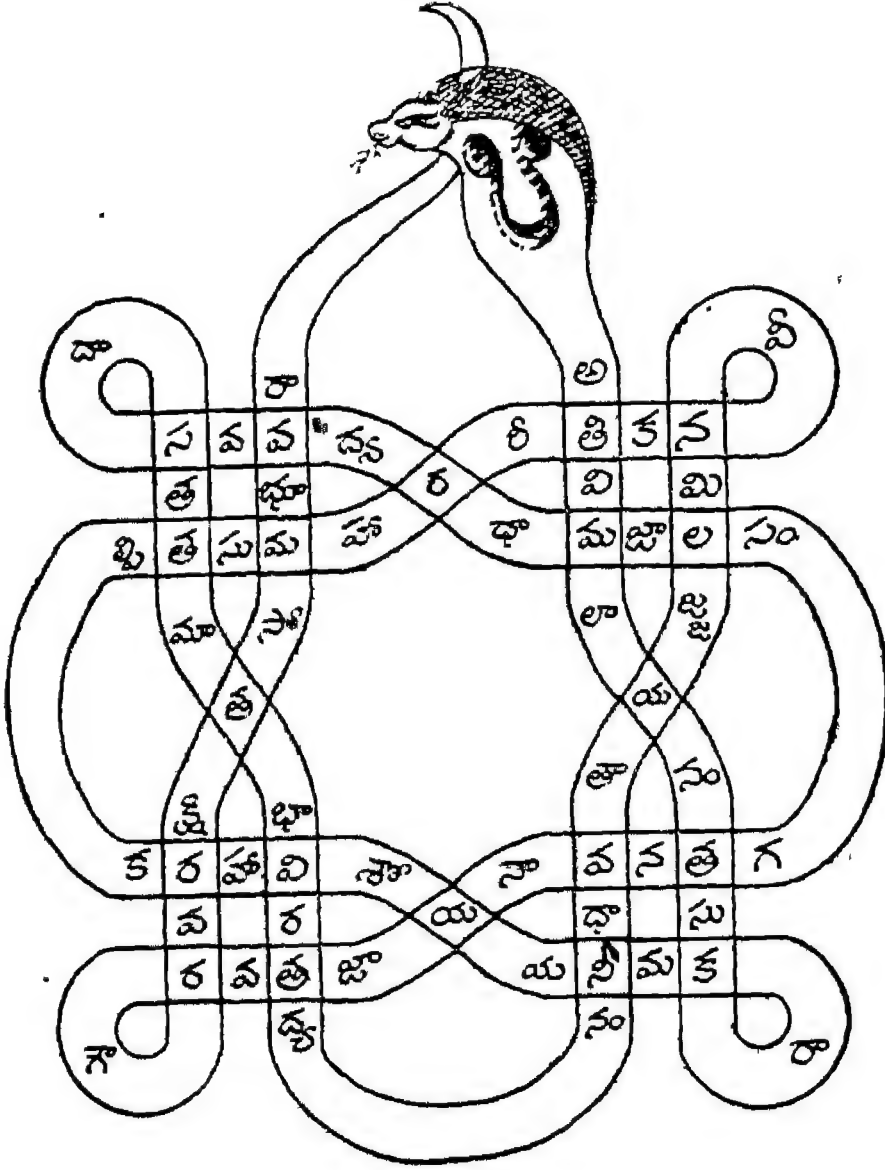
ముకుంద విలాసంబను

మహాప్రబంధంబునందు

తృతీయాశ్వాసము

సమాప్తము.

శ్రీషబంధము

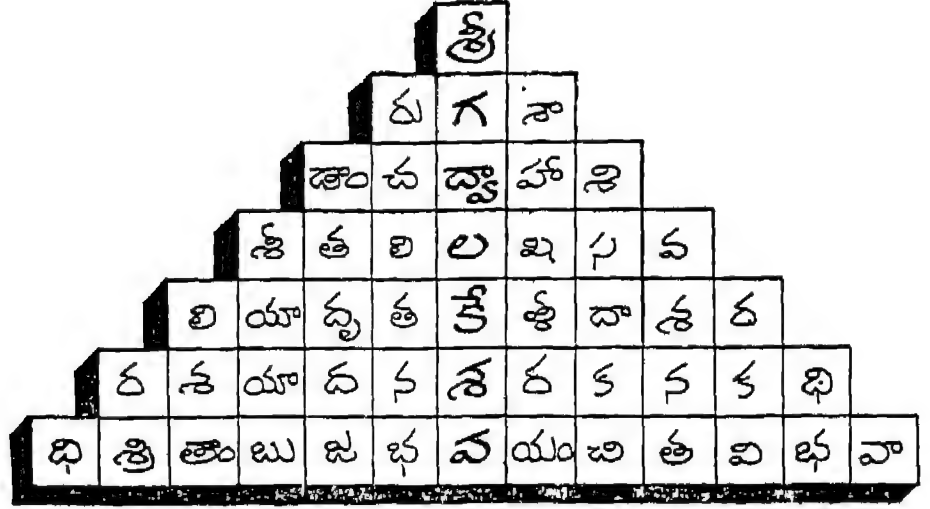

కందద్వయగర్భిత చంపకమాలిక

అతివిమలా యనంతసుకరా కమనీయ యశోవిహార క
ల్పిత సుమహారరీతిక నవీనమిలజ్జయతావధాని సం
ద్యతరవిభాతమాతత సదాసవవద్వరధామ జాలసం
గత నవనాయజాతవరగౌరవరక్షిత సోమభూవరా !

(1-291)

శ్రీలబంధము

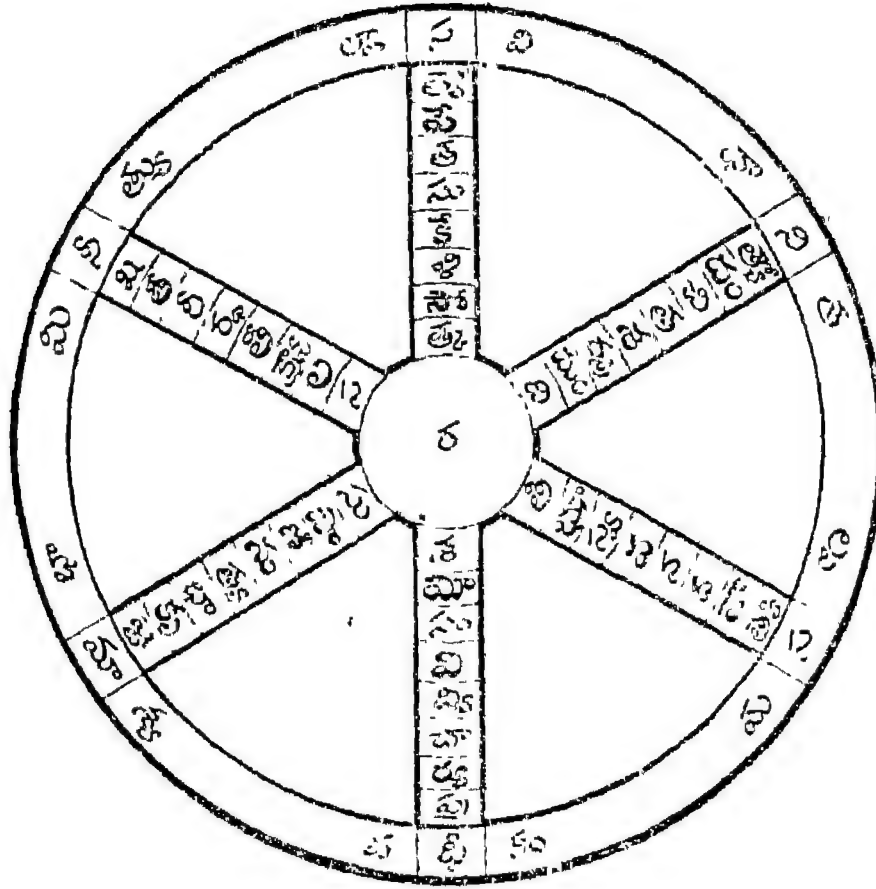
కం॥ శ్రీకా గరుడాంచద్వా

హ శివసఖలలితశీలి యాదృతకేళి

దాశరథి కనకరశన ద

యాశరథి శ్రితాంబుజభవ యంచితవిభవా !

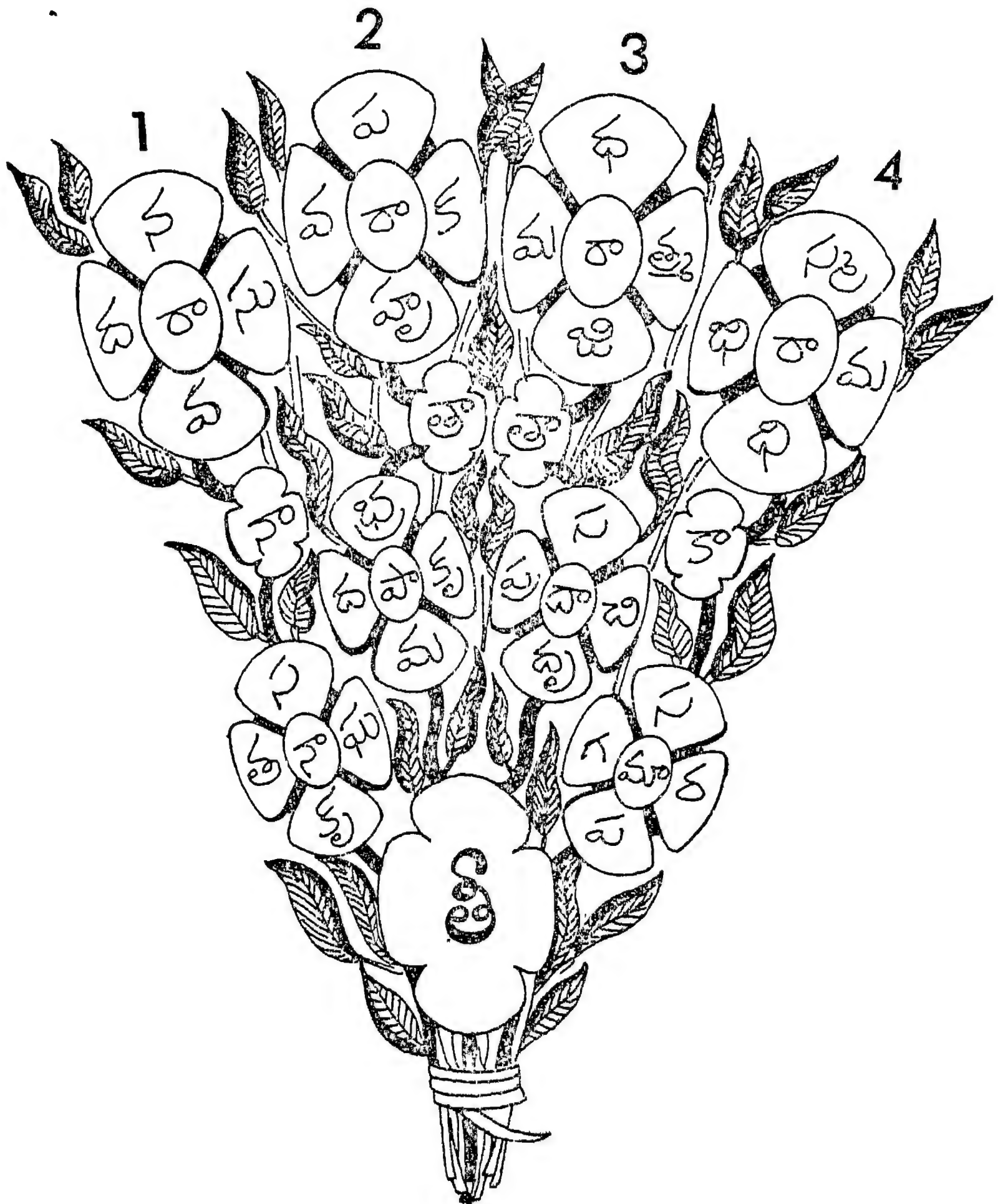
చక్రబంధము

శా॥ సత్యోపేత సుకేళి సోత్కర శమీసంవిద్విచార ప్రధీ
 నిత్యోదంచిత శర్మమందిర సుపాణీనుత్యభా కృష్ణమా
 సత్యానాథనవస్వభూతి రసలక్ష్మ్యాత్తిర్థ రీతిభి
 నీత్యుల్లాస విధాని తల్పసమకంధీ వశ్యమాభామిని

(2 - 279)

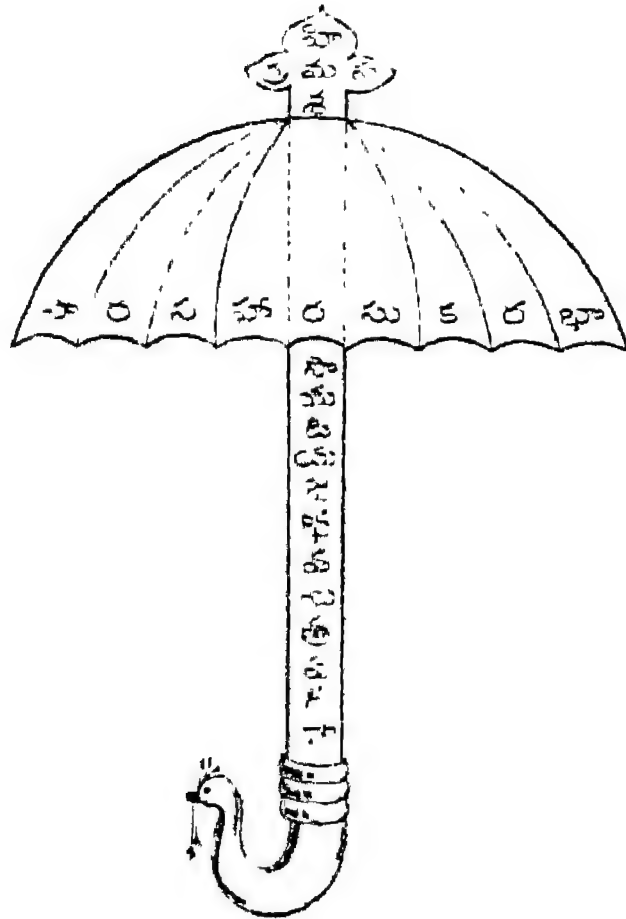
2

1-2-5

చత్రబంధము

దాకవతనువభ జయజయ

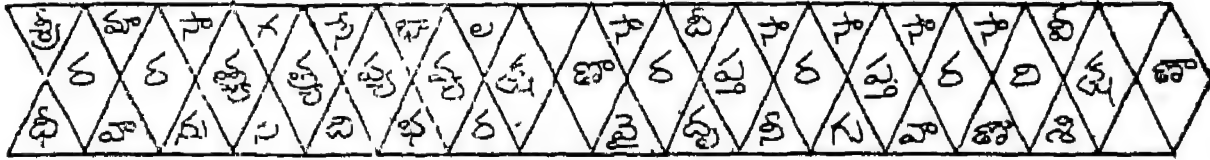
సారశమ సమగ్రమహిమ శరహనరసా

సారసహర సుకరభా

భారక సురసాయ జయజ భవనుతవరదా :

2-280

గోమూత్రికాబంధము

శ్రీరమారసాత్యగత్య సేవ్యభావ్యలక్షణా
సారదీప్త సారసాప్త సారసారి వీక్షణా
ధీరవారనుత్యసత్య దివ్యభవ్య రక్షణా
వైరదృప్త వీరగుప్త వారణారి రక్షణా.

సర్వతోభద్రబంధము

ర	మా	వా	స	స	వా	మా	ర
మా	వ	తా	ర	ర	తా	వ	మా
వా	తా	ద	సా	సా	ద	తా	వా
స	ర	సా	వ	వ	సా	ర	స
స	ర	సా	వ	వ	సా	ర	స
వా	తా	ద	సా	సా	ద	తా	వా
మా	వ	తా	ర	ర	తా	వ	మా
ర	మా	వా	స	స	వా	మా	ర

రమావాససవామార

మావతారరతావమా

వాతాదసాసాదతావా

సరసానన సారస.

పద్యానుక్రమణిక

అ

అంగనలకు హరిని	2-255	అకట నీ	8-67
అంగనలయ్యెడ	8-887	అకలుషపు	2-224
అంగభవుల	3-285	అక్క వై దర్శి	8-27
అంచునంచ	1-273	అచ్చట భోజ	2-244
అంతఃగేకయ	3-274	అచ్చట మాధవో	1-260
అంతఃదచ్చిర	2-190	అటఁజని కాంచె	1-267
అంతఃదనంత	1-180	అట దేవవల్లభు	1-282
అంతఃదనకెదురు	3-4	అటులఁజనుచు	2-228
అంతటఁగే కయ	3-145	అటుల ననుఁగు	3-100
అంతట సతికి	8-824	అటుల హరి	8-221
అంతట హరి	8-232	అట్టి తిరుమల	1-81
అంత నయ్యాదవేంద్రు	1-277	అట్టి పెదసోమ	1-57
అంతనారామ	2-227	అట్టి పెదసోమ	1-49
అంత బలారి	1-198	అట్టి ముప్పివల్లి	1-38
అంత వసుదేవు	3-278	అడుగున మీటిన	2-97
అందఁగ్రహండు	2-158	అడుగుల వంక	8-28
అందఱికులు	3-155	అడ్డమేర్పడ	2-114
అందలరు	1-109	అతని గణంబులు	3-20
అందుఁబెదసోమ	1-55	అతనుకాపానల	2-161
అందు నీయందు	3-30	అతిరమ్యత	1-140
అందుల నందమో	1-131	అతివ మున్ను	2-83
అందుల వీరును	1-134	అతివిమలా	1-291
అందుల హర్ష్య	1-110	అతిసుకృతో	3-161
అందొక యిందు	1-280	అత్తరువుల	3-289
అంబరవలగ్న	3-126	అత్తటి భద్రయున్	3-268
అంభోజభవ	3-327	అది మును హరి	3-166
అకట చతుర్థ	8-74		

అది మొదలుగా	1-209	అనుచున్	3-170
అది యటులుండె	3-140	అనుచు నయమున	2-226
అదియు నల్ప	2-42	అనుచు నర్మోక్తిగా	2-253
అదియును హరి	2-17	అనుచు నెచ్చెలి	3-121
అనఘవిదేహ	1-97	అనుచు వన	1-235
అన నృపుడనియెన్	3-143	అనుచు విజయ	1-190
అని చరదనిలు	3-84	అనుచు విన్నవ	1-202
అని చూపిచూపి	1-235	అనుచు సుధా	2-189
అని చెలులాడు	2-103	అనురక్తి	1-44
అని చైత్రాదుల	3-91	అనువై నెన్నుదు	2-98
అని తన కవిత్వా	2-253	అన్నియు నారోహణ	1-271
అనిన్ మీ	3-144	అన్నియు మాని	1-201
అనిన శుక	2-219	అపరంజి మెఱుంగు	2-5
అని వృషభి	3-163	అపరంజి వన్నె	1-136
అని వలుమాఱున్	3-72	అపరాధినైతి	1-197
అని బహుమతి	1-80	అపుడాగతి	3-158
అని బుజ్జగించి	3-285	అపుడు ద్విజ	2-59
అని మఱియు	2-198	అపుడు బువ్వంబు	3-275
అని మారవుడి	3-185	అప్పడొక నాడు	1-210
అనిమిషకోటి	1-104	అప్పురింగల	1-116
అని మీతో	2-162	అమలినచాన	1-46
అని యా వన	2-214	అమితవిభవా	3-308
అని యీగతి	2-236	అమృత మీడందమా	2-106
అనిలా భవదీయ	3-80	అమృతం సంబులో	2-95
అని వీరలాది	3-196	అమృతముతావి	1-216
అని శుకతిలకము	3-85	అమృతకుంజెలి	1-218
అని శుకముని	3-331	అయ్య నీవెంత	2-185
అని హిమకరు	3-79	అరయఁబసిండి	2-110
అనుచుఁగలఁగ	3-37	అరయుము	3-163
అనుచుఁజెప్పి	2-159	అరిదరకర	1-60
అనుచుఁదమి	3-32	అల భోగ	1-10
అనుచుఁబ్రీతి	2-14	అలర సన్నిత్ర	1-143
అనుచుఁజెప్పియు	3-199	అల విదియ	2-99

అలివేణుల	1-262	అవ్వనజారి	2-59
అవధరింపుము	2-2	అవ్వధిఁదలచుచు	8-261
అవధరింపుము	3-2	అసమప్రభా	1-176
అపురా యను	3-174	అసమావక్రతుతి	2-233
అపురా హరి	3-211	అశిరుచికోప్పు	1-229

అ

అంతరంగికుడ	3-62	అ పురమున	1-51
అకడ నేనొక	2-132	అ పురీపరిసర	1-107
అ కలితి	2-94	అ బంగరయ్య	8 28
అ కాశిఁదీపతి	1-170	అ భద్రతోడ	8-293
అ కుమారుని	2-61	అభువన కల్పిత	8-123
అ కృష్ణుల	1-177	అభోగమహి	3-317
అ కేకయపురి	2-48	అ మధుదినమున	1-252
అ కైకయపురి	1-513	అ మధ్వాకృతి	2-210
అగమభాగ	2-36	అ మానవతీ	1-88
అ గహనాంతర	3-75	అమోదాన్విత	1-583
అ గుణవతిని	2-172	అ యదువతి	3-224
అ చెలువంబున	3-14	అ యూరంగాంచన	1-211
అ జననికి	2-58	అ యెడ నీగతి	3-39
అజనహర్త	2-172	అ రాజీవాతుని	3-238
అ జలజాత	2-19	అరాత్రి	3-583
అటలఁబాటల	2-87	అరామవిలాస	2-111
అటలు పాటలు	1-117	అరీతి వార్త	3-149
అదివిష్ణునకు	1-80	అఱుగురి	3-260
అ దివ్యసభాంతర	1-187	అఱోఁజనవున	3-247
అదృశేతు	2-47	అఱోలక నీరాలక	1-94
అ రేవుడు	1-53	అ వనముల	1-245
అ నందనుఁడంతట	3-303	అ వనరాజోదర	1-194
అ నగవిశేష	1-268	అ విభుఁడు	2-295
అ ననమిల	2-209	అ విభు డు	2-277
అ నరేంద్రుఁడు	2-48	అ విరులు	1-243
అ నెలయందు	1-148	అవేళకు	3-110

ఆవేశల	3-231	ఆ సూక్ష్మము	2-143
ఆకుగమ్మల	3-38	ఆ హరిశ్చంద్రుమారు	3-102
ఆ సమయంబున	2-63	ఆ హరిణాక్షి	2-168
ఆ సమయంబుల	3-214	ఆ హరిణాతుల	2-245
ఆసవఫల	1-281	ఆ హరిదేహ	1-156
ఆ సాహస్య	2-249	ఆహారమేళ	3-13

ఇ

ఇంచుక	3-68	ఇది చక్రతటి	3-71
ఇ తయును	2-188	ఇది వృషధర్మము	3-219
ఇందునందు	3-131	ఇది మదీయ	2-28
ఇందు సకల	1-32	ఇది యెయ్యదియో	2-7
ఇంద్రప్రస్థ	1-161	ఇది వసుదేవ	2-239
ఇంద్రప్రస్థ	1-171	ఇంద్రపరాశంజన	3-47
ఇటులఁబటు	2-275	ఇనుఁడు వచ్చు	2-77
ఇటులా కుటిలా	3-212	ఇరువురు	3-200
ఇటులుండురమ్మ	3-283	ఇవిగదా	1-154
ఇతని యాకృతి	3-205	ఇవి పారిజాతంబు	1-279

ఈ

ఈ చందంబున	2-3	ఈ రీతినచటి	
ఈ చక్రపాణి	3-330	ఈరీతి నాతఁడా	2-54
ఈ చిలుక ఫల	2-15	ఈరీతినిఁ దారుణ్య	2-86
ఈరాజఁ బోరాదు	1-378	ఈరీతినీతి	1-160
ఈ మానిని	3-94	ఈరీతిశాస	2-3
ఈమాడ్కి	2-122	ఈ రై వతకాద్ర	2-134
ఈ ముష్టిపల్లి	1-87	ఈ లీలన్ బాలికవై	2-268
ఈ యందంబీ	2-127	ఈలీల నచట	1-290
ఈ యాదరణంబీ	2-280	ఈలీల సకల	2-73
ఈ రమేళ	3-207	ఈ వనలక్ష్మి	3-84
ఈరీతిఁదేరు	1-168	ఈ వనితామణి	2-218
ఈరీతిన్ ద్వార	2-241	ఈవిధిని వయో	2-76

ఈవిధి వివిధ	1-264	ఈ సునాన	3-177
ఈ సతి	2-203		

ఉ

ఉభయ దిక్పాంతా	3-108	ఉస్సని మదిలోన	2-144
ఉర్వర పీఠ	1-17		

ఎ

ఎక్కడిమండి	2-276	ఎల్ల లోక	2-281
ఎన్నడు రామో	2-8	ఎల్ల డఁ జేర్కొను	2-131
ఎన్నడు హరి	3-18	ఎవ్వరెటుఁగని	2-150
ఎల్లప్పుడు	1-16		

ఏ

ఏకదినంబ	2-24	ఏనొక	2-41
ఏకకత	3-197	ఏ పరమేశు	2-225
ఏతాదృశ	1-91	ఏమమా మేమిట	2-151
ఏ దివ్యతర	2-158	ఏరాకవరునేని	1-128
ఏ నాతి	1-4	ఏవగలఁ జిక్కె	2-212
ఏను తిర్యక్కులిన	2-74	ఏవీధిఁజూచిన	1-106
ఏను ప్రొద్దు	2-139		

ఐ

ఐనను నా	2-90
---------	------

ఒ

ఒకటిగ మాకు	2-216	ఒక వేళ మర్విపై	2-2
ఒక దినమా	1-186	ఒక శుభదినంబున	2-5
ఒక పరి	1-99	ఒక హరి	2-26
ఒక మాటు	3-165	ఒనరు ముఖంబునన్	2-7
ఒక యేటఁ జిక్కె	1-219	ఒనవరి గల్పిగుల్ప	3-214
ఒక యోరగా	1-183	ఒనవరి మొలఁకై	2-69
ఒక రోకపని	3-292		

ఓ

ఓ కన్నియ

2-34

ఔ

ఔ నానని యొకరి

2-278

ఔ రా యీ రాజావన

2-201

క

కంఠమునకు

1-147

కాంచి ప్రజాంగవా

2-6

కందనవోలు

1-42

కాకపురి వాక్కు

1-19

కందర్పరస

3-95

కాదివర్ణంబు

1-24

కటితటుల్

2-85

కానకకన్న

2-85

కదళీలలి

1-158

కామకలేనిక

1-168

కనినది మాత్రమే

2-282

కాలసమాదృతిన్

3-81

కననపురాని

2-262

కాపున మా

3-182

కన నయోధ్యాంక

1-82

కాశకరూశ

3-187

కన్నులు పద్మ

2-209

కాళింది త్రోవ

2-180

కప్పిత దోవ

3-76

కీరము శౌరి

2-260

కమలంబు జెలి

2-211

కీరము సెప్పిన

3-204

కమలామై

2-52

కీరమ్మనకున్

3-92

కరకల్పకాళా

2-18

కుందవిలాసము

1-183

కరిహోటులు

3-188

కుంభకుచ

1-226

కరిశిరోర్పిత

1-90

కురుకులు భూరి

3-194

కరుణ సహాయ

1-173

కులుకుఁజెక్కులు

1-127

కలరవంబుల

1-240

కుల్యన్ శుభ

3-191

కలికి

2-221

కూడి ప్రద్యమ్ను

2-87

కలికి చల్లని

3-31

కృతిముఖమున

1-27

కలికిమిటారి

3-293

కృష్ణప్రభావాప్తి

2-123

కలితరుచి

1-272

కృష్ణా జయ

3-111

కలిత సుధాంకు

2-197

కేకయపతి

3-289

కలుగుదురొక

2-257

కేశపుండగు

1-141

కలువల విందు

3-49

కైకయీథర్

3-237

కొమ్మా కొమ్మని	3-110	కానునకా	3-182
కోకిల కలకల	1-250	కొన్నెల జాడ	3-55
కోపమ్మునఁ	3-226	కొన్నెల ముచ్చ	3-57

ఖ

ఖేలవమున	3-118
---------	-------

గ

గగనా బ్ధినడఁగు	3-117	గిండ్లొ సంపగి	3-178
గతి మత్తేభము	1-25	గురు భూమి	1-47
గళమున శంఖ	2-129	గొల్ల మిటారి	1-188

ఘ

ఘటియించెంగటి	2-73	ఘనదివ్య	2-16
ఘనతరుల	3-85	ఘనవయః	2-112

చ

చందరు రేకడంచు	1-111	చలువయు	1-193
చదలీ కదళి	3-51	చూచిటు	2-200
చనుగొనగవ	3-259	చొచ్చి పెడ	3-77
చలువ చెలువారు	1-256		

చ

చంచచ్చించల	2-115	చతురతయు	3-139
చంచత్కువలయ	2-222	చతురామ్య	1-223
చంచత్సహస్ర	1-274	చమరీనికరవాల	1-270
చండనశైల	1-241	చారుభూరిక్రియా	3-192
చంద్రకాలల	1-108	చికిలికడాని	3-290
చక్రమందటికన్ని	3-237	చిఖరములా	3-176

చికురై వారంటు	3-125	చివురులరంటి	3-99
చిగురాకుటిగి	2-81	చెంగలువలు	1-130
చిన్నాది చూడ్కి	2-124	చెలిదలఁచు	2-274
చిన్నాది చెలువంపు	1-255	చెలి నఖములు	2-121
చిలుక ప్రాయము	3-19	చెలినవంగుడు	3-111
చిలుకకొరులు	3-184	చెలి నాతో	2-221
చిలుక చెప్పినవైన	3-40	చెలి యీ బంతులు	1-129
చిలుక పల్కులు	3-249	చెలి శృంగార	3-259
చిలుకల కంకములను	1-286	చెలువైన కిచకమ్మల	2-149
చిలుకలు లేవె	2-193	చేరలఁగొల్వవచ్చు	2-234
చిలుకా చెలికాడ	3-5	చేరి మయుండు	1-182
చిలుకో పరువపు	3-175		

—
జి

జనరాలి నెఱుల	2-208	జననినొక నవతి	2-271
జోకం గొట్టగి	3-112	జయనంర పిత	3-312
జోల వాడుడు	2-66	జలములు గ్రహించి	3-124
		జిలుగు పయంట	3-112

జి

జనకుఁడు భువి	2-187
--------------	-------

త

తగదమ్మా యిది	2-152	తన మానస	1-71
తగు శృంగంబుల	1-122	తన రథమున	3-223
తనకడఁట్లు	3-254	తన రథహయ	1-73
తనకన్న వెనుక	2-116	తనరవ్ వ్యాకరణజ్ఞు	2-250
తనకీర్తి పుత్రి	1-41	తనలోమండు	1-101
తనకుఁగల దివ్య	1-198	తన శివానిరూపి	1-39
తనకును సమ్ముఖ	3-60	తను దేవతా	1-159
తనకు మఱి మ్రొక్కి	3-281	తను బింబాధర	3-115
తన గౌరవావృత్తి	1-173	తను మేనత్తను	1-212
తన చిత్తమున	1-162	తమ్ముల యుదర	2-206
తన దివ్యచిత్త	1-266	తమ్ముల లేకిపురుల	2-120

తరతమవృత్తియు	3-220	తిలకించి తల్లి	2-72
తరుణమ్ములైన	3-264	తిలకించి యిటుల	2-215
తరుణీతమరుచి	2-113	తిలకుసుమంబు	2-104
తరుణీలావణ్యా	2-171	తుంగంబన సుధ	3-50
తలఁచిన నస్తువుల్	2-265	తూచా తప్పక	2-75
తల్లియుఁదండ్రీయు	3-287	తెఱవంగని	3-257
తామరసంబులు	2-207	తెఱవ తళుక్కువన్	3-22
తామేటి దొరం	2-29	తెరితెరివాఱు	3-104
తారకములు గగన	3-43	తెలువవే యిట	3-61
తిరుమల రాయ	1-67	తొలిమినుకుల	2-28
తిరుమల రాయ	1-69	తోరంబున	1-125
తిరుమల రాయల	1-66	త్రివదంబులచే	3-270
తిరుమల రాయ	1-77		

ద

దనుజభేదన	1-5	దినమను గ్రీష్మ	3-44
దయ శర్య	1-75	దివియను మర	3-56
దక్షత భర్త	1-81	దీని కుచాఁగన	2-213
దాత దయావిశిష్టుడు	1-79	దీపములు ప్రమిత	3-48
దానవ మానవతీ	1-157	దైవతవర	1-259
దానిఁగై కొని	2-256	దొఱసెఁబోయి	3-183
దాని సొగసువడకలు	1-222	ద్యుమణి వడంగ	3-43
దారవతను	2-280	ద్వారక ద్వారకాంత	2-237
తారుసఁ త్న	1-124	ద్వారక ప్రవేశ	1-199
దిగ్గున మఱలి	3-218	ద్వారవతినుండి	2-155

ధ

ధరణీనాయక	3-138	ధారాశీతి సమీర	1-128
ధర మధుహారి	1-249	ధీరుల మగ్రసేవ	3-156

న

నందనవనమున	1-207	నరాదరా	1-259
నక్షత్రపుఁదునుకొ	3-169	నరుఁడుండనేమి	1-181
నను నందవరపురా	1-23	నలుపెక్కి దట్టమై	2-89
నన్నయభట్టు	1-15	నవనవస్యంద	2-93
నరహారి రూపము	1-152	నళినదళామని	1-137

నాకజపీనైక	2-32	నీ పదములె	2-165
నియతి ధన జయుఁడు	1-179	నీవిందఱఁబెండ్లాడితి	2-178
నా కలలో వచ్చిన	2-157	నీ సత్పథ సంచారత	2-195
నా కా క్యాహృతి	2-30	నుదురై తే	3-23
నాట బె చెటి	2-63	నూత్నముగ పరిఘ	1-103
నాలుగుదినాలు	2-171	నెఱిమీఱు నధర	2-91
సింధుజల్వలు	1-248	నెఱి టెక్కకొనలు	1-244
నిజభజనాధి	1-9	నెలకున్ వెన్నెలకున్	2-202
నిజకౌర్యావల	2-23	నేను సాంగశాస్త్రు	2-169
నిడుదకన్నల	2-108	నేనేమి యొసఁగ	1-183
నిను వీడ్కొనియట	3-15	నేనేమి హరిఁగన	3-29
నీకథ నువనువ	3-135	నేమున్నీసడి	2-277
నీ కోరిక నే వెఱుఁగును	1-204	నోవక పోవక	3-229
నీ చెలువు డిచ్చె	3-11		

ప్ర

పంకజోదర	1-45	పలువంతలు గల	2-240
పంకభవాప్తి	2-101	పల్ల వస్థితి	3-68
పగఱొగిఁగాంచి	2-179	పసిడి తాయెతల	1-253
పతికి విడమిచ్చి	2-291	పాకనాటిమేటి	1-43
పదముల్ జంఘలు	2-232	పాటలు నేర్పను	2-147
పదములనటకు	2-10	పారావతి వారా	3-17
పద్మద్భక	1-233	పాలవారాళిలో	2-267
పద్మనిలయ	2-49	పావకళిఖ నను	1-189
పద్మా భవదచ్చందా	3-316	పిఱుదుందీవి	2-118
పద్మినులాసవ	1-247	పిలిచిననేమి	2-145
పనివారిపై నల్గి	2-148	పుప్పొడి తావున్	1-285
పరిజనమ్ముల	3-329	పురము నలంకరించి	3-143
పఱపుగఁదోచు	3-147	పురముల్ గోపురముల్	1-167
పరికి నిజాలు	2-156	పురము సిరిమెఱయ	3-240
గలుకులరీతి	2-252	పురుషోత్తమాష్ట	1-28
గలుకులు గమ్మని	3-21	పురుషోత్తముఁడై	3-164
గలుకులు సిలుకల	1-220	పూటల బూటలన్న	1-112
వలుమాఱు నలము	2-174	పూని ప్రచేతునిన్	3-82

పూవుల తీపులం జెలంగు	1-284
పెద్దనగా నెసంగి	1-37
పేరు వహించి	1-239
పైదలిక లొత్తు	3-272
పొదలు దూరగ	1-287
ప్రతివిందున్	3-189

ప్రమదోద్యద్భలమైన	1-163
ప్రయతి నగాగ్రవాస	2-109
ప్రాయపుసిరి	3-136
ప్రియమున గని	3-7
ప్రేమమున దృష్ట	3-265

బి

బంధులు ప్రియ	3-150
బంధువిరోధ	2-184
బంధువులొప్పి	2-177
బహువిహిత	1-263

బిరుదుండెలి	3-52
బెళుకు తళుకులు	2-102
బేడిసమీలు	2-125

భ

భంబుగదె	2-204
భద్రగతి నృపులు	3-187
భద్రనాగగమన	1-214
భద్రాసోదరుడ	3-304
భవవశోద్భవ	3-41
భారతిచేగల	2-19

భావపుణి తరు	2-217
భుజ శౌర్య	1-21
భువనజాత	2-105
భూదారుండును	1-85
భూమావామా	3-313
భూవర వైరము	2-186

మ

మంగళమంగళ	3-321
మంగళసూత్రము	3-268
మ చెలపై నృప	3-153
మందారకుండా	2-189
మకర కేతునుండన్న	3-101
మజ్జ ననూడెను	3-242
మణిగణకిరణ	3-131
మతినీతి నల	1-72
మత్సరము వీడి	3-238
మదభాస్వద్దను	3-307
మదయుక్తుల	2-27
మదవతికిన్	3-97
మధుకరవృత్తిచే	3-89
మధురసము	2-80

మధురిపునధరము	1-146
మన మొక్క దేవుని	3-127
మనసూనందెలియ	3-253
మనుజుల సంవత్సర	2-269
మయవిరచిత	1-206
మఱి జానువు	2-119
మఱియు గోటుమండు	3-142
మఱియును దిన	3-45
మఱియును శస్త్రాస్త్ర	3-222
మలయు ప్రమోద	3-173
మలినతనంది	3-70
మల్లికావల్లి	1-133
మహితరసంబుల	1-261
మహివిరాజ	3-202
మాకంద మాకరంద	1-243

మా కన్నియకుంగూరిమి	2-220	మీ రేఖాసౌఖ్యము	2-185
మాతంబూతంగ	1-184	మీవారిజముఖ	3-83
మాధవస్థితి యిది	3-114	ముందా శమంతక	2-178
మాధవై కాశ్రయ	2-194	ముఖవై ఖరికి	2-123
మానిని వాతెర	2-107	ముడిచిన ద్వార	1-113
మాయలు పన్నెగదా	3-218	ముత్తైపుపాలగచ్చు	1-114
మాః సమరామ	3-310	ముద మొదవఁబొదలు	3-18
మారా యిదిమేరా	3-84	మునుఁగోర్కిగన్న	3-203
మారుండ్రీనికు	3-85	మును నినుఁగని	2-197
మారుని ఘోటకంబగుట	2-13	మును హరి గాంచి	3-213
మాహిష్మతీపుర	3-190	మున్నిజపూర్వు	1-120
మించుగ వరదుని	3-300	మురభంజన	2-78
మిన్ను చెన్నఁదన్ను	1-217	మృగమదము	2-205
మిమ్మేమేమా	3-318	మెఱుఁగునకు	3-180
మినమినమను	3-218	మేదినికెనయైన	3-255
మీకేయరి	3-141	మేనత్తకన్నె	1-232
మీ చిత్రపటముతో	2-140	మేనమామ యటంచు	3-234
మీ కాశయు	1-28	మ్రొక్కితిననుమా	2-184

య

యమున నఘ	1-189	యుక్తులనన్నిట	2-142
యాదవులన్ హరి	2-229		

ర

రతనాల దొంతి	1-230	రమ్మనుమా	2-163
రతిమనోహర	1-192	రమ్మామానగరికి	3-173
రతి వలచు	1-126	రవిభాతమాతత	1-293
రదవంబులు	2-108	రసి కాశ్రేసరుడౌరా	2-235
రమణముఖ	1-83	రాజుల సమస్త	1-188
రమణుఁడిటు	3-294	రాజహంసలి	1-108
రమణీయమణి	2-9	రామా రావణముఖ్య	3-314
రమావాస	3-319		

ట

టెక్కల సందున	2-199
--------------	-------

ల

లలితముఖేందు	2-170	లేమ కుంతి చెల్లెలు	3-151
లక్షణముల కుభ	1-227	లోకపుల నేర్పు	2-34
లక్ష్మీహృదయాది	2-50	లోకావనమును	2-31
లాలసమున	3-128		

వ

వచ్చిన రాజులందు	3-154	విధి లిఖించి	2-103
వచ్చివాఁడు మాధవుఁడు	3-210	వినంగనంగ	1-215
వనజము వదనంబగుటను	1-144	వినమో కవమో	3-208
వనమాలికడకు	1-258	వినుమొకవింత	2-138
వనరుహలోక	3-12	వినుమో మాధవ	2-130
వరకరుణాభి	1-78	విమలా యనంత	1-292
వర కేశవదేవాంకిత	3-335	విముఖభావంబున	3-234
వరధర్మయుక్తి	1-12	విరహులపై వచ్చు	3-24
వరపర్వ విస్ఫూర్తి	1-237	విలసితహర్మ్య	1-115
వరునెదుట దంత	3-258	వివరింతు మతుల	1-14
వలపు రెట్టింప	3-8	విశ్వనుతక్రతు	1-8
వలపై వదాని	3-171	వీరప్రభునకు	1-40
వసుదేవచిరభాగ్య	1-135	వృషములఁగాచు	2-182
వసుధ శృంగార	1-234	వెడలు తెఱంగెఱుంగ	1-185
వాణికుండు శచి	3-251	వెన్నెల చిచ్చున	3-98
వాని కన్నులు	3-24	వెలలేని మీ	2-187
వారక నేనొకొక్క	2-183	వేడ్కఁదమవెంట	3-250
వారణముఖ	3-333	వై కుంతనగరోప	2-12
వారినిధిన్ భూరి	3-18	వై రులు మఱి	3-228
విదియ చందురుఁడతి	2-100		

శ

శక్రకులచ్చిదా	1-119	శారికమా	3-90
శరణాగత రతునకున్	1-92	శివీకములు విడిచి	3-278

శిశువులకుంబశువులకున్	2-247	శ్రీమహిళా	1-95
కుఃఖోధితార్థ	2-262	శ్రీమాంగల్యవతి	1-3
కుఃమా నదన	2-192	శ్రీముష్టి పల్లి	1-38
కుఃము నచిచుట	3-172	శ్రీముష్టిపల్లి	2-1
కుభమైన విధి	2-38	శ్రీమేల్ గూర్పు	1-1
కోభనమే విష్ణునకున్	3-322	శ్రీరంజితాకార	3-309
కారణిగేయ	3-248	శ్రీరమణి మదంశ	2-133
కాయమాకుల్	1-238	శ్రీరమణిపతి	3-323
క్రికంబు రమా	2-45	శ్రీరమణియతందవరి	3-130
క్రిరకృష్ణ	3-1	శ్రీరమణియతన్	1-25
క్రికతికరామ	1-13	శ్రీరమణియమైన	1-100
క్రికతికాంకుడు	1-31	శ్రీరమారసాత్య	2-281
క్రికల్యాణోత్సవమున	2-137	శ్రీరాగరంజన	2-254
క్రికాంత కొలుపు	1-150	శ్రీరామామణి	1-82
క్రికృత గన్నివేళము	2-44	శ్రీలలితాంశ	1-2
క్రితిరుమల	1-65	శ్రీవిభుని దేవి	2-56
క్రిధవసదావిబుధ	3-334	శ్రీకా గరుడాంచర్యాహ	1-234
క్రిధామణిగుత్	1-52	శ్రుతకీర్తివేదగు	2-58
క్రిమహనీయముష్టి	1-83	శ్రుతకీర్తిమత	2-67
		శ్రుతిపదక్రమలీల	1-118

స

సంపూర్ణసంపత్సరంపరా	1-58	సమదళాస్వద్ధమ	3-308
సతికిని శిరిసంఘ	3-245	సమయభిషగ్వరుండు	3-42
సతినీతంబము	2-261	సమయస్వీకృత	3-332
సతులు విలాసకళా	3-117	సరసతమక్రమా	2-193
సత్యభాషా	1-59	సరసస్ఫూర్తి	2-246
సత్యోపేతసుకేళి	2-279	సరసాలంకృతి	2-248
సద్యర్యోపలరమ్య	1-50	సరసావంశీ	3-315
సవకాదియోగింద్ర	2-21	సరసిజయుత	1-151
సనయతనంత	1-175	సరసిజరాగము	3-269
సప్తదశీఘన	1-288	సరియై కద	2-82

సరిరాకన్ హరి	1-149	సుకరగృహీత	3-112
సరిరాక నడకు	2-117	సుకవులకొక	1-74
సల్లపనంబును	3-25	సుశృతరసోదయా	2-4
నవములు భూసురులకు	1-251	సుదతీరుచిరాధర	3-180
సవిత్పంచాది	1-11	సుమనస్థితి	1-191
సహజనిత్యానంద	3-297	సుమములకేము	2-92
సహజవ్యగ్రోధాంకము	3-78	సుముఖత శుభ	2-20
సాదివిహారత	2-37	మరమణిహిత	2-154
సారంగంబు హసించు	1-224	మరలు వేడగ	1-89
సార సముఖభావంబుల	3-122	మరసాల సమశీల	1-232
నితిగతుడు	3-68	సూన్యశరగురుని	3-302
నిరికావాసమ	3-320	సోగ మెటుంగు	2-79
నిరికి వరుండు	1-139	సోదరసమ్మత	2-181
నిరిగాధిపుడిల	1-54	సోదరుడవు భయ	1-203
నిరి గుటించిన	1-88	సోమా సితగుణ	3-73
నిరుల గభీర	1-132	సోమునకుమ	1-84
సీరమునను	2-35	స్వామి మీదర్శనంబెట్లు	2-40
నుందరీద్యుతి	2-263	స్వామి యీ మీ	1-229

హ

హతుక ధూర్తుడి	3-83	హరిచాపి నెంచు	2-270
హరవరమేష్టి	2-242	హరి ధర్మాశ్రయము	1-102
హరిగనుగొన్న	3-153	హరినగరి వస్తు	1-200
హరికరపాద	1-156	హరినాభీకమలంబు	1-7
హరికాసతిపై	3-157	హరివచావిరూపి	1-121
హరికి చాపల	3-133	హరి పువ్వులు	3-134
హరికిన్ జాంబవతి	1-70	హరిపైఁ బంచాయుధములు	2-272
హరికిన్ సోదరి	1-6	హరి భద్రాన్నిత	3-2 6
హరి కులుకు	1-145	హరిమానసమున	2-191
హరిణవిఠోచన లయ్యెడ	3-241	హరి మ్రొక్కఁదలచ	3-279

హరి యని శాఠి	3-129	హితులఁబురోహితుల	1-174
హరియాజ్ఞ	3-325	హిరసారసరాగ	1-165
హరి యిపుడే	3-8	హిరనుభానులేసములు	2-238
హరి యాగిరులన్	1-275	హెచ్చిన కూర్మి	1-242
హరి యారీతి	3-225	హేమాంబరుడట	3-243
హరి వత్సరతికి	2-51	హేళినుతా కేళికృతా	1-93
హరి వారి నెదుర్కొని	2-252	హృదయమున మును	1-142
హరిహయముఖ	2-253	హృద్యానపద్య	1-278
హస్తీపురభర్త	3-195		

క్ష

శ్రీతి మును

3-69

544,8131
50M

A.C.E. No.
24198

10-10-00

సంకేత సూచి

ఆం. సం. సా.

ఆంధ్ర సంస్థానములు - సాహిత్య పోషణ

కాం. సం.

కాకతీయ సంచిక (1935)

గో. క. సం.

గోలకొండ కవుల సంచిక

ప్ర. ర.

ప్రబంధ రత్నావళి

ము. వి.

ముకుంద విలాసము

య. తా. రా.

యథాశ్లోక తాత్పర్య రామాయణము

వ. పు.

వరాహ పురాణము

స వ ర ణ లు

పుట	పంక్తి	ఉన్నది	ఉండవలసినది
1	5	నీలసు	నీలను
2	9	ధరమౌ	ధరమైన
5	8	శార్య	శౌర్య
5	18	ప్రసిద్ధి	ప్రసిద్ధి
7	10	రామ	పామ
9	11	ముష్టి	ముష్టి
12	18	జెలఁగి	చెలఁగి
13	18	జెఁగి	నెలఁగి
16	22	విలాసము	విలాసము
20	22	ఁక	ఁక
30	16	నవతం	నవతన్
31	15	దారు నరత్న	తారు సరత్న
45	1	స్రక్సృవ	స్రక్సృవ
53	10	నెలచేఁ జిక్కె	నెలకే చిక్కె
56	16	బొల్చె	పొల్చె
58	8	వచ్చెం	వచ్చెన్
66	6,7	వలయుకేళి	వలయుఁగేళి
66	6	సహాయది	సహాయ
71	2	సుర	సురా
71	3	పరా	పరా
73	4	ఎఱుకనే	ఎఱుకనేయ
77	12	కారణము	కారణములు
83	18	మనీషా	మనీష
84	14	బద్ధ	బద్ధ
86	11	ధ్యాసినిఁ జూచి	ధ్యాసిని చూచి

పుట	పంక్తి	ఉన్నది	ఉండవలసినది
90	11	చిరురాగు	చిగురాకు
94	2	సనతిన్	సతిన్
98	1	చంచ్యంచల	చంచచ్చంచల
98	8	క్రవై ఖరి	చక్రవై ఖరి
100	2	బోల్పి	బోల్ప
103	17	బూసు	బూను
104	4	మరుల్గొనన్	మరుల్గొనన్
118	2	మద్యము	మధ్యము
121	20	డడభవు	డభవు
124	13	సుర్గప	సుపర్ణ
124	21	బెట్టిరా	బెట్టితా
125	21	నింభ్రాత	నిన్ భ్రాత
126	2	మధూ	వధూ
129	20	ఈ లీలం	ఈ లీలన్
144	20	విరహులపై	విరహులపై
155		ద్వితీయా	తృతీయా
165		ద్వితీయా	తృతీయా
167	8	నరేంద్రుల్	నరేంద్రుల్
167	23	కృప	కృప
177	2	సురంబు	సురంబు
186	17	హరిహర	హరిహయ
188	15	సురః	సురః
189	22	౬౬౭	౨౬౭
190	20	యథోచిత	యథోచిత
192	19	చనవు	చనవు
198	11	సంచర	సంచార